

TOLNAI

A VILÁGHÁBORÚ TÖRTÉNETE

1914-1918

DIPLOMÁCIÁI OKIRATOK, HIVATALOS JELENTÉSEK; SZEM-
TANUK HITELES FÖLJEGYZÉSEI ÉS EREDETI ADATOK NYOMÁN

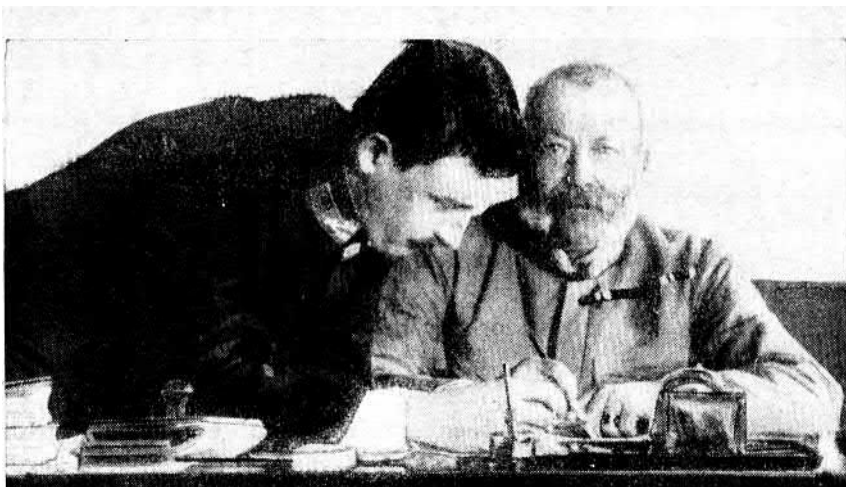
TELJESEN ÁTDOLGOZOTT II. KIADÁS

TÖBBSZÁZ KÉPPEL, EREDETI FELVÉTELEKKEL ÉS TÉRKÉPEKKEL

V. KÖTET

BUDAPEST,

TOLNAI NYOMDAI MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT R.-T. KIADÁSA

? zfc' mhf 0B" f" _" g'fg: f][mYgZ \YfW['U'Z \UX]gnz`z'gcb

Az első félév mérlege

Milyen volt a hadihelyzet 1914 végén?

A rejtelmes jövő sűrű és misztikus fátylait senki sem lebbenthetle fel. Senkinek sem adatott meg a képesség, hogy a komor jelen vajúdo eseményeiből megállapíthassa, mit hoz a jövő.

Évekig tartó, nehéz hadjáratra készült az ántánt. Az angol hábo-rús hangulat legmarkánsabb képviselője, Kitchener lord nyíltan kijelen-tette, hogy a központi hatalmak erőviszonyainak tárgyilagos mérlegelése alapján legalább három esztendő háborúra kell számítani és felkészülni.

És valóban: ilyen messzemenő, széles alapokon folyt Anglia további hadikészülődése. Mozcgósították az angol gyarmatokat: az amerikai Kanadát, Ausztráliát, Indiát, az afrikai angol Uniót és fáradhatatlan toborzás útján egyre-másra küldték a francia-belga porondra az új sere-geket. December havában hat új hadsereget állított ki Anglia, Haig, Smith-Dorien, Hunter, Jan Hamilton, Leslie Rundle és Bruce Hamilton tábornokok vezetése mellett. És már felmerült a később meg is valósított terv: az általános védkötelezettség elrendelése.

Franciaország is minden erejét latba vetette, de már nyilvánvalóvá lett, hogy Németországnak Anglia a legkomolyabb és legfélelmesebb ellensége. Az orosz „gőzhenger” ereje, amely nem váltotta be az entente részéről hozzáfűzött, vérmes reményeket, az elszenvedett súlyos veresé-

gek és veszteségek után egyre jobban csökkent, noha a rettenetes túlerőt még korántsem lehetett kiegyenlíteni.

Évekig tartó, nehéz küzdelemre készültek fel a központi hatalmak is. „A végsőkig kitartani!” — ez lett Németország és a monarchia jelmondata.

A hadihelyzet 1914 végén nem volt kedvezőtlen a központi hatalmakra nézve.

A háború elején boszorkányos gyorsasággal végrehajtott nagy német előnyomulást, amely Belgium és Észak-Franciaország megszállását eredményezte, a szövetséges hadak megállították. A Marneparti győzelem, az angol-francia hadsereg egyetlen nagy sikere felszabadította Párizst, visszavetette a német frontot és az állóharc megteremtésével állandósította a háborút, amelynek kimenetelét a száz kilométereken át vont lövészárkok-vonalakban egyhamar nem lehetett eldönteni. Az új német hadállások olyan erőek voltak, hogy biztosították a meghódított Belgium és az elfoglalt francia területek birtoklását. A tengerparti Nieuporttól Ypern—Lilié—

Gjf' < Uj' 8 ci ['Ug' Ub[c' hzVcfbc_ž
Un' . ^ Ub[c' \UXqYFY' Y[m]_ dU!
řUbVqbc_UžU_řg VW] Ub[c' Z] Yřff

Arras—St. Quentin—Reims—Verdun— Nancy vonalán húzódtó végig a svájci határig ez a 450 kilométeres front, amely olyan erőteljesen épült ki mindkét oldalról, hogy szinte elképzelhetlenné vált belátható időn belül való megváltoztatása.

Ez a helyzet tette szükségessé főként az angolok részéről az északi flandriai frontnak a szüntelen támadását, a folytonos bekerítési kísérleteket, mert a németek tengerparti pozíciója állandóan veszélyeztette a Dünkirchenben és Calaisban folyó angol csapatszállításokat. Csak a flandriai front áttörése vezethetett volna Belgium és Észak-Franciaország felszabadításához és az angol kontinentális hajóforgalom biztosításához. Az esztendő végéig azonban a szövetségesek nem tudtak ezen a helyzeten változtatni, nem tudtak döntést kicsikarni. Eldöntetlenül végződtek a legvéresebb harcok.

Beállott az egész vonalon a lövészárkok-háború, a pozíciós harc. Egyik fél sem tudott előbbre jutni. Minden talpalatnyi helyért vérözönnek kellett folyni. Most már kétségtelenül meg lehet állapítani,

hogy ez a helyzet nem volt kedvező Németország számára. Anglia tengeri blokádját tartotta Németországot, óriási hajóhadával elzárta a külvilággal való érintkezéstől, elvágta a világforgalomtól és ennek a hely-

A nyugati front térképe. A vastag vonal, mely a tengerparttól a svájci határig húzódik, a nyugati „álló” front vonala. A kiugró vékonyabb vonal a németeknek Párizs felé való előtörését tünteti föl, amit a inarneparti csatában hártottak el a franciák

zetnek előbb-utóbb gazdasági nehézségeket kellett okoznia. Németország teljesen a maga erőforrásaira volt utalva.

A német birodalom óriási háborús teljesítményét mi sem bizo-

nyítja jobban, minthogy már 1914 végére kialakult az a végleges frontvonal, amelyen a világháború sorsának el kellett dőlnie és Németország ezen a vonalon minden ereje megfeszítésével, hősiesen és diadalmasan megállotta a helyét a fél világgal szemben. Ezen a 450 kilométeres fronton kitartott a végsőkig, gazdasági erejének a legvégső kimerítéséig.

De egyelőre a helyzet megnyugtató, sőt biztató volt Nyugaton.

5_UrcbU_Ybnyf" B fa YhZc[g[VUb` fj \UX_ "HrYgZUbVUdc[zfc_gY[fX_YnbY_ U'bfa Yh
_Urcbz_bU_ U_Ybnyfgnz` #rzgbz

A német seregek mindenütt ellenséges területen küzdöttek és ha ki is alakult az állóharc, arra lehetett számítani, hogy az Oroszországgal való leszámolás után, a német birodalom és a monarchia minden számottevő ereje majd ki tudja csikarni Nyugaton a végső győzelmet.

Mert már az orosz fronton is biztatóbbá vált a helyzet. Az orosz túlerő egyre jobban felmorzsolódott. Egy-egy nagyobb csata százazrekkel apasztotta halottakban és foglyokban az orosz hadsereget és az esztendő végére az ötszörös túlerő már leapadt két és félszeresre. A német—oros

fronton, Kelet-Poroszország határán Hindenburg stratégiája döntő győzelmet aratott. A tannenbergi csata megmentette Poroszországot az orosz előzónlóstül. Lengyelországban is sikerült Hindenburgnak megállítani az orosz gőzhengert. A diadalmas és óriási jelentőségű lodzi csata nemcsak megállította az orosz seregeket, hanem visszaözönlésre kényszerítette azokat, úgyhogy december végén Orosz-Lengyelország jelentékeny része német uralom alatt állott. Ezzel szemben az oroszok

CfYbVi f[]_cnz_c_Unl fU!Z:n[[]]Xf_ff`

a keletporoszországi határnak csak vékony kis sávját tudták kezükön tartani és az ország belsejébe való benyomulásról szó sem lehetett. Az óriási jelentőségű lodzi csata, amely a későbbi döntő sikereknek az alapja lett, tulajdonképpen nem hozta meg a nagy sikert. A németeknek ugyanis nem sikerült Lodznál olyan tökéletesen megsemmisíteni az orosz seregeket, mint Tannenbergnél. Ennek lett a következménye, hogy a német—orsz fronton is kialakult 1914 végére az állóharc, ami — legalább egy időre — alaposan megnehezítette a nagyobbzsabású hadmozdulatokat.

БФ У'ҺЖ\ i gnz fžfU'Һ''''''

; c'mEz[(E\ca c_ngz_c__U' V]nhcgjrchh\UXz`zgU'a cbHbY[f(Egn)]_zg\UFW#fYb

A monarchia helyzete az orosz fronton kevésbé biztató volt. Kelet-Galicia és Bukovina jórésze orosz kézen volt. Orosz uralom alatt állott Lemberg, Przemysl, Tarnov, Sambor, Strvj, Brody, Tarnopol, Csernovitz, Kolomea és ami magyar szempontból a legfájdalmasabb volt: az orosz túlerő benyomult a kárpáti magyar hágók vonalára és ha Bártfáról, Homonnáról, Szoly várói, Máramarosszigetről, Sztropkóról és Uzsokról sikerült is kiverni a betörő hadakat, a magyar földre vezető hágók és szorosok birtokáért folyt éjjel-nappal a kétségbeesett harc és a magyar nemzet aggodalmasan figyelt az északkeleti határra, a Kárpátok koszorújára, ahol az orosz túlerő óriási erőfeszí lésekkel akart diadalt elérni. A kárpáti harcok: ez lett az orosz hadjárat történetének legizgalmasabb, legvéresebb és leghősibb fejezete.

Az orosz tömegtámadásokat magyar szuronyok verték vissza napról-napra a Kárpátokban. Most már itt kereste a döntést Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, az orosz hadsereg főparancsnoka, aki nem tudta megérteni, miért nem tudnak óriási seregei a Kárpátok gerincéről lezúdulni a magyar síkságra. Az orosz nagyherceg nem tudt el képzelni akkora hősiességet és akaraterőt, mint amilyen a magyar honvédekben élt . . .

Hindenburg stratégiája a német fronton és a magyar katona hősi elszántsága a monarchia harcvonalán: ez volt az a két nagy tényező, amely az orosz túlerőt megállította. Hindenburg hadvezéri zsenialitása,

és a magyar katonák legendába illő hősiessége szerezte meg az ántátnak azt a nagy csalódást, amelyet az orosz tömegtámadásoknak az eredménytelensége okozott. Az ántánt ugyanis Oroszországtól várta a döntést, a gyors és végleges győzelmet. Ez a várakozás azonban 1914 végére hiábavalónak bizonyult.

A rettenetes emberpocsékolás, a véres veszteségek kiölték a hatalmas orosz hadseregből az önbizalmat, az elszánt támadási hajlamot, amellyel Galíciában, főleg a lemergi csatákban még jelentős sikereket tudtak elérni.

A szerbekkel és montenegróikkal folyó háború sem jutott döntő stádiumba. A monarchia jóformán minden haderejét Oroszországgal állította szembe és a Szerbiával való leszámolást későbbi időre halasztotta. A Potiorek-offenzíva megghiúsulása és a Szerbiából való kivonulás után újból feléledtek a határszéli harcok, de ezeknek a világháború óriási eseményei mellett nem volt nagyobb jelentőségük.

Törökország beavatkozása a háborúba, a központi hatalmak oldalán, nagyjelentőségű és örvendetes esemény volt. 1914 végéig azonban a török frontszakaszon nem történtek döntő jellegű események. Törökország decemberben már harcban állott az oroszokkal és az angolokkal, de voltaképpen csak ekkor vonultatta fel újonnan kiképzett és frissen felszerelt csapatait a négyfelé oszló török hadszíntérre. Morális szempontból azonban már a hadüzenet is nagyjelentőségű volt, mert felvillanyozta a hangulatot a központi hatalmak országaiban és még szilárdabbá tette a győzelem reményét.

A háború mérlege 1914 végéig egyensúlyban maradt.

Egyik serpenyő sem húzta le a másikat.

Döntés egy fronton sem történt.

A háború állandósult jelleget öltött.

Hol lesz a döntés? Kié lesz a győzelem?

A jövődő gondosan elrejtette válaszát. De az máris bizonyossá vált, hogy a győzelmet azon az oldalon fogják magukhoz ragadni, ahol szilárdabb, biztosabb lesz a kitartás, a győzni akarás, ahol nyugodtabb katonai, gazdasági és morális viszonyok között tudnak felkészülni a végső, döntő harcra.

Félévi harc után a mérleg serpenyői kiegyensúlyozottan, mozdulatlanul állottak.

Melyik serpenyő fog felemelkedni?

1914 szorongó, gondterhes Szilveszterén erre a nagy kérdésre még nem lehetett választ adni.

A világháború: az angol történelemben

1914: az angol fölfogás tükrében

Ahány nemzet, annyi politikai fölfogás.

Ahány érdek, annyi vélemény.

Minden nemzet másként tanulja a történelmet.

Az ántánt hadviselő nemzetek közül az angol bizonyult a legtárgyilagosabbnak, a legkevésbé elfogultnak a világháború eseményeinek és lezajlásának a megítélésében.

Az angol történetírás az, amely a legmesszebbmenően ismeri el a német és a magyar-osztrák hadseregek katonai teljesítményeit — a történelmi tények alapján.

Lássuk hát, hogy tanítja az angol történelemtudomány a világháború történetét.

Ehelyütt James Louis Garvin-nek, az „Encyclopaedia Britannica” főszerkesztőjének, a világszerte elismert történettudósnak és írónak a háborús történelmi művéből közlünk szemelvényeket, amelyek a legpontosabban fejezik ki az angol történelmi fölfogást a háborús események megítélése tekintetében.

Ebben a fejezetben az 1914. év eseményeire vonatkozó összefoglaló részt ismertetjük, később pedig majd sorát ejtjük, hogy a mindig tanulságos és mindig érdekes angol történelmi fölfogást megismertessük a világháború többi eseményeire vonatkozóan is.

J. L. Garvin összefoglaló beszámolója 1914-ről a következőképpen hangzik:

A háború kezdete

„A német nép, amely nagy a munkában, a szorgalomban, az alkotásban, nagynak bizonyult a háború erőfeszítései között is. A német nép „politikailag félrevezetve”, abban a hitben, hogy Oroszország, Franciaország és Anglia tervszerűen akarja megsemmisíteni a német birodalmat, valódi „teuton düh”-vel szállott szembe az ellenséggel.

Nagy néppel kellett leszámolni.

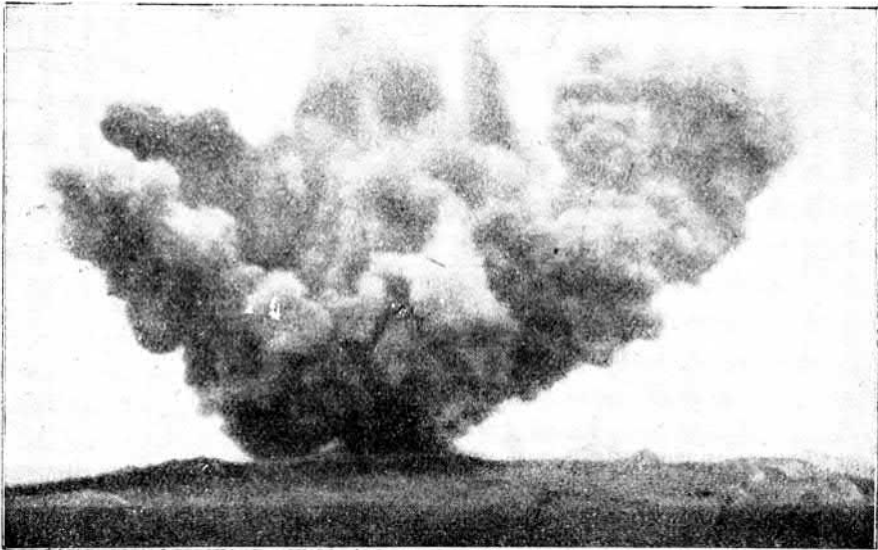
Nyugaton a legrosszabb előjelek között kezdődött a nagy mérkőzés. A német rohamok ereje rémületet keltett. Augusztus közepén a német seregek már elárastották Belgiumot és amint keresztülgázoltak Brüsszelen és a többi belga városon, fegyelmük, rendjük, végtelen számuk ellenállhatatlan gépezetnek tüntette fel őket, melynek semmiféle emberi erő nem állhat útjába. Ennek valósággal hipnotizáló hatása volt az események figyelőire. Negyvennyolc óra alatt szétrombolták új ostromágyúikkal Namur érődéit, énekelve vonultak be Namurbe, noha a szövetségesek haditervének sarkpontja volt, hogy Namur bevehetetlen, vagy legalább is ellenáll minden ostromnak az első kritikus negyed esztendőben.

Namur eleste úgy hatott, mint a lélekharang kondulása.

Charleroiból és Monsból — hősiess, de reménytelen ütközetek után — az alsóbrangú (inferior) francia és angol seregek kénytelenek voltak kétségbeesetten visszavonulni. Az a veszedelem fenyegetett, hogy a németek kolosszális, lihegő rohamáradata elborítja és elpusztítja a francia és angol haderőt.

Ilyesmit senki sem képzelte el.

Ilyenre senki sem számított.

9[m' \$l] `Wbhja fHfYg[fz bzfi b_`U'fcWUbzg'd]`UbUrzVUb"5 j YgnXY'a Yg`"j YXf_
 \URU'a Uga f`mYXfghj z[chrU Z`XVY'gc nUb Z ghZY\ hYfYgnHfHza]bhj U'Ua]
 ji`_zb_]H'f fg

5 bfa Yh18 UXU_ • hU""'í f[mz' nh6Y [ji a Y" n' b' fgY fl ZJ\ UFVWff] Z` j fAY YL

Augusztus utolsó napjaiban a németek már átlépték a francia határi, özönvízként áradva rá Észak-Franciaországra és elérve az utakat, melyek egyenesen Párizsba vezetnek. Ezzel egy időben Kelet-Poroszországból jöttek a hírek, hogy a német földre betörő orosz hadsereg Tannenbergnél megsemmisült. Szedan évfordulóján, 1914 szeptember 2-án a német nép és hadserege a győzelmi mámor és a győzelmi remény legmagasabb fokára jutott.

A francia vezérkart nagyobb meglepetés érte, mint 1870-ben. Mindazonáltal a francia nép bámulatos lélekjelenlétről és gyorsaságról telt tanúságot. A francia mozgósítás jól sikerült. A fegyverbíró nép teljes számban vonult hadba, de a hadsereg főparancsnoksága téveszméktől és előítéletektől alaposan félrevezetve, csupa hibát követelt el a kiadott parancsok és az elrendelt manőverek tekintetében. Nem hitték el, hogy az ellenség 22 hadtestnél nagyobb haderőt visz tűzbe a nyugati hadszíntéren, holott a németek 35 hadtestet vittek erre a frontra. Nem voltak felkészülve Belgium előzönlésének nagy arányaira és a francia

csapatok tömegeit keletre vitték, miáltal az igazi, minden ellenállást leigázó veszedelem színhelyén jóformán védtelenné váltak. Joffre tüzes offenzívái így tehát teljesen elhibázott irányban indultak meg. De a valóságra ébredve — noha ez jó későn történt — nem veszítette el lélekjelenlétét, hanem feladatának magaslatára emelkedett és dicsőséget aratott. A keleti erődítések szilárd vonalán megállva, minden fölösleges

haderejét a veszedelembé jutott északi frontra rendelte. A németek döntő csapását rohamos, rendetlen visszavonulás árán kerülte ki. És éppen ez a menekülésszerű nagy visszavonulás, amely minden nép katonai morálját megsemmisítette volna, bizonyította be az új Franciaország erős, állhatatos voltát.

Szeptember másodikán, a szedáni csata 1914. évi fordulóján, amikor a németek ujjongva készültek egy új Szedánra, a francia vonalak a Marne mögött állottak. Szilárdan átcsoportosítva a döntő csatára”.

A marnei csoda

„A német erő kevésnek bizonyult. Nem állott arányban a haditerv nagyságával. Kénytelenek voltak elvinni két hadtestet Kelet-Poroszsország védelmére. Lebecsülve ellenfelük erejét — mint annyiszor később is — jobbszárnyukkal merészen befelé kanyarodtak, mikor már közvetlenül Párizs alatt állottak. Megkockáztatták a veszélyes vállalkozást, hogy jobbszárnyukkal Párizs és a francia hadsereg között törjenek előre. Ez az önhitt manőver megváltoztatta a világháború menetét. A francia főváros védőserege támadta meg ezt az előnyomulót, kellően

< U'CE IX U'Z'UbVJU \ UFVb'fYb" 5 \ U'CE_FU \ Y nYnYrh \ #Xcb Y [mZ'UbVJU [mU c] cg
VgUdUha YbbY_ YfYgnh`

nem biztosított német sereget. Megkezdődött a marnei csata. A világ lélekzetét visszafojtva figyelt napokig. A németek, hirtelen ráeszmélve manőverük veszélyes és ijesztő következményeire, minden erejükkel azon voltak, hogy veszélyeztetett jobbszárnyukat megvédjék és a francia védelmi vonalat áttörjék. Ezt a vonalat azonban a franciák végletekig menő elszántsággal, hősiezen tartották mindenütt, ahol Joffre elrendelte. Szerény számuknak megfelelően, az angol csapatok csak kisegítő szerepet játszottak ebben a csatában, de ez a szerep sem volt jelentéktelen.

A németek úgy számítottak, hogy hat hét alatt végeznek Franciaországgal. Pontosan a hat hét végén, a német haditerv, amelyet 40 év óta érleltek és amelynek végrehajtását csodálatraméltó módon kísérelték meg — már meg is hiúsult A „marnei csoda” francia győzelem volt. Bizonyossá vált már, hogy a háború sokáig fog tartani.

A marnei csata tulajdonképpen csak a német haditerv meghíúsítása volt. A szövetségeket megmentette; a támadókat azonban csak megriasztotta és nem semmisítette meg. A német seregek visszavonulása ügyes, céltudatos és zavartalan volt. A szövetségesek reményeikben csalatkoztak. A német nemzet szembenézve létének krízisével, összeszedte minden félelmetes erejét.

A keleti harctéren is összeomlottak a rövid „hurrá-háború” álmoképei. Itt is egy percre zenitjükre emelkedtek a szövetségesek reményeisei. Az oroszok azzal az „udvarias pontossággal”, amellyel betörték Kelet-Poroszországba, megsegítették a szövetségeket, de összezúzták önmagukat. Miután nagy rémületet keltettek a Hohenzollernek kedvelt tartományában, a két orosz hadsereg közül az egyiket Königsberg környékén félrevezették a németek, a másikat pedig teljes erővel megtámadták és beszorították a mazuri tavakba és mocsarakba. Samsonov hadserege teljesen megsemmisült. Több mint nyolcvanezer fogoly és több ezer ágyú került a németek kezére. Tannenberg napóleoni győzelem volt, amelyet két olyan férfi aratott, akiről a későbbi események alkalmával még igen sokszor hallottunk: a zord, veterán Hindenburg és az ő jóval fiatalabb vezérkari főnöke, Ludendorff, aki a világháború szerepet játszó személyei között egyike lett a legjelentékenyebb szereplőknek. De éppen a keleti harctér képe, mely oly ragyogónak tűnt föl a németek előtt, hirtelen elsötétült.

Mialatt ugyanis Kelet-Poroszország ujjongott fölszabadulásán, az orosz front déli részén a nagy Habsburg-hadseregek összetörték az orosz támadás ereje alatt, amelyet Nikoláj nagyherceg irányított. Az

osztrák-magyar seregek benyomultak Orosz-Lengyelországba, abban a reményben, hogy meghódítják ezt az országrészt és megszállják azokat a vasúti vonalakat, amelyekre Oroszországnak feltétlenül szüksége volt a központi hatalmak elleni mozgósításánál. A cár tábornokai több mint kétszázmérőföldes fronton, csodálatosan fölépített haditerv alapján meghíúsították Hötzenborfi Conradnak, a háború egyik „felidézőjének”

5 ? zfdzfc_VUb Zc[`mi `YgYfhcfcgn`cj Ug' f'zfUh_fhHU] U

régóta fölépített haditerveit és összezúzták Ferenc József hadait. Galíciában a Habsburg-csapa tokát visszavonulásra kényszerítették. Szedán napján elfoglalták Lemberget, egész Galícia kulcsát. Míg nyugaton a marnei csata folyt, keleten a nagy galíciai csata zajlott le. Mindkét nagy csata: majdnem egy időben kezdődött és majdnem egy időben ért véget. De az osztrák-magyar seregek sokkal nagyobb veszteségeket szenvedtek, mint a németek. Az oroszok összetörték jobbszárnyukat, balszárnyukat, centrumukat és a menekülő seregek egy részét a Kárpátokon túlra vetet-

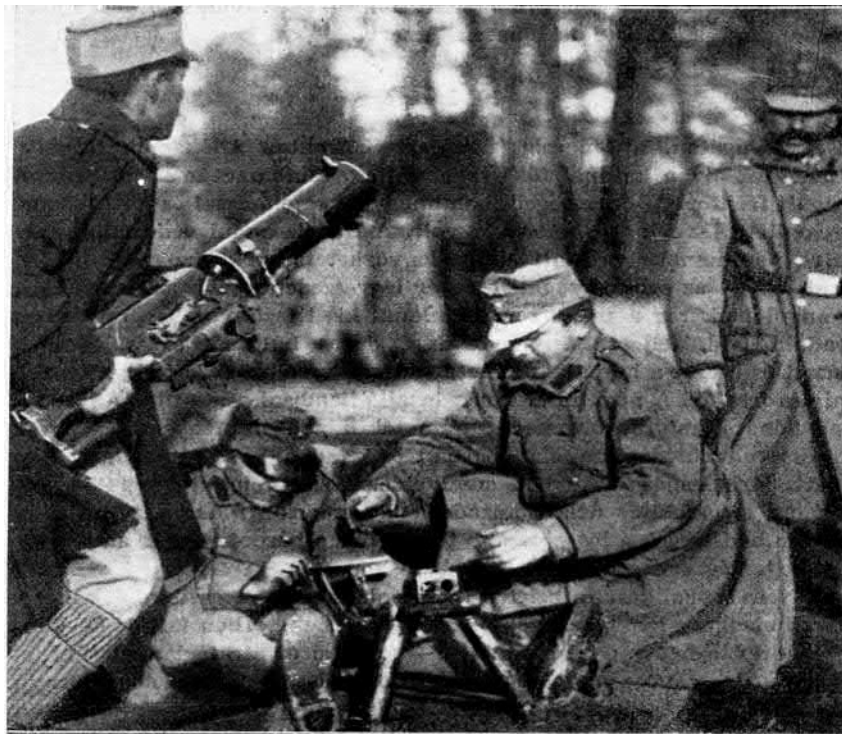
tők vissza, másik részét Krakó felé szorították, harmadik részét pedig elvágták minden összeköttetéstől és bezárták Przemysl várába. Arra számítva, hogy mélyen benyomulnak Sziléziába és Magyarországra, az oroszok ezidőszerint több reménységgel tekinthettek a háború kimenetelére, mint a nyugati szövetségesei, de csalódásuk is nagyobb lett. Mert Franciaországot és Angliát a diadaltól még évek választották el, de Oroszország ezt a diadalt sohasem érte el.”

1914 vége

„Nyugaton, a tengerig kiterjesztett fronton állóharcok folytak. A németek olyan katonai fölényben voltak, mint azután soha többé a nyugati fronton. Ujoncsergeik halálmegvető rajongással és hősiességgel verkedtek. De mindez hiábavaló volt. A francia-angol védelem, amely Joffre parancsnoksága alatt állott, legyőzhetetlennek bizonyult. Ypern körül, amely az egész nyugati harctér legveszedelmesebb szakasza volt, az angol hadsereg a maga reménytelenül kis létszámával és rettenetes fáradalmaival, teljesen lerongyolódva, dacos bátorsággal védte meg . állásait és ezeket a harcait történetének legfényesebb és legjellegzetesebb lapjaira írta föl. A november végén lezajló flandriai csata után a háború négy hónapja múltán elveszett a németek minden reménye, hogy gyors döntést tudnak kierőszakolni. Sárban és iszapban, a drótakadályokkal védett, párhuzamos állásokban, amelyek az Északi-tengertől és a flandriai síkságtól megszakítás nélkül húzódtak a meredek Alpokig, ezek a mérhetetlen hadseregek a legszigorúbb télben olyan harcot vívtak, amilyenre hadsereg még sohasem adott példát.

Nem sokkal később keleten is hasonló módon megszilárdult a helyzet. Hindenburg két ízben: októberben és decemberben faltörő kosként előrezúditotta haderejét Varsó felé — politikai és stratégiai célok érdekében — de az orosz nagyherceg megvédte állásait, a németek szörnyű erőfeszítéseket végeztek, átgázoltak a folyamok jejes áradatain, abban a reményben, hogy karácsonyi ajándékként a császár lába elé helyezhetik a lengyel fővárost, de karácsony estére már lemondottak a kalandos vállalkozásról. Hindenburg pusztaságot hagyott maga mögött. A keleti fronton abban az időben, amikor az egész világ keresztényei a békéért és a megértésért imádkoztak, szintén kialakultak a szilárd hadvonalak, akárcsak Franciaországban és Flandriában. A drótakadályok mögött magukat földbe ásó hadseregek közel másfélezer kilométeren át tétlenül farkasszemet néztek egymással.

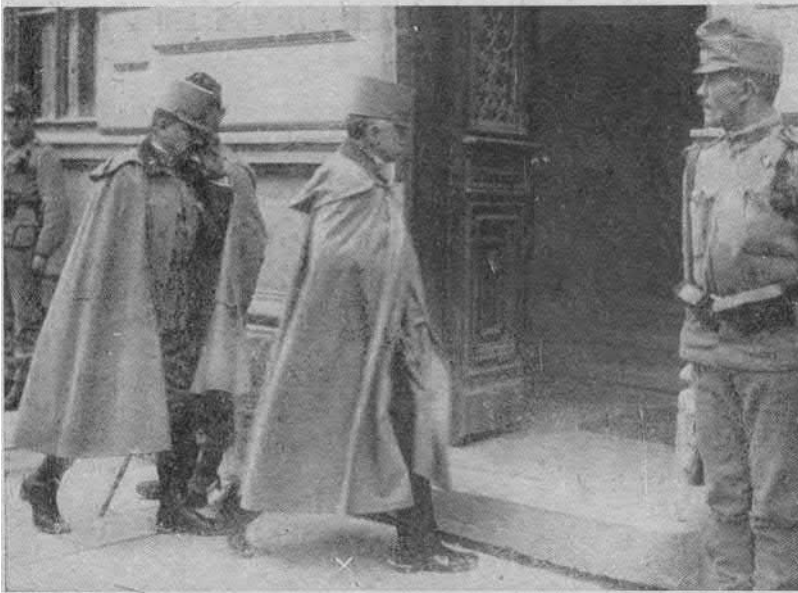
A szerbek győzelmi reményei is álmokképeknek bizonyultak. Egyelőre csak az történt, hogy sikerült megmenekülniük a „leszámolás” elől. Hegyeikbe szorítva és a végletekig szorongatva, nem maradt más válasz-

; fdZY[nj Yf Z` gnYfY fgy" @CS z hcb 'grz` `fchz _ U"[fdZY[nj Yf U _Uhf fgnY]hZ U _Uhc bz _
 Uni hz b" ggnYf U_hz _z \c[m[c' n[CSz dcfh VcVz ggUb U_ Un Y` Ybgf[fY

tásuk, mint: győzni vagy meghalni! Decemberben győzelmet arattak a Habsburg-hadsereg fölött, amelyet kiszorítottak országukból és átvetettek a Dunán. A hősiesség, öreg Péter király, kinek legendás könyörgeése a végletekig föltüzelt a szerb sereget, a karácsonyi ünnepeket már Belgrádban töltötte. Tíz nappal előbb még a templomban térdreborulva imádkozott segítségért.

1914, akárcsak 1789, fekete esztendeje a világtörténelemnek. Éppen úgy, mint a napóleoni időkben, most is nagy elleniét volt a szárazföldi és tengeri helyzetben. Az angol tengeri haderő elsöpörte a német gyarmati uralmat és véget vetett a német hajózásnak az egész világon. A császár tengeri hadereje zárlat alá került. Ami mozgása még megmaradt, az csak a fogházba zárt rabnak a fogház kertjében való sétálására emlékeztetett. Az egész angol birodalom résztvett a háborúban. Dél-Afrika

5 * * j Yg Vz f CE < " mYbXcfZl 7 "cbfzX fl l !Y " Y " j YLzU _lhUnz bhz bh _ " nj f Ya fbnY U \ zVcf •
Y[m] _fz " jXfn 7ybY_l hY _]bhYH 5 j Ynff _UF] Z b " _UZ \ UX]gnz " zgf d " YhVY gjYHza " [" HhY
\ Y mYHgy < " ZYf U Hz VcfbU[m

nem szakadt el, India nem lázadt föl és az iszlám nem indított szent háborút „Hadzsi” Vilmos érdekében. De Európa szívében, ahol a háború sorsának el kellett dölnie, a német nemzet magaslott ki a legjobban és egyre jobban és jobban dominált. Minden hadviselő fél gondolkodott és dolgozott. De a német gondolkodott és dolgozott a legjobban. Ausztria-Magyarország sem merült még ki. Még nagy harcoló tartalékai voltak. És októberben Törökország is hadbaszállt. Mindenek fölött pedig — és ez volt a legnagyobb baj — a cári birodalom belső szervezete, épületének ragyogó homlokzata alatt, a talapzataig korhadott volt a javíthatatlan korrupszág és az önkényuralmi rendszer tehetetlensége folytán.” Így számol be az angol történetíró 1914-ről, a világháború első

félesztendjének az eseményeiről. A beszámoló a németek teljesítményeinek a megítélésében egészen tárgyilagos. Túlozza azonban az oroszok galíciai győzelmeit és teljes egészében a magyar-osztrák sereg vereségének tünteti föl az orosz térfoglalást. Holott ez részben taktikai visszavonulás volt, kitérés a sokszoros orosz túlerő elől, annak a Hötzendorfi Conradnak a tervei alapján, akit az angol történetíró a háború egyik földidézőjeként emleget, holott ma már kétségbevonhatatlan történelmi dokumentumok bizonyítják, hogy a világháború földidézéséért majdnem teljes egészében az orosz háborús párt vezéreinek kell a felelősséget viselni a történelem ítélőszéke előtt.

Szilveszter a fronton

Az ungi Kárpátokban

Föl kell jegyezni az utókor számára a különös idők különös eseményét: 1914 december 31-én a kárpáti harctér legnagyobb részét szitáló eső áztatta. A hómezőket, a fehér lepelbe burkolózó hegyoldalakat, a végLelen, fehér hótakarót szomorú, borzongtat, őszi eső verdeste.

A hó nem olvadt meg, inkább jéggé fagyott.

A hadiutak pedig belevesztek a feneketlen sártengerbe.

Komor, tragikus hangulatú nap volt az 1914-től búcsúzó nap és ugyanilyen volt a Szilveszter-este is.

Szomorú eső áztatta a hómezőbe vajt lövészárkokat, szomorú eső csapkodta a harcosok arcát, akik — mialatt fürkészve kémleltek az ellenséges hadállások felé — tűnődve kérdezték magukban, vajjon mit hoz az új esztendő?

A havas táj és a szitáló eső egyhangúsága nem igen ébresztett lángoló reménységeket.

Minden harcos érezte, tudta, hogy hátra van még az igazi, nagy kárpáti tél és hátra van még az oroszokkal való végleges leszámolás. A döntés.

Az ungi Kárpátok Szilveszter-estéjéről így számolt be egy harctéri tudósítás:

„Borongós, nedves időben halad vonatunk a hegyek között. Az ég vigasztalanul, teljesen szürke. Köd üli meg a tájat. Idő szakad, hol szitál a téli eső. Megállás nélkül hagyjuk el az állomásokat, megállás nélkül rohanunk az Ung-völgyébe. Jobbra a folyó kigyózik, balra a sárba vesző országút szürkés kocsonyája látszik. A falvak szétszórt házai szinte belevesznek a térdig érő iszapba. Csak a trénozlopok végtelen sorai teszik mozgalmassá az őszi, álmos tájat.

Szürke mezőkön gyorsan fut keresztül a vonat. A domboldalakon elfagyott füvek erdeje és pergő levelek dombja látszik, ahol megszakad

a természet szeszélyéből a végtelen hótakaró. És mindenütt csend, szomorúságot árasztó csend. De nemsokára meredekebbek lesznek a hegyek és a behavazott erdők most már komor színben mutatkoznak. Hatalmas fatörzsek néznek az ég felé, a sziklák tetejéről rettentő kőtömegek bámészkodnak le a völgybe. Fejünk fölött láthatatlan végű erdő koszorúzza a hegylancot. ..

Már sötétedik. Tél van. Korán itt az alkony. A látóhatárt szürkés

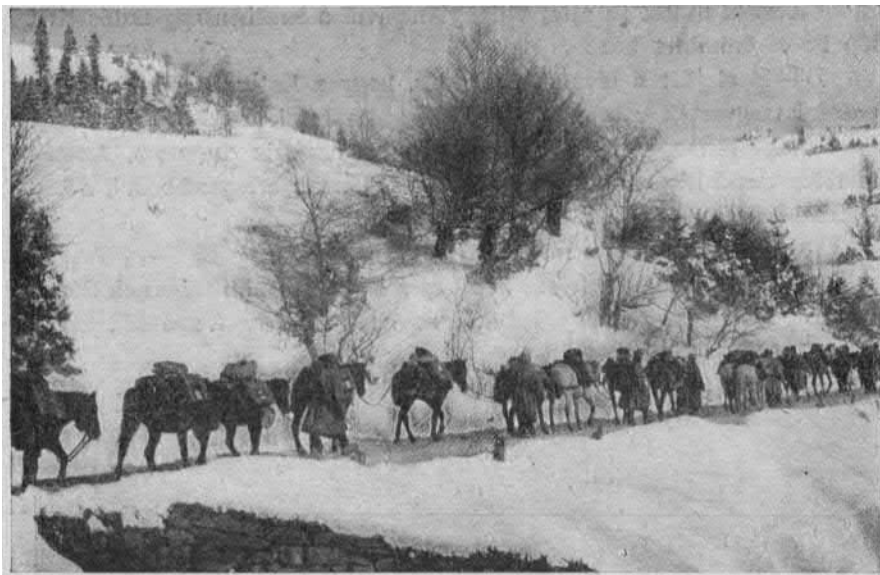
6 \ Uj Uncht " j fgnzfc_ U? zfdztc_ VUb" Gc_gncf h' VV'a]bhY[ma fhYf' a U[Uggz [• \ ŒYgYth
U hf] \ ŪX'zfUh' U fh' fg' Un' Y' fg' _ U \ ŒU' zghz_ VY' a U[i _ Ūh

köd borítja és ebből a komor háttérből diadalmas fényben válnak ki a hatalmas erdők, amelyekből itt is, ott is tábori tüzek fénye villan a sötét éjszakába.

Hosszas füttyüléssel áll meg a vonat. Tovább nem közlekedik. Az acetilénlámpák fényei mellett mozgalmatlan kép tárul elénk. Sűrű csoportokban orosz foglyok fogyasztják a menázsit. Széles vállú, zömök alakok. Prémes kucsmájuk mélyen szemükre van húzva, mohón esnek neki az ételnek ...

Egy másik csoportban magyar katonák diskurálnak. Egyiknek a feje, másikonak a karja van bekötözve. Sebesültek. Nyugodtan várják elszállásolásukat. Hallgatjuk a zengzetes magyar szót, tőlük tudjuk meg, hogy csapataink az esztendő utolsó napjaiban győzelmesen nyomultak előre az Ung-völgyében.

Nekivágunk a sárnak, néhány ház világító ablakának a fényénél indulunk be a faluba, ahol temetői a csend. Nappal köd fekszik az uccákra, este komoran jön a sűrű sötétség, melyet csak itt-ott szakít

A hóval borított kárpáti hegyek közt lovak hátára erősített kosarakban és ládáknak szállították a lővőszert. A lőárpatokban a tréner is rendkívül nehéz földadat hárult

meg a lobogó fáklyákkal érkező trének csapata. Mi csak megyünk, ázva-fázva, de szívünkben a legmelegebb érzelmekkel, hogy elébe járunk a legmagyarabb tábornoknak, aki szívesen jelentette ki, hogy fogad bennünket és hadiszállásának tisztí étkezőjében vendégül lát szilveszteri vacsorára.

Nem sokkal később már a nagy úr egyszerű szobájában voltunk. Hallottunk egy katonát beszélni, akinek szava a magyar katona dicséretével volt tele.

Földobogott szívünk és elbűvölten hallgattuk a magyar fiúk dicsőítését.

A kis falusi papiak tágas ebédlőszobája csupa magyar embert

látott vendégül. A rutén pap házában a mágnás, a politikus, a kishivatalnok, a vezérkar előkelő tisztjei mind egybeolvadtak . . .

Magyar élet pezsgett a kis papiakban.

Egyszerre csak két víg magyar huszártiszt érkezik. A pesti honvédek közt akadt magyar cigányprímás és egy klarinétos, fölhangzik a szép magyar dal. Előkerülnek a harci élmények, a győzelmek és visszavonulások emlékei, sírva nevetünk és nevetve sírunk, a lelkek és szívek egymáshoz közelednek, a jókedv tetőpontjára hág.

A tisztek várják a nagy úr parancsait.

Közben nyílik az ajtó, villanylámpával a kezében egy autós tiszt lép be és örömhírt hoz:

— Most jött a hivatalos jelentés, hogy a Latorca-völgyében csapataink megverték az oroszot és döntő csapást mértek az előtörő ellenségre.

Nagy láрма kerekedik, hurrá és éljen hangzik egyszerre. Azután hirtelen csend lesz, mindnyájunk ajkán fölharsan a legszebb dal, a leglelkesebb ének:

— Isten áld meg a magyart! . . .”

Mondani sem kell talán, hogy ez a legmagyarabb tábornok József főherceg volt, vagy ahogy katonái nevezték: „József apánk”, aki a

5`_zfdzh} fi hfb ZUj U_“U_Cfj U Cqz [cg\ C&c'UHU' Zc[UXhz_ _Urcbz]b_Uh

HY YZcb U`"j fgnzfc_VUb" 5nYg j cbUVCE f[mhcj zVW#cltz_ U`Y YbhfgY_Yh

Kárpátokban ismerte meg a magyar hazaszeretetnek, a magyar hősiességnek és kitartásnak azt a magas fokát, amely az égbenyúló Kárpátok bérczeinek a magasságával vetélkedett és amely képessé téllé a magyar honvédet, a magyar bakát, hogy dacosan, végső erejének a megfeszítésével szálljon szembe az orosz „gőzhenger” tömegrohamaival.

Újévi idill a nyugati harctéren

Már a karácsonyi ünnepek is beigazolták a nyugali fronton, hogy a szembenálló, egymás életére törő katonák szíve mélyén ott lappang a megértésre, a békülékenységre való hajlandóság.

A nyugati nemzetek katonái meg tudták becsülni a német katonák hadi erényeit. És a németek is rájöttek már, hogy sem az angol, sem a francia katonát nem lehet lebecsülni vitézség és harci készség szempontjából.

Karácsony szent ünnepén ennek a kölcsönös megbecsülésnek már megnyilvánultak egyes jelei, a front több részén hallgatólagos fegyverszünet hirdette, hogy a hadviselés nem ölte ki az emberi érzést a marcona katonák szívéből.

Újév napja pedig egyenesen meglepetéseket hozott.

Számos helyen a szó szoros értelmében barátkozás indult meg az ellenséges katonák között, aminek csak a teljes erővel kiújuló küzdelmek vetettek véget.

Egy angol tábori tüzérsízt a következőképpen számolt be újév napjának a lezajlásáról:

„Úgy indult a nap, mint bármikor máskor. Korán reggel már repülőgépek berregtek a front fölött. Cirkálásukat azonban nem zavarta az ilyenkor szokásos lövöldözés. Kisütött a nap a téli égboltozaton és a fényzőn mintha a remény sugaraiból fonódott volna össze ...

i ʃj]\Ub[i ʹUhUʹbmi [Uh] Zcbhcb"5 bfa Yh_Urcbz_Y[nYg\YnY_Yb j]Xza Ub ʹ bbYdY hf_ a Y[ʹ ^YgnhYbX bUd zhfgj U CgZ [cg VUfzh_cnzg]bXi ʹ ha Y[ʹ Un Y ʹ YbZY_Y_ ʹ nʹth

A déli órákban kimentem a tűzvonalba, egyik gyalogezredünk lövészárkaiba. Ütegem akkor még az előírás szerint néhány lövést adott le, de azután felsőbb parancsra elnémultak az ágyúk. Hirtelen csönd lett az egész fronton. Ünnepi hangulat áradt szét a behavazott térségen. Ez már igazi újévi hangulat volt.

A lövészárk tisztjeivel fűtött fedezékben diskurálgattunk, azon tűnődve, vajjon mit hoz az újesztendő, amikor egy ügyeletes tiszt jött be és a századparancsnoknak jelentette, hogy a lövöldözés, a harc az egész vonalon megszűnt és a katonák — a mieink és a németek — a lövészárkok között barátkoznak és mulatnak. Már a délelőtt folyamán föltűnt a tiszteknek, hogy a mellvédekre úgy a mieink, mint a németek

mindenféle jeleket tüzlek ki. Ezekkel a jelekkel adták az ellenfelek egymás tudtára, hogy újév napján nem lőnek egymásra. Később kiderült az is, hogy az egész fegyverszünetet egyik emberünk kezdeményezte, aki a reggeli órákban nagy titokban átmászott a németekhez és „kollégialisan” megegyezett velük.

Lövészárkaink csakhamar kiürültek. Mindenki künn tartózkodott a szabadban, a két lövészárk közötti, havas térségen, amely fölött hónapok óta szinte szünetlenül tombolt az ádáz harc vihara. Később

HjgnhY_ 'fg_ " nY[fbmY_ Y\U[nhr_ ZXYnf_Y_Yh""""J U'Qz[[U 'X]'`_i g\Ub[i `Uhrza UXh
Y[nYggnU_Ugnc_cb

mi tiszték is elhagytuk fedezékünket és kikapaszzkodtunk a szabadba, ahol rövidesen megjelentek a német tiszték is. Sajnos, egyikük sem beszélt angolul, mi is együttesen alig tíz német szót tudtunk összehozni, így azután képzelhető, milyen élénk társalgás folyt közöttünk. Később mégis akadt egy ember, aki tolmácsolta beszélgetésünket.

A németek ebédre a mi vendégeink voltak. Szakácsunk kitűnő menüt állított össze. Volt fácán- és fogolypecsenye, szilva pudding és „paté de foie gras” rummal és meleg vízzel lelocsolva. Ebéd után még feketekávét szolgáltak föl, melynek elfogyasztása után a németek haza-

mentek lövészárkaikba. Mindkét oldalon egy-egy fegyvertelen katona állott őrségen.

Az este is nyugodtan telt el. Éjszaka is csönd honolt frontrészkön, csak másodiken hajnalban éledt föl pihent erővel, friss lendülettel a harc. Az ellenfelek újra ellenségek lettek.”

Szerenád az ellenségnek

A flandriai fronton, a legkétségbeesettebb és legelszántabb harcok színhelyén is sok szakaszon szünetelt a harc újév napján és barátságos érintkezés támadt az egymás ellen irtó hadjáratot folytató ellenségek között.

A leicesteri angol ezred egyik őrnagya újév napjáról a következőket írta:

„Csodálatos és szinte hihetetlen, hogy néha még itt is van béke és jóakarát. Újév napját hallgatólagos fegyverszünettel ünnepeltük meg. Először a németek merészkedtek ki fegyver nélkül a lövészárkok közé, barátságos integetéseikre azután a mi embereink is kikapaszkodtak a harcvonal elé —,egy kis újévi gratulációra.

Éln is követtem katonáim és tisztjeim példáját és a két lövészárkok között közel egy óra hosszáig elbeszélgettem a német tisztekkel és katonákkal. Nem a harcról folyt a szó, hanem arról beszélgettünk, hogy ki hová való, a németek Berlinről és Münchenről, mi pedig Londonról beszélgettünk. Nemes Ellenfelekhez méltóan, őszinte bajtársiasággal kívántunk egymásnak boldog új esztendő. A katonák szivart, cigarettát és újságot cseréltek egymással.

A németek nagyon szeretetreméltóan viselkedtek. Legnagyobb részük derék, kedves és vígkedélyű férfi, szinte hihetetlennek tűnt, hogy nekünk élet-halálharcot kell vívnunk ezekkel a jóra való fickókkal. De hát a háború — háború!

Amikor a lövészárkok között folytatott barátkozásnak véget vetettünk, a németek is, mi is visszavonultunk hadállásainkba. De a lövöldözés nem indult meg, a tüzelés jóformán teljesen szünetelt. Ellenfeleink csak akkor küldtek egy-egy figyelmeztető lövést, amikor katonáink közül egyesek a dróthálózatot igyekeztek kijavítani a hallgatólagos fegyverszünet ideje alatt. Ha fegyverszünet, hát fegyverszünet! A csendet nem szabad állásunk erősítésére kihasználni.

Estefelé a német lövészárokból énekszó csendült föl. A német

GntbYg ffg Z\ff Ub[c'c_igncEU_cnzglU'U bni [UH] ž'cbhcb

katonákból alakult dalárda gyönyörű dalokat énekelt, mire ezután mi is adtunk nekik szerenádot. A különös hangverseny azzal ért véget, hogy mi az angol himnuszt, ellenfeleink pedig a „Deutschland über alles . . .”-t énekelték el. A két nemzeti dal azután eszünkbe juttatta, hogy háborúban vagyunk, hogy nemzeteink között szinte késhegyre menő élet-háialharc folyik.

Így volt ez a németekkel is.

Ugyanabban a pillanatban indult meg a tüzelés nálunk és a németeknél.

A harc tovább folyt.

Újév ünnepe véget ért. . .”

Futballmérkőzés az angolok és szászok közi

Egy másik angol őrnagy még érdekesebb eseményekről számolt be újév napjával kapcsolatban.

„Furcsa újév napja volt ez! — írta az angol zászlóalj parancsnok. — Mintha csak váratlanul kitört volna a béke. Az események mindenestre azt igazolták, hogy a zord, edzett harcosok szíve mélyén is ott

lappang a békülékenység szelleme. Újév napján — legalább az én frontszakaszomon — mindenki békés magatartást tanúsított.

Az ellenséges lövészárkok között szinte hihetetlen jelenetek játszódtak le. Frontunk előtt mind a két ellenfél összejött, az ellenfelek kezét fogták, szerencsét kívántak és cigarettával kínálgatták egymást. Több emberünk bement a német lövészárokba, mert valami fontos megbeszélési valójuk volt.

Csakhamar kiderült, hogy miről folyt a megbeszélés. Elhatározták, hogy az új esztendő tiszteletére nagy nemzetközi futballmérkőzést rendeznek az anglok és szászok.

Nagy leleményességgel készítettek rongyokból és sátorlapból futball-labdát, a frontok közli térséget kinevezték futballpályának, kijelölték hóhegyekkel a kapukat, két bírót választottak, egy angolt és egy

i 'fj' " bbYd' fgy' U # i bha " [" H' 6U'cf' _Urcbz_ 'hz bW' UXzggU' gnCEU_cnbU_ " < c[mbY' Y[nYb
i bU' a UgU' hz bVZY[n]_ " _b' bY_ " H' n' HZY'

i 9f]j YfgYbnz lzg' 5 b'fa Yh_Urcbz_í_U'c''Y\YhYthí_ .YXf mYg
\\Ub[i_Uh/Ub h' h' h' h' WU fí i b_Ugn' bYh]XY'yh

németet és azután kiáltott a tizenegy legjobb angol futballista meg a legjobb tizenegy szász játékos és megkezdődött a legérdekesebb, legizgalmasabb meccs!

Mintha csak igazi versenypálya tribünjein lettek volna, a katonák, angolok és szászok egyaránt hangos kiáltozással buzdították, serkentették a játékosokat, akik éppolyan elszántsággal küzdöttek, mintha csak ádáz csata eldöntéséről lett volna szó.

A félidő eldöntetlenül végződött, 2: 2 eredménnyel.

A második félidő még izgalmasabb volt.

A döntő harmadik gólt várták mindkét oldalon. Angolok és szászok harsány üvöltözéssel biztatták embereiket. Hiába! A két csapat minden erejét megfeszítette és már úgy látszott, hogy eldöntetlen marad a nagy küzdelem.

Az utolsó percben azonban az angolok oldalára szegődött a szerencse. A labda beröppent a német kapu két hóhegye közé.

A német bíró — ez vezette a meccset a második félidőben — szabályszerűen megítélte a gólt és kihirdette az eredményt:

— 3: 2 az angolok javára!

Embereim leírhatatlan újjongással fogadták a győzelmet.

Mintha csak a háborút nyertük volna meg!

A futballmérkőzés után még vagy félóráig tarlóit a barátkozás, azután angolok, szászok visszavonultak a hadállásokba.

Fegyverropogás, harci zaj azonban később sem zavarta meg az új esztendő ünnepét. . .”

Ilyen előzmények után igazán nem volt csodálatos, hogy a német legfőbb hadvezetőség újév után szigorú rendeletet adott ki, amely megszüntette a lövészárkok-barátságot és megtiltotta a német tiszteknek és katonáknak, hogy az ellenséggel érintkezzenek. A rendelet arra hivatkozott, hogy az ellenség e barátságos érintkezései során több olyan dolgot tudott meg, ami a hadviselés érdekeit sértette.

Újév napja elmúlt.

A had vezetőség rendelete nélkül is megszűnt a barátkozás az ellenfelek között, véget ért a „bajtársias” érintkezés.

Újra dörögtek az ágyúk, kattogtak a géppuskák, robbantak az aknák.

Az ellenfelek újra ellenségek lettek.

Az ádáz harc tovább folyt.

Szilveszter-este Flandriában

A nyugati harctér legtöbb helyén azonban Szilveszter-estéjén és újév napján nem barátságos érintkezés folyt az ellenfelek között, hanem heves és elszánt harc. Így elsősorban Flandriában, a nyugati harctér legádázabb hadszínterén, ahol szünet nélkül folyt a tüzérségi harc és ahol nagyon kevés idő jutott az ünneplésre.

„December 31-én éppúgy folyt a harc, mint bármely előző napon — írta Luigi Barzini, a kitűnő olasz haditudósító. — A küzdelmekben fontos szerep jutott a tüzérségnek. Mielőtt a gyalogságra kerülne a sor, előbb a tüzérség előkészítő működését fokozzák a legnagyobb mértékig. Hetek óta folyik szünetlenül ez az elkeseredett tüzérpárbaj. Az ellenséges ágyúk elhallgattatása a cél.

A terep alakulásai sok helyütt megengedik az ágyúk olyképp való elrejtését és eltakarását, hogy a hadakozó felek nem tudják egymás ágyúinak a rejtékhelyét fölfedezni. Ypern közelében az angol és német ágyúk alig háromezer méternyire állanak egymással szemben, de azért egymás rejtékhelyét nem tudják fölfedezni, folyton keresik egymást, olykor célba is találják, de ez pusztán véletlenség. A németek a némaság technikájához folyamodnak. Egyszerűen nem viszonozzák az ellenséges ágyúzást és ezáltal egyrészt megtévesztik az ellenfelet, másrészt nem árulják el az ütegek állásait. A németek jól értenek a helyi viszonyok előnyeinek a kihasználásához. Például a St. Pierre Capelle melletti vasúti vonalon gőzerejű, páncélos Tranway-vonatot járatnak, amelynek nagy ágyúí hol eltűnnek az ellenséges ágyútűz elől, hol megjelen-

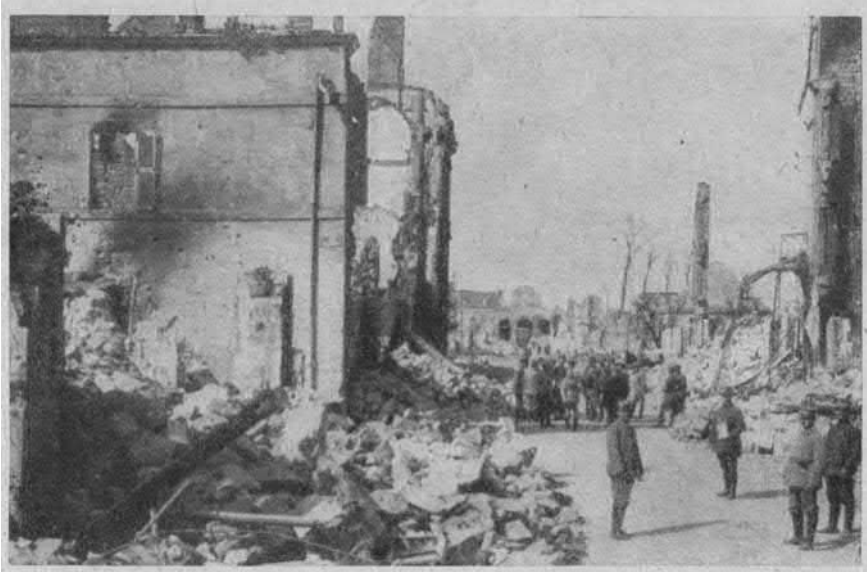
í 'fj' bUd'z b gc_ \Y mYb Un'z [m h n]g gn' bYH' h' 5 ZfUbVU h' nff U d] \Ybfg Vc Xc ['Cfz]VUb
bmi [cXfU b Xufz 'HU' _z] f'zh

nek, még pedig váratlanul és éppen olyan helyen, ahol legkevésbé várja az ellenség.

Hollók csapata kering fönn az alkonyi légben. Az országút, mely Ramskapelle és Dixmuiden között néhány száz méternyi távolságban párhuzamosan fut a harcvonallal, lombjuk vesztett, nyírott fák közt fut végig egyenesen, elhagyottan. Ahogy mégis egy-egy gránát zúg el fölötte, a képzeletben mintha félelmetesnek, járhatatlannak tetszenék. Mintha láthatatlan, gyilkos drótsövénnyel volna elkerítve az út. A háttérben föltűnik egy csonka torony formátlan alakja, mely a lövés iránya felé dől olyan különös mozdulattal, mintha ijedten menekülni akart volna. Ez volt valaha: Pervyse!

A házak romjait csak egészen közlelről lehet észrevenni, mert az ágyúlövések egyenlőkké tették a földdel. A tetők omladékáit a falak kilódították az uccára, mint mikor az ember súlyos terhét leveli a válláról. Mingyárt a falucska bejáratánál látható egy szép ház omladéká, melyből csak az épület homlokzata meredez épen: Ecole (iskola) . . . Egy leomlott fal éppen maradt darabjáról kocsmái cégért lóball a szél: „Estaminet des Bons Amis.” A templom helyén néhány elferdült fai meredez . . .

Minden két-három percben titokzatos süvítés hangzik föl: a grá-

F ca a z ^ thj z fcgUZUbXf]UJ žcbrcb

nátok süvítenek és robbannak és a romok fölött füstfelhők támadnak. A falucska kihaltak látszik.

Még sem! Kissé tovább haladva, a furnesi keresztútnál egyenruhás csendőrt pillantok meg. Húsz lépésnyire tőle holttest hever. Még tovább egy sebesült káplár fekszik a földön és azzal a melázó, ijedt tekintettel mered rám, amilyen a sebesülteké az első pillanatokban. Egy srappell csapott le az út keresztesére és a három csendőr közül kettőt eltalált. Az élve maradt harmadik halavány arccal, de feszesen áll elém:

— Vos papiers, Monsieur!
Igazolványomat kérte.

alak mászik elő a föld alól. Majd egy másik. Ismét tíz ember. Majd száz. Mintha vakondok serege bújna elő a túrás alól.

A mezőség keleti szegélyein egész kis földalatti városka rejtőzik.

Árkok labirintja szalmával bélelt, Lágas kazamatákba vezet,

Pervyse népesedik!

Kiáltások, énekhang, kacaj zűr-zavara.

A tömeg jókedvű.

Egy vöröskeresztes autó száguld végig a falun. Mintha a mozgal-

mas éjszakai élet előhírnöke volna. Nyomban utána Furnes felől kocsik zörgése hangzik föl. Az uccai élet most már egészen megelégnül: Egy súlyos szekér áll meg a romok közt és csakhamar katonák állják körül.

Már tudják, mit hoztak a szekerek.

Az első szekéren fölemelkedik egy altiszt és csendre inti a zajongó tömeget. Mikor csend támad, lámpást kér, mert koromsötét van. Lámpát kerítenek elő hamarosan.

Í No, most már kezdhethük! — szól az altiszt. — Charles Andorén!

Í Présent! — válaszol egy hang a sötétből.

Az altiszt névsort tart kezében és mikor egy nevet fölolvast, utat nyit a tömeg és az előhívott ember odalép a kocsi mellé, átvesz egy csomagot és örömtől sugárzó arccal tűnik el a vakhomályban.

Beköszönt az új esztendő

1915 hajnala

Elementáris erővel tombolt a nagy vihar.

Északon, Keleten, Nyugaton és Délen dörögtek az ágyúk, kattogtak a gépfegyverek, utolsót hörögtek a halálba menő harcosok.

Mintha csak valami pokoli zenekar üdvözölte volna grandiózus és megrendítő tombolással a beköszöntő új esztendőt.

Elérkezett 1915 hajnala.

Az elementáris erővel tomboló vihar nem ismerte és nem is méltányolta az ó-évet és az új esztendőt. Nem törődött azzal a beosztással és elhatárolással, amellyel az emberi naptár élesen elválasztja december harmincegyedikét január elsejétől.

A világháború megszakítás nélküli folyamata nem törődött a nappal, nem törődött az emberiségnek az újévhez fűzött reménységeivel és 1915 hajnalán épp úgy rengett és vonaglott az anyaföld, mint a letűnő 1914 öt viharos hónapja alatt.

A franciák 1870-et, a német-francia háború esztendejét nevezték el a „rettenetes év”-nek. Pedig mi volt az a két nemzet között folyó háború a most tomboló, eget-földet rázó viharhoz képest?

Vérpatakok özönlöttek Oroszország síkjain, végsőkig menő emberi erőfeszítés rengette a Kárpátok sziklabérceit, szüretelt a halál a normáiu partokon, a hóba és jégbe borult francia földeken, a Kaukázusban, Afrikában és a halálhörgés vihara zengett az óceánokon.

Ez volt az igazi „rettenetes év”.

Mert milyen változást hozhatott ez az új esztendő? Milyen reménységgel nézhetett az emberiség a közeli jövő elé? A soha nem látott, sokmillió, gigászi hadseregek öthónapos, példa nélkül álló küzdelme, fölbecsülhetetlen ember- és anyagáldozata még csak meg sem billentette jobbra vagy balra a világháború mérlegét, nemhogy-égjük vagy másik részről gyors győzelemmel, békét hozó mielőbbi döntőgyőzelemmel kecsegtetett volna.

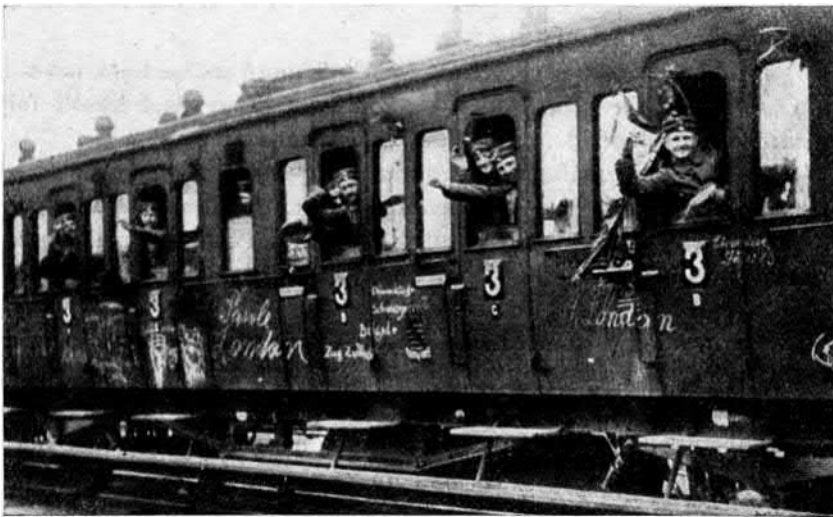
Jóformán csak a milliós hadseregek fölvonulása, a végeláthatatlan harci vonalak kialakulása történt meg. A modern hadviselés tökéletessége a végletekig kifejllesztette magát a háborút és már csak nagyon kevés remény maradt, hogy a szárazföldön, a levegőben, a föld alatt, a tengeren egyformán tökéletes technikai fölkeszültséggel dolgozó hadseregek, amelyek kitűnően értettek a hadmozdulatok és haditervek kölcsönös megbénításához és megghiúsításához, hogy ezek a végső tökéletességig kiépített hadseregek belátható időn belül el tudják dönteni a háború sorsát.

Már ekkor nyilvánvaló volt, hogy alkalmasint Kitchener lordnak, a nagy angol katonai szervezőnek és hadseregtoborzónak lesz igaza, aki nem állalta nyíltan kijelenteni, hogy megítélése szerint legalább három esztendeig fog eltartani a világháború . . .

1915 hajnalán már csak nagyon kevesen, csak azok, akik felszínesen ítélték meg a helyzetet, bíztak abban, hogy a beköszöntő új esztendő vissza fogja hozni a békét a viharban álló, szenvedő emberiségnek.

A babonás emberek megfigyelték és különösebb jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy az új esztendő pénteki nappal kezdődött. De aztán azzal vigasztalták és bátorították magukat, hogy ez a rossz ómen majd az ellenséges táborokban érezteti hatását.

Nagyobb szükség volt a bizalomra, mint valaha és a tomboló viharban sorsukért, jövőjükért aggódó emberek minden jelből, minden

5 a j]G\ UXgyfY[Y_Z'j cbi 'z gU gnU_UXUhUbi ``Zc:nti' 5 b fa Yh_Uhcbz_U\UfVffY'j U'CE]bXí 'zg_cf @cbXcbVUgnYfYff' _j c' bUj cbUfUj_Uh]fz bmfUj] fí ZJ\zVcf • g Z'j fY'Yt

5b[]U_ fgn' XfgY U bUl m Ygrza c' z gfU" 5 Z]ggYb hcVcf ncth YnfYXY_ Y[m]_ AVYb gnc[z' hU
j Y gr] \YfW[fL kUn Ub[c' rfOb j z fca z bncgU]gZ U_ h fddYb • [m_] fdYnhY_ U Zcb hnc[i !
Ur fUz a]bhY[ngnYf_ UrcbUr z fgU]h

körülményből, minden eseményből olyan jóslatot akartak kiolvasni, amely vágyaikkal, reményeikkel összhangban állott.

Majd meglátjuk, mit hozott ez az ágyúdürgés és halálhörgés közt beköszöntő 1915-ös új esztendő . . .

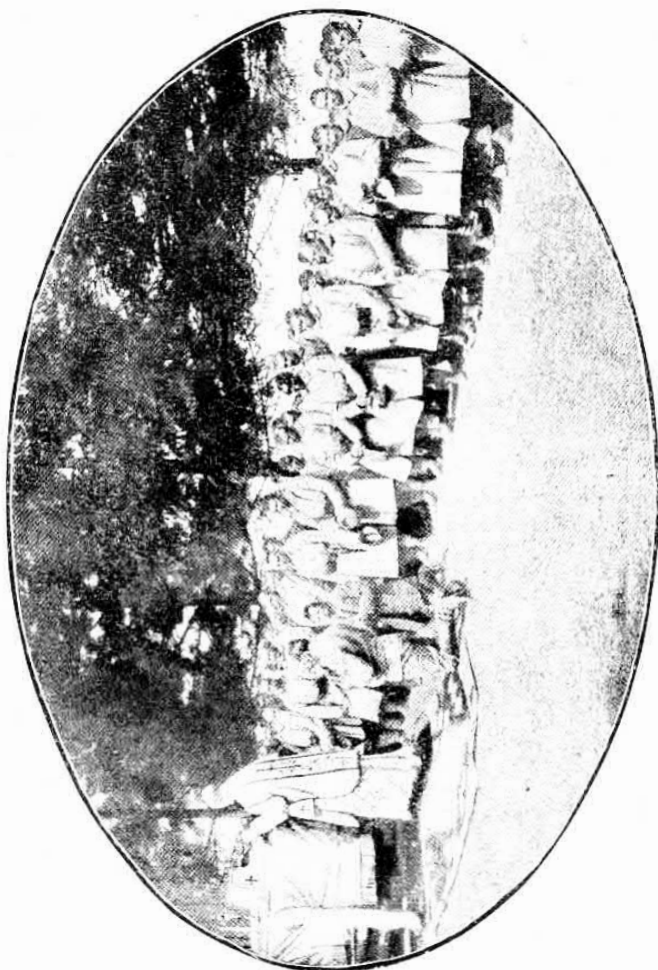
Ferenc József hadparancsa

A szövetséges államok uralkodói és hadvezérei melegehangú sürgönyökben üdvözölték egymást az új esztendő beköszöntével.

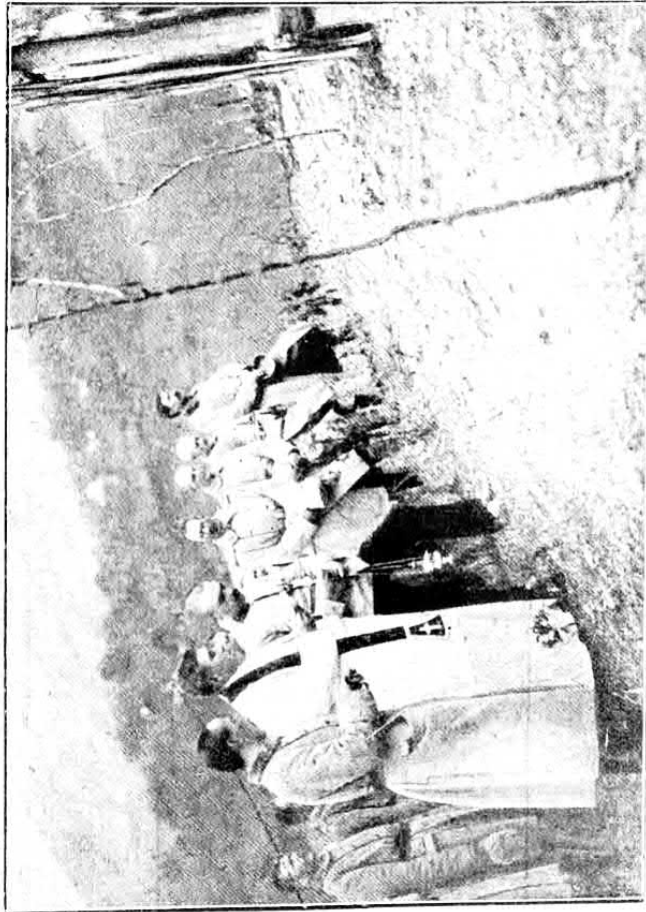
Csupa bizalom és reménység áradt ezeknek a táviratoknak a szövegéből, amelyek a nemzetek hangulatát is kifejezték.

Ugyanilyen reménykedő és bizakodó hangú táviratokat váltottak az ántánt-országok államfői és hadvezérei is, akik szintén a győzelmet áhították.

Újévi istentiszteleteken — a központi- és ántánt-hatalmak egyaránt — a Mindenható segítségét kérték a kivívandó diadalhoz. Napo-

Tabort nise a hareteren. A katonak a Mindemlato segítségével kertek a kivivando diadalhoz

A 1905. évi harci hősi emlékműnk megadását a végzettségért. A hi-bonb. besorozomilb. apozodja... A szertartást Zadraavocz Istvan labort
alkossa, a Lomzati labberté kcsolló labort púspoke vezeti.

leon híres, klasszikus mondására kellett gondolni, aki egyszer azt a kijelentést tette:

— A jó Isten az erősebb hadosztályokat segíti meg!

A szembenálló felek mindegyike bizakodott, hogy az ő hadosztályai lesznek az erősebbek.

Az új esztendő beálltával Ferenc József császár és király 1914 december 31-ről keltevezve a következő hadparancsot adta ki:

„A múltó évnek öt hónapja óta küzd a monarchia a reá és hű szövetségésére kényszerített háborúban nagyszámú, hatalmas ellen-ségeekkel.

Visszapillantván hadseregem és hajóhadam állhatatos kitartására, örömteljes harc készségére és halálmegvető vitéségére, a jövő hadi év kilátásai azon fölemelő bizakodást nyújtják, hogy Magyarország-Ausztria harcoss fiai, szárazföldön és tengeren, a legnehezebb megpróbáltatásokat is a haza javára becsülettel fogják viselni.

Fájdalomteljes hálával emlékszem meg azoknak a nagy számáról, akik életüket áldozták a véres küzdőtéren igaz ügyünkért. A legmele-gebb elismeréssel üdvözlöm vitéz katonáimat abban a reményben, hogy Isten segítségével az újév győzelemre fogja őket vezetni.

Ferenc József.”

A nyolcvanötödik életévében járó, pátriárka korú, ősz király, aki hosszú uralkodása alatt sok vihart látott, akinek birodalmát sok válság fenyegette és akinek a magánéletét is sok súlyos csapás tette keserűvé, olyan esztendőt, olyan újévet, mint amilyen az 1915-ös volt, még nem ért meg.

Ott tombolt a vihar birodalma határain, sőt Galíciában és Buko-vinában birodalma földjén. Megérte a hármasszövetség felbomlását, látnia kellett, hogy nagy alkotása, a magyar-osztrák monarchia alig bírja majd elviselni a háború felidézte súlyos megpróbáltatásokat. Ő, aki kitartással tudta kezében tartani a széthúzó osztrák tartományokat, ő érezhette legjobban a felbomlás veszélyét, amely Ausztriát ekkor már fenyegette.

De kitartott a végsőkig.

Remélt és bízott.

Ő, aki mintaképe volt az uralkodói és emberi kötelességtudás-nak, bízott abban, hogy népei is kitartanak a végsőkig. A végső győzelemig.

És az ősz uralkodó, az uralkodói gondokban megedzett osztrák

császár és magyar apostoli király jól látta, hogy leghűségesebb, legmegbízhatóbb népe a magyar nép lett, leghűségesebb, legmegbízhatóbb és legvitézesebb katonája pedig a magyar katona . . .

A magyar nemzet lett a szilárd alap, amelyre a monarchia jövőjét rá kellett építeni.

Tisza István újévi beszéde

Mi volt az újévi ajándék, amit a központi hatalmak népei kaptak 1915 beköszöntővel?

Mi volt az újévi ajándék, ami reménységgel tölthette el a német birodalom és a monarchia lakosságát a jövőt illetően?

A hivatalos harctéri jelentés volt ez az ajándék, amely arról számolt be, hogy „a Lodz és Lovic körül lefolyt harcokat követő üldözésem során több mint ötvenhatezer oroszot ejtettek foglyul a németek”.

A lodzi diadalnak olyan fényes eredménye volt ez, amely bizalmat és reményt önthetett a lelkekbe. Arra lehetett ebből következtetni, hogy mégis csak sikerült már az orosz túlerőt felörölni vagy legalább is annyira lecsökkenteni, hogy a győzelem reményében lehet fölvenni a „gőzhenger” ellen a további küzdelmet.

Külön újévi ajándék volt az aggódó, nyugtalankodó magyar nemzetnek a hivatalos harctéri jelentésnek az a része, amely a kárpáti front-ról a következőképpen számolt be:

„Az Uzsoki-szorostól nyugatra az ellenségnek egyetlen kárpáti átjáró sincs a birtokában. A Máramaros határánál lévő Ökörmezőnél az oroszok támadása súlyos veszteségek mellett meghiúsult.”

Hát talán mégsem tud az az orosz „gőzhenger”, az a rettenetes túlerő áttörni a Kárpátok sziklafalain? Igaz, hogy az Uzsoki-szorost mingyárt az új esztendő első napjában ismét birtokába vette az orosz . . . de a magyar szíveket bizalom fűtötte . . . Lesz talán mégis erő, mely meg tudja állítani a magyar határon az orosz cár hadait? . . . A magyar szurony, a magyar erő, a magyar hazaszeretet, a magyar hősiesség talán mégis csak csodát tesz! . . .

A háborús Magyarország legmarkánsabb megszemélyesítője, gr. Tisza István miniszterelnök a következő újévi beszédében ismertette a helyzetet:

„A háború első napjai meglepetést hoztak ellenségeinknek. A gyöngye, a széthulló, az ellenséges erők által tehetetlenségre kárhóztatott monarchia — amint ők a mi monarchiánkat maguknak elképzelték — a fiatal élet-erőnek, az egységnek, a lelkesült áldozatkészségnek olyan tanújeleit

A németek bodzi zsákmányának egy része: az oroszoktól elvett agyuk. Ezeket, mielőtt Berlínbe szállították volna, összegyűjtötték Kutno piacán

adta, amelyek örömmel töltöttek el bennünket és ámulattal töltötték el a világot.

Az északi harctéren váltakozó szerencsével folyik a harc, amely döntés nélkül hullámszik. De fájdalmas meglepetéstől a déli harctéren sem voltunk megkímélve. Szerbia mélyében győzelmesen előnyomuló csapatainknak ki kellett ez országot üríteniük. Engem nem a helyzet katonai hátrányos volta báni elsősorban. Hiszen a visszavonulás katonai következményeit nagyon rövid idő alatt helyre fogjuk hozni. Hanem fáj az én lelkem, ha azt látom, hogy egy hadsereg, amely egy minden tekin-

Orosz hadifogyók szállítása a lengyelországi harctérről

tetben kiváló ellenséggel számbeli túlsúllyal is megküzdött, amely óriási terepnehézségek között, hosszú hetek és hónapok harcaival, a legmesésőbb önfeláldozással és hősiességgel babérokkal övezte: homlokát: ez a hadsereg ezt az egész dicsőséget a nagy világ szeme előtt elveszíti csak azért, mert emberfelettit kívántak tőle. Az én lelkem, amely együtt érez, az én szíveim, mely együtt dobog hősiesen küzdő katonáink lelkével és szívével, vérzik és érzi a méltatlankodás minden keserűségét, ha arra gondolok, hogy ezeket a hősöket erőfeszítésük megérdemelt gyümölcsétől ilyen méltatlan módon kellett a sorsnak megfosztania.”

Tisza István miniszterelnök nyíltan megmondotta véleményét szerbiai offenzívánk fájdalmas kudarcáról. Az egész magyar nemzet nevében beszélt, annak a magyar nemzetnek a nevében, amely a leg-

több áldozatot hozta a diadalért, a győzelemért, a szerbiai sikerekért... Annak a fájdalomnak és felháborodásnak a szava tört ki a magyar miniszterelnökből, amely ott égett minden magyar lélekben, minden magyar szívben.

Keleti határainkat az orosz áradat ostromolta, a Kárpátokban

5 j Ygnf nYnhYhYhXf] \Uhzfgnf Yb XYff_ 'dfbn' [m fY]b_ 'jg_ lj Ythf_ ffgn' _YhU_ " nXY'Ya V`

élethalálharcot vívott a magyar hősiesség és ugyanekkor Szerbiában egy kierőszakolt, túlhajtott előrenyomulás kalandja gyöngítette meg a magyar erőt, amelyet teljes egészében, csorbítatlanul kellett volna a magyar haza védelmére megőrizni. Minden titkolódzás ellenére ugyanis ekkor már köztudomásúvá lett, hogy a valjevói katasztrófánál a szerbek mintegy húszezer főnyi hadsereget fogtak el. És a váratlan szeri diadal valósággal mámoros örömet és lelkesedést vállolt ki az ántánt országaiban.

Potiorek táborszernagy leváltása és nyugdíjazása sovány vigasz volt a nagy lesújtottságban.

Nagy diadaloknak kellett jönniük, hogy a szerbiai kudarc a feledés homályába merüljön.

Ezek a diadalok be is következtek, de csak hosszú-hosszú hónapok múltával.

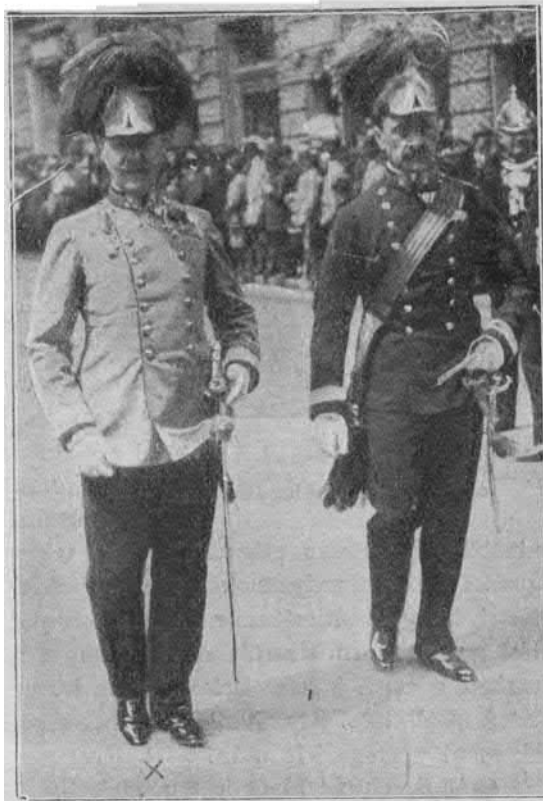
Addig még sok fájdalom, keserűség és kétségbeesés ülte meg a magyar szíveket.

A monarchia új külügyminisztere

A diplomácia: a külügyek intézésének a művészete. Kitűnő érzéket követelő, nehéz mesterség ez, amelynek voltaképpen az a célja, hogy a nemzetek között támadó ellentéteket, sürülődásokat békés eszközökkel igyekezzenek kiküszöbölni.

A gyakorlatban azonban azt láttuk, hogy a régi értelemben vett diplomácia inkább a háborút, mint a békét készítette elő.

A legkitűnőbb diplomatáknak a háború előtti időben az angolok és oroszok bizonyultak. VII. Eduárd angol király, a diplomaták mintaképe, zseniális ügyességgel, elsőrangú művészettel kövacsolta össze a Németország elszigetelésére irányuló világszövetséget. A diplomatauralkodó 1908-ban még Ferenc József császári

? fcVUH]b' hzVcfbc... fil tž' U' a cbUFWJU' "n'g \UX' [na]b]gnl
 hYfY \UXgY[fXfj Y" 5n' : Z' UXUHJ' j c h' U' a U[mUf]cgnfz_
 ... "n'g \UXgYfY[YhZ' gnYfY b] fga]bXYb gn' _gf[YggY' Y' zfb]

és királyt is fölkereste, hogy eltántorítsa a német szövetségtől és a dunai monarchiát is a Németországot elszigetelő hatalmak táborába vonja. Ferenc József ezt a gondolatot a leghatározottabb formában utasította vissza és voltaképpen ekkor pecsételődött meg a Habsburg-birodalom sorsa.

6 YFWhcX@]dC6[fCZU'a cbUFW]U_ --- [m
a]b]ghYfYZU_]%%%) Ubi zf'z VUb Ya cbXzgfU
_fbngnYf" hzY'g gcfVUb'a Yfh'bYa 'h XHU' C Ugn!
cfgnz[gYa 'Y]Ygg[.fhV]nhcgthUb]

VII. Eduárd a monarchia támogatása nélkül is összekovácsolta a Németországot körülbronsoló vasgyűrűt, amely most már Magyarország-Ausztria területét is körülfonta.

És az angol diplomáciával párhuzamosan dolgozott az orosz diplomácia, mely szintén kitűnőnek bizonyult — a háború tervszerű előkészítésében és földidzésében.

Sajnos, se a német, se a magyar-osztrák közös diplomácia nem vehette föl a versenyt az ellenséges diplomáciával.

A monarchia közös külügyminisztere gróf Berchtold Lipót, az egykori szentpétervári követ volt, aki a Szerbiához intézett szigorú ultimátumokat fogalmazta. Itt mingyárt meg kell állapítanunk, hogy Tisza István miniszterelnök, akinek az ultimátumot elküldése előtt meg-

mutatták, túlságosan szigorúnak, sőt teljesíthetetlennek tartotta a jegyzék föltételeit, melyeknek részbeni enyhítését kérte azzal a figyelmeztetéssel, hogy az ultimátum minden bizonnyal háborúra vezet . . . Enyhítést azonban nem sikerült elérnie, noha a magyar miniszterelnök rámutatott a szerb háború beláthatatlan következményeire is . . .

A „Ballplatz” (így hívták akkoriban a közös külügyminisztériumot) csak ment a maga feje után.

Gróf Berchtold Lipót külügyminiszter, ha nem is akarta a háborút, a monarchia ellen folyó szerb agitációnak gyökeresen véget akart vetni. Még a szerb ultimátum nyomán fölviharzó világháború során is

azt hirdette, hogy az orosz veszedelem ellenére is gyors sikert érhetünk el Szerbia ellen. A decemberi szerbiai kudarc alaposan megrendítette az ő állását is. Közvetlenül a lemondásra az a körülmény kényszerítette, hogy először is súlyos ellentétbe került Tisza István gróffal a román kérdésben. Berchtold, hogy Románia semlegességét biztosítsa, messze-menő engedményeket akart biztosítani a magyarországi románok számára, amit azonban a magyar miniszterelnök és az egész magyar kormány kereken visszautasított.

Nem utolsó sorban pedig azért rendült meg Berchtold állása, mert nem sikerült Olaszország semlegességét biztosítani.

Berchtold helyzete teljesen tarthatatlanná vált.

Január 13-án benyújtotta lemondását, amit Ferenc József elfogadott. Az új közös külügyminiszter báró Burián István lett, aki hosszú ideig volt közös pénzügyminiszter, majd 1913-ban a király személye körüli miniszter lett a Tisza-kabinetben.

Amikor január 16-án báró Burián István, az új külügyminiszter átvette hivatalát, a magyar közvélemény megnyugodott a tekintetben, hogy a magyar báró nem fog olyan diplomáciai tervek megvalósításán fáradozni, amelyek a magyar érdekeket, az ezeréves Magyarország területi épségét veszélyeztetik.

Magyar ember a közös külügyminiszteri székben, a nagy Andrássy Gyula gróf örökében: ez a magyar befolyás megerősödését jelentette a bécsi udvarnál a világháború során.

Minél tovább tartott a világháború, minél jobban rázta az orkán, a nagy földrengés a monarchia földjét, annál nyilvánvalóbb leli, hogy a Habsburg-birodalom súlypontjának Magyarországra kell terelődnie, hiszen elsősorban a magyar hősiesség, a magyar kitartás, a magyar erő volt az a hatalom, mely megoltalmazta a közös monarchiát az ötszörös

6i f]zb -ghj zb Vz f(Ē U_] 6YfW h: X`Ya cbXzglU
i hzb U'a cbUfW]U _ [na]b]gnhYf`Yfh

túlerő támadásai között az összeroppanástól, az ellenséges ántánt által már nagyban hirdetett összeomlástól.

De a Habsburg-birodalom nem roppant össze! Nem omlott össze, mert a magyar sziklaszilárdan, becsülettel állta a harcot... a végsőkig menő, elszánt élet-halálharcot. . .

A téli hadjárat

A „jégkorszak” emberei

A sár jéggé fagyott, a kiásott, porhanyós föld sziklává dermedt: rettenetesen szigorú tél zúdult le a világháború harcvonalaira.

A nyugati fronton, az Északi-tenger partvidékétől a svájci halárig, a keleti hadszíntéren, a Keleti-tengertől a román halárig húzódtak a jégbe, hóba fagyott lövészárkok, ezek a földbevált keskeny fagyos labirintusok, amelyekben ki kellett telelniük a fölfegyverezett harcosoknak.

Azt szokták hangoztatni, hogy a kultúra elpuhítja az emberiséget, hogy a ma embere nem tudná elviselni azokat a küzdelmes viszonyosságokat, amelyeket a régi korszakok embereinek le kellett győzniük.

A világháború alaposan rácaffolt erre a hiedelemre. Millió és millió ember, az európai kultúrnemzetek egész fegyverbíró férfinépessége küzdött végig a borzalmas téli hadjáratot, az elpuhultnak tartott kultúr-emberek hosszú hónapokon keresztül éltek a behavazott, jéggéfagyott lövészárkokban, a föld csupasz jégvilágában, gyakran nem is lövészárkokban, hanem a szabad hómezőkön, egy-egy szikla ormán vagy valamelyik hóborította hegy gerincén, meleg étel csak hébe-hóba szította föl testük belső melegét, a szájukon és orrukon kijövő lehellet jégcsapossá tette bajuszukat, szakállukat, a dermesztő szélről meggémberedett kezük-lábuk és ott feküdtek a csupasz havon mozdulatlanul, gyakran napokig, éberem figyelve az ellenséget, farkasszemet nézve az ellenféllel meg a fagyhalállal és mindezt kibírta az „elpuhult” kultúremler!

Pedig a téli hadjárat újból föltámasztotta az ősi jégkorszakot, amikor még nem volt az embernek fűtött hajléka, melegárasztó kemenceje és az ellenséges természeti erőkön a maga emberségéből kellett diadalmaskodnia.

És az új jégkorszak emberei méltóknak bizonyultak régi, diadalmas őseihez,

Az „elpuhult” kultúrember: „nyolcoságos „jegzhorszákból”: (tetejé) élt a hóborította, sziklák a behagyzott, hószánkók jegevilágában. A dermesztő téltől meggemberegettű kezük-lábuk, de azért bátran néztek farkasszemű az ellenséggel, a fagyhalálra...”

Sokan elpusztultak, rengeteg katonát ringatott örök álomba a fagyhalál, még többnek fagyott el keze-lába, de nagy általánosságban a millió és millió katona megszokta az új életmódot, megszokta az örökös fagyoskodást, a jégkorszakot, amelyet az első tűzvonalon csak ritkán enyhíthetett a fedezékben fölállított „svarmkályha” melege.

Pléhlemezekből összeállítható tüzelő-alkalmatosság volt ez a svarmkályha, melynek fűzénél néha-néha fölmelegíthette a tűzvonalt harcosa meggémberedett ujjait. 13c amilyen örömet és boldogságot jelen-

9' fYzÍ U\QVub""5_zfdzh\UfVtc_a Y[gnc_hz_Uh" f" _" gZU[mcg_cXzghzU' y[_cf!
gnU_VUJ' U'GE'Yra QKch

tett ez a kis tűz, olyan veszedelmet is hordozott magával. A svarmkályha füstje árulója volt a harcvonalnak. A fölszálló füst, a havas terepre rakódó korom tudomására hozta az ellenfél tüzérségi megfigyelőjének, hová kell irányítani gránátjait és srappelleit... A svarmkályha, a melegedés sok áldozatot követelt a lövészárkok téli világában.

Csakhamar kiderült hogy a tűzvonalon minden svarmkályhánál többet ér, ha a katonáknak jó meleg ruházatuk van. Új téli divat született meg 1915-ben, a hósapka, az érmelegítő, a fülvédő, a meleg alsóruha, a báránybőrmellény, a nyakvédő, a kétujjas kesztyű és a karmantyú divatja. Ez a karmantyú vászonhuzatos, báránybőrbélésű „muff” volt,

ebben próbált oltalmat keresni a harcos kesztyűs keze a vad hideg ellen, amely nemcsak a csontokig, hanem a velőig hatolt. A karmantyú, ez a régi női divat nagyon népszerűvé vált a téli fronton.

És amikor az otthoniak megtudták, hogy a katonáknak milyen holmikra van szükségük, minden házában, minden családban megindult

? UrcbUj gnUVCb ~ \Y m' A, JbXYb VdUdUrbU_ j c: HJ_ gnUVCfz
U_ j_ U_ Uj jhzgc_ UhYj f/ Ynhf_ U_ Urcbz_ fi \z j b

a szorgalmas munka, asszonyok és lányok egyebet se tettek, mint téli ruhát varrtak, horgoltak, kötöttek a katonák Szajnára. Vagónszámra gyűlt össze a sok meleg holmi és nem volt katona, akinek ne jutott volna teljes felszerelés az 1915-ös téli divat cikkeiből.

Természetesen még így is rettenetes feladat volt a hosszú telet kihúzni a szabad ég alatt, a jég és hó világában, amikor nemcsak a természeti erők, hanem az ellenséges fegyveres erő ellen is véde-

kezni kellett.

De hát az ember mindent megszokik. Tél derekán már semmi rendkívülit nem találtak abban a katonák, hogy napokig, hetekig, étlen-szomjan feküdtek a hóban, a csonttá fagyott göröngyökön és közben semmi másmeleget nem érezhették, mint* a folytonos tüzeléstől áthevült puskacső izzását...

Az emberi természet kitűnően tud alkalmazkodni a viszonyokhoz.

És az emberi akarat erő teremt a csodákat.

Az orosz másodsor is betör Kelet-Poroszországba

Hindenburg zsenialitása: a tannenbergi győzelem és a mazuri diadal felszabadította Kelet-Poroszországot az oroszok sanyargató, pusztító uralma alól. Ez még a háború első időszakában történt és a németek bíztak benne, hogy az orosz haderő másodsor már nem tud

Az oroszok másodszer is betörték Kélet-Poroszország földjére és Berlin népe izgatottan, reménytelenül, idvözölve a pályaudvarra vonuló ulánus és dragonyos csapatokat, amelyek a veszélybe jutott német határ védelmére siettek.

betörni birodalmuk földjére. Mint ahogyan az első kárpáti betörés visszaverése után a magyar nemzet sziklaszilárdan remélte, hogy a magyar földet megkíméli a sors az újabb orosz inváziótól.

Sem a német bizakodás, sem a magyar reménykedés nem teljesült be.

Az orosz újra betört a Kárpátokba és újra betört Kelet-Poroszországba.

A reménykedés, bizakodás helyét ismét az aggodalom, a rettegés, a kétségbeesés foglalta el.

A nyolcas számú német hadsereg, melynek a kitűnő Below tábornok volt a parancsnoka, 1914 őszén már mélyen benyomult Oroszország földjére. A német csapatok már ott állottak Grodno és Kovno vára alatt, amikor november végén hatalmas friss orosz erők léptek akcióba és — az általános hadihelyzetnek megfelelően — a Below-hadseregnek föl kellett adnia a meghódított orosz területet és vissza kellett vonulnia Kelet-Poroszország földjére, abba az alaposan megerősített hadállásba, amelynek jobbszánya a háborúban már sokat szenvedett Ortelsburg környékére támaszkodott, további vonala pedig a Mazuri-tavak szakaszán keresztül Lötzen felé, innen pedig az Angerapp mentén Gumbinnen-Tilsit felé haladt.

Lerombolt, elpusztított vidék volt ez, amely jóformán még ki sem heverte az első orosz betörés szörnyű csapásait, amikor újból elkeseredett harcok színhelyévé lett.

Hosszú, nehéz harc vonal volt ez porosz földön, ahol föl kellett tartóztatni az oroszok további előnyomulását. Below tábornoknak a nagy föladat végrehajtásához nem állott rendelkezésére száztízezernél több katonája, ezek is jobbára népfölkelők voltak, akik hősiiesen viselték el a kemény tél szörnyű viszontagságait.

Ortelsburgtól délnyugati irányban német határvédő csapatok elszántan védték a porosz határt Orosz-Lengyelország földjén és sikeresen verték vissza a Narcv-vonalról kiinduló erős orosz támadásokat.

A Lodznál és Lovicznál aratott német győzelmek megerősítették délebbre a szövetségesek hadállásait, úgyhogy az oroszok itt a Bzura, Ravka, Pilica és Nida folyók mentén erős védelmi hadállásokat emeltek, hogy itt kiteleljenek és friss tartalékok segítségével fölfrissítsék legyöngült seregeiket. Ezek a jobbára mocsaras területen emelt erődítészerű hadállások, amelyek az orosz hadi technika dicséretére szolgáltak, meg is állították a német előnyomulást, úgyhogy hosszú hetekig csak tüzérségi harcok folytak. Közben azonban Nikolájevics nagyherceg egyre újabb és újabb segédhadakat küldött erre a frontrészre, minek követ-

keztében az orosz sereg annyira megerősödött, hogy 1915 januárjában már heves támadásokba kezdett.

Ezek a hevesen tomboló téli harcok azonban sehol sem hoztak döntőjelentőségű eredményt. A Bzura, Rava és Ravka mentén folytak ezek a kétségbeesett harcok, melyek lényegesen nem változtatták meg sem a németek, sem az oroszok harcvonalát. Csak emberélet és rettentő sok hadianyag pusztult mindkét részen ebben az erőltetett téli ütközetekben.

Hogy az egész orosz front helyzetét meg tudjuk érteni, csak a

5 ? Y Yhd f c g n c f g n z [] \ U f W V C E " 5 g h U " i d " b Y b] " h " n Y h i t z b b f a Y h h g n h Y _ ' z f ' z _ V Y U
 \ U c h U _ U " g Y \ i " c m c j U _ h r h a Y j j Y V c f i n c h V g U h Y f Y h

térképet kell kissé megfigyelnünk. A Világháború Történetének harmadik kötetében, a 212. oldalon közöltük az érdekes fronttérképet, amely pontosan feltünteti a decembervégi hadállások vonalát is. Ha föllapozzuk ezt a térképet, akkor könnyen követni tudjuk a hadállások rendjét.

Varsótól délnyugatra a kilencedik német hadsereg állott, ehhez csatlakozott a Woysch német hadseregcsoport, amely a császári és királyi 2. számú hadsereg vezénylete alatt állott. A Visztulától délre a nyugati Kárpátokat a monarchia 4. és 3. számú hadserege védte, míg a Kárpátok további vonalát és Bukovinát a Linsingen tábornok vezérlete alatt álló német déli hadsereg és Pflanzer-Baltin tábornok magyar-osztrák hadseregcsoportja védelmezte.

Így alakult ki a front képe, amikor Kelet-Poroszországban nagy események készültek.

Hindenburg tábornagy, az orosz fronton harcoló német haderők diadalmas főparancsnoka újra meg akarta tisztítani hazája földjét az ellenségtől.

Terve már készen is volt.

Csak az alkalmas időpontra várt.

És ez hamarosan el is érkezett.

Hamarább, mint ahogyan azt az orosz nagyherceg főparancsnok gondolta volna . . .

A nyugati front téli eseményei

A semleges országok nagy újságjai, az új esztendő első napjaiban elküldték haditudósítóikat a francia főhadiszállásra, hogy intervjúvolják meg Joífre fővezért a hadihelyzetre vonatkozóan.

A francia generalissimusz, akinek személyét valóságos glória fonta körül Párizs felszabadítása és a mámei csata eredményei után, fogadta a hírlapírók csoportját.

— Arra kérem önöket — mondotta keresetlen, egyszerű szavakkal a francia fővezér, — írjanak le mindent úgy, ahogy látták. Ne titkolja-

5' bmi [Uh] \UFVffYb" 8fOEU_UXz`nta Yn __Y`j fXYrhbfa Yh\UXz`zgfk UFVff]T ZU!#]j fhY' E

GYVg`H_"fr nfgU\UfVffYb"B fa Yh_Uhcbz_VY_"fr nbY_Y[mZY[nj Yfh'Yb ZUbV]z hU_]h
[c'ntE'ffhU Z'cbhá ["*th

nak el semmi hiányt vagy hibát és ne becsüljék túl azokat a dolgokat sem, amelyek kedvező benyomást tettek önökre. Franciaország azt kívánja, hogy azok a nemzetek, amelyekhez önök tartoznak, az igazságot tudják meg és csakis az igazságot.

Majd anélkül, hogy hangját csak egy kicsit is megváltoztatta volna, így folytatta:

Í Franciaország nem kívánta ezt a háborút, amelyet ránk kényszeri lettek. A nép azonban kész meghozni minden áldozatot, amire szükség van. A francia nemzet meg fogja tenni a maga kötelességét — a végső győzelemig.

Joffre búcsúzáskor kezet szorított az újságírókkal és miközben meghajolt, halk, de szilárd hangon ismételte meg:

Í A végső győzelem a mienk lesz!

A francia fővezér bízott a végső győzelemben, amely oly messze volt és amely e pillanatban egészen kilátástalannak mutatkozott.

A háború teljes erővel tombolt az orosz fronton, amely egyre több német haderőt kötött le, de azért a nyugati szövetségesek semmi számbavehető, komoly eredményt nem tudtak elérni a hosszú belga-francia harcvonalon. Sőt a németek változatlan erővel és lendülettel adták tanujelét annak, hogy az összefogott hatalmakkal szemben is győzni akarnak.

Mi több: 1915 elején, amikor legjobban tombolt a harc a keleti harctéren, az ántánt közvéleménye attól tartott és azt hirdette, hogy a németek most akarják kicsikarni a döntő győzelmet a nyugati fronton is.

Olyan nagy nimbusza volt ekkor már a német katonai erőnek, hogy feltételezték, sőt hitték a lehetetlenséget, hogy a központi hatalmak keleten és nyugaton egyszerre, a két főfront több ezer kilométeren meg tudják kezdeni a végső leszámolást.

Az ántánl hírszolgálatok már azt hirdette, hogy a németek újabb, erős offenzívát indítottak Párizs ellen. Ezt a hiedelmüket és riadalmukat arra alapozták, hogy a német hadak valóban támadásba kezdtek az Aisne folyótól északra, Soissonsnál és Craonnenál. Ezek a heves és elszánt támadások nem az általános offenzíva megkezdését jelentették, céljuk csupán az volt, hogy a németek stratégiai szempontból megjavítsák harcukat, amelyet a Marne-parti csata után megszállottak, hogy minél jobban csökkentsék a francia támadások lehetőségeit és biztosítsák állásaikat francia földön.

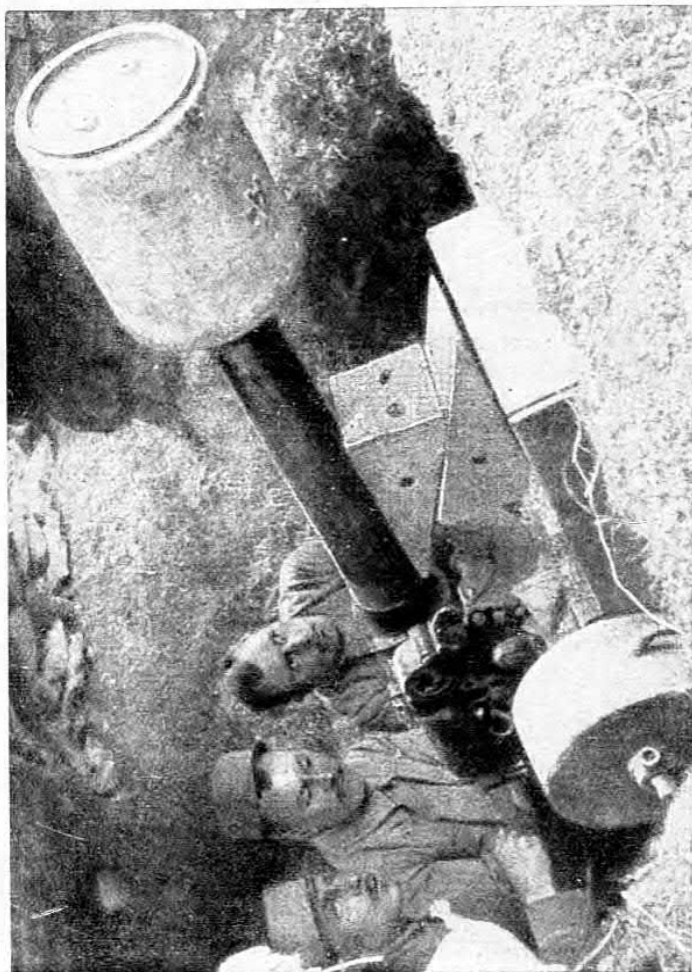
A német hadvezetőség nagyon jól tudta, hogy a nyugati fronton szó sem lehet egyelőre döntésről. A német haditerv ekkor már teljesen megváltozott. Az első elgondolás, amely szerint Franciaország gyors legyőzése után kell majd leszámolni Oroszországgal, a marnei csata után kivihetetlennek bizonyult. Az orosz hadsereg benyomulása Poroszországba, a galíciai és bukovinai események, a kárpáti betörés a központi hatalmak hadvezetőségeiben azt a második haditervet érlelte meg, hogy először az orosz túlerővel kell leszámolni és az orosz hadjárat eldőltségéig tartani kell a nyugati frontot. Ha az orosz veszedelem elmúlik, ha Oroszországot leveretése után, különbékére lehet kényszeríteni, akkor majd el lehet dönteni nyugaton is a nagy leszámolást.

Egyelőre azonban az orosz veszedelem még nagyon is komoly veszedelem volt. Németország csak fél kézzel tudott verekedni az egyesült francia-angol-belga haderők ellen és a világháború egyik legnagyobb csodája volt, hogy ebben az időben, a központi hatalmak legkritikusabb helyzetében a nyugati szövetségesek nemhogy eredményt nem tudtak elérni, hanem még súlyos veszteségeket is szenvedtek.

Összeomlik a francia támadás

Az új esztendőben a franciák kezdték a támadást éppen azokon a frontokon, amelyeket a németek a harcok lezajlása után a védelem szempontjából meg akartak javítani.

A franciák az Aisne folyó északi partján hadviselési szempontból fontos magaslatok birtokában voltak. Ezeknek a magaslatoknak Crouy

Nyolc centiméteres hegyi ágyú, melyet aknavetésre használnak a franciák tüzérek

rs Breguy a nevük. Ezenkívül Soissonsnál is a franciák kezén volt az Aisne-híd északi hídfője, amely hadállás kitűnő kiinduló pontot nyújtott a német állások ellen irányuló, meglepetésszerű támadások megkezdésére.

A francia hadvezetőség ezeken a jól kiválasztott pontokon rendelte el a támadást.

Január 8-án hajnalban megdördültek a francia ágyúk, amelyek azután két napig szinte szünet nélkül árasztották el tüzzel, «rónát- és srappell-esővel a Soissons alatti német harcvonalat.

A rettenetes ágyútűz nagy károkat okozott a német hadállásokban, sok ember vesztette életét, de a védősereg zöme a földbe jól beasott, gránátmentes fedezékek mélyén rendületlen nyugalommal várta a gyalogsági támadás megindulását.

Majdnem teljes negyvennyolc óráig kellett várni erre. Ezalatt az idő alatt a rövid frontszakaszra összezsúfolt francia ágyúütegek a szó szoros értelmében romhalmazzá lőtték nehéz gránátjaikkal a német lövészárkokat.

De a föld alatt, fegyverüket és töltenyeiket görcsösen szorongatva, a francia támadás visszaverésére készen állottak a német harcosok és amikor a negyvenkilencedik órában hirtelenül elhallgattak a francia ágyúk, a német rajvonalak már ott feküdtek a lövészárkok romjain, hogy fegyvertüzzel vessék vissza a támadásra jövő francia gyalogságot.

Mindkét részről sok áldozatot követelő, véres harcok zajlottak le itt, Soissons körül.

Támadást támadás követett.

Német vér és francia vér keveredett össze az előbb még csonttá fagyott, de most föláztatott anyaföld göröngyeiben.

Két napig — éjjel-nappal — folyt az elszánt francia rohamozás. A francia katonák bebizonyították, hogy hősiesség, bátorság tekintetében méltó ellenfelei a német katonáknak.

De a németek kitartás tekintetében minden eddigi eredményüket túlszárnyalták.

A rommalótt hadállásokban kitartottak a végsőkig. A végső győzelemig. Szuronyos közelharcok, öldöklő kézitusák zajlottak le a döntés napján. A franciák nagy lendülettel, halálmegvető elszántsággal vetették magukat a harcba, ha egyik támadó soruk elhullott, jött rettenthetetlenül a második, a harmadik sor ... De mindez hiábavaló volt! Január 12-én a németek ugyanott állottak, ahol a francia támadás érte őket és fölösleges vérpazarlásnak bizonyult a franciák erőfeszítése, amely ezen a napon már kiadta minden támadó energiáját,

5 Gc]ggcbg'UH' h' \UFVt_VCE": fUbVWU" "j]grzfc_U'b'fa YHY_Y`Ybhz a UXzGU' hzb"9[mYg
gnU_Ugrc_cb grnzj U'ZY_ XHY_U\U'chtU_U\UXz'zgc_VUb

A Joffre által bejelentett offenzíva meghiúsult Soissons előtt, de ugyanilyen eredménnyel járt Elzászban, az Argonneokban és Verdun körül is.

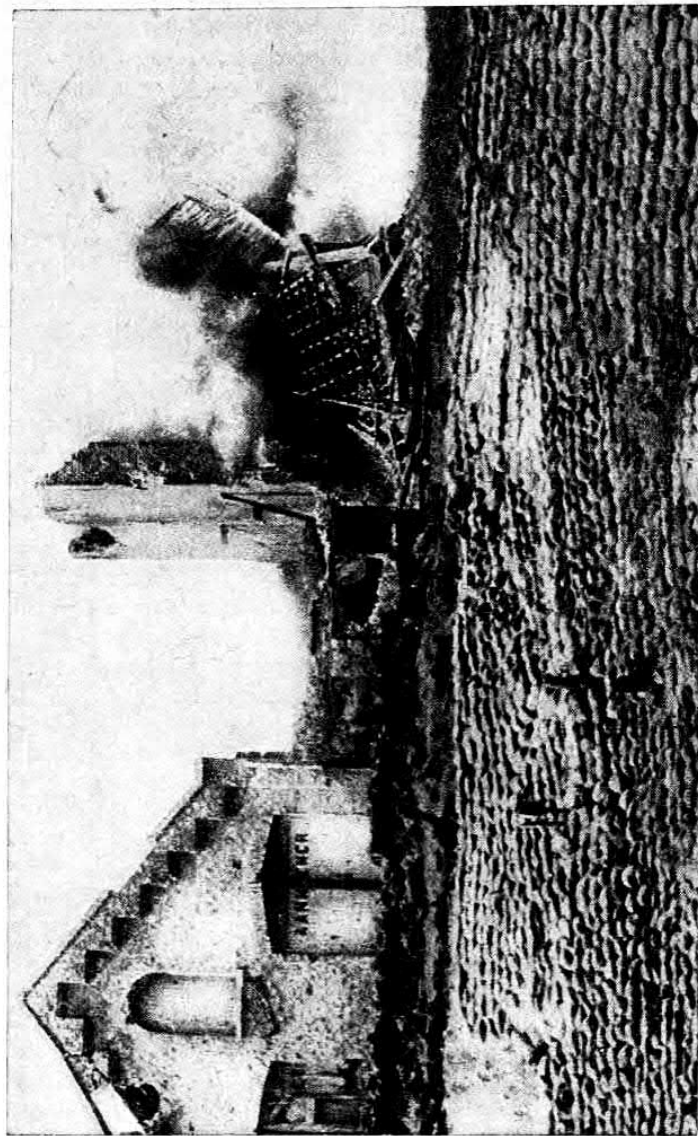
A németeknek nem is kellett elvonni seregrészeket az orosz fronttól a francia támadások kivédésére. A nyugati német vonal sziklaszilárdnak bizonyult a januári harcokban.

A győzelmes német ellentámadás

Január 12-én omlott össze Soissonsnál a francia támadás.

A németek még ki sem pihenték a négynapos ütközet fáradalmait és izgalmait, amikor — a franciák legnagyobb meglepetésére — január 13-án már hatalmas ellentámadásba kezdtek. A német hadvezetőség ezt a pillanatot tartotta a legalkalmasabbnak arra, hogy birtokba vegye a Soissons körüli fontos stratégiai pontokat.

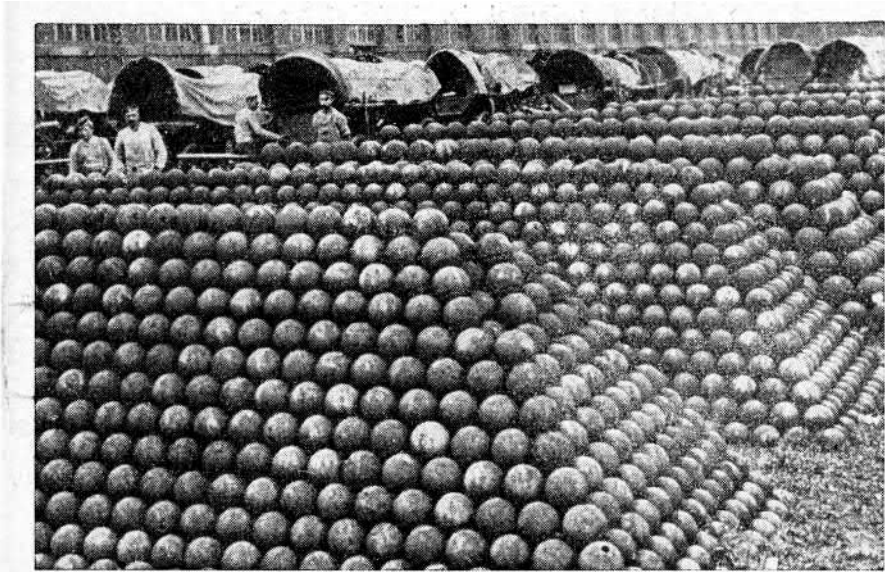
A német csapatok csodálatosan fölfrissült erővel megrohmozták a Crouy-és Bregny-magaslatokon lévő francia hadállásokat, elfoglalták Crouy, Bregny és Cuffier községeket, másnap tovább folytatták gyors

Német gránátok pusztítása a sóisomsí harcokban. Etilko-érdekesség pillanatfelvétel az egyik gránát robbanásának pillanatában. Előtérben a horvokszádkéket védett ellenséges állások

eredményt hozó támadásukat, rendkívül súlyos veszteségekkel átvették a franciákat az Aisne folyó túlsó partjára, úgyhogy az északi partot két nap leforgása alatt teljesen megtisztították az ellenségtől.

Ekkor már közvetlenül Soissons városa alatt állottak a győzelmes német hadak, hatalmukba kerítve az Aisne folyó hidait és átjáróit. Olyan meglepetésszerű és váratlan volt a német támadás, olyan nagy-jelentőségűek voltak az elért eredmények, hogy játszi könnyedséggel lehetett volna Soissons várost is elfoglalni. De az általános helyzet nem engedte meg a további előnyomulást. A németeknek nem volt — legalább

6ca VUFU_zgc_Gc]ggcbgj zfcgz VUbzUvc U'b/fa YhY_bU[mngz_a zbnfU'hYhY_gnYfh

egyelőre — hódító szándékuk a nyugati fronton, csak az ott elért harc-vonalukat akarták biztosítani és ezért vívták ki a soissonsai diadalt.

Különösen kitűntek ezekben a diadalmas harcokban a brandenburgi ezredek, amelyeknek Lochoy generális volt a parancsnokuk. Hozzávetőleges számítás szerint a franciák vesztesége halottakban és sebesültekben huszonhatezerre becsülhető. Hogy milyen elkeseredettek voltak ezek a szörnyű veszteséggel járó harcok, mi sem bizonyítja jobban, minthogy — kétségtelen megállapítások szerint — a franciák, különösen pedig a zászlóik alatt harcoló színes turkó katonák nemcsak puskával és szuronnal harcoltak, hanem haraptak és késekkel szurkálták az ellenfelet.

A soissons-i német diadal

A hosszú hónapok óta folyó állóharcban a soissons-i győzelem nagy diadalnak számított.

Ezt a győzelmet a német csapatok egy téli hadjáratban vívták ki, miután heteken át feküdtek a záporban, hóban, rettenetes szélviharokban. Az ütközetek napján is heves zápor és szélvihar volt. A menetelések feneketlen utakon folytak a támadások iszapos talajon, piszkos, agyagos lövészárkokon át zajlottak le. Sokhelyütt a csizma beleragadt a sárba, a német katona azután mezítláb harcolt tovább . . .

Mintegy tizenöt kilométeres frontszakaszon zajlott le az ütközet. A németek ezen a vonalon 2—4 kilométerre vetették vissza a franciák vonalát, ötezernél több foglyot ejtettek, tizennyolc nehéz, tizenhét könnyű ágyút, sok revolverágyút, számos gépfegyvert, világítópisztolyokat, fegyver- és kézigránátokat, végül rendkívül sok gyalogsági és tüzérségi muníciót zsákmányoltak.

Gc]ggcbgbz`ngz_a zbnrc`hZUbWUz[m_žUa Y mY_bY_Y[mf/gn/hU b/fa YhY_ U VYf]b] \ UX]
a • nŷi a f Xj Ufzb z`#hchU_Z`

A soissonni csata után a németek elszállítják a francia hadifoglyokat

A német csapatok valóban csodálatraméltóan harcoltak Soissons-nál. A német krónikások és történetírók szerint a germán harcosok lelkesedését a végsőig fokozta, hogy legfőbb haduruk, Vilmos császár ezeken a napokon ott tartózkodott közöttük és a brandenburgiak meg akarták mutatni a császárnak, hogy tudnak győzni és — ha kell — tudnak meghalni.

Vilmos császár, aki a legnagyobb elragadtatással beszélt később is a soissons-i napokról, még ott a csatamezőn magas rendjelekkel tüntette ki a vezéreket. Lochov tábornok a „Pour le mérite” rendjelet kapta, Wichura altábornagy pedig a Hohenzollernek házi rendjelét a hadi-ékitménnyel.

A németek sikerét még a francia hadvezetőség is kénytelen volt beismerni a január 10-án kiadott kétrendbeli jelentésében, amely így írta le a harcokat:

„Soissonstól északra heves harcok voltak. A harc egész nap azon a terepen folyt, amely Crouytól északkeletre két hegyhátat ölel körül és ahol mi csak az alsó ereszkedőket tartjuk birtokunkban. A balszárnyon ellentámadásunk egy kis tért nyert. A centrumban Crouyfalú körüli állásunkat az ellenség ismételt erőfeszítése ellenére is megtartottuk. Ellenben keletre Vregny előtt engednünk kellett. Az Aisne áradása már több hidat és hágót elhordott, amelyet mi a folyón vertünk. Ezáltal csapataink összeköttetése veszélyeztetve van. Ezért a folyótól délre Crouy és Missy közt megerősített állásokban helyezkedtünk el az északi part hídfőjénél.”

Ugyanaznap este 11 órakor már a következő jelentést adta ki a francia főhadiszállás:

„Az ellenség Soissons vidékén abbahagyta támadásait. Amint azt délutáni jelentésünkben már kiemeltük, az Aisne áradása több hidunkat elpusztítva, nagyon nehezítette a jobbspárt alsó ereszkedőin operáló csapatainkkal az összeköttetést és megakadályozta, hogy nekik erősítést küldhessünk. Ez volt a főoka e nehéz körülmények között harcoló csapatok visszavonulásának. Miután egy híd összetörése következtében néhány ágyúkat hátra kellett hagynunk, azokat előbb használhatatlannokká tettük. A németek különösen sebesülteket ejtettek foglyul, akiket visszavonulásunknál nem vihettünk magunkkal. Mi viszont nagyszámú foglyot ejtettünk, akik két különböző ezred zászlóaljaihoz tartoztak. Tehát egészben véve az ellenség egy részleges sikeréről van szó, amelynek az operációk összességére semmi jelentősége nincs. Tekintve az Aisne áradása által okozott akadályokat és intézkedéseinket, az ellenség a folyótól délre nem használhatja ki ezen helyi jelentőségű sikerét”.

Így számolt be a francia hadvezetőség — egy jelentős vereségéről.

Diplomatikus, óvatos nyelv volt a hivatalos harctéri jelentéseknek a hangja, amely mindig édes ostyába csomagolva szervírozta föl a legkeserűbb orvosságot is.

De a háborús közvélemény ekkor már igen jól értett a hivatalos jelentések értelmezéséhez és az ántánthatalmak minden országában igen jól tudták, hogy a soissons-i csata komoly sikert jelentett a németek számára, akik nem sokkal később Soissons-tól keletre még azzal tetőzték

be diadalukat, hogy a craonne-i magaslatokon végighúzódó erős állásokból is kivetették a franciákat és ezeket a magaslati pozíciókat birtokukba vették.

A német hadvezetőség elérte célját.

Elfoglalván a hadászati szempontból fontos helyeket, biztosította hadállásait az ellenséges támadások ellen. Ettől fogva Soissons-nál nem érhetette meglepetés a németeket.

Az angol „Daily Chronicle” harctéri tudósítója ezekben a napokban a következőket írta:

„Nincs értelme, hogy elleplezzük és szépítsük a tényeket, amelyek a francia vezérkar közléseiből, ha a sorok közt tudunk olvasni, úgymint kitűnnek. Tény az, hogy a Joffre által bejelentett offenzíva, bár Dél-Elszászban némi eredményt mutat föl, váratlan nehézségekbe ütközött. A német támadások és ellentámadások megghiúsították az eredményt. A hosszadalmas harc nem merítette ki a németek erejét, akik ezenfelül az egész fronton erősítéseket kaptak. Mindenesetre bizonyos, hogy a németek az Argonne okban — ahol a leghevesebb és legelkeseredettebb a harc — nap-nap után teret nyernek, ha nem is sokat, de mindenesetre eleget ahhoz, hogy a front vonalát december óta 2—3 kilométerrel előretolhatták, ami azért fontos, mert ezáltal Verdun helyzete lett veszedelmesebbé és ha így megy tovább, teljes körű zárása következhetik be.

< Yf]b[Yb bfa YhzhVcfbc_...]h' bhYh] Ugc]ggcbg] VgUHU\ gY]h' GnYa f' nYgYb UX'U zhUj Ug_YfYgnhYh

Verdun ostromáról azonban egyelőre szó sem lehet. A francia fronton is megnyilvánul a francia közvélemény hangulata, amely angol erősítéseket sürget. És ez a hangulat, ez a sürgetés egyre erősebb, egyre hangosabb lesz.

Remélhető — így végződik a cikk, — hogy szövetségeseinknek nem sokáig kell várni erre a segítségre”.

Ekkor már nyilvánvalóvá lett, hogy a francia és orosz haderő nem tud megbirkózni a német hadsereggel Anglia erélyes és hathatós támogatása nélkül. Angliában folyt is a hadseregtoborzás, Kitchener lord minden erejét és népszerűségét latba vetette, hogy megfelelő számú angol hadat tudjon a kontinensre vinni, de a dolog nehezen ment. . Kitchener jól tudta, miért jósolta azt, hogy a világháború legalább három esztendeig fog tartani.

Anglia egyáltalán nem volt fölkészülve a szárazföldi hadjáratra.

A francia föld fiainak még sok vért kellett áldozniuk, amíg az Anglia erejét méltón képviselő hadak fölvonultak a nyugati frontra.

Az anyák sírnak . . .

A soissons-i harcokban súlyosan megsebesült egy fiatal francia tiszt és a németek fogságába került.

Párnapi szenvedés után jobblétre szenderült.

Ápolónője egy német úriasszony volt, egy német anya, akinek a fia a harctéren nézett farkasszemet a halállal. A német anya a francia anyának a következő levelet írta:

„Asszonyom! — Egy anya, akinek a fia, éppen úgy, mint az öné, hazája védelmére a harctérre ment: egy német anya bátorkodik néhány sort írni önnek, csupán azon a jogon, hogy mindketten anyák vagyunk és egyformán aggódunk gyermekeinkért, akik most életük kockáztatásával védelmeznek bennünket a harcmezőn.

Négy nappal ezelőtt, január 15-én sebesültek érkeztek ide, köztük az ön fia is, Lucien Delagrangé hadnagy úr. Súlyos fejsebe volt. Nagy gonddal szállították át az apácák kórházába, ahol igaz szeretettel és gondossággal ápolták. Egyik főpapunk, Hilpisch prelátus úr, aki meglátogatta a sebesülteket, arról értesült, hogy Delagrangé úr gyónni akar. Bement az ő szobájába is. A prelátus úr már egészen elgyöngült állapotban találta az ön fiát, aki csak nagy fáradtsággal tudott beszélni és így szólt a prelátus úrhoz:

— Kérem, adja föl kérdéseit, hogy meggyónhassak . . .

Elvégezvén a gyónást, megkapta a föloldozást. Mivel úgy látszott, hogy közvetlen veszedelem nem fenyegeti a beteget, a prelátus úr csak másnap akarta föladni rá az utolsó kenetet, hogy túlságosan ne merítse ki Delagrange urat. Azonban — sajnos! — éjjel három órakor görcs állott be és az Ön fia hajnali fél öt órakor kiszivedett. A katasztrófát, úgy látszik, az siettette, hogy valószínűleg az agyvelő is megsérült.

: fUbVWU_Uhcbz_ 'bfa YhZc[gz[VUb'gnU'a UdUdi Vqjc_UhZcbbU_

: fUbVU\hgnhYh YhfY bfa YhZ' X' b" 5 Z'UbVU\hgnh\ gYg\UFWI hzb'g' mcggVY Y Zc!
 gz[VU_YF' h'fgU'b'fa Yh CE\znVUb a Y\U h' 5 b'fa Yh' _UrcbU] dca dzj U' h'ya YFfY_Y U
 j]hfnY Ybgf[YfZ_U]bY__cdcfgCEU_ 'f' VU'fzfgU]j]h'f_ U_cgnf_ _Uh

Biztos lehet benne, Asszonyom, hogy az Ön kedves fiát a legnagyobb gonddal ápoltuk és semmit sem hanyagoltunk el, hogy megmentjük az életnek. Ez a tudat némiképpen talán megvigasztalja Önt és kedves férjét és nagy fájdalmukat talán enyhíti az a tudat, hogy kedves fiuk mellett az utolsó órában lelkes volt és hogy szent volt a halála ... Az Ön fia mint hős halt meg a hazájáért és bár idegen, de mégis szentelt földben pihen, hogy várja a föltámadást és viszontlássza övéit, akik most megsiratják.

Temetése ma, január 19-én délután három órakor volt és a székes-egyház valamennyi harangja zúgott a tiszteletére. Mint katona, aki a harctéren esett el, megkapott minden tisztességet, mely a hőseket megilleti. Két veteránegyletünk, mint díszkíséret, gyászfátyolos zászlókkal kísérte utolsó útjára s a téli égbolt szomorúan tekintett alá a nyitott sírra, mikor a temetési díszsortűz eldőrdült. . . Requiescat in pace! . . .

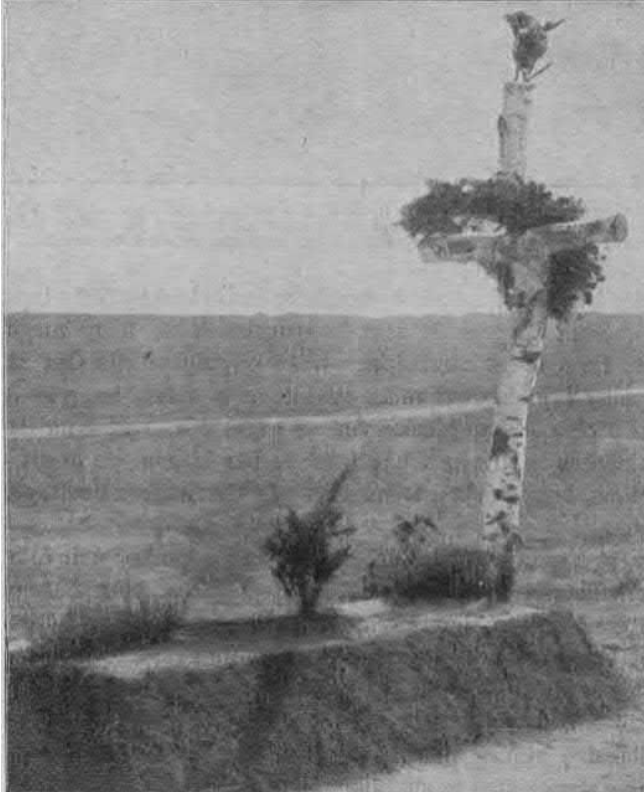
Mellékelve küldök néhány ágat abból a babérkoszorúból, melyet harcosaink a sírra tettek és elküldöm az itteni lapok tudósításait a gyász- esetről. Láthatja ön és kedves családja belőle, hogy megbecsültük az idegen hőst, aki nálunk tért örök nyugovóra.

Én ott voltam kedves fia mellett utolsó órájában is. Lázás volt és önkívületben az édesanyját emlegette, akit még egyszer szeretett volna látni. Ez hatott rám annyira, hogy elhatároztam: azonnal írok szegény édesanyjának és közlöm vele a szomorú eseményt. Mert nekem is van egy egyetlen fiam, Asszonyom, aki szintén lelkesedéssel tele követte hazája hívó szózatát és akiről szeptember 22-ike óta nem hallok hírt. . .

Nagyon szeretném, ha ez a levél némiképpen vigaszul szolgálna nagy fájdalmában.

Egy anya, aki együtt érez Önnel.”

A levelet, mely a semleges Svájcön keresztül jutott el rendeltetési helyére, Franciaországba, a párizsi lapok szó szerinti szövegével leközölték.

Egy német tiszt sírja francia földön. A nyírfaágból összeszegezett keresztel kegyeletesen megkoszorúzták a búcsúzó b a j t á r s a k és a kereszt tetejére oda-tűzték az elesett hős sisakját

Nem is csoda.

A levél hangjából kicsendül a szorongó anyai szív minden fájdalma és aggodása a távoli harctereken küzdő, szenvedő gyermekekért.

Ez nem a német anyai szív hangja volt.

Hanem az anyai szív hangja.

Az ifjak férfias örömmel indultak a háborúba.

Az idősebbek elszánt rezignációval búcsúztak.

De mentek mind, bátran és elszántan a kötelesség útján, mely a becsület mezejére vezetett.

Az apákat büszkeség fogta el, mikor istenhozzádot mondtak a távozóknak.

A testvérek, hitvesek és rokonok lenyelték fájó könnyeiket, mikor végig a hosszú-hosszú katonavonaton zsebkendők lobogtak minden ablakból. . .

Csak az anyák zokogtak és az ő könnyeik árját nem szárította föl a háborús lelkesedés forrósága.

És éjszakának idején, amikor eső verte vagy hideg szél zörgette az ablakot, ijedten dobbantak meg a vérző anyai szívek: vájjon mit csinál most? . . . vájjon hol van most? . . . nincs-e valami baja? . . . van-e hová hajtania a fejét?.. .

És a sok-sok csendes szobában soha el nem hallgat a halk és szomorú bűgás — az anyák panaszkodnak, az anyák sírnak . . .

A mazuri téli csata

Hindenburg megsemmisítő csapása

A központi hatalmak minden rendelkezésükre álló katonai erejüket, amelyet nem kötött le az ántánt-front, a szerbiai és montenegrói harctér meg a román és olasz határ biztosítási védelme, az orosz harctérre koncentrálták.

Az oroszokkal kellett mindenáron leszámolni.

Az orosz haderővel, amely újból betört Kelet-Poroszországba és amely rettenetes túlerővel ostromolta a magyar haza határvonalát, a Kárpátok hegyvidékét, állandóan azzal a szörnyű veszedelemmel fenyegetve, hogy milliónyi hadával előzönlí a magyar haza szent földjét.

Mielőtt a döntő fonlosságú kárpáti nagy csata leírásába fognánk, szükségesnek tartjuk a keletporoszországi események ismertetését, mert ott jóval előbb dőlt el a nagy harc, mint a magyar haza északkeleti és keleti határvidékein és mert a nagy kárpáti csata hozta meg a végső döntést a rettenetes orosz túlerővel szemben.

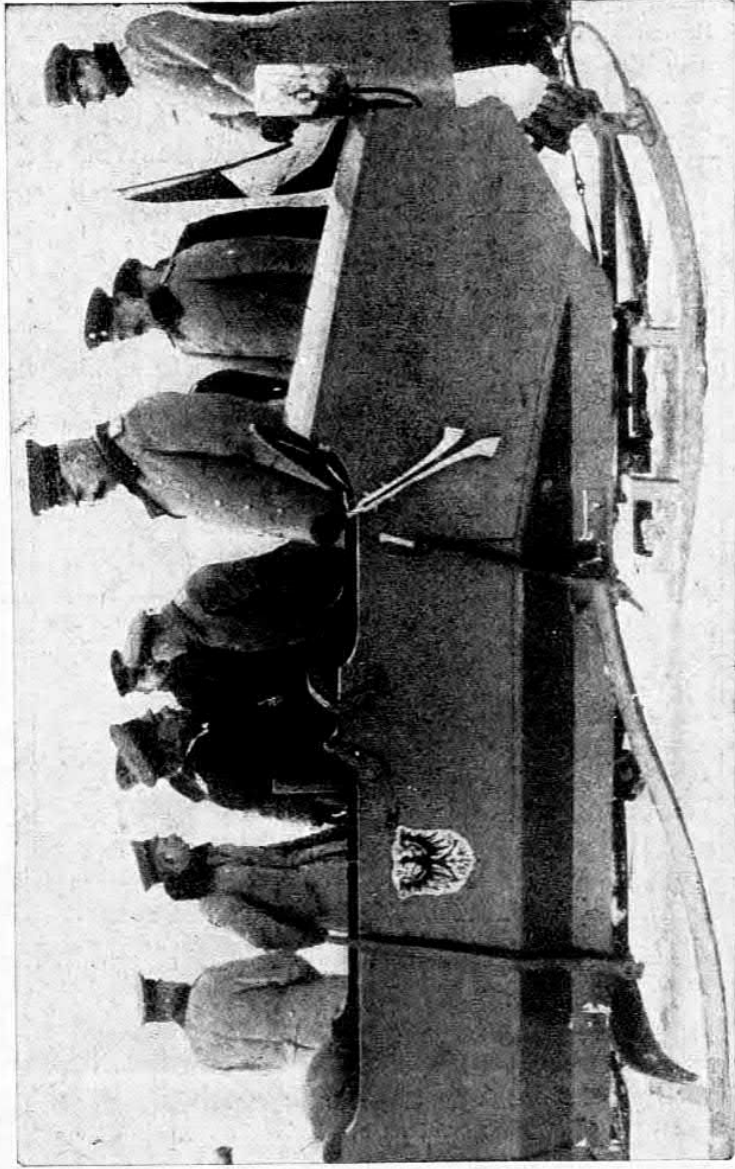
Egyelőre azt jegyezzük meg, hogy a Kárpátokban, jórészt magyar földön tombolt a végsőkig elszánt, életre-halálra menő harc, amikor Hindenburgnak porosz földön kellett leszámolnia a betörő ellenséggel.

Ez a leszámolás csak úgy járhatott sikerrel, ha Hindenburg megsemmisítő csapást tud mérni a porosz földre benyomult és egyre jobban erősödő orosz hadseregre.

Arról volt szó, hogy Hindenburg meg tudja-e ismételni a tannenbergi és mazuri csatákat, amelyek világhírnevet biztosítottak az ősz hadvezérnek . . .

Mert Nikoláj nagyherceg, az orosz generalisszimusz egészen újjá szervezett hadsereget indított útnak Kelet-Poroszország ellen. Itt: Berlin, a Kárpátokban: Budapest volt a nagyherceg kimondott célja.

Az oroszok a már két ízben tönkrement Njemen-hadsereget szervezték újjá az orosz várak és erődök védelme alatt és Siewers generális

z oroszvő Hlindenburg az északi haretéren megvizsgált egy motorszánkót, amelyet Berlinből küldött neki a német esászár az 1915 februári nagy havazások idején

vezérlete alatt ezt a két hadtestből álló, teljesen újjá szervezett hadsereget zúdították rá a poroszok földjére.

Rendkívül veszélyes volt a helyzet.

A nyugati frontról, ahol a francia offenzíva tombolt, nem lehetett segítő seregeket hozni.

B fa Yh VjUdUrgnz ``#zg U! hca cV] c_cb `Un'cfcg'Z'cbhfU<]bXYbVi f['hzVcfbU[m[ncf g
 \UX] a cnXi `Utz bU_ U_ YfYgnh' j]Hf'ffY_'' b* gyb'gnYfYHfY'U'gnz ``#zgbU_ YnhU
 a [X'zhU_ U' a Unb]

Nikoláj nagyherceg ellenben újabb és újabb hadtesteket vonultatott föl Poroszország ellen.

Útött a tizenkettedik óra!

Már csak Hindenburgban, az ősz hadvezér zsenialításában bízott a német közvélemény.

Csak a tannenbergi győzőtől lehetett várni a megsemmisítő csapást. És a német nemzet bizakodásában nem csalódott.

Hindenburg, aki már javában dolgozott a megsemmisítő csapás előkészítésén, újból beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

A megsemmisítő csapás bekövetkezett.

A „második Tannenberg“

Hindenburg tábornagy hadvezéri zsenialitása két fontos tulajdon-ságban összpontosult: gyorsan tudott cselekedni és döntő hadmozdu-latait olyan titokban tudta végrehajtani, hogy az ellenségnek sejtelme sem volt készülődéseiről.

Így történt most is.

A legnagyobb titokban és legnagyobb gyorsasággal folytak az előkészületek.

A német birodalom belsejéből frissen kiképzett alakulatok érkeztek, amelyeket Hindenburg a kelet-poroszországi front déli szárnyán Johannsburg környékén helyezett el. Ugyanezen a részen nehéz tüzérséget is koncentrált Hindenburg igen tekintélyes mennyiségben, úgy-hogy január végén már minden előkészület megtörtént anélkül, hogy az oroszok föl tudták volna deríteni a rájuk váró veszedelem közeledtét.

Sikerült is az oroszokat teljesen meglepni.

A Below tábornok parancsnoksága alatt álló és Kelet-Poroszországföldjét védelmező német csapatra hosszú hónapokon keresztül csupán védelemre szorítkoztak a számbeli túlsúlyban levő orosz hadsereggel szemben.

A védősereg semmiféle támadási kedvet nem árult el még Below német tábornok, Hindenburg egyik vezére, akinek a mazuri téli csatában igen fontos szerep jutott osztályrészül

január folyamán sem, megelégedett az egyre gyakrabban megismétlődő orosz támadások visszaverésével. Még ellentámadásba sem ment át egyetlen egyszer sem Below hadserege, pedig ez ellenkezett a német hadviselési móddal. Viszont ebből Siewers tábornok és Nikolájevics nagyherceg arra következtetett, hogy nagyon gyengén áll már a németek szénája Poroszország földjén.

Hindenburg terve az volt, hogy az orosz déli szárnyat Johannisburgnál és attól délre nehéz tüzérséggel megrendíti, a 8-as számú Below-hadsereggel Lycken át áttör Augusztov felé és így bekeríti és elvágja az orosz szárnyat. Viszont az újonnan fölállított 10-es számú hadseregre, melynek Eichhorn tábornok volt a parancsnoka, az a főadat várt, hogy az orosz sereg északi szárnyát a Suvalki-Kalvarja vonalon keresztül bekerítse és ugyancsak Augusztov felé szorítsa. Hindenburg terve szerint ílymódon az augusztovi erdőségekbe lehet majd szorítani az egész keletporoszországi orosz haderőt, amelyet ekképpen meg lehet semmisíteni. Közben a német front közepe, derékhada eredeti helyén marad, mialatt a szárnyak a legnagyobb gyorsasággal végzik az átkarolást.

Zseniális ember zseniális terve!

A „második Tannenberg”.

Grandiózus terv, amelyet Hindenburg csapatainak bátorságára, akaraterejére, gyorsaságára és kitartására épített. És arra a tapasztalatra is, hogy az oroszok nehézkesek a mozgó háborúban.

És ezt a tervet a legaprólékosabb pontosságig kidolgozta Hindenburg az ő hűségese vezérkari főnökével, Ludendorffal.

Február hatodikán este kilenc órakor adta ki Hindenburg a hadseregpáncsnokoknak utasításait.

A kocka el volt vetve!

Hajnali öt órakor megkezdődött az előnyomulás, a fölvonulás a „második Tannenberg”-hez.

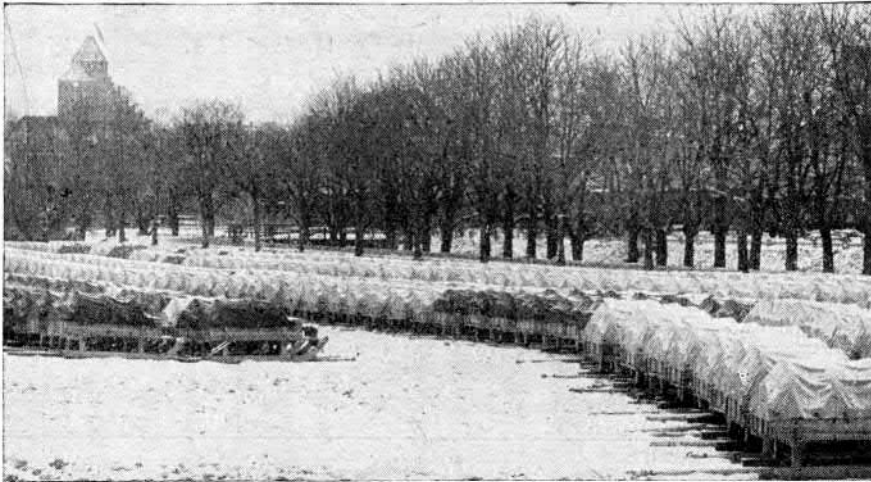
Dermesztő, hideg szél... .

Bettenetes hóviharak tomboltak február elején. Majd éles fagy állott be. Kelet-Poroszország utait magas hó borította, a föld márványkeményre fagyott.

Dermesztő hideg szél fúj. ...

A behavazott utakon és vasúti töltéseken nem lehetett közlekedni.

Sem vonaton, sem autókon nem lehetett a titokban összegyűjtött seregeket gyorsan előre vinni.

5 gn][cf• hf`Y\YhYb bf hYh a]bXYb bU[ncVV\UXa cnXi`Uhch`<]bXYbVi f[bU_ hza UXh
Un`hYhZ\c[mgnzbc_`gY[hgf[f] Y`Y\YhY VgUdUhc_ UhZ f Y a Yh fg a i b MWG gnz` fUj] U VV\ U
j Unch i hU_cb`9n Un`hYhV]nhgihchU`U h`] a Uni f] VgUjUX]UXU zh

Hindenburg azonban a gyakorlat embere volt. Számolt az időjárás minden nehézségével és fölkészült a téli mozgóhadjárat különös nehézségeire. A csapatokat meleg ruhával látta el, a gyors csapatszállítás problémáját pedig úgy oldotta meg, hogy sokezerre rugó szánkót készíttetett.

A behavazott utakon, a jéggé fagyott terepen a szánkó pótolta a vasutat és az automobil.

Dermesztő hideg szél fúj. . . Tombolt a hóvihár . . .

Az oroszok nyugodtan húzódtak meg állásuk fedezékeiben.

Támadásra gondolni sem lehet.

Istenkísértés még csak ki is bújni a földbeásott menedékekből.

Ki gondol most a németre? Mikor az ég harcol viharával, hófűvészával, fergetegével a szegény orosz ellen!

A német pedig hajnali öt óraker elindult.

A déli szárny kezdte meg a fölvonulást. Majd csakhamar elindult az északi sereg is.

A déli szárny és az északi szárny mozgásba jött a pokoli időben, hogy átkarolja az orosz sereget.

Johannisburgban és Bialában igen erős orosz csapatok táboroztak. Az egyik megszállott helyiségben vasárnap estére éppen táncünnepélyt hirdettek az orosz katonák, akik azt hitték, hogy ebben az embertelen időben nyugodtan szentelhetik magukat egy kis dáridónak.

Meg is tették már a bálra a gondtalan előkészületeket, már hét órára járt az idő, megszólalt a zenekar, kezdődött a báli felvonulás, amikor hirtelen riadót fűtták mindenfelé, ordonánc-tisztek száguldottak lovukon végig az uccákon, a megrémült oroszok lélekszakadva rohantak állomáshelyükre és akkor már az egész város tudta:

— Jönnek a németek!

A meglepetésszerű előnyomulás gyors sikerrel járt. A német déli szárny már február 7-én, a támadás első napján keresztül tört a johannisburgi behavazott erdőségeken és visszavetette az oroszokat a Pisseck-folyó szakaszán túl, keleti irányban. Litzmann tábornok és Falck tábornok hadseregcsoportjai egyaránt sikeresen harcoltak és gyors támadásukkal fejvesztett menekülésre kényszerítették az ellenséget, mely a még német földön lévő Lyck városa felé vonult vissza.

Közben az északi szárny is nagy lendülettel indult támadásra. Mozgásba jött az Eichhorn-hadsereg is, az Insterburg—Tilsit vonalon és délkeleti irányban üzte vissza az oroszokat, akik itt is kénytelenek voltak komolyabb ellenállás nélkül menekülni. A német Lauenstein-hadosztály már február 10-én elérte Eydtkuhnen—Kibarty—Virballen környékét, ami már az északi átkaroló mozdulat első nagy sikerét jelentette. A nagy pályaudvarokon igen nagymennyiségű és igen értékes hadianyag esett a németek zsákmányául.

A meglepett északi orosz szárnynak csak a töredékei menekültek Kovno felé. A hadsereg zömét Mariampolon keresztül Kalvaria irányában szorították a németek, abban az irányban, ahogy azt Hindenburg kiszámította és előírta.

Minden a Hindenburg számítása szerint történt a déli szárnyon is.

A keletporoszországi orosz hadsereg nem kerülhette el végzetét.

Harc a Mazuri-tavak közt

Ekkor már az orosz 73-ik és 56-ik divíziót a németek majdnem teljesen megsemmisítették és borzalmas veszteségeket szenvedett a 27-ik orosz divízió is.

A megmaradt hadak pedig Suvalki felé menekültek a déli szárnyról és az északi szárnyról is.

Ahogy azt Hindenburg kiszámította.

Az északi szárny már mélyen orosz földön üzte maga előtt a kitűzött cél felé az ellenséges hadakat, amikor a német derékhad, a majd-

nem csupa népfölkelőből álló Below-hadsereg is megkezdte az előnyomulást Lyck felé.

És ekkor megkezdődött a döntő ütközet.

Lycknél az oroszoknak kedveztek a terepviszonyok. A Mazurik-tavak által nyújtott természetes védelem segítségével az oroszok makacs védekezésbe fogtak. Különben is itt már előre elkészített, jól berendezett hadállásaik voltak, hogy visszavonulás esetén itt megállhassanak. És Lyck vidéke valóban az elképzelhető legjobb védelmi vonal. A környék folyamai, tavai, mocsarai, erdőségei olyan természeti akadályok, amelyeket nagyon nehéz volt legyőzni még a lendületes előtörésben lévő német seregek is.

Pedig az orosz itt mindenáron meg akarta tartani hadállását. A legkitűnőbb szibériai csapatok állottak itt és az orosz annyira erősnek érezte magát, hogy egyes helyeken előtört és maga kezdett támadásba.

5 'A Uni f]!HJ U : "fbmf_YZUN'c' <]bXYbVi f[]zVcfbU[m_fgnYf a ffhX" bh VUdzghUn'cfcgn
gYrY[Y_rY"5 HJ U_]r "H DUrgY U! f[\U'CE VVY[zUa Y_m_]_fa Y']Un'cfcgn z' zgc_Uh

Hindenburg nagyszerű tervét komoly veszedelem fenyegette.

Below tábornok azonban népfölkelőivel visszaverte a szibériai ezredeket, amelyek visszavonultak a tó-szorosok közé, a Mazuri-tavak szinte bevehetetlennek látszó világába.

Most aztán a szorosok ostromára került a sor.

A rohamok február 12-én, Vilmos császár jelenlétében zajlottak le. A császár élénk figyelemmel kísérte a harc rendkívül izgalmas részleteit, egészen a sötétség beálltáig.

Ekkor már bizonyossá vált az oroszok visszavonulása.

Az esti égboltra az orosz frontvonal mögött lángnyelvek csaptak

5_]a]bXyb` th^Yyb`j c'h`J]a cgVzgnzf`j Ynff_Ufzj U`Un` h` nYhZ[nY`]

föl: kétségtelen és megszokott jelei annak, hogy az oroszok visszavonulnak. Mint mindig, most is lángbaborították mindazokat a falvakat, amelyeken visszavonulás közben átvonultak.

A Lyck körül fekvő tó-szorosoknál mindaddig tartott a harc, míg azokat az ellenségtől meg nem tisztították a németek.

A császár már kora reggel kiment a harctérre február 14-én és figyelő állást foglalt el. Mikor a délelőtti órákban jelentették, hogy a német csapatok visszafoglalták Lycket is, a császár a városba sietett.

Mikor Vilmos császár a visszahódított Lyck főterén kiszállt automobiljából, háromszoros dörgő hurrá fogadta. A katonák körülfogták a császárt és énekelni kezdtek.

Mélyen megható jelenet volt ez,
Harcedzett, öreg katonák sírva fakadtak.

Olyan nagy örömet és boldogságot jelentett a haza földjén aratott diadal, a viharvert német város visszafoglalása és a diadal, a győzelem a legfőbb hadúr jelenlétében . . .

A császár rövid, lelkesítő beszédet intézett a körülötte csoportosuló katonákhoz, akik azután még nagyobb lelkesedéssel siettek a menekülő orosz üldözésére.

Lyck gyors elfoglalásával a legnehezebb akadály hárult el Hindenburg tervének útjából.

Az ellenséget most már délen is kiűzték a győzelmes német seregek Poroszország földjéről, de Hindenburgnak az egész orosz sereg bekerítése és megsemmisítése volt a célja.

Vájjon hogy sikerült ez?

Az erdőbe zárt orosz sereg

Miként a mesebeli varázslónak, úgy sikerült Hindenburgnak jól kigondolt tervét a leküzdhetetleneknek tetsző nehézségek és akadályok ellenére is keresztülvinni.

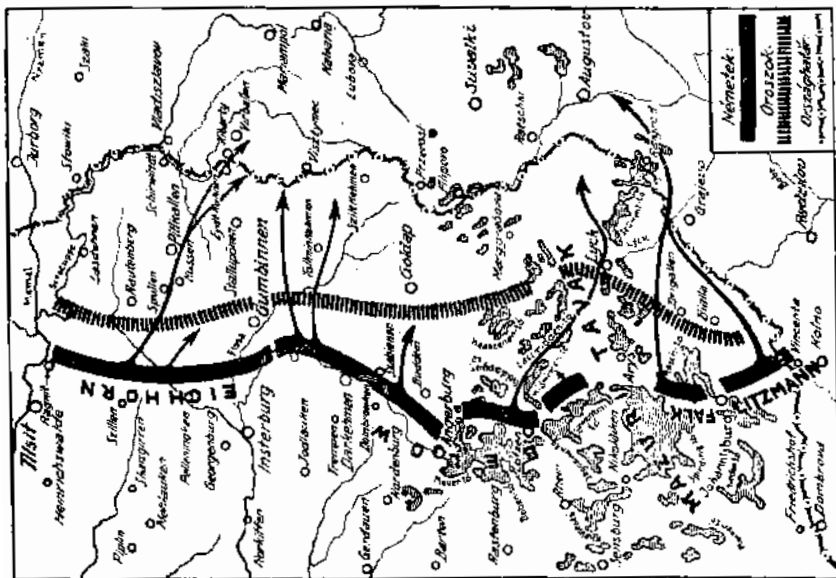
Az akaraterő, a tüzes lelkesedés, amely a lannenbergi győző minden katonáját áthatotta, az volt az a varázseszköz, amely diadalra vitte Hindenburg hadseregét.

Elegendő csak egy pillantást vetni a túloldali két frontterképre.

Az első a német és orosz harcvonalakat tünteti föl a mazuri téli csata megkezdése előtt. Szembenáll egymással a két ellenséges vonal, szinte farkasszemet nézve egymással. A második térkép már a nagy csata végső eredményét mutatja: az orosz Njemen-hadsereg teljes bekerítését Suvalki és Augusztov között, az augusztovi erdőben, amely Hindenburg diadala révén olyan világhírré tett szert mint a Mazuri-tavak világa . . .

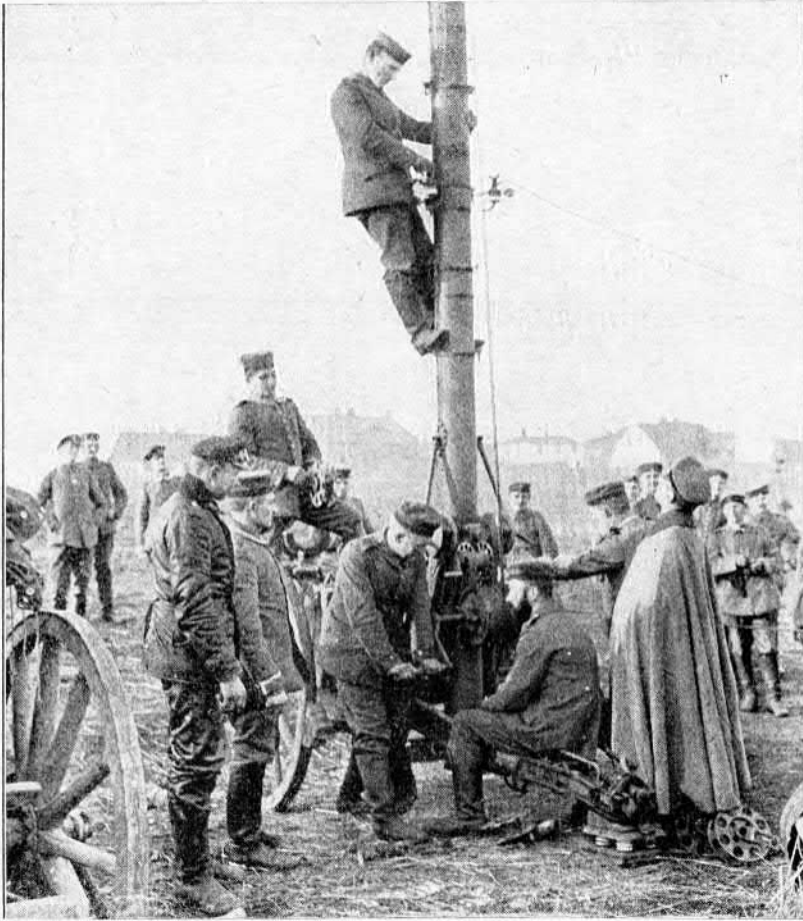
Ez bizony valóságos bűvészet volt. A hosszú, majdnem egyenes harcvonalban fölfejlődött, rendkívül erős orosz sereget addig-addig szorítani délről északra, északról dél felé, amíg az egész egy óriási tömegben verődik össze a Hindenburg térképén előre kipécézett helyen, ahol azután a német haderő úgy bekeríti a megvert ellenséges hadsereget, hogy abból még hírmondó is csak alig menekülhet el.

Mesébe, hőskölteménybe illő haditény volt ez, amely nemcsak hogy fölszabadította Kelet-Poroszországot a pusztító, romboló orosz hadtól, hanem mélyen benn Oroszországban, a Suvalki-kormányzóság területén teljes romlásba vitte az orosz cár egyik legkitűnőbb, legjobban fölszerelt hadseregét.

A mazari tői esata frontitörképel. A baloldali első térkép a német és az orosz hadállásokat mutatja, az offenzíva megkezdése előtt. A jobb-
oldali második térkép az orosz Njemen-seregnek a kőriákkban való bekerítését illusztrálja

A visszafoglaláI. LyeK városától délre állott a német hadsereg leg-
szélső jobbszárnya, amely a város eleste után megszakítás nélküli, gyors
rohamban tört előre kelet felé. Ez a gyors előretörés megakadályozta

B fa Yha gnU_]_Urcbz_Uj jgggnU\@#tctth@mW \UhzfzVUb gn_fUhr j jfCZ`ca zghfYbXYnl
bY_VYža YmbY_gV[#gf[fj Y UZ \UX]gnz`zgfU_`XYbY_hzj jfUhc_Uh

az oroszoknak azt a tervét, hogy kitérnek Augusztov irányából és Grodnó
felé vonulnak vissza.

Ezt meg kellett akadályozni, mert hiszen akkor Hindenburg hadi-
terve nem valósult volna meg teljes egészében.

Rohant hát a szélső jobbszárny, erőltetett menetelésekben érték

el a fáradtságot nem ismerő német csapatok az Augusztovtól keletre és délkeletre elterülő erdőségeket, amelyeket a szó szoros értelmében körülkerítettek acélgyűrűjükkal.

Északon Eichhorn, délen Falck és Litzmann, nyugaton Below tábornok seregei zárták be a gyűrűt. . .

Az orosz hadvezetőség látta a nagy veszedelmet. Meg is próbált

U'Yk]m'b/fa Yh/hz Vcfbc. zU_] <]bXYbVi f[``Y[_]] z CVV] Yn/fY]bY
 Y[m_Y] c'hUn'cfcgñ\UfWfYb'fgU_] U'Gz [cg'a Yghf'j c'hUnY`Yb!
 gf[VY_Yf#f/g/Vb

védekezni ellene. Osoviec várából friss erőket vetettek harcba Augusztov irányában, hogy ezek a fölmentő seregek áttörjék az acélgyűrűt. Majd Grodnó és Olita felől is özönlenni kezdtek a segítségre siető orosz hadak.

De a Njemen-hadsereg menthetetlen volt!

Ennek a hadseregnek a túlnyomó nagy részét a németek a szó legteljesebb értelmében bezárták az augusztovi erdőbe. A hadseregnek több mint háromnegyedrészre elveszett. Részben szétszóródtak az erdőségekben, a legtöbbjük azonban a németek kezére jutott. Közben a nagy fagy megenyhült, váratlanul beállott az esős időszak, ami még jobban

megnehezítette az oroszok menekülését az erdőségek mocsaras vidékéről... Olyan pusztulást jelentett az auguszlovi erdő az oroszok számára, mint a háború első időszakában a Mazuri-tavak legendás vidéke . . .

A győztes német csapatok, amelyek úgy a harcban, mint a rendkívül nehéz előnyomulásban rendkívüli teljesítményt végeztek, több mint száztízezer foglyot ejtettek és közel kétszáz ágyút zsákmányoltak.

A „mazuri téli csata” mesterműve volt a stratégiának, a taktikának, az emberi akarat- és tetterőnek, a német katonák hősiességének és fáradhatatlanságának.

Az újabb nagy német sikert még ántántrésről sem tudták lekicsinyíteni vagy eltorzítani. Mondani sem kell talán, hogy a semleges államokra, amelyek közül egynehány szorgosan figyelte a harctéri helyzetet, hogy a kellő pillanatban avatkozzék be a háborúba, ezekre a semleges államokra a német hadseregnek ez az újabb nagy győzelme óriási morális hatást gyakorolt. j

GWC h' bfa Yh lzVcfbc. z Un cfcgn Y Yb] \UX!
z fUh Y[m] j Yn/fYZ U_] a Y[\] gtrctU U' a U!
ni f] VgUJ T rz b Un cfcgn z ttr ffg] _fgf YhYh

A nagy győzelmet, a több mint negyedmilliós hadsereg elpusztítását, szétverését, foglyul ejtését azonban továbbramenően már nem lehetett kihasználni. Nikolájevics Nikoláj nagyherceg minden tartalék haderejét tűzbe vetette a veszedelmes helyzetbe került frontrészen, az elveszett negyedmillió ember helyett újabb negyedmillió ember vette föl a harcot és megindult az elkeseredett álló harc.

Különösen veszedelmes volt az orosz ellentámadás Lengyelországban, a varsói front fölött, de Hindenburg erre is előre számított és Gallwitz és Scholtz tábornokoknak, az itt harcoló hadseregek parancsnokainak idejekorán küldött segítőhadakat, úgyhogy egyheti rettenetes heves harcok után az oroszok áttörési kísérlete teljesen meghiúsult.

Nikoláj nagyhercegnek nem sikerült az, amit Hindenburg tökéletesen végrehajtott.

Az orosz hadsereg nem tudta a nagy veszteséget visszafizetni, az eredményt kiegyenlíteni.

Hindenburg maradt győztese a téli hadjáratnak.

Kclet-Poroszország fölszabadul

A mazuri téli csata a maga diadalmas nagy eredményével másodszor is fölszabadította Kelet-Poroszország határvidékét az orosz megszállás alól.

Most már véglegesen.

A német hazát és fővárost fenyegető veszedelem elmúltott.

Az orosz hadseregnek Kelet-Poroszországba való második betörése borzalmasabb és pusztítóbb volt, mint a háború szakában lezajlott első betörés. Amikor Hindenburg zseniális hadműveleteivel először szabadtotta föl a sokat szenvedett Kelet-Poroszországot, megindult a szorgalmas építőmunka, az elpusztított házak, az elhamvasztott családi otthonok helyén új épületek emelkedtek, amelyekbe boldog bizalommal tértek vissza a menekült németek.

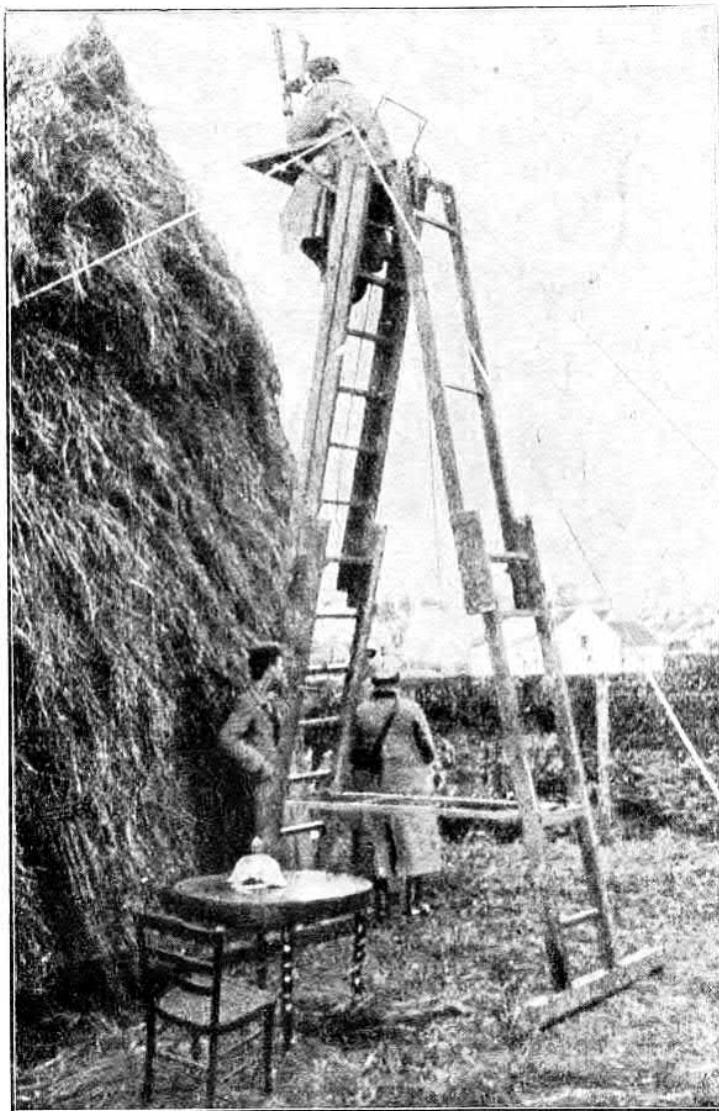
De a Végzet útjai kiszámíthatatlanok! Az ember sosem tudhatja, milyen célból jönnek és mikor érnek véget a megpróbáltatások . . .

Az orosz haderő újból betört Kelet-Poroszországba és az ellenséges áradat pusztította, rombolta a szorgalmas emberi munka eredményeit. Új seregek özönltek be a Németbirodalom keleti határvidékeire és az oroszok következetesen maradtak: semmire sem becsülték a magántulajdon elvét. Gyújtogattak, romboltak, pusztítottak. Mindent, aminek csak a legcsekélyebb hasznát vehették, elvittek magukkal. A házak bútorait, berendezését, felszerelését, amit nem ejthettek zsákmányul, összetörték, szétrombolták, elpusztították. Rombolás volt az önmagáért a rombolásért. . .

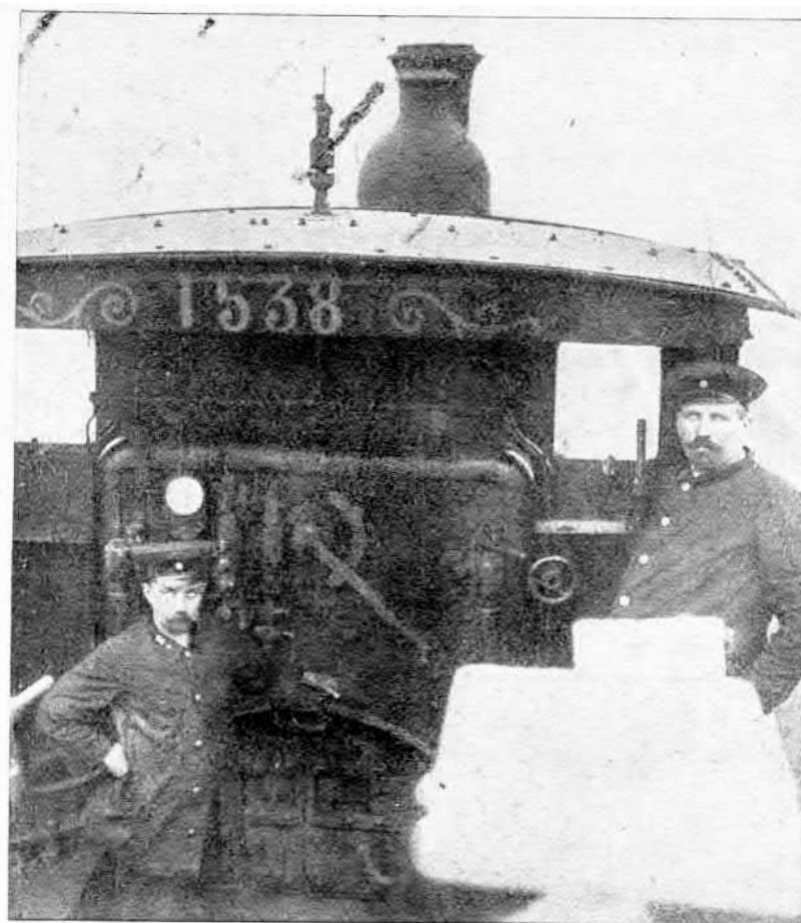
A diadalmas, téli mazuri csata után, amely ismét fölszabadította Kelet-Poroszországot, a legtöbb község házaiban, lakásaiban és üzleteiben az oktalan, dühös rombolás megannyi nyoma maradt vissza.

A szó szoros értelmében lerombolták az oroszok Lötzen várost és egész környékét. A visszavonulás riadalmában és zúr-zavarában sem feledkeztek meg Lyck, Goldap, Stallupönen, Pillkallen és egész sereg más határszéli városka fölgújtásáról.

És amikor Hindenburg győztes seregei bevonultak a visszahódított német városokba, mindenütt lesújtó jeleit találták az ellenség vandál pusztításának.

@fUhcfcbmY[mgnUa U_UnU'a ["hUn'fcgn\UfVfYb"5 H'YZbbU']gZ`gnYFY'h
 'fUhcfcbrfCE<]bXYbVi f[Y[m]_a Y[Z[mY' h]gnhY''Yg] Un'Y`Ybgrf[a cnXi 'UhU]h

B/fa Yh jcbUh' cfcgn' Z'X'b'' 5: X|UXU'a Ug' a Uni f] hf] VdUHU' i hzb' U' bfa YHY' U' a Y[gnz''cch
cfcgn' Z'X'b' \YnfyZ''#rchtz_ U' j Ug' h] gtbY_Yh' fg' bfa YR' _Urcbz_ j YnYfygfj Y'' a Y[_YnXfy_ U
jcbUrc_ 'zfUhzgh

A német nép mégis boldog volt.

A romokat majd eltakarítják. A házakat majd újból fölépítik.
A szorgalom, a kitartás, az akaraterő majd meggyógyítja a vérző sebeket...

Vilmos császár újabb kitüntetésekkel halmozta el Hindenburg tábornagyot, a keleti német front főparancsnokát és vezérkari főnökét, Ludendorff altábornagyot. Mindketten a tölgyfalombokat kapták meg a legnagyobb kitüntetéshez, a „pour le merite” rendjelhez, ezenfelül Hindenburg ezredtulajdonosa lett a 147. számú, mazuri gyalogezrednek.. Olyan kitüntetések voltak ezek, amelyeneket csak uralkodók és államfők kaptak azelőtt.

„A dicsőséges mazuri téli csata lezajlása után — írta a németek császára a legnépszerűbb hadvezérnek, — amelyben az Ön kipróbált, mesteri vezetése mellett az én hasonlíthatatlanul bátor, keleti hadseregem megtisztította az utolsó talpalatnyi hazai földet is az ellenségtől és a betörő orosz sereget megsemmisítő diadallal vetette vissza mélyen, a saját földjére, sürgősen, hála telt szívvel kell köszönetét mondanom azért, amit Ön és derék csapataink tettek a hazáért. .

A császár szavakba foglalta népe gondolatát, népe érzületét.

Hindenburg, Ludendorff. . . Varázsos nevek, legendás hősök voltak már. Eszményképek, a német nemzeti dicsőség, a győzni akarás eleven szimbólumai.

A Mazuri-tavak jégbefagyott, vérbe borult, kietlen világában föllángolt a győzelem reményadó, messze világító fáklyája.

Ilyen világraszóló győzelem után hogy is maradhatna el a végső diadal? . . .

A németek császára, aki — mint láttuk — jelen volt a mazuri téli csata döntő ütközeténél, részletes táviratban értesítette a birodalmi kancellárt az események lezajlásáról, a döntő diadalról.

A történelmi jelentőségű távirat utolsó sorai a következők voltak:

J] a cgVgZgnzf U'bf a YhZ \ UX]gnz`z gcb U'a Uni f] X]UXU'i hzb

„Az ellenség tehetetlen dühében menekülés közben az utolsó kis viskót is fölgyújtotta, vagy más módon elpusztította. Szép mazuri vidékünk pusztaság lett. Sok minden pótolhatatlan, ami elveszett. De azt hiszem, minden német gondolatának adok kifejezést, amikor fogadalmat teszek, hogy minden, ami emberi erőtől telik, meg fog történni, hogy a romokból új élet fakadjon.”

És a romokból csakhamar új élet fakadt.

A császár, a nemzet tudta, mi a kötelessége a pusztasággá vált Mazuria új életre vágó, sokat szenvedett lakosságával szemben.

Az orosz veszedelem

A Kárpátok erőpróbája

November tizenötödike óta folyt a minden képzeletet felülmúló, elszánt viaskodás a kárpáti szorosok és hágók birtokáért.

November tizenötödikén tört be az orosz másodszer a Kárpátokba, a magyarok földjére és a hosszú tél vigasztalan hónapjain keresztül lázas aggodalommal figyelt minden magyar ember a keleti határra.

Föl tudja-e tartóztatni a magyar hősiesség, a magyar katona elszánt hazaszeretete az orosz túlerőt a Kárpátok bércei között? El tudja-e kergetni a magyar szurony szent határainkról az orosz rémet?

Nyugtalan, álmatlan éjszakákon szakadt föl a magyar lelkekből az aggodalmas, tépelődő kérdés. És sokáig nem lehetett rá választ adni.

Katonáink ott verekedtek Lengyelország behavazott síkjain, ott küzdöttek Nyugat-Galiciában Krakó és Ausztria védelmében, jutott a magyar katonából a flandriai frontra, meg az argonnei erdőbe és jórészt magyar katona szállt szembe a szerb és montenegrói haderővel.

És ezeket a szélrózsza minden irányában küzdő, derék magyar harcosokat nem lehetett a Kárpátoknak, a haza földjének a védelmére hazarendelni.

Már pedig a hadvezetőség a lengyelországi és a galíciai frontrészeket tartotta stratégiailag fontosabbnak és a Kárpátok védelmére nem hagyott elegendő katonát.

Vérzett és sajnóit minden magyar szív arra a gondolatra, hogy a magyar haza fiai idegen harctereken ontják véréket, amikor a magyar föld jutott közvetlen veszedelembe.

A magyar vitézség eléggé el nem ismerhető módon és mértékben árasztotta a hősiesség csodáit a kárpáti fronton.

9' fgr' b' Unl' ngc_]!gncfcgboz' "" "" = n'vb' h'fYd'Yb' Zc' nrU_ U' Y[YbXzVU]' _z' fdzhj\ \UfVt_

De kevés volt ott a magyar katona.
Mindegyikre jutott öt-hat orosz.
A végletekig már nem mehetett a dolog.
Valaminek történnie kellett.
És történt is.

Tisza István Vilmos császárnál

Az orosz ekkor már teljes erővel vetette magát a kárpáti szorosokra. Az orosz nagyherceg-fővezér célja: Budapest volt!
A helyzet egyenesen kétségbeejtő lett.

Úgy látszott, hogy az orosz „gőzhengert” nem lehet megállítani.
És úgy látszott, hogy a közös haditerv alapján operáló német és

magyar-osztrák hadvezetőségek nem is tulajdonítanak különösebb fontosságot a Kárpátok megvédésének.

Nem érkeztek kellő számban tartalékcsoportok a kárpáti frontra.

Nem történt semmi komoly lépés az orosz kiverésére.

Sőt mi több, a német nagyvezérkar új főnöke, a német hadügy-miniszter, Erich Falkenhayn porosz tábornok a magyar harctér védelmével kapcsolatosan a mellett a terv mellett kardoskodott, hogy az oroszokat be kell engedni a Kárpátokon keresztül egészen a Bükk-hegységig, Miskolc vonaláig és azután elvágva visszavonulási útjaikat, ily módon kell tönkreverni a betörő seregeket.

Képzeltető, milyen riadalmat, sőt megdöbbenést keltett ez a haditervezés a beavatott magyar személyek körében. A nyilvánosság, az ország népe, amelyet éppen eléggé aggasztott, sőt kétségbeejtett már az a hír is, hogy a kárpáti szorosokat és a keleti magyar határvonal egy részét az oroszok megszállták, erről a német haditervről természetesen mit sem tudott. El sem lehet képzelni, milyen hangulatot váltott volna ki, ha Falkenhayn haditerve megvalósításra került volna.

Szerencsére sikerült a megdöbbenő tervet megsemmisíteni

Sikerült pedig Ferenc József királynak és Tisza István gróf miniszterelnöknek.

Az ősz király, mikor értesült a német vezérkari főnök stratégiai tervéről, azonnal ki jelentette, hogy ezt a legmesszebbmenő mértékben ellenzi. Sohasem fog abba beleegyezni, hogy virágzó magyar vármegyéket odadobjanak martalékkal az

9f]W' : U_Yb\Umb' bfa Yh' hzVcfbc ž U' bfa Yh
 bU[m] Ynff_UF Z b" Yz U_] A Jg_c Wj cbUz]l U_UFHU
 Un' cfcgrh VYyb[YXb] A U] nufcgrz[VU " " " 9nh U
 j.YgnXY a Yh : YfYbW>cbYZ Jfz m fg HJgnU =gh zb
 a JbJgnHYb" _Y\zfthcz_

orosz hadnak egy bizonytalan haditerv érdekében, amikor ott van a Magyarországot védő természetes határ, a Kárpátok hegykoszorúja, az a sziklafal, amelyről előbb-utóbb vissza kell pattannia az orosz támadásnak.

A bölcs király álláspontját még határozottabban magáévá tette a magyar miniszterelnök, aki kijelentette a magyar nemzet és a magyar kormány nevében, hogyha a német hadvezetőség Magyarország érdekeit ilyen mélyen sértő terv keresztülvitelén fáradozik, akkor a monarchiára nézve nem maradhat fenn más választás, minthogy sürgősen abbahagyja a háborút és különbékét kössön.

Ugyanekkor Tisza István gróf hangsúlyozta, hogy a német frontokon küzdő magyar erők pótlására a német hadvezetőségnek német

: fCZ H]gnU -gh z b' a]b]gnhYFY'b" : YfYbV
>CagYZ _Jfz m' a V]VnzgZVCE' J]ā cg' Váz!
gnz f\cn' i hūncih' f/g b/ā Yh gy[th VgUdUrc!
_Uh _fFhU a U] nUf \Urf f V]nrcgizgZ fU

csapatokat kell küldenie, mert a magyar nemzet már eddig is sokkal több áldozatot hozott a közös háború érdekében, semhogy határainak minden körülmények között való biztosítására és megvédésére ne formálhatna jogot.

Ferenc József helyeselte magyar miniszterelnökének előterjesztéseit és megbízta őt, hogy utazzék Vilmos császárhoz a német nyugati főhadiszállásra és közölje vele a monarchia álláspontját.

Így is történt.

November végén Tisza István gróf elutazott Charleville-be, ahol a német főhadiszállás volt és közölte Vilmos császárral Ferenc József üzenetét, a magyar nemzet kívánságát.

Órákig tartott a tárgyalás.

Vilmos császár eleinte ingerülten hallgatta a magyar miniszterelnök önérzetes előadását, de azután Tisza István meggyőző fejtegetései nyilvánvalóvá tették a németek császára előtt, hogy nem szabad és nem lehet a magyar nemzet érdekeit kockára vetni, annak a magyar nemzetnek az érdekeit, amely a legsúlyosabb áldozatoktól sem riad vissza a közös háború megnyerése, a végső diadal kivívása érdekében.

A tanácskozás végén Vilmos császár azt az üzenetet küldte Ferenc Józsefnek:

„Minden úgy lesz, ahogy uralkodótársam kívánja. Magyarországot megoltalmazzuk az orosz betöréstől. A Kárpátokba erős német sereg indul.”

Így határozottat el november végén a Kárpátok erőpróbája.

Így született meg az elhatározás, hogy a Kárpátokban kell eldőlnie az orosz hadsereg sorsának.

És így menekültek meg Magyarország keleti és északkeleti vármegyéi az orosz hadak előzönlésétől.

Német csapatok a Kárpátokban

1915 január elején jelentek meg először a német csapatok a Kárpátokban.

Vilmos császár beváltotta ígérését.

1915 januárjától a hosszú hónapokon át tartó nagy kárpáti csata diadalmas befejezéséig a német kárpáti hadsereg vitézül segített védeni Magyarországot az orosz betörés ellen.

Magyar harcos, német harcos vállvetve vívta a nagy küzdelmet.

A porosz síkságról jött német katonának éppen olyan nehéz volt megszokni a kárpáti harcteret, mint az alföldi magyar bakának.

De egyformán megszokták és egyformán kivették részüket a nagy harc minden viszontagságából.

A Kárpátokban folyó harc nehézségeiről, a német csapatoknak a

Német gépfegyverosztag a lupkovi-szoros
behavazott kárpáti hadállásában

B fa Yhj Ynyff_UF] h]gnhY_ U'_zfdz[h] \Y[mhYh b"9[mj Ynyff_UF] hr frngh]gnhia Yggny'zhQF U' Z[mY']
Un'cfcgn\UXz' zgc_Uh

küzdelmeiről a következő hivatalos jelentést adta ki a német vezérkar:

„Hóban vannak a Kárpátokban a lövészárkok és a tüzérségi hadállások. Síma hómezőkön, meredek hegyhátakon keresztül folynak a támadások. Hóborította, szűk szorosokat kell megostromolni vagy megvédelmezni az ellenség tüzétől. A harcok rendkívül hevesek. A hegyi háborúban a támadásokat igen gyakran csak arcvonalban lehet végrehajtani. A bekerítő mozdulatok a hegyvidéken rengeteg időt kívánnak meg, melyet az ellenség arra használ ki, hogy a bekerítésnek a mellékvölgyeket uraló magaslatokra újabb erős frontot állít szembe. Így többnyire heves frontális támadással kell az ellenséget leküzdeni és hátrább eső állásokba szorítani.

Csapataink meglepő gyorsasággal szoktak hozzá a hegyi háború súlyos viszontagságaihoz. A vezérek és csapatok alkalmazkodtak a hegyi harcok új föltételeihez. Az egyes állások közötti hiányos összeköttetéseket a bőségesen kiépített távírószolgálat pótolja. Hócipőkben csúsz-

nak egész szakaszok vagy egyes őrzőjáratok a hegyek lejtőin. A csapatok, melyeknek a kevés hegyi falu nem nyújthat szállást, barakkokban tábo-roznak.

Katonai felügyelet alatt nagy munkássereg dolgozik az utak és a hegyi hágók javításán. Noha majdnem hiábavaló ez a munka. A déli nap a kocsik nyomát iszappá és víztócsává változtatja.

Az ezer méternyi magas szorosokhoz meredek vonalakban kígyóznak föl az utak. Elpusztult udvarok, a fehér hótakaróból feketén kimeredő romok jelzik az egykori falvak helyeit. A tűzvonalból a tábori kórházakba küldött sebesültek és trén részére a végtelen hegyi utakon bizonyos távolságokra barakkokban frissítő állomásokat létesítettek.

A hadoszlopoknak az elképzelhető legnehezebb viszonyok között végrehajtott mozdulatai olyan óriási munkát adtak, melynek leküzdésére csak a kötelességtudó vasakarat képes. Itt a hegyekben, a hóban és jégben a hadoszlopok kimerült lovaikkal a csendes, de annál hatásosabb és lemondásteli hősiesség tetteit viszik végbe.

Végtelen vonalon küzdi itt föl magát a szoros magaslataira a muni-ció s hadoszlop szántalpakon, ló- és emberi erővel. A keskeny, csúsós szerpentinúton csak nagynehezen lehet megakadályozni a kocsik ki-siklását. A magasabbrangú parancsnokok gépkocsijai fáradtan kúsznak fölfelé és a keskeny úton összetorlódott jároművek között alig tudnak áthatolni. Itt egy csapat orosz fogoly segít a hófúvásba vészett au lót kiemelni. Az acélszürke égboltozaton zúgva tér vissza két repülőgép. Felderítő úton voltak az orosz hadállások fölött, fényképfelvételeik világosan mutatják az ellenséges lövészárkokat és csapatelosztásokat: fekete vonalakat és pontokat a fehér mezőn.

Rajvonal a hóban, a Kárpátok bércei közt. A csapat egyik altisztje skivel van felszerelve, hogy szükség esetén gyorsan jelentést vihessen a zászlóaljparancsnoknak

Egyetlen vasakarát uralkodik ezen az egész behavazott hegyi vidéken: az „akadály” fogalma a Kárpátokban elvesztette minden értelmét.

Súlyos harcokat vívtak csapataink a Kárpátokban, súlyos harcok folynak jelenleg a szorosokban s talán még súlyosabbak várnak rájuk. A német kárpáti csapatok azonban nem maradnak hátra tetteikben ama bajtársaik mögött, akik az Északi-tengertől a svájci határig, Gumbinnentől Dél-Lengyelországig harcolnak. A kárpáti német katonákat nem riasztják vissza a téli hegyi háború viszontagságai és emberfeletti nehézségei.”

Ilyen elismeréssel adózott a német vezérkar a kárpáti német csapatok érdemeinek.

De legalább ennyi elismerést érdemeltek a magyar csapatok, a magyar honvédek és népfölkelők, a magyar bakák, a magyar tisztek, akik az emberfeletti nehézségeket ugyanolyan akaraterővel küzdötték le, mint német bajtársaik. Hiszen a kötelességtudáson kívül őket még a haza megvédésének nagy gondolata és szent föladata is felvillanyozta.

Szurmay tábornok — a kárpáti honvédekről

Egyik előző kötetünkben már ismertettük, mint vélekedett, milyen elragadtatással nyilatkozott József főherceg, az egyik kárpáti hadvezér a kárpáti front magyar katonáiról, azoknak mesébe illő teljesítményeiről.

A népszerű főherceg-tábornokon, „József apánk”-on kívül volt még egy hasonlóan népszerű magyar tábornoka a kárpáti frontnak: Szurmay altábornagy, aki magyar honvédével az Uzsoki-szorosnál harcolt és aki a nehéz harcokban egyik sikert a másik után aratta. Szurmay Sándor nem sokkal előbb még a magyar honvédelmi minisztérium államtitkára volt, de ki akarta venni részét a nagy háborúból és hivatalos helyiségét fölcserélte a harctérrel, ahol csakhamar elérte, hogy Magyarország egyik legnépszerűbb tábornoka lett.

Január elején a haditudósítók kara kereste föl az altábornagyot az Uzsoki-szoros vidékén. Szurmay Sándor nagy örömmel fogadta a magyar újságírókat és a következőket mondta:

— Örvendek, uraim, hogy itt nálam üdvözölhetem önöket. Mint katona, nagyon meg tudom becsülni a sajtó háborús működését. Hiszen a sajtó elsősorban állott mellénk. Örvendek annak is, hogy önök sajtó megfigyeléseik alapján ismerhetik föl azokat a nehézségeket, amelyekkel csapatainknak itt meg kell küzdeniük. Hogy csak egyszerű példával szol-

gáljak, a következőt mondom el önöknek: Mikor az előnyomulás itt megkezdődött, mintegy 7000 emberemnek olyan úton kellett haladniuk, amelyen csak 6000 lépést tehetett egy-egy katona, ámbar átlagos marskéességük naponta 30.000 lépésre tehető. De az ő menetelésük egy őserdőn át vezető hegyi úton történt, amely ösvényen másfél méternyi fatörzsek torlaszolták el az utat, úgyhogy még az öszvérek sem mehettek tovább. De mi mégis keresztülmentünk!

Í A világ egyetlenegy csapata sem tudta volna produkálni azt, amit az én embereim megtettek. De mi viszont mindig gondoskodtunk arról, hogy a küzködő katonák meleg ruhát és meleg ételt kapjanak és így védekezhessenek legborzasztóbb ellenségünk: a hideg ellen. Önök is látni fogják, hogy odafönn a lövészárkokban szétbontható kályháink vannak, hogy katonáink hókunyhókat építettek maguknak, amelyeket szintén ilyen kályhák fűtenek.

Í Egyszóval, uraim, bármily nagyok is az akadályok, leküzdjük azokat. A mi nagyszerű csapatainkat semmi sem tartóztathatja föl és ha a hó másfél méter magas, másfél méter magas havon át masíroznak az ellenség ellen lelkesedéssel, bizalommal és a győzelembe vetett hittel. És én, aki az élükön állok, osztom a lelkesedésüket, a győzelembe vetett hitüket, mert ilyen csapatokkal minden ellenséget el lehet tiporni. Ismétlem, bármilyen nagyok a nehézségek itt a Kárpátokban, mi azokat mégis le fogjuk győzni. És bármilyen nagyszámú az ellenség, amely utunkban áll, győzelmünket nem fogja föltartóztatni! . . .

Ilyen szilárd hittel és bizalommal nézett a magyar parancsnok a jövő elé.

Ilyen szilárd hittel és lelkesedéssel küzdöttek a magyar katonák a Kárpátok hóba, fagyba borult hadszínterén, az orosz túlerő mérhetetlen hadával, ezer viszontagság, ezer veszély közepette . . .

Ékkora elszántsággal, ekkora bizalommal csak győzni lehetett!

De a győzelem még nagyon messze volt..

Szurmay Sándor tábornok, aki magyar honvéddel az Uzsoki-szorosnál harcolt és aki sikert siker után aratott. Szurmay egyike lett a legnépszerűbb magyar tábornokoknak

Hósi eposz a Kárpátokról

Az orosz nagyherceg

Egész férfi, egész katona volt Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, az orosz hadak főparancsnoka.

A kárpáti harcokban a legvadabb orosz harcosoknak a kaukázusiak bizonyultak, akik oldalukon kínjai nevű hosszú kozák-tört hordtak és akik kezitusában végső elszántsággal harcoltak voltak az orosz hadsereg kegbátrabb katonái

Ezt az elismerést még az ellenfelei nem tagadták meg tőle.

Rettentő nagy úr volt a „hosszú Nikoláj”, ahogy világszerte nevezték a két méter magas, szikár orosz generalisszimuszt. Rettentő nagy úr volt, mert millió és millió ember életével rendelkezett. Parancsoló szavára milliók rohantak a halálba. Az ő haditervétől függött, hány szegény orosz asszony ölti fel az özvegyi fátyolt, hány orosz katona kerül idegen világok fogolytáborába . . .

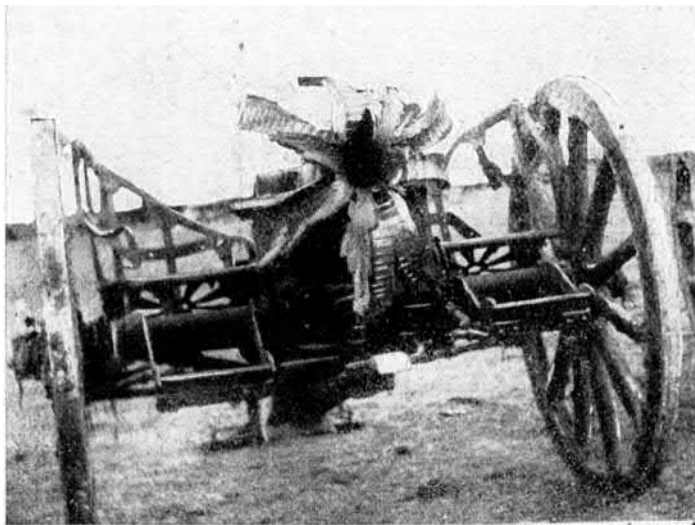
És ez a rettentő nagy úr, az „orosz gőzhenger” gördülésének irányítója elhatározta, hogy emberáradatával áttör a Kárpátok hegykoszorúján és előzönlí a magyarok hazáját.

Arról ábrándozott az orosz nagyherceg az

volt legkedvesebb terve, hogy meghódítja Budapestet, magyar földön egyesíti hadait a szerb hadsereggel és akkor a magától szétrobbanó Ausztrián keresztül tör majd Németország és Berlin felé.

Egész férfihoz és egész katonához illő haditerv volt ez.

És minthogy Nikoláj nagyherceg nem annyira a tervezgetés, mint inkább a tettek embere volt, már a háború első időszakában, Kelet-Galicia és Bukovina előznlése után kiadta a parancsot a Kárpátok megtámadására.

Cfcgn'z[m žUa Y'mYhY']HU'z'Uh'f'fhU'z'fdzh'\UFVt_VUbž'fgUa Y'mYhUn'Y' bme!
a i 'Ea U[nUF\cbj'fXgf['ngz_a zbm' Y'hY'h

A véres fővel visszavert első támadást követte a második, a másodikat a harmadik roham.

A rettentő nagy úr, aki unokabátyja volt a minden oroszok cárijának, nem kímélte katonáit, nem törődött azzal, hány szegény orosz asszony ölti fel az özvegyi fátylat, hány embere kerül távoli fogságba.

Volt a nagy orosz birodalomnak elegendő embere.

Nikoláj nagyhercegnek az volt hát a terve, hogy a porosz és lengyel határon védekezésre szorítkozik a németekkel szemben, hadereje zömével pedig a Kárpátokon keresztül betör Magyarországba.

Hadosztály hadosztály után zúdult a fővezér parancsára a hóborult Kárpátok világába, a magyar határszélre, amelyet oroszok módjára védtek a magyar katonák.

Egyre több és több orosz hadat vont magára a hősiesen küzdő kárpáti védősereg.

A nagyherceg lázasan szötte terveit és kíméletlenül vetette harcba a friss csapatokat.

Ezt a helyzetet használta föl Hindenburg tábornagy terve megvalósításához.

A Kárpátok szívós, önfeláldozó védelme, a magyar erő végső megfeszítése tette lehetővé a mazuri téli csata világra szóló diadalát.

A nagyherceg csak nem tudta döntésre vinni a kárpáti csata sorsát.

A mazuri tavakba és az augusztovi erdőségekbe beleveszett hadseregét sürgősen pótolnia kellett, részben — a kárpáti haderőből.

A döntés megint későbbre maradt.

A nagyherceg még mindig nem mondott le kedves tervéről: a kárpáti betörésről, Magyarország lehengereléséről. Sőt makacsabban ragaszkodott hozzá, mint valaha. Szent meggyőződése volt, hogy a diadal útja Magyarországon keresztül vezetés türelmetlenül várta az alkalmat, hogy újra nekilendítse a Kárpátok sziklafalának fegyveráradatát.

Az alkalom csakhamar újból elérkezett.

Elképzelhetetlen heves, leírhatatlan drámai ütközetek színhelye lett újra meg újra a Kárpátok világa.

A nagyherceg hajszolta seregeit a rohamokra.

A természeti erőkkel szövetkezett védősereg pedig hősiesen állta a rohamokat.

Megvalósulhatott-e a nagyherceg álma, terve?

Vagy pedig az orosz sereg temetőjének szemelte ki a végzet a Kárpátokat?

Senki sem tudott ekkor még e kérdésekre válaszolni.

Az újévi orosz roham

Hullámzott, viharzott a kárpáti harc.

1915 januárjának első napjaiban Krakó irányában intéztek erős támadást az orosz csapatok József Ferdinánd főherceg hadserege ellen. Egyidejűleg, a frontális támadás alátámasztására a kárpáti szorosok mentén is előnyomultak az orosz csapatok, hogy megkerüljék és átkarolják a nyugatgalíciai magyar-osztrák hadsereg jobbszárnyát és az egész vonalat felgöngyölítsék.

Ezt a bekerítő manővert azonban sikerült a monarchia seregeinek meghiúsítani, sőt sikerült az oroszokat egészen a Dunajecig visszavetni. A Krakó ellen intézett orosz támadást teljesen visszaverték csapataink január vége felé, a Neu-Sandec — Gorlice — Zakliczyn-vonalon vívott ütközetben, amelyben az oroszok vereséget szenvedtek.

A Nyugat-Galiciában elért siker azonban drága siker volt Magyarország szempontjából: ezalatt az orosz haderő nemcsak a keleti Beszkidék főgerinceit szállotta meg, hanem a hegyek lejtőin lefelé haladva, már magyar földön vetették meg lábukat a nagyherceg hadai.

Ebben az időben nagyon szűkszavúan emlékezett meg a Höfer-jelentés a kárpáti eseményekről.

5_zfdzhj\UfVt_VCE\i gnzfc_\Cv/ctHctHza YfYXY_\Y[mc'XU'cb'Y' fgj'gnc'[z'Urchj'f]YnbY_

A YbYHY' cfcgnVU_z_U? zfdzht_VUb"Di g_z1_fUZ" jUb h njY\cggñ gni fcbmì_ža Y'm
Z_fbhUVVÜb_...bV" n' thUa U[nUf gni fcbmìEz\cjm\zfcagñ[\Yh' j'c'hfgbYa' j'c'h
fYgY'_gn'f'jY

Január másodikán csak annyit közölt, hogy „az Uzsoki-szorosnál harcoló csoportot túlnyomó ellenséges erők elől a gerincmagaslatokról kissé visszavontuk.”

Annyit jelentett ez, hogy újév napján az orosz hatalmába kerítette az Uzsoki-szorost.

Január negyedikén nem volt a vezérkari jelentésnek több mondanivalója, minthogy „a Kárpátokban nincs változás, a felső Ung völgyében csak kisebb ütközetek folynak.”

Majd napokon át a harctéri jelentés a kedvezően időjárásra utalt, amely megnehezített minden nagyobb szabású tevékenységet.

Végül január vége felé a hivatalos jelentésekből tudta meg a nagy nyilvánosság, hogy az Ung, a Latorcza, a Nagy-Ág völgyében kezdünk sikereket elérni.

Ez azt jelentette, hogy a kárpáti vonalon betört orosz had ellen offenzíva indult meg, de egyszersmind azt is jelentette, hogy az oroszokkal most már magyar földön kell újból leszámolni.

A tényleges helyzet az volt, hogy az oroszok újévi kárpáti rohama

ijesztő eredménnyel járt. A kárpáti hágókon lezúduló ellenség előnyomult a Labore, Latorca, Nagy-Ág és Talabor völgyein és már elérte a Bártfa—Homonna—Szolyva-vonalat, Eperjest, Kassát, Ungvári, Munkácsot és Husztot fenyegetve. De veszélyessé vált újból Máramaros-sziget helyzete is, mert Kőrösmezőnél is erős orosz oszlopok törtek be és Bukovinában is válságosra fordult a helyzet, mert Pflanzler-Baltin tábornok védőserege a tartomány legdélibb vonalán, Csernovictól délnyugatra a Sucava-folyó mentén tudott csak védekezni az orosz támadások ellen.

És a veszedelem egyre jobban nőtt.

Nikoláj nagyherceg egymásután vetette tűzbe kifogyhatatlan tartalékait, abban a hiszemben, hogy megérett a helyzet a végső döntésre.

Már-már úgy látszott, hogy nem is lehet megállítani ezt a hegyekről leözönlő emberáradatot.

Már-már úgy látszott, hogy a nagyherceg álma valóra válik.

De azután beállott a nagy fordulat.

Megindult az offenzíva, a szövetkezett magyar-német-osztrák sereg offenzívája a számbelileg nagy túlsúlyban levő és még egyre jobban erősödő ellenséggel szemben és ez az offenzíva bámulatos eredménnyel járt.

Nikoláj nagyherceg csakhamar tapasztalhatta, hogy számára még mindig nem érett meg a helyzet.

Az orosz fővezér diadala megint kitolódott a bizonytalan jövőbe.

Megindul az ellentámadás

Ekkor már befejeződött a kárpáti német hadsereg fölvonulása is.

Munkács környékéről vonult föl a kárpáti hadállásokba a német „déli hadsereg”, amelynek parancsnokságát von Linsingen tábornok, a német vezérkar egyik legkitűnőbb tagja vette át. Ez volt az a hadsereg, amelyet Vilmos császár küldött Ferenc József királynak tett ígérete szerint a magyar határ védelmére, cserébe azokért a magyar erőkért, amelyek részben a lengyelországi, részben a nyugati fronton küzdöttek.

Miként az alföldi és dunántúli magyar fiúk, úgy a német katonák is hamarosan megbarátkoztak a szokatlan és nehéz kárpáti viszonyokkal. Megszokták a behavazott, erdős, sziklás hegyvidéket és a szállásokban való hiányt, megszokták a két méter magas hóréteget és a tizenöt

Katolnai feherautó a kárpáti harcúterén. Holányokkal kellett ellátástani újjaból a nagy hótemegget, muskálouben nem juthatott volna előre

A i b_U_"nYb"9[m_ \Y[m]~ HW[" b_U? zfdztc_ VV\j Unchj] z[zVUb

foktól harminc fokig terjedő kárpáti hideget. Hozzászoktak az egészen újszerű feladatok elvégzéséhez, mert ők is, akárcsak a magyar katonák akaraterejükkel minden nehézséget le tudtak győzni.

Nemcsak a magyar katona, hanem a német katona számára is elértéktelenedett a Kárpátokban az „akadály” fogalma.

Január vége felé készen állott a támadásra a szövetségesek kárpáti frontja. A harcban résztvevő hadseregek északról délre a következő sorrendben foglaltak állást: a Boroevics-hadsereg, a Böhöm-Ermolli-hadsereg, a német Linsingen-hadsereg és a Pflanzler-Baltin-hadsereg.

A támadás a bukovinai fronton indult meg, mert itt volt legveszedelmesebb a helyzet. Az oroszok itt olyan hatalmas erőket vetettek

harcba, hogy Pflazer-Baltin tábornok hadserege már a Sucava-vonalat sem tudta tartani és kénytelen volt most már Dél-Bukovina nagy részét is föladvá, a Moldava-folyó mögé visszavonulni. Ez már az erdélyi határ közvetlen veszedelmét jelentette, mint ahogy az oroszoknak kimondott céljuk volt, hogy Kirlibabán, Jakobénin és Dorna-Watrán keresztül betörjenek Erdélybe.

Részben az élénken figyelő románokra, részben pedig a magyar közhangulatra való tekintettel a legsürgősebb föladat volt az erdélyi határ megvédése és Bukovina gyors fölszabadítása.

Mikor a Pflazer-Baltin-hadsereg megkapta erősítéseit, rövidesen meg is indult a támadás.

Már január 19-én sikerült Jakobéninél egy orosz előtörést visszaverni, amikor is az orosz sereget érzékeny veszteség érte. Majd január 23-án, amikor már a bukovinai fronton teljes erővel indult meg a támadás, Pflazer-Baltin csapatai visszafoglalták az oroszától a magyar határszélen lévő Kirlibaba bukovinai várost, nemkülönbén a helységet uraló magaslatokat, ami már jelentős eredmény volt.

Másnap, január 24-én azután az egész kárpáti vonalon megindult a meglepetésszerű offenzíva.

Föllángolt a harc, rohamra ment a még mindig túlerőben lévő ellenség ellen kárpáti hadseregünk és azután — egy darabig — minden nap új örömet, új diadalt hozott. A Höfer-jelentés most már nem volt olyan szűkszavú, egyszerre beszédesebb lett, mindennap tudott olyat jelenteni, ami fölviányozta, bizalommal töltötte el a lelkeket.

Mert ezek a jelentések amellet szölkak, hogy az orosz nagyherceg terve talán mégsem valósul meg, hogy mégis csak lesz erő, amely azt a gőzhengert meg tudja állítani.

Kiverjük az oroszot magyar földről

Nagy lelkesedéssel, nagy lendülettel indult meg a támadás.

Január 24-én még csak annyit közöltek a nagy nyilvánossággal, hogy „seregeink visszaszorították az oroszokat a kárpáti szorosok magaslataitól délre elöretolt állásaikból”.

A háborús generáció ki tudta olvasni ebből a néhány szürke, nehézkes szöből, hogy megindult a várva-várt kárpáti támadás, hogy az első lendület, a meglepetés ereje nagy sikerrel járt és már tisztán állott előtük a kép: a végtelen hómezőn, az égre törő sziklabércsek között föl-

9 Zc[cthcfcgn] Ynff_Uf] hgnyh_žU_] U_zfdz[h] VgUhzVUb'_Yf''hy_Ua U[nUf`cbj fXY'_YnffY

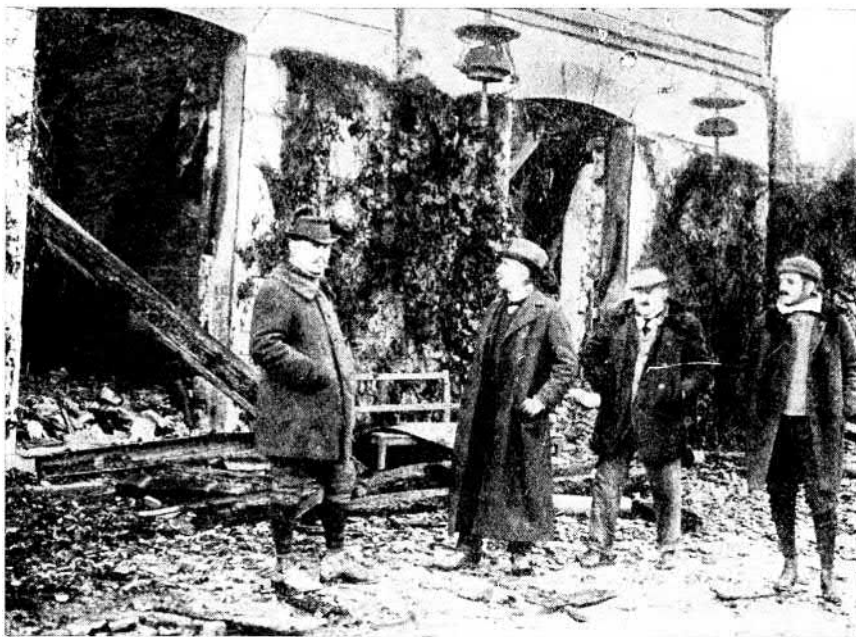
tűzött szuronyal törnek előre fiaink és az orosz hátrál, mert nincs ellen-ség, amely szembe tudna szállni a mi fiaink szuronyrohamával. . . Csak adják is ki a parancsot erre az ellenállhatatlan rohamra! . . .

Először az Ung völgyében hozott diadalt a meginduló kárpáti offenzíva. Január 26-án, háromnapos nehéz küzdelem után seregeink már kiverték az oroszokat az Uzsoki-szoros mindkét oldalán lévő állásaiból és így kezünkre került ismét „a Kárpátok egyik legfontosabb hágója”, melyért már annyi harc folyt.

Január vége felé az Ung völgye után sikerült a Nagy-Ág völgyét is megtisztítani az oroszoktól. Az öröndetes eredményt Toronya visszafoglalása koronázta meg, utána pedig csapataink a határon túl egészen Viszkovig üldözték a megvert ellenséget. Ung fölszabadulását tehát csakhamar Máramaros megye fölszabadulása követte, ami nagy örömet és bizalmat keltett országszerte.

Máramarosba az oroszok egyrészt Toronyánál törtek be és ebben az irányban eljutottak az Ökörmezőtől északra fekvő területig, másrészt Rafailován és a Tatár-hágón keresztül Kőrösmező felé törekedtek. Az utóbbi vonalon, a fekete Bisztrica völgyében, Zielonán át kénytelenek voltak azonban csapataink elől visszavonulni.

Ung és Máramaros megtisztítása után még csak a kettő között fekvő Bereg megyében, de annak is csak keskeny határszéli sávján állot-

5nfcgnc_[] YfgYi hzb"? zfvVWj Vjncfz [z''Ud#rUa Y[U_zfc_UhY[mbU[nVcWj_[]
Vzni Xj Ufzb

tak orosz hadak. Itt a Latorca völgyében fészkeltek be magukat és ezt a vonalat a leghuzamosabban és a legszívósabban tartották. Offenzívánk azonban itt is fontos magaslatoakat ragadott el tőlük és a január 28-iki hivatalos jelentés már biztató híreket közölt a beregi operációkról is.

A helyzet az volt, hogy az oroszok az újév folyamán nagyobb erősítéseket küldtek erre a vonalra és még egyszer megkísérelték, hogy elvesztett főhadállásaikat visszanyerjék. Volócnál és a Vezérszállástól északra fekvő magaslatookról intéztek támadásokat csapataink ellen, de különösebb eredmény nélkül.

Vezérszállás Vereckétől délnyugatra, Volóc pedig tőle délkeletre fekszik. Vezérszállástól is, Volóctól is országút visz fölfelé, mely Verecke alatt találkozik és egyesül.

A Bereg megye felszabadításán fáradozó csapatok minden törekvése most arra irányult, hogy ezeket az egybefutó és a Verecke-hágóhoz vezető országutakat elhódítsák az oroszoktól.

Véres, elszánt harcok folytak itt, melyeknek kimenetele elé reszkető izgalommal tekintett a magyar nemzet.

Arról volt szó, hogy siker esetén Magyarország újból teljesen felszabadul az orosz megszállás alól és nem marad egyetlen fegyveres orosz katona sem a magyar haza földjén.

A kárpáti offenzíva hetedik napján azután megérkezett a várva várt hír: csapataink Bereg vármegyéből is kiverték az oroszok!

Nincs már orosz magyar földön.

Az összes kárpáti szorosokat és hágókat visszafoglaltuk.

A hivatalos jelentés most úgy zengett, harsogott a magyar fülekbe, mint a háború tárogatója.

Fölragyogtak a szemek, kipirultak az arcok az örömtől.

A komor gondot elhessegette a vidám bizakodás.

Az emberek kedélyállapota úgy hullámozott akkoriban, akárcsak a kárpáti csata.

A szárnyaló reményeket egy pillanat alatt elűzte a lelkekbe fészkelődő aggodalom, amelyet csakhamar ismét a friss bizakodás váltott föl.

Mert hát nem volt olyan ember, akinek ne lett volna baja-gondja és nem volt ember, aki nem szeretett volna bízni, reménykedni . . .

Ahol leghevesebb volt a harc...

Uzsok

Az Uzsoki-szoros ... A legendás hősiesség, a haza földjét védő magyar önfeláldozás diadalkapuja ... A hősi halál birodalma, a magyar dicsőség soha ki nem apadó forrása . . .

Itt tombolt a kárpáti csata legviharosabb fergetege.

Itt zengett legharsányabban a halál, a dicsőség tárogatója.

Csatára csata, ütközetre ütközet, kézitúsára kézitusa, tömeghalálra tömeghalál következett itt. A kárpáti nagy harc egész hosszú ideje alaLt.

Egy-egy viharos összecsapás után, amely gyakran napokig folyt megszakítás nélkül, a hágóktól Uzsok közvetlen határáig minden talpalatnyi földet halottak, sebesültek borítottak be.

A hősi halál birodalma volt Uzsok, a kárpáti harcmező legelszántában védett és támadott pontja, amely gyakran cserélt gazdát. Hol az orosz vezérkar jelentette nagybüszkén, — hogy sikerült benyomulnia a városba, hol a Höfer-jelentés adta tudtul, hogy hős csapataink kiverték az orosz az Uzsoki-szorosból.

Ezekben a harcokban meg a duklai csatákban morzsolódott föl legjobban az orosz hadsereg támadó szelleme és harci lendülete.

A kárpáti nagy harcokban forgácsolódott szét és omlott össze a háromszoros orosz túlerő, amely a Kárpátok bércei, hágói és szorosai között fogyatkozott meg olyan nagy mértékben, hogy végül — de csak hosszú-hosszú, nehéz hónapok múltával — sor kerülhetett a majdnem egyenlő arányú mérkőzésre, a végső leszámolásra . . .

Egyelőre azonban még javában tombolt a nagy harc.

Január első napján foglalta el az orosz az Uzsoki-szorosot és azóta birtokában tartotta.

Január 28-án azonban három napig tartó elkeseredett viaskodás után újból birtokunkba jutott az immár világszerte ismertté vált kárpáti szoros, amelyet ezen a napon a különben szűkszavú vezérkari jelen-

lés is a Kárpátok legfontosabb hágójának nevezett. Hogy milyen nagy súlyt vetettek maguk az oroszok is az Uzsoki-szoros megvédésére és birtokára, bizonyítja az, hogy január folyamán azt minden rendelkezésükre álló eszközzel megerősítették és több egymás mögött kiépített hadállásban készültek védelmére.

Micsoda hősiesség és elszántság kellett ezeknek a rendkívül erős, a természet által is védett hadállásoknak az elfoglalásához az orosz túlerővel szemben!

Január 29-én Ung megye már teljesen megtisztult az ellenségtől és a harcok most már Galícia földjén, Sianki körül folytak tovább.

A Latorca és a Nagy-Ág völgyében még benn volt az orosz, még nem volt ok a győzelmi örömtüzek fölgyújtására, de már bizalom kezdett

5n@ngc_!|gncfcgj]Xf_''Un'cfcgnc_ Z 'fcVVUbhcHh_U_Y[mj Ug• h' \\XUH'A Y'Yth'a Y'Y[Vi b!
XzVUV• 'ha U[n'uf' VU_U'z'' FhUn'f'z'gnc_ a Y[ff_Yn'fg/]l

5n1 ngc_] \ UFVé_VUob Zc[gz[VU YgYthcfegnc_ Y'grz` #hz gfU
jzfbU_

megint előtörni a magyar telkekből, amelyeket Uzsok visszahódítása fölvillelanyozott.

Hogy reszketett, hogy sóvárgott minden magyar ember, hogy Uzsok szorosa most már végleg megmaradjon birtokunkban!

A Sors azonban még nem látta elérkezettnek az időpontot, hogy a magyar örömtüzek kigyúljának.

Az uzsoki honvédsírok

A fagyos hegyoldalba, a félrekapart méteres hóréteg alá temették a hősi halottakat.

Magyarokat, osztrákokat, németeket, lengyeleket, bosnyákokat. És oroszokat.

Nagyon, de nagyon sok orosz.

Valóságos jégkripta volt az Uzsoki-szoros meg annyi más kárpátihágó vidéke.

Beomlott, behavazott apró sírhantok voltak ezek. Ugyanolyanok, mint Galícia egyszerű, jobbára jeltelen sírhalmjai. A föld mélyén pihe-nésre tért hősök szerény, katonás nyugovó helyei.

Aki látta ezeket az apró, elmosódott sírhalmokat, sosem feledheti el.

A kopár sziklák, a havas hegyoldalak, a földült fennsíkok kicsiny üregeibe temetett hősök közös a dicsőség, a közös szenvedés hirdetői voltak.

A sok-sok magyar honvédsír fennen hirdette, hogy a Kárpátok hegykoszorúját, minden szikláját és minden rögét vére omlásával szentelte meg a magyar.

Ezekről a szent sírhalmokról így számol be egy katona harctéri naplója:

„Magasan fenn, hatszáz-ezer méternyire a tenger felszíne fölött

Fenyvesvölgy

Fenyvesvölgy, ez a határmenti kis magyar község, amely valamikor boldogan és derűsen húzódott meg a Kárpátok vadregényes sziklabércei között, immár harmadszor lett szemtanúja hős csapataink küzdelmeinek. Amikor az előtörő orosz túlerő elől a községet védelmező magyar népfölkelők a Fenyvesvölgyet környező hegyeken foglaltak állást, az oroszok állandó kirohanásokkal nyugtalanították csapatainkat. Az így támadó, vadul tomboló harc a gyönyörű fekvésű község pusztulását jelentette. Fenyvesvölgy a maga apró házaival a harc középpontjába került. Tüzérségünk kénytelen volt tűz alá fogni a községet, amelybe az orosz csapatok előhadaikkal ekkor már benyomultak.

Alig volt már ház, amelyben a lezúduló gránátok kárt ne okoztak volna. Csakhamar hatalmas lyukak tátongtak a háztetőkön, a házfalakon, több szalmafüdeles épület kigyulladt, egy kereskedő házának a teteje olyan lett, mint a szita ... Az otthonukhoz végsőkig ragaszkodó parasztok eleinte elbújtak a pincékben és onnan figyelték reszkető aggodalommal a rettenetes tűzharcot. De amikor látták, hogy a harc napokig tart változatlan hevességgel, megunták a dolgot, előmerészkedtek a

: Ybnj Ygj " " [mU'a U[U'Udf(CE\znU]j U' U' \UfW' : nfdcbh'zVU' _Yf' " h' 5'] [j' c'h'fd \znU
[m'bm' f' 'Z' _j' fg' ' : " ngf[VYb

@zVcb`zf(CedVWgYbnY`zfdzh)\UXgYfY[`b_`f/gn/fY" B\ \fn Z`UXUchf(CeH
\UXj`YnYh gf[`b_`fY U`a`j`"]Cg\UXgYfY[`f`Y`a`YnfgY

pincékből és a lassan-lassan megszokott ágyúdörgés közepette elvégezték dolgukat a ház körül, megetették a lovakat, teheneket és mialatt a srappellek hullottak és az alvégen magyar és orosz előőrsek csaptak össze, a falu másik végében a rendes, köznapi munka folyt.

Ha valaki megsebesült, ha valakit le terített a srappell golyója, vagy a gránát robbanása: a háború áldozatának tekintették, bekötötték sebéit, vagy eltemették a behavazott temető földjébe és úgy gondoltak rá, mint a háború újabb áldozatára.

Ezek a szegény emberek éppen úgy szenvedtek, éppen úgy kitették magukat a pusztulásnak, mint a fegyverrel harcoló katonák.

Megrendítő és megható volt, ahogyan a föld népe ragaszkodott szegényes viskójához, apró kerteskéjéhez, kicsiny földjéhez. . .

Megszokták a halált, a halál gondolatát és végzetükbe, elkerülhetetlen sorsukba beletörődve, óttmaradtak a helyükön, ahol apjuk és nagyapjuk is kitarott a végső percig.

Megtörtént, hogy éjszaka benn a faluban csaptak össze az ellenséges előőrsek és ezalatt benn a házában a csizmáját foltozta egy vén rutén paraszt, olyan nyugalommal, mintha .egész életében fegyvertüzek fényénél dolgozott volna . . .

A fenyesvölgyi harcokban elesett bajtársaikat a magyarok az alvégen, az oroszok a félvégen temették el.

Napok múltán megindult a magyar csapatok erős támadása

Fenyvesvölgy irányában. A mieink srpnellekkel lóttek, az orosz tüzér-ség gránáttal árasztotta el a terepet.

Sok gránát csapott le a temetőbe és a lövedékek valósággal föl-tárták a kegyelet földjét. Holttestek és koporsók vágódtak ki a föld mélyéből. . . Rettentő ijedség támadt a babonás nép között. Kísértetek jártak éjszaka a faluban. A síri nyugalomból kiűzött halottak szelleme kísértgetett és a hazajáró lelkek most már földúlták a szegény emberek lelki nyugalmát is.

Másnap délután azonban fölzengett a „hurrá” az alvég felől és katonáink minden ellenállást elsöprő rohama kiűzte az oroszokat Fenyves-völgyből. Harmadnapra már a hegyen tál folyt a harc. Fenyvesvölgy föl-szabadult. A menekültek is visszatértek, a halottakat újból elföldel-ték, visszatért a nyugalom, a lelkek békéje . . .

Sajnos, csak rövid időre! Öt nap múlva az orosz birodalom rette-netes ember-rezervoárjaiból új tömegek nyomultak elő Turka felől a Kárpátokon és csakhamar újból kozákpátrul jelent meg a fenyvesvölgyi Templom-téren.

A második megszállás idején az oroszok körülbelül ugyanúgy helyezkedtek el, mint az első betörés idején. A visszajövő orosz csapa-tok úgyszólván a régi állásokat foglalták el, de most már kikényszerít-tették a rajvonal elhelyezkedését a falu alsó határán kívül. Most már az egész községet megszállták a betörő hadak.

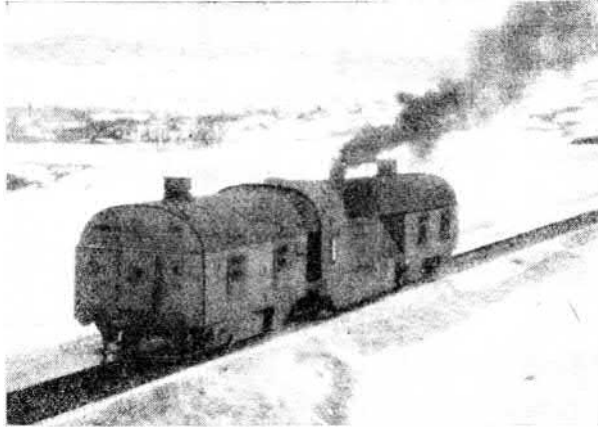
A mi lövészárkaink körülbelül három-négyszáz lépésnyire lehet-tek az orosz rajvonaltól. Tíz napig nem került komoly harcra a sor, a két ellenséges tábor tíz napig farkasszemet nézett egymással anélkül, hogy valamelyikük akár egy lépést is tudott volna előrehaladni.

A tíz nap alatt azonban az oroszok minden éjszaka kellemetlen látogatókat kaptak. Nem volt olyan éjjel, hogy bátor tábori csend-őreink be ne hatoltak volna a faluba. A fenyvesvölgyi csendőrőrmester vezetése mellett három-négy csendőr vett részt ezekben a vakmerő vállalkozásokban. Csúszva, lopva, rejtett ösvényeken át jutottak el a faluig és elmerészkedtek egészen az orosz tábor közeiégig. Mindent meg-figyeltek, mindent kikémleltek és vitték a magyar katonai parancsnok-ságra a pontos jelentéseket, amelyeknek értékét nem lehetett eléggé méltányolni.

A magyar parancsnokság így mindig idejekorán tudta, mire készül a Fenyvesvölgyet megszálló orosz haderő.

A tíz nap elteltével újabb támadásba fogtak az oroszok, de a védő-sereg jókor értesült a készülődésekről és megfelelő erősítésekkel nemcsak

visszaverte a támadást, hanem ellen-támadásba kezdett és újra visszafog-lalta Fenyvesvöl-gyét. Négy nap múlva azonban is-mét gazdát cserélt a szerencsétlen sorsú község. . .

DzbWfj cbUhi b_U_zfdzhj\UfWfYb

így hullám-zottá harc az immár valósággal rommá lőtt Fenyvesvölgy körül, így folyt a küzdelem a kárpáti vidék minden egyes pontjáért a szörnyű tél rettentő viszontagságai között.

Messze volt még az idő, amikor az emberfölötti erőfeszítéssel küzdő magyar csapatok önfeláldozó harca meghozta a végső eredményt: a kárpáti diadalt,

Kísértetek éjféli harca

„Január derekán vagyunk — így számol be a hadinapló a nagy küzdelem egy érdekes epizódjáról. — Hóba, jégbe temetkezett körülöttünk az egész világ. A tenger felszíne fölött legalább nyolcszáz méter magasan „dolgozunk”. Éjszaka van. Hideg van. Hogy mekkora a hideg, hány mínusz fokot mutatna a hőmérő higánya, azt nem tudjuk. Tizenöt fok vagy húsz fok, oly mindegy itt a havon, a kárpáti tél dermedt világában. Már megszoktuk a hideget, a fagyot, szervezetünk csodálatos módon alkalmazkodott ehhez a „jégkorszakbeli” élethez.

Napokig fekszünk a havon, a kárpáti sziklabérc tetején, dermedt a kezünk, dermedt a lábunk, arcunkat vörösre csípte a hideg, az áttüzesedő puskacső az egyetlen melegforrásunk és az a gondolat tüzel bennünket, hogy a hazát védjük, hogy nem szabad kimerülünk,, nem szabad ellankadnunk, mert ránk tör az orosz . . ,

Meleg ételt, forró teát csak a sötétség beálltával kapunk. Ebédre jó a hideg konzervhús is. Amikor leszáll az este, fölkapaszkodnak a hegy-nyeregbe a tábori konyha emberei és hozzák a várva-várt meleg eledelt, amely új életre villanyozza fagyos tagjainkat. Megcsörrennek a csajkák,

a tábori kulacsok. Az orosz közel Van, bizonyára hallja esti étkezésünk zenéjét, de a vacsoránkat nem zavarja meg lövöldözéssel.

Mi is halljuk félórával később az orosz csajkák és kulacsok zörejét. De mi sem használjuk ki az alkalmat, nem zavarjuk meg az ellenfél lakomáját. Nagyon is jól tudjuk, mit jelent napjában egyszer meleg ételhez jutni a hósvatagban.

GlbY_Yb'zfCEf'Y'a]gnYhf'fb" b_U'? zfdztc_VUb"5""CfcbUhgY[]g/[f] Y'_'fh'CE%&\$]b'f'f'f!
a zngUHyf\Yh]gY' h Xchh\•nb]ÜbY\fn i HU_cb

Ennyi tapintatosságot, ennyi kíméletességet nem lehet megtagadni az ellenfeleknek egymástól.

Azután leszáll a rejtelmes éjszaka a hegycsúcsokra. Megkezdődik a csatatér tűzijátéka. Világítórakéták surrannak az égre, vakító fényben gyulladnak ki, azután kihunyó tűzzel zuhannak le, mint a nyári éjszaka hulló csillagai. Ágyúk is dörögnek. Az acélóriások torkából éles fénysávok törnek elő. Az orosz front mögött füstös lánggomoly száll föl az égre. Falu vagy valami majorság ég. Nincs éjszaka, hogy ez a kísérteties, borzalmas látvány elmaradna. Mintha ezek az elhamvadó épületek lángjainál melegedne az ellenség . . .

Éjfél után megkapjuk a parancsot.

Csendesen száll szájról-szájra az avizó.

Nincs izgalom, nincs nyugtalanság. Szíve mélyén mindenki örül a támadásnak. Megmozdulni, mozgásba jönni: ez a legfőbb jó, amire napok óta áhítózunk. A mozgás tudja legjobban megindítani a vérkeringést, amit a fagy, a mozdulatlanság már majdnem megdermesztett bennünk.

Fehér vászonköpenyben kúszunk előre. A tábori köpenyre fölvetett hóköpeny beleolvastt bennünket a havas tájba. A világítórakéta fénye sem árulja el készülődésünket. A hóköpeny olyan fehér, mint a hómező. Ha a föl villan a rakéta fénye, j...; mozdulatlanul várjuk a j... havon elterülve a fény kialakását.

Századunk lassan-lassan leereszkedik a völgybe.

Hegycsúcs alá érünk, amelynek tetején ott táborozik az ellenség.

Még semmit sem vettek észre.

Szótlanul, zaj talanul, némán haladunk, mint az éjféli kísértetek. A fehér hóköpeny még tökéletesebbé teszi a hasonlatot.

Megállunk.

Meg kell várnunk, amíg a másik három század is leereszkedik a völgybe.

Az egész ezred megy rohamra az orosz állás ellen.

Félóra is elmúlik a Várakozásban.

Előőrsőn a Kárpátokban

Teljes a csend. Csak az ágyúk dörögnek. Az oroszok líz percenként küldik a levegőbe rakétaikat. A lidércfények azonban nem ártanak nekünk.

A kísértetek fehér vonalán most suttogva fut végig a figyelmeztetés:

Í Rajonként lassan, teljes csendben előre. Az egyik raj bevárja a másikat. Parancs nélkül löni nem szabad.

Elindulunk a hegyoldalon. A csúcson táborozó ellenség felé. Másfél méteres havon kapaszkodunk előre. Néhányan-besüppednek a hóba, alig tudnak kivergődni a hótenger mélyéből. Csendesen, zajtalanul kapaszkodnak a bajtársak a bajba jutott katonák segítségére. Senkinek sem szabad elmaradni. Minden szuronyra nagy szükség van.

Kísértetként közeledünk az ellenség felé, a szó szoros értelmében láthatatlanul, fehér köpenyeinkkel beleveszve a hómező fehérségébe.

Fegyver nem csörren. Hangos szó nem hallik. A kísértetek némán haladnak előre, zajtalanul kapaszkodnak föl a hegyháton.

És azután jön a nagy pillanat!

Ötven-hatvan lépésnyire vagyunk a hegygerinctől. Tovább már nem lehet titkolózni. Amúgy is csak másodpercek kérdése: mikor hallják meg az orosz figyelő őrszemek a letaposott hó zizegését, a fagyos ágak zörrenését.

Állj!

A támadó rajvonalak pár percre mozdulatlanokká válnak. Erőt gyűjtünk a nagy rohamra.

A puskaélre tűzött szuronyok előre feszülnek. Fűrésző, kutató szemekkel tekintünk a hegycsúcs peremére, ahol az élet vagy halál kérdése dől el mingyárt...

A várakozás, a készülődés feszült pillanatai ezek.

A legbátrabb szívek is erősen vernek.

Azután az éjszaka néma csendjébe fülsiketítőén hasítanak bele itt is, ott is a sípjelek és fölhaszan a:

Í Rajta! Előre!

Gondolkodás nélkül, szinte gépszerűen lendülünk előre.

Ki kúszva, ki kapaszkodva, ki fölugorva.

Az orosz lövészárók fölriad. Mint valami megriadt hangyaboly.

Az előőrsök elsülük fegyverüket.

Riadó!

Százával röppenek az égre a vibráló, ideges világítórakéták.

Az előretolt orosz őrszemek visszavonulnak a hadállásba. Azután

ropogva dörrennek el a sortűzek. A meglepett oroszok vad lövöldözéssel védekeznek, de ijedtükben, riadalmukban csak kevés kárt tudnak tenni sorainkban.

Dühösen, lelkesen, vadul harsan föl a magyar támadó rajvonalak félkaréjáról:

— Hurrá!

És már ott vagyunk az orosz sáncokon. Villannak a szuronyok.

< Uj Ug ZUhr fmgf ``Z] [nY`] Un Y` Ybgf [YhUn W FY_ ``X` h` fgnYA

A lövöldözés elhallgat. A futóárkokon menekül a megrémült ellenség. Aki ott maradt, foglyul esik.

Diadalmas kiáltozással, a győzelem önkívületében már benn is vagyunk az orosz lövészárkokban, a magaslat tetején. Már jön az ezred tartaléka is erősítésül. Indulnak lefelé a fogolytranszportok. A lövészárkok frontja irányt változtat. A puskacsövek keletre irányulnak, amerre az ellenség visszavonult.

A kísértetek rettenthetetlen férfiak voltak. Acélszívű, bátorlelkű, hős katonák. Magyarak.

A kísértetek az éjjeli rohamban a kárpáti csata egyik legszebb diadalát aratták.”

„Bekötözöm a komámat. .

A jégbe fagyott, hósüveges Kárpátokban történt ez is.

Bömbölt az ágyúk torka a nagy hegyek között. Zajlott, viharzott a csata.

Rohamra mentek a vitéz honvédek és szuronnal verték ki az árkokból az orosz.

Cfj cgl gV[f mU"" j fgnzfc_VUb" a h lhy_ Un'cf gnc_ U\cbj fX_ Yn/řž Un'cf j cg
 VY_ "ř n] U"" j fgnzfc_VUbz\c[mUgVYg` h\zřfUa Y\YggYb U Zřcbha "[f

A roham után egyenként szállingóztak vissza a sebesültek. Fáradtan, sápadtan, véresen. A kötözőhely felé lépdeltek.

Egyszer csak két ember tűnt elő az erdő fái közül. Az egyik honvéd volt, a másik orosz. Mind a kettő sebesült. De az oroszral történt a nagyobbik baj. Az, szegény, meg sem tudott állni a maga lábán. A honvéd úgy vezette, úgy támogatta, mint a gyereket. Közben beszélt is hozzá a magyar ember szívességével, jóságával:

— Na, komám, bátorság, bátorság. . . Hosszabbat lépj, cimborám . . . Na, na, el ne vágódj! ... Ne félj, pajtás, foglak . . . Csak szorítsd a nyakamat. . .

Mingyárt ott leszünk! . . .

Így aztán mind a ketten odaértek a kötözőhelyre. Elősiettek a szanitécek. Át akarták venni az orosz. De a honvéd nem adta.

Í Mán én nem adom oda! — mondotta.

Í Miért? Hiszen mi jobban kezeljük.

— Nem lehet. Nékem kötelességem!

Í Már hogy volna kötelessége?

Í Az bizony! Mert hát én szúrtam meg! Megszúrtam, hát be-kötözöm a komámat! Megtanultam én azt a kaszárnyában . . .

Ilyen volt a magyar katona.

A haza hívó szavára elment a háborúba. Mundérba öltözött, fegyvert ragadott és tüneményes vitézséggel védte a hazát.

Ízig-vérig katona lett a világ legbékeszeretőbb emberéből.

Bátorságban, elszántságban, harckészségben egyetlenegy nemzet katonája sem vetekedhetett véle.

Harcolt lelkesen, elszántan a szélrózsa minden irányában.

Hadakozott, verekedett, rohamozott, mert a szükség úgy kívánta.

De a halál zűrzavaros forgatagában is érző szívű, igaz ember maradt.

Harcolt vitézül az oroszral, megszúrta. De azután igen megsajnálta és a tehetetlenné vált embert maga akarta bekötni, ápolni.

A sebesült orosz már nem tekintette ellenségnek.

A magyar katona a vérzivataros időben sem vesztette el a szívét, az emberségét.

De a jókedélyét sem.

Elégge bizonyítja ezt az az érdekes meghívó, amelyet a kárpáti harcterről küldött haza, a nógrádmegyei Magyarnándorra infanteriszttal Kiss Péter molnármester. Az invitálás így hangzott:

MEGHÍVÓ

A kárpáti fenyvesek közt üdülő magyar baka-
 társaság minden este tűzijátékkal és zenével egybekö-
 tött, szigorúan zártkörű hangversenyt rendez, melyre
 a címzett urat és b. családját meghívja a rendezőség.

M Ű S Ó R:

% Az ágyúk ébredése. Előadja: a 6-ik Svere
 zenekara. A hangszereket a Krupp-gyár szívességből
 engedélyezte.

&" Sturm — haditánc (Tangó) — Lejti: *Bajonett*
Tercsi.

' " A merengőhöz.-Szavalja: *Grey külügyminiszter.*

(" Sokszor úgy szeretnék sírni. — Énekli: *Sza-*
szanov.

)" Úgy elmegyek, hírt sem hallasz felőlem. —
 Énekli: *az orosz hadsereg.*

*" Nincs cserepes tanyám, sem szűröm, sem su-
 bám, dekkung a nyoszolyám. Énekli: *a magyar hadsereg.*

Belépődíj személyenként egy üveg borovicska,
 családjegy egy sonka, felülfizetések köszönettel fogad-
 tattnak és az éhező oroszok közt kiosztatnak. Szíves
 pártfogást kér a

RENDEZŐSÉG.

Ez a tréfás meghívó megérdemli, hogy megörökítsük. Bizonyítékául
 szolgál a magyar katona pusztíthatatlan, nagyszerű kedélyének, amely
 a legnehezebb viszonyok között sem vesztette el frissességét, üdeségét
 és romlatlanságát.

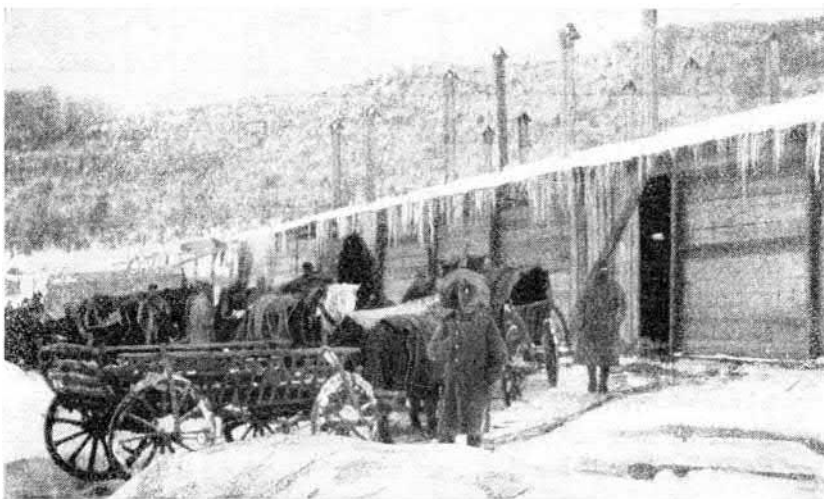
A magyar magyar maradt minden tekintetben a világrengető
 viharban is.

Nemzetünk a nagy viharban..

A háborús élet

A világháború nemcsak a hadseregnek, a fegyveres erőnek volt emberfölötti próbatétele. A fronton küzdő, a hazáért életüket és testi épségüket kockáztató katonák csak úgy teljesíthették teljes odaadással és lelkesedéssel honvédő, szent föladatukat, ha az a tudat töltötte el őket, hogy odahaza minden a legnagyobb rendben van. Hogy míg ők az ország határain szuronnal verik vissza az országra rontó ellenséges haderő támadásait, azalatt otthon a békességes élet áldásait élvezik az asszonyok, a szülők, a gyermekek . . .

E nélkül a biztos tudat nélkül nehezen ment volna a harc a magyar katonának, aki a Kárpátok zordon bércei között, Lengyelország fagyba borult síkságain, a szerb határ lövészárkaiban minden nyugodt percben hónapok óta nem látott kedveseikre gondoltak és izgatottan várták, milyen híreket hoz hazulról a tábori posta.

? zfdzh]_ "fr n \Y nř 5 gVYg` hfg ZU[mch_ Urcbz_ UhgY_ YfY_ Yb j]Hf_ UhzVcf]_ Œ\znU_VU

Jól tudta azt a legfőbb hadvezetőség és jól tudta a kormány, melynek tagjai minden erőfeszítésükkel azon voltak, hogy a rendkívüli viszonyok között is normális, rendes, zavartalan élet alakuljon ki a „hinterland”-ban.

Nehéz földadat volt ez!

A milliós hadsereget élelmezni, ruházni kellett, gondoskodni kellett fegyverről, munícióról, kifogyhatatlan utánpótlásról. A hadbavonult, színe-java férfilakosság alkotó, munkás kezeit pótolni kellett a gyárakban,

5 gYVg' `h'fg_]h' bhYhYhgnU_Ugnj YnYh `fXYgubmzha Y'Y[Yb'' XI
j * n]U'_CE\zn'dUfUbVgbc_U

amelyek egyik hétről a másikra mind hadicélokot szolgáló munkahelyekké alakultak át.

A női munkaerő egyszeriben rendkívül fontos tényezővé vált. A mindennél fontosabb mezői és ipari munkák nagy részét női kezek végezték és csak 1915 tavaszától kezdve kezdődött meg a hadifoglyoknak munkára való fogása.

Minél több menetzászlóalj indult el

a frontra, minél tovább tartott a háború, annál több férfi munkaerő pótlásáról kellett gondoskodni.

A nők bevonultak a hivatalokba. A „hivatalnok urak” szerepét a „hivatalnok kisasszonyok” vették át.

Divatba jött a női villamoskalauz, hadbavonult férje helyett az asszony ült a bérkocsi bakjára és az már egészen természetes dolog volt, hogy a hazáért küzdő főnök úr helyett a főnökné asszony vette át a vezetést az üzletekben, műhelyekben, a különféle vállalatoknál.

És ez így is volt rendjén, mert az volt az ország életbevágóan fontos érdeke, hogy a közgazdasági, ipari és kereskedelmi élet vérkeringésé-

ben semmiféle fönnakadás vagy zavar ne történjék. Elég gondot és nehézséget okozott a magyar kormánynak, hogy Ausztria és Németország élelmezéséhez Magyarországnak nagy mértékben hozzá kellett járulnia. Az életre-halálra összekovácsolódott szövetségi viszony elkerülhetetlen kötelességévé tette a magyar nemzetnek, hogy kenyérhez juttassa azt a Németországot, amely a tengeri behozataltól elvágva, már a háború első esztendejében súlyos élelmezési nehézségekkel küzdött.

Megfelezte hát a magyar búzáját, kenyérét az osztrákkal meg a

DYghj \ UX]_CE\zní Xj Ufzb" 6 YrCX• hU ZUj U_bfdYž\c[mia]bXYb 'CEU' WA U'a cnnU'U\UFW
hřfYb a Y[gřVYg "hZ" _Uh

némekkel és ráfanyalodott a „hadikenyér”-re. Mert ha a német birodalom nem tudja hadseregét, népét élelemmel eljálni, akkor már is győzött Anglia, győzött az ántánt kiéhezhető haditerve. . .

Egyre-másra folytak Budapesten, Bécsben, Berlinben a tárgyalások meg a konferenciázások, hogy Magyarország mennyi kenyérmagvat és lisztet adjon a nagy gondokkal küzdő szövetségeseknek. A hosszas tanácskozásoknak a vége az lett, hogy Magyarország gavallérosan teljesítette a kívánságokat. Újév táján Bécs és Berlin örömmel adta hírül a Budapesten megtartott konferencia eredményeképpen, hogy „a központi hatalmak országai az új termésig teljesen el vannak látva liszttel és kenyérmagfakkal”.

Anglia kiéheztető hadjárata a magyar búzában, a magyar föld áldott termékenységében akadt legyőzhetetlen ellenfelére.

Igaz, hogy Magyarország nagy áldozatokat hozott e téren is, mikor megnyitotta a szűkös, háborús világban magtárait és lisztraktárait a szövetséges országoknak és ezáltal maga is kénytelen volt a végső takarékosagra berendezkedni, valamint megismertetni a magyar néppel a „hadikenyér” fogalmát, de nem volt más megoldás, a szövetségi hűség nemcsak a harctereken, hanem a belföldi életben is kötelezővé telte a magyar nemzet számára az áldozatkészséget, a közös harcnak, a közös célnak minden téren való támogatását.

A magyar a földrengető nagy viharban is magyar maradt, becsületes, hűséges, megbízható, szavát tartó, lovagias fegyvertárs.

Lássuk már most, mi volt az a nagy veszedelem, amit Anglia kiéheztető hadjárata jelentett és ami ellen a magyar föld gazdagsága, a magyar föld acélos búzája vette föl legeredményesebben a küzdelmet?

A kiéheztető hadjárat

Az életre-halálra menő harc nem ismert érzelmességet, nem ismert szentimentalizmust.

Mindkét fél győzni akart. Győzni mindenáron. Győzni mindenféle fegyver segítségével.

Az emberfeletti erőfeszítések ellenére is mindkét részről kénytelenek voltak megállapítani, hogy a fegyveres erők mérlege körülbelül egyensúlyhelyzetbe került. Semmiképp sem lehetett arra számítani, hogy a szuronyerdők, ágyúparkok belátható időn belül a legnagyobb hősiesség mellett is dűlőre tudják vinni a szembenálló felek mérkőzését.

A kulisszák mögött — a semleges államok diplomáciája útján — folytak óvatos tapogatózások: nem lehetne-e a fegyveres döntés kikerülése helyett béketárgyalások útján elintézni az Európa békéjét földülő ellentéteket?

A válaszokat nem a Béke anyala sugalmazta.

A harcnak tovább kellett folynia.

És folyt tovább a kíméletet nem ismerő, a vért hatalmas folyamokban árasztó háború.

A németek a tengeralattjárók segítségével akarták Anglia tengeri uralmát, a világ minden részéből folyó csapat- és hadiszerszállítások menetét megbénítani.

Mi volt az angolok válasza erre?

Angliában az a kegyetlen ötlet született meg, hogy a központi hatalmakat, elsősorban pedig Németországot kiéhezetés útján kell térdre kényszeríteni.

A tenger ura hatalmas flottájával nem akart döntő ütközetbe bocsátkozni a száma sokkal kisebb, de harci szellemben vezető német flottával. Anglia megelégedett azzal, hogy Németországot elzárta a külvilágtól, lehetetlenné tette, hogy a hetvenmilliós nemzet számára a tengerentúlról élelmiszert szállíthassanak és Londonban már hivatalos tényezők nyíltan beszéltek arról, hogyha fegyverrel nem lehet győzni Németország ellen, majd győznek a kiéhezetéssel.

Az angol törekvés meggondolásra készítette a német kormányzatot, mely már 1914 őszén messzemenő intézkedéseket tett az élelmiszerkészletek biztosítására és arányos szétosztására. Megszületett a hadikenyér, az árpával, kukoricával és zabbal kevert búzakenyér, amelyből 1914 novemberében már Budapesten is megtartották az első próbasütéseket. Meg kell itt mingyárt állapítani, hogy Magyarországon, ahol a világ legjobb, legtáplálóbb, tiszta búzakenyeréhez szokott a lakosság, meglehetősen idegenkedve fogadták a szokatlan ízű hadikenyeret

B fa Yh"]gnfU_hzf' < Ua Vi f[VUb" 5a]_cf 5b[']U_]\A YnhYhg· hzb U_UfHU hffXFY' _fbngnY!
f thvb] B fa Yhcfngz [chzA U[mUfcfngz [g]YhYhgn'] Yhg/ Ygy' gy/ #g/ fFY

J]Xza \UfVjff] 'Y YbYhU'bf a YhizVcfVCE' B Ya 'bU[mcb' a i hUh_cnhU_]hUn B\ Ynfgj' 'Y Y]

Rengeteg panasz hangzott el a kukoricás kenyér ellen, az árpával készített kenyér pedig olyannyira megbukott, hogy ennek bevezetéséről le kellett mondani.

Magyarország volt az igazi élesztára a központi hatalmaknak. A magyar Alföld acélos búzája vándorolt Bécsbe, Berlinbe, az ezerkilométeres frontokra és emiatt kellett a magyar publikumnak is — kénytelen-kelletlen — megbarátkoznia a hadikenyérrrel.

Úgy Németországban, mint Ausztriában és Magyarországon is szigorú rendeleteket hoztak a búza és liszt forgalmáról. Csak a legszigorúbb eszközökkel lehetett meggátolni a fontos élelmiszerek megdrágulását és ezáltal lehetővé tenni, hogy mindenki egyformán juthasson a maga kenyérporciójához. Lelkiismeretlen üzérek még a világháború kétségbeesett és végsőkig elszánt időszakában is akadtak, akik megpróbálták nyereszkeskedésre fölhasználni a közéletmezés terén fölbukkanó nehézségeket. '

Ám úgy a német, mint az osztrák és a magyar kormányok megtalálták az eszközöket az ilyen visszaélések megelőzésére és ezért legelső sorban a gabona-, liszt- és kenyérforgalmat szabályozták.

A jó példával Németország járt elől, mert a német birodalom helyzete volt a legnehezebb, nem tudta önmagát ellátni megfelelő mennyiségű belföldi liszttel, búzával, úgyhogy még békeidőben is állandó, nagy gabonabevitelre szorult. Ausztriának nem állottak számottevő gabonafőlöslegei rendelkezésre, sőt például búza és rozs tekintetében nagyon is rászorult a magyar támogatásra.

A központi hatalmak igazi élestára Magyarország lett. A magyar gabona- és lisztfőlöslegek tették lehetővé Ausztria és Németország számára — a kitarást. A magyar Alföld acélos búzája, amelyből jutott az osztrák testvérnek is, a német baj társnak is, a magyar rónaság termékenysége vette föl a harcot Anglia kiéheztetési hadjáratával szemben.

„Hetvenmillió népet éhhalálba kergetni. . .“

Németországban már 1915 januárjában bevezették a kenyér- és liszt jegyeket. Annyit jelentett ez, hogy a pékek csak annak adtak és adhattak kenyeret, aki a kenyér árán kívül a kenyérbélyeg egy szelvényét is átadta. Megállapították az úgynevezett fejadagot is, vagyis azt, hogy mennyi lisztet szabad egy személynek elfogyasztani naponta. A fejadag a németeknél napi 225 gram liszt volt, ami megfelelő burgonyamennyiséggel keverve, heti két kiló kenyérnek felelt meg.

Két kiló kenyér egy hétre!

Nem sok. Sőt a kenyérszerető magyar nemzetnél elképzelhetetlenül kevés, mert a magyar ember legalább fél kiló kenyeret — ha nem többet — fogyaszt el naponta.

De a németek kimondták, hogy ennyi a fejadag, ennyinek elégnek kell lenni, mert csak így jut mindenkinek belőle. És elég lett!

A németek nemcsak a harcban, a munkában, a szervezésben bizonyultak nagynak, hanem az önmegtartóztatásban is.

Február elején Bethmann-Holweg birodalmi kancellár fogadta az „Aftenposten” kiküldött tudósítóját és az újságíró előtt a következő nyilatkozatokat tette Anglia kiéheztető hadjáratáról:

„Ön azt mondja, hogy a szövetségesek kiéheztető hadjáratban akarják legyőzni Németországot, hogy Anglia ilyen győzelemmel kecsegteti szövetségeseit, akik nálánál jóval többet szenvednek a háborúban.

Ez a borzalmas harc reménytelen továbbfolytatását jelenti a szövetségesek számára. Mostanában olvastam Churchill angol miniszter egy nyilatkozatát. A „Matin” tudósítója előtt beszélt a „hurok”-ról, amely szorosan Németország köré fonódott és amely nem fog meglazulni, amíg Németország kényre-kegyre meg nem adja magát.” Nos, Churchill úr téved. A helyzet az, hogy elég élelmiszerünk van, hogy népünket el tudjuk látni élelemmel a legközelebbi aratásig. Ha takarékoskodni kell, hát a német nép szívesen teszi azt. Sokkal szívesebben, semhogy alávessük magunkat Churchill úr hurokjának. Ez különben egyszerű szervezési

5 bfa Yh_UrcbUgz['gYa a]VYb'gYa 'gnYbj YXYrh\]zbnrt'ß6 Ybb' b_YhbYa "Y\YhY[n]t
 \Ua Ur_]A YnhYrb]l i \]rXYh]U'Z']rUh

kérdés. Az állam veszi kezébe az élelmiszer elosztását. Megakadályozza a drágaságot, a drágulást, ami természetszerűen egyes osztályok éhezését vonná maga után. A szervezési munka nem könnyű, de megcsináljuk és a német állam már megmutatta, hogy a legnehezebb szervezési feladatoknak is meg tud felelni.

Anglia úgy kezel bennünket, mint valami ostromlott erődöt. Churchill ki akar éheztetni egy hetvenmilliós népet. El tud ön képzelni ennél embertelenebb hadviselést? Hát azt hiszik az angolok, hogy vissza fogunk riadni attól, hogy megfelelő időpontban a legerélyesebb megtorláshoz folyamodjunk? Ez az időpont el fog jönni! Mi sajnáljuk, hogy az elkövetkezendő tengeri háború a semlegesek érdekeit sérti, de mi sem mondhatunk le egy védekező kereskedelmi háborúról, amelyet

Anglia indított meg ellenünk — a semlegesek érdekeinek a megsértésével — és azzal a kimondott szándékkal, hogy egy hetvenmilliós népet asszonyostul és gyermekestül az éhhalálba kergessen.”

A birodalmi kancellár előrevetette árnyékát a szigorított tengeralattjáró hadjáratnak, ami válasz volt az angol kiéheztető hadjáratra ... Ki tudta volna akkor még megmondani, milyen bonyodalmakra, milyen veszedelmekre vezet ez a legszélső végletekig kiélezett helyzet? . . .

Ki tudta volna megjósolni, hogy a tengeralattjáró vagy a kiéheztető hadjáratnak lesz-e nagyobb sikere?

A milliós hadseregek egymásba kapaszkodva, egymást marcangolva vívták a gigászi nagy küzdelmet.

Azok pedig, akik a hadviselő államok élén állottak, azon törték fejüket, hogyan, milyen eszközökkel biztosíthatnák saját seregeiknek a végső diadalt? . . .

Hadikenyér, hadisegély, hadikölsön

Furcsa világ volt az.

Az egyik napilap azt írta:

„Az asztalunkra kerülő mindennapi kenyereinkre nem ismerünk rá. Minősége silány, ízét megszokni nem bírjuk, legtöbbször ragacos belsejű, íze nyers, élesztő- vagy szalmaízű. Egy szóval: ehetetlen és rossz!”

De akármilyen silány, ragacos, rosszízű volt ez a hadikenyér, mégis csak megszokta a háborús közönség. Lassanként átment a köztudatba, hogy ennek így kell lenni, hogy életbevágó, nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy a háború idejére lemondjon a lakosság a tiszta búza kenyérről.

Már 1914 ősze felé megjelentek a fölhívások, hogy „keverjük a búzalisztet árpaliszttal vagy kukoricaliszttel”, majd december első napjaiban forgalomba került a hadikenyér kétfélé összeállításban. Az egyik fajtában a 67 százaléknyi búzaliszthez 33 százalék árpaliszt járult, a másik fajtában pedig a tengeri liszt pótolta a 33 százalékot. Az árpalisztes kenyeret teljesen élvezhetetlennek minősítette a magyar ízlés, a kukoricás kenyérral azonban lassanként megbarátkozott a lakosság.

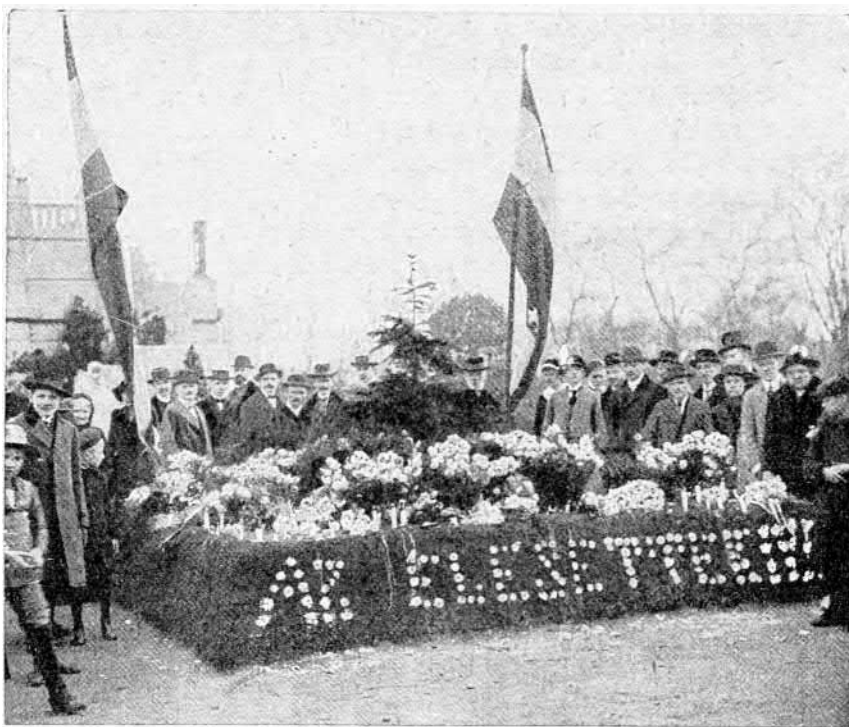
Ekkor már kormányrendelet szabályozta a gabona és a liszt árát, életbeléptek az úgynevezett maximális árak, amelyek elejét vették a spekulációnak, az üzérkedésnek és gátat vetettek az egyre növekvő drágaságnak.

Mert a drágaság a világháború során is a hadviselés elmaradhatatlan következményének bizonyult.

1915 elején a közvélemény az eddiginél is szigorúbb kormányintézkedéseket sürgetett a drágaság letörésére, mert már akkor így hangzottak a panaszok:

„Ott tartunk ma már, hogy például a kenyeret a pékek több mint kétszáz százalékkal drágábban adják, mint hat hónappal ezelőtt, a liszt ára is megkétszereződött, a péksütemények pedig olyan aprók, hogy azoknak áremelkedését meg sem lehet állapítani. De éppen ilyen bajok vannak a hús, a zsír és a főzelék árait illetően is.”

A kormány egymásután adta ki újabb és újabb rendeleteit, amelyek a közszükségleti cikkek árát maximálták, de kiderült, hogy rendeletekkel nem lehet a forgalmi árakat kellőképpen szabályozni. Nyilvánvalóvá lett, hogy az államhatalomnak jóval messzebbre kell mennie és magának kell kézbevennie a közszükségleti cikkek forgalmát. A németek már 1914 decemberében élelmiszerközponlokot állítottak föl, amelyek-

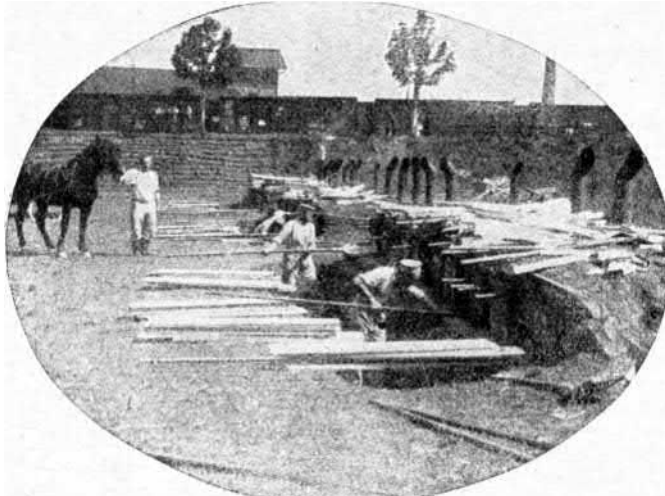
< g' _'gf' /U'U'Vi XUdYghj? YFYdYgj' • hj' hYa Yh VYb

Egy budapesti hadiköznevelő intézmény tanulóinak csoportképe.

nek összevásárlási és teljes rendelkezési joguk volt a fontosabb élelmiszerek tekintetében. Nálunk is sor került ezeknek a szerveknek a fölállítására, amelyek azután normálissá tették a háborús élelmiszer- és áruforgalmat.

Más nagy közgazdasági jelentőségű problémák is fölmerültek. Így a hadbavonultak hozzátartozóinak a segélyezése. 1914 decemberében már külön adót léptetett a kormány életbe, adót, amely a hadisegélyezés céljait szolgálta. Ez az adó is kevésnek bizonyult azonban a hadisegély céljaira.

HzVcf]df_Y ""5 \UFWfFYbzU'h nj cbU'U_ a "[*HzZ' XvYfd#Yh_Ya Yb!
W_VYb g' frHY_ U_YbnYfYhZ'Ua Y rYhUnhzb gnY_ffgnza fUj]HY_ U'Z'cbfHf

Az országnak, a nemzetnek minden erejét meg kellett feszítenie, hogy megállhassa a nagy erőpróbát.

Régi igazság, hogy a háborúhoz pénz, sok pénz, sőt tömérdek sok pénz kell. Hát még mennyi pénz kellett ehhez a háborúhoz, amelyhez fogható még nem volt soha? Naponként sokmillió aranykoronába került a háború.

Legtöbb kellett a harctéren lévő, milliányi katonaság ellátására. A katonának, hogy harcolni tudjon, erős táplálékra volt szüksége. De táplálni kellett a fegyvereket, a puskákat és az ágyúkat is. Már pedig a töltény jó drága táplálék volt. Hárommillió puskánk, hármezer ágyúnk, sokezernyi géppuskáink jóformán szünet nélkül ették a töltényt és nehéz mozsaraink egy-egy lövése ezer koronába is belekerült.

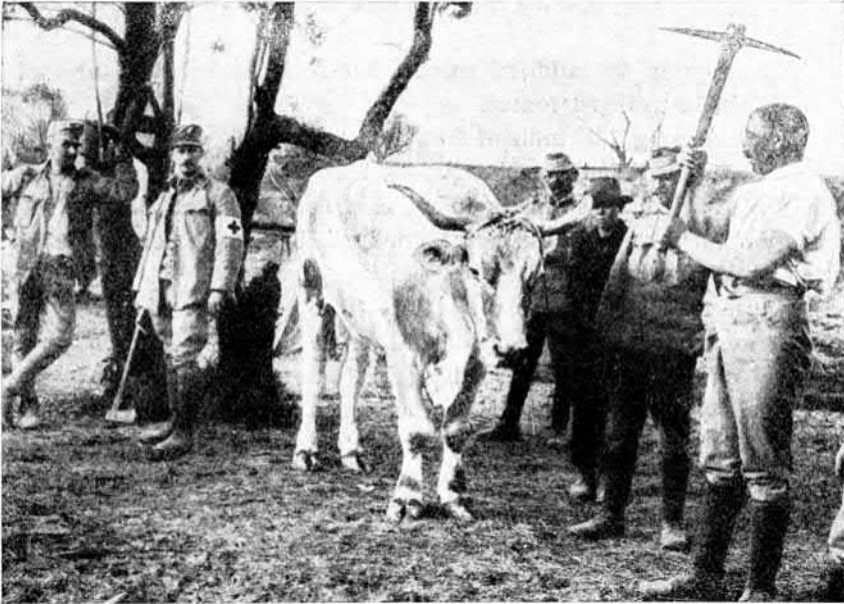
Folyton új fegyverekre, új fölszerelésekre, új ruhákra, új bakan-

csokra volt szükség. Hárommillió katona zsoldja és fizetése is rettentő összegeket emésztett föl. A hadikincstár néhány hónap alatt nálunk is kiürült, akárcsak a többi hadviselő államban. Kölcsönről kellett gondoskodni.

Külföldi országhoz nem fordulhattunk.

A kicsiny semleges államok nem jöhettek számításba,

Mi maradt más hátra? A kincstár a magyar néphez fordult köl-

β9VW ``YgnU 'CEj i`mzg`""5 \UFW'CE_Uhcbz_bU_Yf_g'hd'z'f_fU'j'c'hgn`_gf["`_`GYa_U
a i bW'CE_U'zgya `Un'f'Y'a JgnYffY' bYa ``Y`Yh'rhU_U'f'cg_cXb]

csönért. És a kérő szóra a magyar nép benyúlt bugyellárisába. A gazdag adott sokat, a szegényebb kevesebbet, de akinek volt megtakarított pénzecskéje, adott belőle örömmel, lelkesedéssel.

Ez volt a hadikölcsön, a háborús kiadások fedezésére fölvett államkölcsön.

És milyen sikere volt a hadikölcsönnek! Magyarország népe pontosan 1170 milliónyi hadikölcsönt jegyzett, a gazdagabb Ausztria pedig 2136 milliót! Szédítő szám volt ez, káprázatos összeg, méltó a világháború ugyancsak szédítő méreteihez.

Mingyárt meg kell itt említeni, hogy ezt a több mint hárommillió aranykoronát is csakhamar fölemésztette a háború feneketlen gyomra.

Újabb és újabb hadikölcsönre volt szükség.

Újra és újra a bugyellárisába kellett nyúlnia a magyar nemzetnek.

A háború folyamán nyolcszor került sor hadikölcsönkötvények kibocsátására. Magyarország a nyolc alkalommal összesen 18 milliárd koronát, Ausztria pedig 37 milliárd koronát jegyzett.

És mind az ötvenöt milliárd aranykoronát fölemészttette a háború.

De nemcsak a monarchiában volt ez így. Nemcsak a monarchia népei feszítették meg minden erejüket, hanem a többi hadviselő államok lakói is.

Németország 90 milliárd márka hadikölcsönt vett föl népétől.

Anglia 11 milliárd fontot.

Franciaország 128 milliárd frankot.

Sőt az Amerikai Egyesült-Államok kormánya is kölcsönhöz folyamodott a világháború során és 15 milliárd dollárnyi hadikölcsönt vett föl, hogy diadalra vigye azt az ügyet, amely mellé a maga kimeríthetetlen anyagi erejével odaszegődött.

Káprázatos számok, sosem hallott összegek!

És ezeket a krózsusi gazdagságokat, ezeket a mérhetetlen vagyono-
kat mind elfogyasztotta a háború.

A világháború, amely valóban az egész világ háborúja volt és amely a világ sorsát döntötte el.

A polgárság néma harca

Nyugodtan el lehet mondani, hogy a világháború nemcsak az ellenséges államok fegyveres mérkőzését jelentette, hanem a hadviselő országok polgári lakosságának néma és komoly gazdasági harcát is.

Örvendetes jelenség volt, hogy az otthonmaradtak, férfiak és nők, ifjak és öregek egyformán, fokozott erővel igyekeztek pótolni a távollévők, a hazáért küzdő férfiak munkaerejét.

E nélkül az odaadó, lelkes, fáradhatatlan munka nélkül nem lehetett volna azokat a bámulatos eredményeket elérni, amelyeket a magyar nemzet ért el a háború folyamán. Az otthoni erőfeszítés, a „Hinterland” munkája tette csak lehetővé, hogy katonáink nyugodtan verekedhettek az oroszokkal a hősüveges Kárpátokban, abban a tudatban, hogy otthon nincs szükség, nincs gond, hogy otthon minden rendben van.

És a polgárság odaadóan, lelkesen vívta a maga néma harcát.

A kötelességtudás, amelyet a hazaszeretet lángja szított, éppúgy

tüzelte munkára az otthonmaradt „untauglich”-okat, mint a harctéri hősokeket, akik a csata viharában életüket vetették kockára.

Az egész nemzet élet-halálharca volt ez.

A lelkesedés nem lankadt.

A győzni akarás tüze nem aludt el egy percre sem a magyar szívekben.

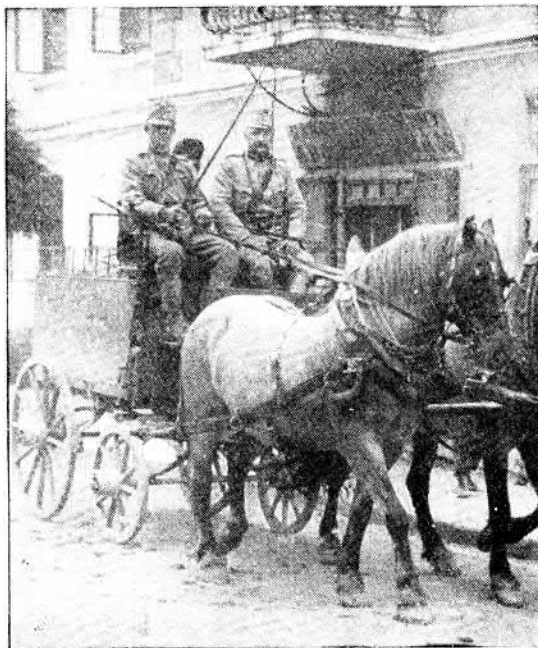
Nagyvárad közelében agyonlőtte magát 1915 januárjában egy 17 éves diák. Herbst Gyula cseszvári föld-birtokosnak volt a fia.

Őt is Herbst Gyulának hívták. A fiú minden-áron katona akart lenni.

A szülők hazavitték a belényesi gimnáziumból, mire a 17 éves fiú, aki kitűnő vadász volt, elszökött Nagyváradra és jelentkezett katonának.

Természetesen azt a feleletet kapta, hogy csak akkor vehetik föl, ha a szülei is beleegyeznek. Erre hazament és miután hiába kérlette szüleit, hogy adják meg a hozzájárulásukat, atyja kastélyában öngyilkossá lett. Vadászfegyverével,

melynek mind a két csövét megtöltötte, szétlőtte a fejét és szörnyet halt. Ugyancsak újév táján lett öngyilkos Ambrus József hajdúmegyei jómódú gazda, akinek Konyár községben volt háza, földje. Ambrus József a mozgósításkor vonult be katonának. Becsülettel verekedett a szerb harctéren és sebesülten tért haza. Hetek múltával felülvizsgálatra jelentkezett, ahol az orvos kijelentette, hogy mivel sebe szolgálatra képtelenné teszi, nem kell bevonulnia ezredéhez. Ambrus Józsefet ez annyira elkésérítette, hogy öngyilkos lett. Hátrahagyott levelében csak annyit írt:

HZVcf] dCgH U_cVd] "8 Y b\ YnYb j zfrz _ff_YnfgfhU_Uhc!
bz_žU_L]n[UrchtUb`Yghf`U\ifY`Yh\Uni`fCEZ\C[m
a]bXYb fYbXVYb j Ub!Y3

„Nem tudom elviselni, hogy ne küzdjek a hazáért, amíg a háború tart.“

Két eset a sok közül.

De hányan voltak szerte az országban, akik kárt tettek magukban, ha nem mehettek el a dicsőség mezejére, ha nem teljesíthették lelkiismeretbeli kötelességüket.

Minden a háború körül forgott ekkor már, minden gond és öröm, minden cél és remény a háború sorsában gyökerezett.

Végigsüvöltött az országon a háború szele s ahogy az orkán halál-

5 [nYfa Y_Y_]gXc [cnhU_ U\Unz ffh' 5 HJ Ugn VYz ``rzj U_]gXlz_c_6i XUdYgh\UrhfzVUb
Z`zgrz_Uh` fYghY_Y_Yhfgn` Xgf[Z'fh` hYhV_Y`VWbbY

inas lehellete előtt egyformán hajladoznak a faóriások és fűszálak, éppen úgy ragadta magával a háború láza is a férfiakat és gyermekeket egyaránt.

A katonáski már a béke idején is kedves mulatsága volt a gyermekeknek: most pedig, amikor úgyszólván minden harmadik férfi egyenruhában járt, hatványozva izgatta a fiatalság fantáziáját minden, ami a hadsereggel összefüggött. A külvárosi uccákon száz meg száz apróság verekedett tömött csatasorokban minden délután. Egymás mellett sorakozott az orosz, belga, francia, német és magyar csapat és Cooper mohikánjai nem üvöltöztek úgy, mint ez a csöppnyi hadsereg, mikor bírókra kelt. . .

Ebben az időben, amikor minden kisdíák fejében is a háború fog-

lalt le minden gondolatot, az egyik budapesti iskola tanítója sétára vitte diákjait a budai hegyekbe. Közben szemléltető előadásokat tartott a fiúknak. Mikor egy csomó vakondtúrás mellett mentek el, megkérdezte az egyik kis diákot:

Í No, Laci, meg tudod-e mondani, mi ez? A föld alatt lakik, lenn folyosókat váj magának és nappal nem mer előjönni a rejtekéből?

Í Hogyne tudnám — felelte büszkén Laci. — A papám a lövész-árokban.

A következő kis eset is felette jellemző ... A Kecskeméti uccán büszkén vonult az üllőiúti kaszárnya felé a főlváltott várbeli díszörség. Egy főhadnagy vezeti a csapatot, kivont karddal, mint ahogy az már szokás.

A gyalogjáróról hirtelen egy kis suszterinas ugrik a csapat elé s diadalmasan lobogtatva a gondjaira bízott cipőket, katonás léptekkel halad az élen . .

A Kálvin téren egyszerre meglát egy őrnagyot. Hirtelen hátrafordul és barátságosan odaszól a főhadnagynak:

Í Kérek egy csinos tisztelgést az őrnagy úrnak!

A szakasz eközben eléri az őrnagyot, a főhadnagy vezényel és a csapat szabályosan tiszteleg. A kis suszterinas meg barátságosan hátraszól:

Í Köszönöm, főhadnagy úr: nagyon jó volt!

A járókelők mosolyognak, a kis csibész pedig harciasan lobogtatva a feje fölött a cipőket, tovább „vezeti” a szakaszt. A főhadnagy dühös, de mégsem kezdhet ki egy 10—12 éves gyerekkel, aki különben is nyomban megugrana, mihelyt veszedelem fenyegetné . . . Ám alig mennek száz lépést az Üllői úton, föltűnik a gyalogjárón egy ezredes, aki szembe jön a csapattal. Az előbbi jelenet megismétlődik: a csirizes gyerek, barátságosan vigyorogva, hátraszól:

Í Kérek egy csinos tisztelgést az ezredes úrnak!

A főhadnagy csikorgatja a fogát, de kommandíroz — persze, hogy kommandíroz! — és a csapat megint szabályszerűen tiszteleg. Utána a gyerek megint barátságosan integet:

Í Köszönöm, főhadnagy úr: nagyon jó volt i

Az örség tovább halad az Üllői úton. A főhadnagy vérvörös a haragtól. A bakákat is dühösíti az ügy. Amikor aztán a Mária Terézia-kaszárnya közelébe érnek a katonák, a főhadnagy lassan odasúg a káplárnak:

— Horváth, csípd el azt a kölyköt! . .

Az iskolás fiukból alakult cserkészcsapatok a hűbőru fegyverrel, mely szolgálatokat tettek a magyar Vöröskereszt egyesületének. A kép a
Bokkenbiller utcai polgári iskola cserkészcsapatát mutatja be, amely szép kitüntetésekkel is kapott.

A káplár óvatosan előreszalad és lecsap a vigyorgó arccal és pecsésen lépkedő kis cseszkóra. Szegény, nem várta ezt a „hátbatámadást” és már nem bírt megugrani. A káplár szépen bevitte a kaszárnya udvarára ... A járókelők megálltak a kapu előtt és várták, hogy mi lesz. Tanakodtak, hogy ugyan „mit kap” odabenn a fiú, de nem sokáig maradtak kétségben. Pár perc múlva megjelent a suszterinas és még egyre vigyorgott, noha a bal arca pirosabb volt, mint a jobb.

Í No, mi történt? — kérdezik.

Í Kaptam egy nyaklevest — felelte a kis csirizes, — de, úgy-e, megérte? . . .

Valóban megérte — mint ahogy a hamisítatlan humor minden árt megért azokban a szomorú napokban, amikor sötét viharfelhők tornyosultak a haza egén. Minden árt megért bármily kis derű és vidámság, mikor minden nap új és veszedelmes izgalmakat hozott, mikor minden nap új és véres csatákról adott hírt: tömérdek veszteségről, még akkor is, ha mi voltunk a győztesek. Mert a háborúban a legolcsóbb diadal is szörnyű áldozatokba került: a legnagyobb értékbe, amije csak van a nemzetnek: hős fiainak kiömlő vérébe, amit nem pótolhat semmi löldi kincs!

Csernovic visszahódítása

Bukovinai sikereink

Szegény Bukovina! Szegény osztrák koronataromány, mennyi szenvedésen, borzalmas pusztuláson ment keresztül! Hányszor száguldott végig rajta az orosz hadak romboló, pusztító, kíméletlen áradata, hányszor ment rohamra földjén dacos, letörhetetlen akarattal a monarchia hadserege és hányszor volt tanúja Bukovina földje, hegye, erdeje a végső, kétségbeesésig menő harcoknak . . .

Ez a szegény, iparban, kereskedelemben visszamaradt országrészt mindig a szenvedések földje volt. Rajta vezetett keresztül a népvándorlás forgatagában a népek országútja. Sokat szenvedett a töröktől és tatártól is. Legsomorúbb korszaka azonban kétségen kívül a világháború volt, amikor jóformán az egész tartomány a pusztulás birodalmává vált.

Van Bukovina délkeleti részében, a román határ közelében, a

< f7U j g] Vqz b[CElzf

Sucava-folyam völgyeiben néhány szép magyarnevű falu. Hadikfalva, Istensegíts, Andrásfalva, Józseffalva, Színtiszta magyar emberek lakják. Mintegy másfél évszázaddal ezelőtt vándoroltak ki alapítói Erdélyből és Moldván keresztül jutottak el a bukovinai határvidékre. Székelyek voltak a magyar falvak alapítói és székelyek, magyarok maradtak a messzi idegen világban is, megőrizve anyanyelvüket, szokásaikat, magyarságukat . . . Csángóknak nevezték el őket, de székely-

magyarok voltak és azok is maradtak.

A Bukovinába betörő orosz hadak ezeket a tiszta, szép, magyar községeket is legázolták, a szélrózsa minden irányában szétszórták a tízezer főnyi kis magyar szigetet és elpusztították a csángók másfélévszázados építőmunkájának majdnem minden eredményét.

Hadikfalva, Istensegits, Anclrásfalva, Józseffalva a pusztulás, a kétségbeesés, a reménytelenség honává lett.

De ekkor már orosz kézre került majdnem egész Bukovina, fővárosával, Csernoviccal együtt, amely közel százezer lakosával, nagy ipartelepeivel, számos népjóléti és tudományos intézetével igen

jelentős városnak számított. Az oroszok hamarosan be is rendezkedtek Csernovicban, új kormányzót neveztek ki, az iskolákba orosz tanítókat, a templomokba orosz papokat vittek. Úgy rendezkedtek be, mint akik végleg ott is akarnak maradni.

1915 januárjában az oroszok az addiginál is nagyobb erővel törtek elő Bukovinában, az volt a céljuk, hogy a kárpáti betöréssel egyidőben Bukovinán keresztül is eljussanak Magyarországba.

Báró Pflanzner-Baltin tábornok, a monarchia Bukovinában küzdő hadseregének a parancsnoka kénytelen volt elrendelni, hogy csapatai a Sucava-folyótól a Moldva mögé vonuljanak, ami már azt jelentette, hogy a monarchia hadai a magyar határon kísérlik meg az ellenállást.

Veszedelemmé vált a helyzet.

Attól kellett tartani, hogy az orosz betör Erdélybe és attól is félni kellett, hogy a román határon elért orosz sikerek hátrányunkra befolyásolják Románia további magatartását.

Ez a két szempont vezette hadvezetőségünket, amikor jelentős erősítéseket vetett a bukovinai frontra és nemcsak hogy teljes erővel megvédte a magyar határt a Kirlibaba—Jakobéni-vonalon kivívtott nagy győzelemmel, hanem elrendelte a további támadást és előrenyomulást.

A kirlibabai győzelem a nyitánya volt annak a nagyszerű és bámulatosan gyors eredményeket hozó hadjáratnak, amely csakhamar majdnem egész Bukovina fölszabadításához vezetett.

Báró Pflanzner-Baltin tábornok, a monarchia bukovinai hadseregének vezére

A magyar határról meginduló támadás olyan heves és elszánt volt, hogy az orosz túlerő az egész bukovinai fronton gyors iramban hátrálni kezdett.

A „gőzhenger” megfordult és visszafelé gördült.

A kirlibahai győzelem

A szanitéckocsik meg a vöröskeresztes vonatok száz és százszámra vitték a sebesülteket az erdélyi városok hadikórházaiba. A kirlibabai nagy csata sérültjei Lajosfalván keresztül indultak útnak a Radnai-ágyó felé, a jakobéni sebesültek pedig a Borgói-szoroson keresztül jutottak Erdély területére, hogy azután a beszercei, kolozsvári, marosvásárhelyi kórházakban a leggondosabb, legszeretőbb ápolás alá kerüljenek a magyar föld hős védelmezői.

Egy székely udvarhelyi szabómester, aki népfőlkelői minőségben vette ki részét a harcokból, az egyik kolozsvári hadikórházban így mondta el a lajosfalva—kirlibabai győzelmes ütközet lefolyását:

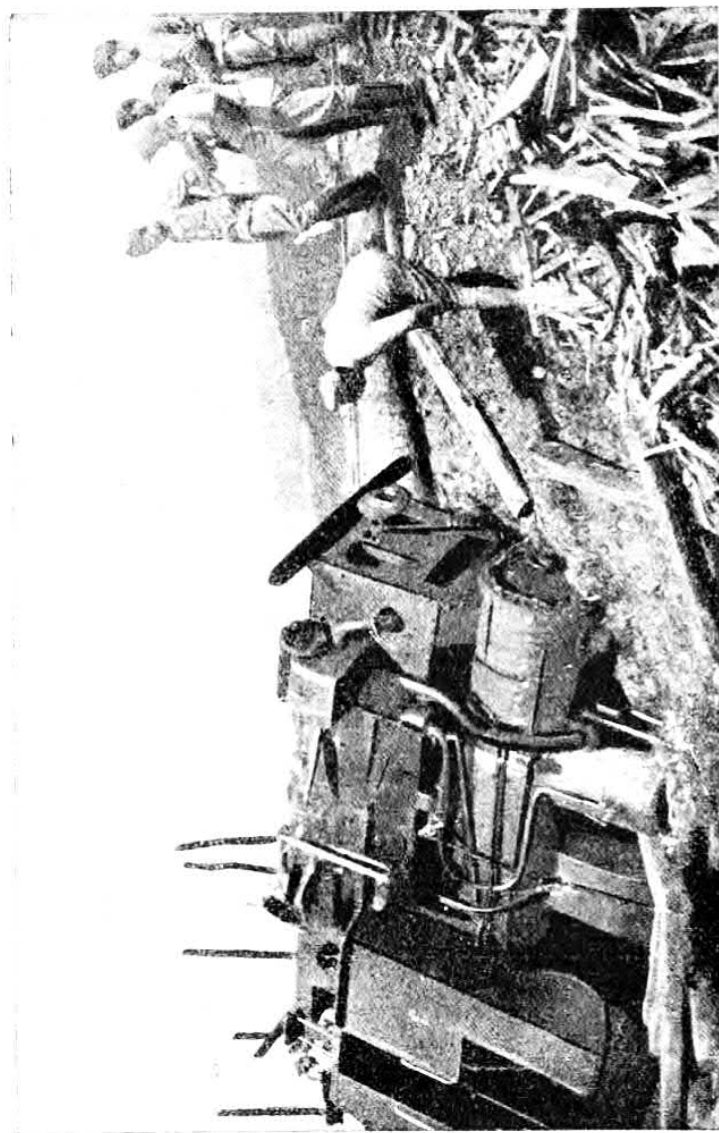
„Ezredünk csütörtökön, január huszonnegyedikén kapta meg a parancsot az előnyomulásra. Elindultak a századok, a zászlóaljok, megkezdődött a rajvonalba való fejlődés. Végtelennek látszó rajvonalban nyomultunk előre Lajosfalva felé. Fegyverünket kezünkben tartva, csendesen, minden vezényszó nélkül ment előre hegyeken, erdőkön keresztül a hosszú vonallá kinyúlt regiment. Minden lépésünket ólomsúlyúvá tette a hatalmas hó, a hegyről le, a hegyre föl való kapaszkodás. Délelőtt tíz óra tájban indultunk. Délután három óráig mintegy húsz kilométernyi utat tettünk meg.

Három óraker délután egy erdő felé vonultunk és már csak fél kilométernyire voltunk szegélyétől, amikor a fenyőfák közül rettenetes golyózápör zúdult felénk.

Amint az első ellenséges sortűz eldőrdült, az egész rajvonal, mint egy ember, lefeküdt a méteres hóba és úgy tüzeltünk láthatatlan ellenfeleink felé.

Gépfegyvereink is munkához láttak és valósággal szórták a tüzet az ellenséges rajvonal felé.

Közben a mi rajvonalunk, a hóban kúszva, megkezdte az előnyomulást. A hó elfödött bennünket az orosz szemelől és mi lassan, a hótakaró minden hullámvonalát takarásnak használva, közeledtünk az orosz hadállás felé.

Kisikkol - orosz, pampelykonat a hulevonal lapokotere. Tuzers-egnek gramalia a szegulde, pamelykonat elotti csepplott, szelszalkitottla a sime-
let, a vasatti toltost; erre helyovetbeozott a katasztrofa

Körülbelül két óra hosszáig tartott, amíg az erdőt vagy száz lépésnyire megközelítettük. Sokan közülünk ottmaradtak elterülve a fehér havon . . .

— Állj! — jött az avizó a balszárnyról.

Mozdulatlanul terültünk el a havon, akárcsak azok a társaink, akik visszamaradtak — akaratuken kívül.

A hótakarás mögül megkezdték a lövöldözést, a sortüzélést, majd

C f c g n d i g n h z g ' é i _ c j j b z V U b " D U b _ U _ " n g f [' i f U g z [] _ U g h f m z !
V E Y b b m j a U f U X h a Y [' U ' z ' g n U V U X h z g i h z b

a gyorstüzélést. Az előretolt gépfegyveiek is pásztázni kezdték az erdőt.

Mintegy félóra hosszát feküdtünk ott, közvetlen közelében

í Ta-ta-ta-ta . . . ta-ta-ta-ta . . . ta-ta-la-ta ... — pattogták most már az orosz géppuskák egyre hevesebben, egyre szorgalmasabban és ijesztőbben. A golyók fölöttünk süvitenek el.

í No, ezek se valami jó jágerek — mondja egyik szomszédom.

í De ha nem volna itt ez a kis takarás — válaszolom, — nagyobb bajban volnánk.

í Biz az igaz — hagyja helyben a szomszéd.

A pihenés percei alatt, a nagy harci zaj közepette is — akármilyen hihetetlen — az jutott az eszembe, hogy reggel négy órakor reggeliztünk és azóta színét sem láttuk az ennivalónak. Rettenetes éhséget kezdtem érezni. Előhúztam az órámot és megnéztem, jogos-e már a gyomrom lázadozása? Hát bizony jogos volt. Az óra már fél ötöt mutatott.

Alighogy visszatettem az órámot, a balszárny felől rettenetes erős ordítás szaladt végig vonalunkon. Ez a hang, ez a dörgő, harsogó kiáltás egyszerre elfeledtette velem az éhséget.

az ellenséges lövés-
ároknak, hogy a fá-
radalmak után friss
erőt gyűjtsünk.

Az erdőből a
puskagolyók gyilkos
zuhataga áradt fe-
lénk és az orosz
gépfegyverek is
egyre sűrűbben kat-
togtak.

— Ta-ta . . .

ta-ta ... ta-ta ... —
így hangzott előbb a
kattogás.

Í Roham — mondja a zászlós mellettünk.

De ahogy hozzánk is elért az a vérfagyasztó orkán, már én is beleordítottam torkomnak és tüdőmnek minden erejével a hideg havasi levegőbe azt a szót, ami most mint villámütés végigrohant a rajvonalon:

Í Rajta!

Mindenki fölugrott és szuronyt szegezve rohant előre.

A „Rajta!” még vérfagyasztóbban hangzott.

Sokan elestek közülünk.

A nagy izgalomban, a nagy előretörésben alig vettük észre. Csak rohantunk és amikor már csak 10—12 lépésnyire voltunk az orosz állástól, amelyből már gyérehben hangzott a puska-tüzelés, egy utolsó nagy lendülettel rávetettük magunkat az orosz lövész-árokra, mely ott húzódott közvetlenül az erdőszélen.

5\c' cfcgnc_ 'z fHU "6i _cj]bzVUb fYHbYH'g'di gnhrzghj]HhY_ j f[VY un cfcgnc_ z 'U_]Y[fgn_ "ngf[Y_Yh'fca Vc hU_ 'Y fg[m ? hchU_ z'

Az ellenség javarésze akkor már menekült. A mi erős, bátor rohamunk megrendítette az

oroszok önbizalmát, menekültek vagy megadták magukat a végső sturmnál. Aki ellenállt közülük, az ott maradt az árok alján ... A legtöbb azonban szerteszét futott az erdőben ...

A magyar szuronynak, a magyar „Rajtá”-nak nem igen bírt ellenállani az orosz.

Már át is zúdultunk az orosz lövészárkokon és benn az erdőben üldöztük tovább a menekülőket. Igen sok foglyot ejtettünk.

Áttörtünk az erdőn is. A balszárny már behatolt Kirlibaba városába. Törtettünk tovább előre. Már egészen besötétedett. Újabb ellenséges sortűz. Újabb ellenséges lövészárkok. Újabb roham ...

Azután nem tudom, mi történt tovább. Gépfegyver golyója ütött be lábszáramba. Elestem. Ott maradtam az elfoglalt lövészárkokban. Az ezred ment tovább. Minket, sebesülteket hajnal felé a szanitécek szedték

össze és bekötöztek. Délelőtt kocsi jött értünk, elvittek bennünket Kirlibabára, ahol egy elfogott orosz orvos újra bekötözött bennünket és azután a kocsi elindult Óradna felé . . .”

Ilyen diadalmas, bátor rohamok hozták meg a kirlibabai fényes győzelmet, a magyar határ fölszabadulását, a bukovinai offenzíva első nagy sikerét.

Visszavonul az orosz

A monarchia seregei január 22-én ragadták ki Kirlibabát az ellenség birtokából. Ekkor már az egész kárpáti fronton fölviharzott a nagy harc és csak napok kérdése lett, mikor örvendeztetheti meg a hadvezetőség a magyar közvéleményt azzal a jó hírrel, hogy a Kárpátokból, magyar földről sikerült kiverni az oroszot.

Szerencsére, nem is kellett erre a jó hírre már sokáig várni.

Január 31-én már azt jelentette a főhadiszállás, hogy „kárpáti arcvonalkat az összes kárpáti átjárók birtokbavételével ismét helyreállítottuk”.

Ugyanekkor már óriási erővel és szép eredménnyel folyt a monarchia seregeinek előnyomulása Bukovina földjén.

A kirlibabai győzelem kihasználásáról volt szó.

Az első pillanatban úgy tetszett, hogy a kirlibaba—jakobénj siker nem jelent többet az orosz előretörés megállításánál. Ami már magábanvéve is óriási eredmény volt. Nikolájevics nagyherceg, aki mindenáron keresztül akarta hajszolni legkedvesebb hadi-

A kirlibabai ütközetben elfogott oroszok. Nem nagyon bánkódtak, hogy a maguk részéről befejezték a háborút

tervét: a Magyarországra való betörést, hatalmas erősítéseket vetett a bukovinai frontra és így sikerült is már megközelíteni az erdélyi határt.

A kirlibabai győzelem elhárította Erdély feje felől a nagy veszedeelmet.

Az orosz sereg még mindig nem adta föl a játszmát.

Több napon keresztül elszánt, vad rohamokat zúdított az orosz hadvezetőség az erdélyi főátjárókat védelmező magyar-osztrák haderőre.

Csapataink ellenállása azonban nem tört meg.

Az oroszoknak rettenetes áldozatokkal járó kísérletezései, amelyek magaslati állásaink elfoglalására irányultak, sorra mind megghiúsultak. Ezt követően csapataink a védekezésből támadásba mentek át, elfoglalták Kirlibabát és ezzel megindult a visszavonuló orosz hadak üldözése.

Csodálatos, acélos lendület vitte előre csapatainkat.

Az orosz haderő folytonos harcok közben Kimpolung városa és a Moldva-folyó felé vonult vissza és ezen az erős védelmi vonalon akart megállni.

De az erőfeszítés hiábavalónak bizonyult.

Csapataink az előnyomulás nagy lendületével benyomultak a Moldva völgyébe és újra visszavetették az ellenséget.

Február 7-én, tehát azon a napon, amikor Hindenburg csapatai Kelet-Poroszországban megkezdték a „mazuri téli csatá”-t, a monarchia serege bevonult Kimpolungba.

És a közel másfélezer kilométeres orosz harcvonalon most kitűnően érvényesült a német és magyar-osztrák hadvezetőség közös haditerve, együtt megbeszélt taktikája.

A „mazuri téli csata”, Hindenburg újabb döntő sikere hatalmas orosz erőket kötött le és vont el a többi frontrészekről. Szó sem lehetett arról, hogy Nikolájevics nagyherceg Bukovina védelmére vezényelje friss tartalékait, mikor a Njemen-hadsereg pusztulásával az orosz föld, az orosz várvédelmi vonal jutott a legnagyobb veszedelembe.

Bukovinában az a helyzet állott elő, hogy az orosz túlerő — legalább átmenetileg — elvesztette jelentőségét. Majdnem kiegyenlítőddött a hadilétszám és most látszott meg, hogy egyenlő haderővel Oroszország nem tudott volna számbavehető eredményeket elérni a hősiezen, nagy kintartással küzdő magyar-osztrák seregekkel szemben.

Bukovinában — legalább egyidőre — megtörtént a haderők kiegyenlítődése és — az orosz „gőzhenger” mingyárt megkezdte a visszavonulást.

Kimpolung elfoglalása után az orosz kénytelen volt földadni a Moldva-vonalat is.

Megkezdődött az újabb visszavonulás, most már a Sucava-folyó védelmi vonalára.

Itt sem tudott megállni az orosz.

Február 10-én még csak azt jelentette a főhadiszállás, hogy „Bukovinát a Sucava-folyóig megtisztítottuk az ellenségtől, mely némely helyen menekülésszerűen vonult vissza”.

De két nap múlva az a jelentés érkezett, hogy Bukovinában küzdő csapataink már a Szereth-folyó vonalát is elérték.

Még erőteljesebbé tette az elért sikereket az a körülmény, hogy a bukovinai diadalmas előnyomulással egyidejűleg a kárpáti fronton csapataink Kőrösmezőnél is visszavetették az orosz, átkeltek a Jablonicai-hágón és a szomszédos kárpáti átjárókon és most már ezek a seregrészek is nagy lendülettel nyomultak előre Galícia földjén.

És mialatt Bukovinában előrenyomuló hadoszlopaink számos ütközet közben elérték a Szereth vonalát, a Kárpátokból előtörő seregünk Nadvorna irányában már elérte a Pruth-folyó felső völgyeit és többek között Delatyn alá érkezett.

< i g n z f c _ ' U ' ' j f g n z f c _ V U b z U V i _ c j] b U] \ U F W / f Y b " 5 n Y [m , c f] ß " f " g " f X " [" _ '] ñ b Y b
a Y [H U b i _ f z _ U [f d d i g _ z _ _ Y n Y f g / h

5 'a U[nUf!cgnfz_ \ UXgyfY[hzVcf] Zfh hYb]h _cVtj]U

Ezután már gyorsan zajlottak le az események.

Bukovina visszafoglalása rohamléptekben haladt előre. Úgyszintén galíciai térhódításunk is.

Egymásután szabadultak föl a városok: Kuty, Delatyn, Nadvorna, Kolomea.

A sokat szenvedett lakosság mindenfelé leírhatatlan örömmel üdvözölte bevonuló, diadalmas csapatainkat.

Nadvorna alól Stanislau felé vonult már vissza az orosz. Galiciában is óriási sikereket értek el csapataink. Hiszen Kolomea elfoglalásával elragadtuk Kelet-Galiciában az oroszok egyik legfontosabb támaszpontját.

Ugyanekkor Bukovinában az ellenséget a Pruth mögé vetette vissza Pflanzner-Baltin serege és február 17-én délután lezajlott a váravárt nagy esemény: csapataink megszállták, visszahódították Csernovicot, Bukovina fővárosát.

Bevonulás Csernovicba

Február 46-án a következő hír jelent meg a lapokban: „A csernovici postaigazgatóság tisztviselői, akik az oroszok előtt Kolozsvárott kerestek menedéket, utasítást kaptak, hogy Dorna-Vatrára utazzanak, ahová a postaigazgatóságot áthelyezték. A bukovinai vasúti tisztviselők is értesítést kaptak, hogy a vasúti forgalom Dorna-Vatra és Várna között helyreállt.”

Ezek a hírek már jelezték, hogy bukovinai sikereink annyira komolyak, hogy a katonai eredmények alapján a hatóságok már időszerűnek tartották, hogy Bukovinában a normális életre rendezkedjenek be.

Nem hatott hát túlságos meglepetésnek Csernovic visszafoglalása sem, de azért a várva-várt hír a központi hatalmak minden országában osztatlan örömet és lelkesedést keltett.

Ezekben a diadalmas napokban egész sereg haditudósító sietett Bukovinába. Az újságírók előtörő hadseregünk útját követték és egyikük így számolt be bukovinai útjáról:

„Felejthetetlen szépségű volt az út a Borgói-szoroson és a Magurán

7gyfbcj]W6i _cj]bUZ j zfcgU. UZ hfY U_cfa zbmGz[] dU chzj U

keresztül. A csodálatos táj a legtündöklőbb színekben pompázott. A távolban mint hófehér, tiszta cukorsüvegek sorakoztak a hóborította csúcsok. Azután folyton változik a kép. Az autó fenyveserdőkön rohan keresztül, amelyek sötétzölden húzódnak

el mellettünk, majd hirtelen fordulónál tündöklő havas táj tárul elénk. A ragyogó téli nap hol éget, mint nyáron, hol meg bágyadtan simogat, mint tiszta januári délelőttökön.

A fennsíkon meleg van, a völgyekben és szakadékokban borzongunk. A tömött erdőkben tisztásokat vágott a fejsze. A domboldalakon hosszúszerű juhok legelnek és a pásztor csodálkozva szemléli a különös, eleven életet, amely mostanában a csendes hegyeket fölveri. . .

Apró fakerítések, csinos erdészlakok mellett robogunk el és a vasárnapi tétlenségben sütkérező nép zavartan pislog a pöfögő, robogó szörnyetegek után. Vereskupolájú, bizánci stílusú templomok maradnak el mögöttünk, hímzettrokolyájú asszonyok, virágtól lümes mellényt! férfiak integetnek, alázatos zsidók köszöntenek. Huzul telepítvények mellett vágatunk el, ahol a tatároktól szétvert és ittrekedt kozák ivadékok laknak.

Az autó már eléri a Magúra tetejét, amelyen túl Bukovina, a régi liolicisi fejedelemség van. A fenyveseket bükkfaerdők váltják föl — Bukovina annyit jelent, hogy bükkfaerdő — és föllünedeznek a hatalmas területek, melyeken az első bükkfákat a XV. század végén „Nagy István” román vajda ültette húszezer fogoly segítségével.

Közeledünk Dorna-Vatrához. Elhagytuk a drótsövényeket, lövészárkokat, ahol mieink támadtak az oroszra. Hólepel alatt pihen az ingovány . . .

Dorna-Vatra. Béke idején csinos fürdőhely volt. Kacér kis villái, fürdőszállói, kúrszalónja, az egész kép valami kis stájer fürdőre emlékeztet. Ez a kedves kis hely természetesen megváltozott a háború alatt.

Uccái sárosak, piszkosak. A kúrszalónban katonák tanyáznak. A kacér nyári lakokban nagysipkájú románok várakoznak, ásóikra támaszkodva, hogy merre vezénylik őket...”

Azután tovább visz az út keletre.

Romok fölött . . .

Végig a majdnem egészében visszahódított Bukovinán.

Végül a főváros, a visszafoglalt Csernovic.

Tizenkét hetes uralmuk alatt az oroszok nagymérvű fosztogatást és rombolást vittek végbe Csernovicban. A vízvezetékeket megrongálták. A vasúti hidakat fölégették. A posta- és távirdahivaltal belülről elpusztították, az összes telefonkészülékeket, a magánházakból is, Oroszországba szállították. A városháza tetejéről eltávolították és magukkal vitték a bronzból készült, óriási kétfejű sast.

Rettenetes volt az oroszok uralma. Gerovszky Alexej az ochrana élén valósággal őrzöngött. Ugyanaz a Gerovszky volt ez, aki alig pár

hónappal a háború kitörése előtt megszökött fivérével együtt a csernovici börtönből, ahol mindketten hazaárulás miatt voltak lezárva. Gerovszky Alexej egyenesen Oroszországba szökött és amikor az orosz megszállás után Csernovic orosz kormányzója, Evreimov bevonult a bukovinai fővárosba, titkári minőségben már ott volt mellette Gerovszky, elszánva rá, hogy minden gyűlölségét Csernovic lakóin tölti ki.

Gerovszky, akitől az egész város rettegett, a spicli-rendszert honosította meg Csernovicban. Aki ellen a besúgók — okkal vagy ok nélkül

HzVcf] a]gY U[m nhYg VjUUi hzb

— panaszt emeltek, azokat a szerencsétleneket Gerovszky elhurcoltatta Oroszországba, Szibériába . . .

Evreimov kormányzó ötvenezer rubelnyi sarcot vetett ki Csernovic lakóira, mert az első invázió után lelkesedéssel fogadták bevonuló katonáinkat.

A lelkesedés most még nagyobb volt.

A bevonuló honvédhuszárokat az uccán csókolták össze az örömben újjongó és síró csernoviciak.

A padlásokról meg a pincék legrejtettebb zugaiból előkerültek a fekete-sárga meg a piros-fehér-zöld lobogók és büszke zászlódísz várta már Bukovina fővárosában a főlzabadító hadsereg vezérkarát.

A város, amely sokat szenvedett az orosz uralom alatt, még meg lehetőszen néptelen volt. A sok ezernyi menekült még nem térhetett vissza. Hiszen Csernovic határában még ádáz harcok folytak . . .

Az üzletek legnagyobb része zárva volt.

Este nem világította meg a villanyfény az uccákat.

Kilenc óra után senkinek sem volt szabad az uccán járni.

Csernovic még hadszíntér volt.

A város határában, a Pruth-folyónál éjjel-nappal dörögtek az ágyúk . . .

De már a sok ezrenyi menekült mind készült haza Csernovicba. A győzelmi hírek nyomán türelmetlenül lesték az újabb híreket és amikor Csernovic visszahódítására is sor került, mindnyájan rohanni szerettek volna a fölszabadult városba, régi otthonukba.

Egyelőre azonban még ágyúk dörögtek Csernovic határában.

Egyelőre még nem lehetett polgári személyeknek visszatérni a haditerületre.

A menekülteknek egyelőre be kellett érni azzal az örömdetes tudattal, hogy otthonukban már nem az orosz az úr . . .

Bukovina hősei

A nehéz bukovinai harcokat éppen olyan legendába illő hősiességgel vívták meg a monarchia katonái, mint az élet-halálra menő nagy kárpáti csatát.

Báró Pflanzner-Ballin tábornok volt bukovinai hadseregünk parancsnoka, az a Pflanzner-Baltin, aki a legkritikusabb időpontokban is eredményesen vette föl a harcot az orosz túlerővel szemben és aki rendkívüli ügyességgel vezette csapatait, ha muszáj volt: hátrafelé, ha lehetett: előre! Mert bizony az ügyesen végrehajtott taktikai visszavonulásnak éppen olyan nagy jelentősége volt ezekben a nehéz harcokban, mint az időnként bravúrosan végrehajtott előnyomulásnak. Gyakran kellett Bukovinában visszavonulni, kitérni a rettenetes orosz túlerő átkaroló mozdulatai elől, mert a főszempont az volt és csak az lehetett, hogy a döntő leszámolásra kell tartogatni a csapatok végső erejét.

Az oroszokkal való végleges leszámolás ideje még nem érkezett el. A hadviselés taktikája úgy a porosz-, mint a lengyelországi, galíciai, kárpáti és bukovinai fronton arra irányult, hogy az ide-odahullámzó harcokban az orosz gőzhenger elveszítse támadó lendületét és az orosz hadsereg óriási túlereje fölmorzsolódjék.

Ekkor már az orosz túlerő csökkenőben volt. Rettenetes veszteségeket okoztak Hindenburg poroszországi és lengyelországi diadalai.

a galíciai és kárpáti harcok emberfölötti erőfeszítései. Ahol sikerült — legalább átmenetileg — az erőviszonyok kiegyenlítődsét elérni, ott elkerülhetetlen volt az oroszok számára — a katasztrofális vereség.

így történt ez Bukovinában is, ahol 1915 elején Pflanzner-Baltin hadserege hatalmas csapást mért az orosz hadseregre, amelyet aránylag igen rövid idő alatt sikerült majdnem az egész Bukovinából kiverni.

Mennyi hősiesség, mennyi vakmerőség és elszántság kellett azonban a bukovinai harcokhoz, amíg idáig lehetett érlelni a helyzetet. Amíg ezt a hatalmas csapást lehetett mérni az orosz kolosszusra.

Valósággal hőskölteménybe illik a kárpáti nagy küzdelem, de a bukovinai harcok is témájául szolgálhatnak egy dicsőséges, hatalmas hősi éposznak . . .

Bukovinának is meg voltak a maga hősei.

A háború kitörésekor a bukovinai csendőrség parancsnoka Fischer

Ede alezredes volt. A határszél meglehetősen gyöngén volt csak megerősítve és amikor az orosz túlerő betört Bukovinába, a csendőrparancsnok nem várt sehonnan parancsot, hanem néhány ezer emberével megindult az oroszok tízezrei ellen. Hihetetlen ügyességgel, bátorsággal, gyorsasággal és kitartással harcolt. Az oroszok sohase tudták, hogy maroknyi csapata hol van, csak amikor már rajtuk ütött.

Fischer Ede tábori csendőreitől nem volt az oroszoknak nyugtuk, nem volt egy pillanatnyi pihenésük. A bukovinai orosz haderő parancsnoka végül is ötezer rubel jutalmat tűzött ki annak, aki Fischer Edét elfogja, akár elevenen, akár holtan kézrekeríti. Olyan vitézi tetteket vitt véghez Fischer, hogy egymásután kapta a legszebb kitüntetések Augusztusban még csak alezredes volt, januárban már — tábornok.

A legszebb tiszti karrier volt ez.

Nem volt még példa a magyar-osztrák hadsereg történetében arra, hogy valaki ilyen gyorsan emelkedett volna a ranglétrán. A bukovinai csendőrparancsnok azonban minden díszre, minden kitüntetésre rászolgált.

Mint ahogyan Bukovinának többi rettegett hősei is minden dicséretet, minden elismerést kiérdemeltek.

Kirlibaba mellett magyar bakák feküdtek a havas rajvonalban. Az egyik század, amelyet Moós százados vezényelt és amely egy hegyoldalt tartott megszállva, azt a fontos föladatot kapta, hogy minden erejével álljon ellen és védje meg a hegyoldalt az orosz támadások ellen.

A század reggeltől estig derekasan visszavert minden támadást, minden rohamot, de végre is győzedelmeskedett a túlerő: az oroszok áttörték vonalunkat. A hegyoldal körül viaskodó csapataink kénytelen-kelletlen meg is kezdték a visszavonulást és magukkal rántották Moós százados katonáit is. Pár perc múlva a százados már egyedül maradt a hegyoldalon, alig ötven emberével.

De a kapott parancstól nem tágított: elhatározta, hogy kitart mindhalálig.

Az oroszok estétől reggelig szünet nélkül tüzeltek az ötven emberre. Alkalmasint azt hitték, hogy komoly haderő védi a hegyoldalt és egyelőre nem mertek még támadásba kezdeni.

Hajnalban már az ötven puska közül is jó egynéhány elhallgatott: többen megsebesültek és harcképtelenné váltak.

Amikor az orosz látta, hogy a magyar védősereg tüzelése gyöngült, megindult a támadás.

Hangyabolyként rajzottak előre az orosz csapatok és megkezdték a hegyoldal bekerítését.

Moós százados még ekkor sem esett kétségbe. Az ellenség golyózáporában, hason csúszva igyekezett oldalt kisiklani és mialatt bakái szorgalmasan lövöldöztek az ellenségre, ő maga segítség után nézett. Sikertült is neki összeszedni még vagy ötven bakát, de ezalatt az orosz már körülfogta a hegyoldalt.

7gYfYgbrfg\i gnzfU`YnfYXYgflE_fhlgnyj`Y`U`Vi`_cj]bUj\`U`WfYb"5`_g`U`YnfYXYgbYj`f`l`z`
 \Yn]`U`Gz`[cg`Y[YbXz`_Z`n`XhY`_

Jól lehetett hallani egy orosz tiszt kiáltását.
 Í Adjátok meg magatokat vagy mindnyájan elpusztultok!
 Pillanatnyi mély csönd támadt. Aztán fölhangzott Moós százados
 harsány vezényszava:

Í Szuronyt szegezz! Előre!
 A kis csapat élén rohant Moós százados.
 Már alig száz lépésnyire volt az orosz raj vonaltól.
 Í Hurrá! — kiáltotta és a szeme fölillant.
 Í Hurrá! Hurrá! — harsogták a bakák és vérfagyasztó elszánt-
 sággal vetették rá magukat az orosz vonalra.

Rettenetes pillanatok voltak.
 De megtörtént a hihetetlen dolog: Moós százados néhány katoná-
 jával keresztültört az ellenséges rajvonalon és megmenekült.

Vakmerő tettéért a katonai érdemkeresztet kapta.
 És hány ilyen hőse, vitéze volt a bukovinai harcoknak! Egy egész
 könyvtár sem volna elegendő az összes hőstettek elbeszéléséhez! . . .

A közkatonavezér

Nem volna méltányos, elhallgatni azt az igazságot, hogy nemcsak
 a magyar katonák voltak vitézek a nagy háborúban, hanem derekasan
 harcoltak az osztrák katonák is.

Volt közöttük például Bukovinában egy közlegény, akinek nevét
 szárnyára vette csakhamar a dicsőség.

Igaz, hogy ez a közlegény valamikor aktív százados volt a közös
 hadseregben.

Russ Viktornak hívták.
 Annakidején tehetséges katonatisztnek tartották és a hadsereg-
 ben szép jövőt jósoltak neki. Egyszer aztán valamelyik rokonától gyá-
 rat örökölt Ausztriában, lemondott tiszti rangjáról és átvette a gyár
 vezetését.

Mikor kitört a háború, ismét fölébredt benne a katona. Ott-
 hagyta gyárát, nem kérte vissza a régi rangját, hanem beállott köz-
 legénynek egy népfölkelőezredbe. Pedig nem volt fiatal ember, elmúlt
 negyvenéves.

Akartak rangot adni neki, de nem fogadta el. Erre aztán ezrede
 gondjaira bízott kétszáz népfölkelőt, hogy vezesse ezeket önállóan
 és nyugtalanítsa velük az oroszokat, ahogyan csak tudja.

A kétszáz népfölkelőből álló csapat csakhamar híressé vált: a Russ-sereg hamarosan fogalomná vált nemcsak nálunk, de az oroszok körében is.

Olyan sereg volt ez, melynek egy közkatona parancsolt!

Ilyen csodák is történtek a háborúban.

A kis sereg megbecsülhetetlen szolgálatakat tett bukovinai hadvezetőségünknek. A Russ-különítmény hol itt, hol ott bukkant föl váratlanul és villámgyorsan lepte meg a mit sem sejtő oroszokat. A közkatona-

vezér serege mindent földerített, amit hadvezetőségünk meg akart tudni az ellenségről.

Csak kétszáz emberből állt ez a kicsiny sereg, de olyan gyorsan mozgott a harctéren, hogy az oroszok a bukovinai front majdnem minden részében találkoztak vele és ez a találkozás sosem volt számukra — kellemes . . . Félték is tőle, mint a tűztől és annyira szerettek volna tőle megszabadulni, hogy tizenötezer rubel díjat tűztek ki Russ Viktor fejére.

Bukovinában ez a kis sereg huszonnét ütközetben vett részt és földerítő munkájával száz és száz orosz akciót hiúsított meg. December elején Viznic falu környékén kellett Russ Vikornak megtudnia, hogy mekkora a közeledő ellenség.

A kis sereg mindig éjjel kelt útra és azon igyekezett, hogy az orosz előőrsök között keresztülcsússzon. Sokszor egyetlen mozdulattól függött minden.

A közkonavezernek most is sikerült haditerve. Az éjszaka homályában Russ Vikornak sikerült embereivel együtt az orosz előőrsök háta mögött Viznic közelébe jutnia. Az oroszok teljes biztonságban érezték magukat. Az előőrsvonal védelme alatt nyugodt alvással töltötték az éjszakát.

Russ Viktor két emberével az éj leple alatt bement a faluba, végig-sétált az uccákon és pontosan megtudott mindent, amit tudni akart.

Másnap éjszaka több mint ezerötyszáz oroszot ejtettek foglyul a faluban támadásra menő csapataink.

Pár nap múlva, egy reggel hírt kapott Russ, hogy ^osenmalyból Rostoky felé erős kozákcsapat megy előre.

A kis sereg lesbeállt egy patak partján, amely sűrű erdőn fut keresztül. A közelben volt az országút. Vártak csendesesen. Félóra múltán jelentette az egyik népfölkelő őrszem, hogy egy század kozák és nagy gyalogos csapat közeledik gépfegyverekkel. Russ parancsot adott, hogy ne lőj jön senki.

Nemsokára jöttek az oroszok.

Elől a kozák előőr.

Majd a kozák század.

A hős népfölkelő csapat lélekzetét visszafojtva figyelt minden mozdulatra.

A kozákok kémlelve nézegettek körül és miután nem láttak semmi gyanúsat, visszalovagoltak jelenteni, hogy nincs baj, jöhetnek a többiek is bátran.

Negyedóra múlva ismét ott voltak a kozákok, nyomukban a föl-
vonuló gyalogság. Az országút mentén volt egy kis ház és mikor a kozá-
kok odaértek, Huss Viktor észrevette, hogy a háztetőről egy paraszt
intetet és mutatja az oroszoknak, hol rejtőzik az ellenség.

Pillanatig sem lehetett tovább várni!

189 [fgn Vtca CE_cnz_ ZcFXi 'h'Y'cj z fCE"5 hr VV]Y_gnfhz hcttU_ "

Russ Viktor jelt adott.

Eldördült az első sortűz. Hatása rettenetes volt! Egész csomó kozák fordult le lováról. A többiek szétfutottak. A meglepett gyalogság is menekülni próbált, de már késő volt. Pár perc múlva az országút tele lett halottakkal, sebesültekkel. A Russ-sereg több mint háromszáz foglyot ejtett. És a népfölkelők közül mindössze hárman sebesültek meg!

Február elején azt a fontos föladatot kapta a kis sereg, hogy kutassa föl a lopusnai völgyet. Russ öt csapatra osztotta embereit és tizenkét

óra hosszat masírozott velük ezerméteres hegyeken keresztül. Az első csapat Májdán falu mellett egy szakasz kozákokot vett észre. Messziről is látni lehetett, hogy a kozákok valami gyanúsat észleltek, mert egyikük hátra akart lovagolni, hogy a főcsapatnak hírt vigyen.

A népfőkelőknek ezt nem volt szabad engedni.

Három sortüzet adtak le és a kozákokból nem maradt egyetlenegy hírvivő sem.

Így aztán az orosz főcsapat körülbelül egy óra múlva gyanútlanul megérkezett.

Russ Viktor öt szakasza egy híd környékén rejtőzött el. Mikor az oroszok fölvonultak a hidra, a legtokéletesebb kelepcebe estek: előlről, hátulról, oldalról tűz fogadta őket. Aki életben maradt, mind megadta magát.

A merészen végrehajtott cselvetés után a sok-sok siker elismeréséül Russ Viktor az egykori százados, a jelenlegi gyalogos népfőkelő közlegény — hadnagy lett. . .

Vitéz osztrák tiszt volt Russ Viktor, hősi lélek lakozott benne, de egymagában nem arathatott volna annyi sikert. Ehhez olyan katonákra volt szüksége, akiknek helyén volt a fejük, helyén volt a szívük a veszély pillanatában.

Hát a közkatonavezérnek ilyen emberei voltak: csupa 36—42 éves erdélyi magyar népfőkelő. Még olyan is akadt köztük, aki tizenhárom gyermeket hagyott otthon. És egyetlenegy se volt, akinek ne lett volna családja. Legnagyobb részük gyalogosan harcolt, a többi a gépfegyverekhez meg a szekerekhez volt beosztva és csupán egy szakasz huszár kísérte a kicsiny sereget.

A vitéz csapat minden tagja hamarosan kiérdemelte a vitézségi érmet, a „medáliá”-t.

Olyan csapat volt ez, amelynek dicsősége nem fog elmúlni, amíg magyar lesz a világon . . .

Az első pergőtűz

Téli csata a Champagne-ban

Kelet önfeláldozóan sietett Nyugat segítségére.
Oroszország gavallérosan tett eleget nyugati szövetségeseivel
kötött katonai szerződésének.

Oroszország megmentette Franciaországot.

De milyen ára volt ennek?

Rettenetes!

Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, nem rettenve vissza a legszörnyűbb emberáldozatoktól sem, egymásután vitte tűzbe, rohamba, pusztulásba a cári birodalom kifogyhatatlannak látszó embertartalékait. Mindezt részben azért, hogy gyors diadalt próbáljon kicsikarni Németország és a monarchia fölött, részben pedig azért, hogy megmentse Franciaországot, megmentse Párizst és megmentse az ántánt ügyét, amíg Anglia kellőképpen föl tud készülni a háborúra.

Nikoláj nagyherceg gavallérosan tett eleget a francia és angol sürgetéseknek: ontotta és pusztulásba vitte a cári birodalom legkitűnőbb emberanyagát.

A gyors diadalt nem sikerült kicsikarnia.

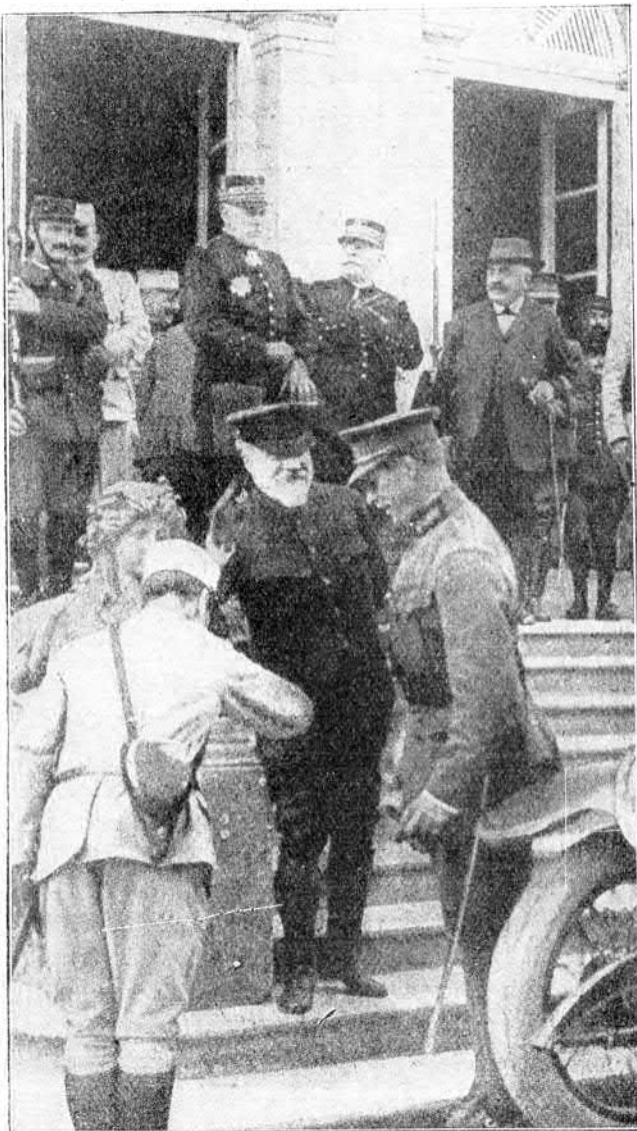
Franciaországot és Párizst ugyan megmentette, de mintha ez a gavalléros önfeláldozás, ez a rettenetes' és hiábavaló erőlködés a kelletnél jobban kimerítette volna az „atyuska” birodalmát.

Mert lám, már a nehéz tél dereka felé járunk és még mindig nem roppant össze sem Németország, sem a monarchia. Sőt, mintha csak most lobbannának föl ezekben az elszigetelt, jobbról-balról szorongatott és körülrárt országokban, ezekben a szegény, kiéheztetéssel fenyegetett nemzetekben a győzni akarás, a harci lendület friss fáklyái. Véges-végig a közel másfélezer kilométeres fronton nagy bajok mutatkoznak.

A Mazuri-tavak, az augusztovi erdők egész orosz ármádiát nyelnek el. Hindenburg, ez a félelmetes varázsló kitör a porosz földről

és mélyen benn orosz földön folytatja már csatáját, . . . Lengyelországban Varsó helyzete is újra bizonytalanná válik . . . Galíciában a Duna-jecnél igen erősen beásta magát a fagyott földre a monarchia serege,

semmi remény
Krakó elfoglalására ... A Kárpátokról meg jobb nem beszélni. Ezeken a legenda-sziklafalakon megtörik minden tömegroham. És ha egy-egy hullám be is zúdul a kárpáti réseken a magyar földre, véres fővel kell a támadóknak csakhamar visszahúzódnok... És éppen most ujjong és lelkesedik Magyarországon, hogy minden kárpáti hágot visszahódítottak az oroszoktól és nincs már ellenséges katonája a magyarok földjén . . . A bukovinai események pedig egyenesen aggasztóak. Alig két hét lefolyása alatt a monarchia nem sokra

Albert, az országát veszített, belga király (az autó kereke mellett) látogatása a francia főhadiszálláson, ahol Poincaré elnök (a közepén álló öregúr) fogadja. Fönn a közepén áll Joffre tábornok, mellette (baloldalt) Millerand francia hadügyminiszter

becsült haderejének egy csekély része visszafoglalja jóformán az egész tartományt és sikereit Csernovic visszahódításával koronázza meg . . .

Igen, igen, mintha kifulladt volna a tüdeje, mintha kihagyna a motorja ennek a „gőzhenger”-nek . . .

És most már a nagy gavallér, az orosz generalisszimusz kéri, sürgeti, követeli a nyugati segítséget. Anglia és Franciaország fizesse vissza a

kölcsönt, amit Oroszország emberáldozataival adott az ántántnak.

Fizesse vissza leg-
alább egy kis részét
ennek a rettenetes
nagy kölcsönnek . . .

Az angol French
azt válaszolja:

Í Még nem
készültünk föl eléggé
a végső leszámolásra.

A francia Joffre
azt üzeni:

Í Türelem, tü-
relem, nem lehet el-
hamarkodni a dol-
gokat.

: fUbVjU[nUc[cgVjUdUh_ YfYgnh' 'a Ugtfc nY[mVUa dU[bY]
HU i b XcVgnCEa Y' Yth' 5 nz gn' UE' ^* ggnYg XcVcgU] Uh' f' Yb \ U UX!
bU_ fgZ'j z' tj Uj Yf]_ gnYfgza i _cb Ua Ufgch

De Oroszország már ideges kezd lenni. Felröppennek a hírek gróf Witte rejtélyes utazgatásairól, aki állítólag arról tárgyal a központi hatalmak titkos megbizottaival, hogy nem lehetne-e különbékét kötni. . . Természetesen, ezek alaptalan, sőt „légből kapott” hírek, közönséges koholmányok, de annyi bizonyos, hogy most már a gavallér Nikoláj nagyherceg is sürgeti Oroszország nevében az ántánt offenzíváját.

Végül is nem lehet a keleti szövetségest elidegeníteni, nem lehet kedvét szegni annak az Oroszországnak, amely több mint fél esztendőn keresztül milliószámra vetette áldozatul katonáit a közös ügyért, az ántánt diadalért, Franciaország megmentéséért.

A francia-angol-belga főhaditanács dönt: meg kell kezdeni a már régóta tervezett, előkészített nagy offenzívát a német hadállás ellen.

Nem várjuk a tavaszt. Az orosz hadihelyzet s a keleti és nyugati szövetséges haderők együttműködése szükségesé teszi a gyors támadást.

Remény is van rá bőségesen, hogy ez a téli nagy támadás, melynek különös meglepetései is lesznek, áttöri azt a sziklaszilárd vonalat, amit

Flandriától a svájci Alpokig francia földbe véstek a német frontharcosok csákányai és ásói:

Németország minden fölösleges ereje az orosz fronton viaskodik. Csak így magyarázhatók meg a nagy germán sikerek.

Oroszország szövetségeseitől követeli az offenzívát.

A Champagne-ban teljesen föl is készült már a francia sereg a támadásra.

Minden indok amellet szól, hogy elérkezett az offenzíva legalkalmasabb időpontja.

Joffre február 19-én ki is adta parancsait a támadásra.

Másnap teljes erővel megindult a champagnei téli csata.

A champagnei harcok

A Champagne ekkor már sok helyen igazi temető volt. Szomorú, megindító sírkert, amelyet behavazott a téli időjárás.

A vidék teljesen elhagyott volt és fájdalmasan komor.

A nem is oly régen még élénk, munkától és munkásoktól pezsgő tájakat megülte a pusztulás hangulata, amelyben mintha megmaradt volna valami az ott lejátszódott tragédia borzalmaiból.

Köröskörül falvak és tanyák, vöröstetejű házakkal, melyeknek közepéből magasra szökkennek a fákkal övezett templomok karcsú tornyai. Messziről olyan barátságos a kép . . . Sok ház kéményéből mintha hívogató füstoszlop szállna föl. . . a fehérkötényes francia parasz-asszony talán most főzi a vacsorát a mezőn dolgozó ura meg a béresek számára . . .

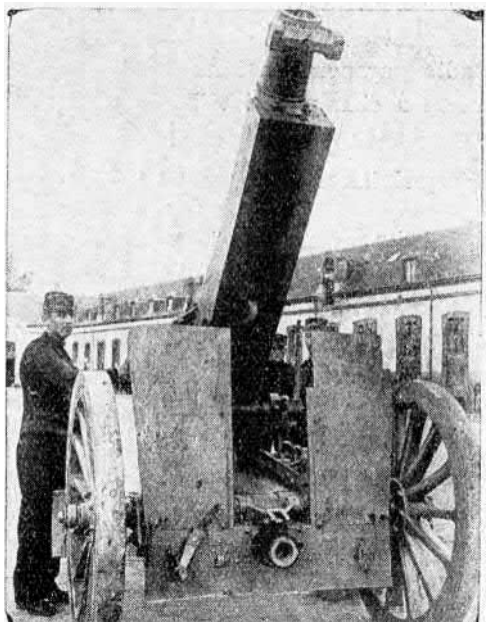
Ám csak a távolból ilyen békés, barátságos a kép.

Benn a faluban sehol egy élő ember: minden elhagyott és néma. A füstoszlopok füstölgő romokból kígyóznak fölfelé s a házak gránátverte ablakai olyan rémesek, mint a halott ember félig fölnyílt merev szemei. Ezek az üres házak igazán halottak. Az ember nem meri átlépni küszöbüket, mint ahogy nem meri megérinteni a halottat sem. És mindenfelé temetlen, véres halottak. Az uccákon, az országúton, a mezőn, a sötétlő erdőszélen . . . Holttestekkel van borítva a nagy síkság végéig, egész a szemhatár széléig.

A messze távolban már csak apró, szürke vonalakban látszanak a halottak — azután egészen egybefolynak és a lázasan borzongó fantázia riadtan képzei el a szörnyű vérfürdőt, mely végigsöpört ezen az áldott vidéken! . . .

Már az „első champagnei csata” elvégezte ezt a nagy rombolást 1914 őszén. Az azóta bekövetkező események csak tökéletessé tették a pusztulást.

Mert a Champagne-ban nem szüntek a harcok. Sőt ennek a frontszakasznak volt egy része: a keleti rész, amelyet a franciák a legalkalmasabbnak tartottak a folytonos támadásra.

: fU6VWU %' fg Zf Wbha fhYfg z[m ž a Y nY fYd' !
[fdY fY fg f\U'CEfU" j "X" nny " DYfWb _fbh " gn f
X Y n m j Y Y b] () _] c[fUa g' m " j YXf_Y_Y

A viszonyok itt azért voltak alkalmasak a franciák offenzíváira, mert Reimsnél és Chalonsnál vasúti csomópontok állottak rendelkezésükre és így a vasút segítségével igen rövid idő alatt nagyon jelentős tömegeket tudtak a harcvonalba vinni. Ezenfelül a sok erdősséggel, hegyzuggal, hegyiúttal beborított vidék igen alkalmas volt az ágyúütegek elrejtésére és tekintélyes mennyiségű rohamcsapatok összegyűjtésére.

Egész télen szünet nélkül folyt a harc a Champagne keleti részében, a Reims és Chalons fölött elterülő frontszakaszon. Heves, elszánt harcok zajlottak le hétről-
liétre, de különösebb eredmény nélkül. A döntést csak nem tudták a franciák kicsi-

karni, noha rettenetes áldozatokat hoztak. Különösen hevesek voltak a francia támadások Perthes városkánál, amely Chalons-tól északra, Reims-től pedig keletre fekszik és amely valóságos gyűjtőpontja volt az elkeseredett harcoknak.

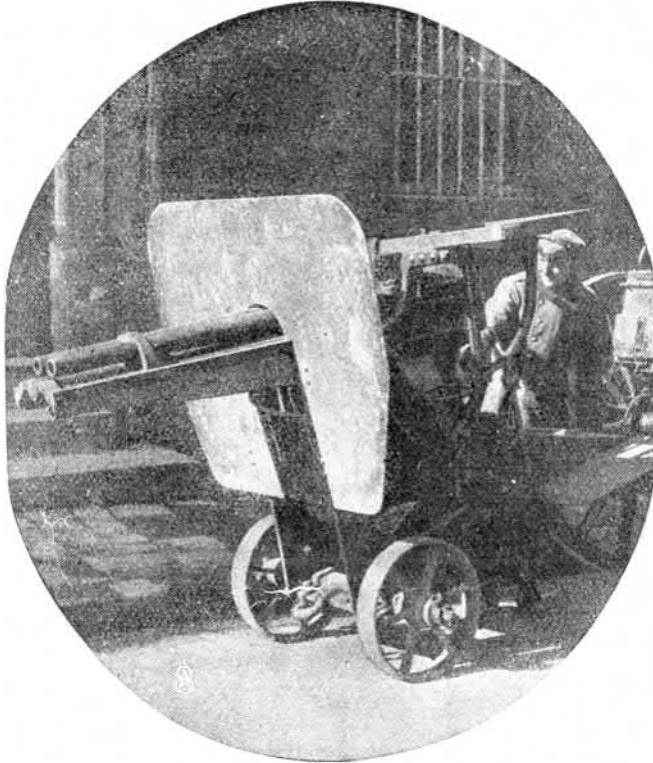
Egész februárban alig múltott nap, hogy a német főhadiszállásnak ne lett volna jelentenivalója a champagnei frontnak erről a legexponáltabb részéről. „Február negyedikén a franciák megújították támadásikat, de sikertelenül.”

Február 17-én azt jelentette a német vezérkar, hogy ezen a frontrészen különösen heves harc kezdődik, mely éjjel-nappal folyik. Február

19-én megint azt jelentette a főhadiszállás, hogy „a Champagne-ban a franciák újra előrenyomultak, részben nagy tömegekkel. Támadásaik teljesen összeomlottak a németek tüzelésében”.

Rettenetes pusztító harc volt már ez is.

Százával és százával pusztultak a támadó és a védő sereg katonái.

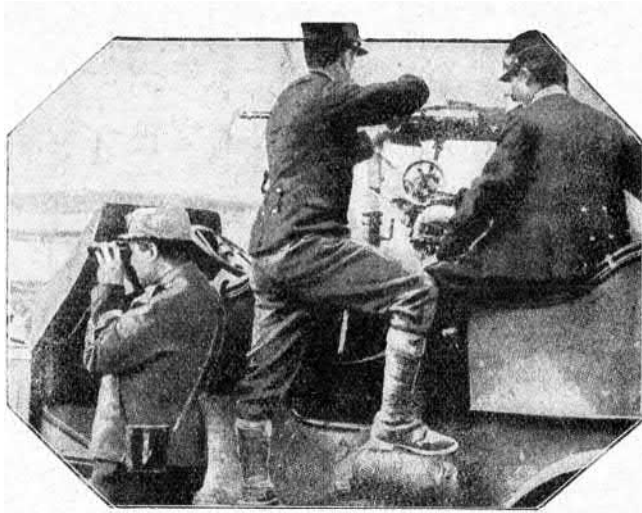

: fUbWU'fV] c] Yfz[m

Azt lehetett volna hinni, hogy ennek a gyilkos tempójú harcnak a hevesességét nem lehet fokozni.

Hiszen már ekkor nemcsak a champagriei fronlrész, hanem az egész nyugati harctér a földre- szállt pokol volt.

A tengerparton napról-napra angol repülők és hadihajók bombázták Ostende gyönyörű fürdővárosát, a jeges árterületté változott flandriai fronton, az elképzelhető legembertelenebb viszonyok között folytak a rohamok, az arras—lillei vonalon dúló közelharcok tomboltak, az argonnei erdők behavazott világában szünet nélkül robbantak

a kézigránatok és kattogtak a gépfegyverek, volt olyan nap, hogy a német repülőek száznál több bombát dobtak le Verdun várára, a Vogézekben a németek jégbefagyott hegycsúcsok ellen intézték elszánt rohamokat és hihetetlen, hősiesség után elfoglalták a Reichsackerkopfot is . . .

Tombolt a harc az egész vonalon. „Álló” háború volt ez, de a halál szekere folyton száguldozott a belga tengerparttól a svájci Alpokig.

A folytonos tüzeléstől millió és millió puska izzott. A gépfegyverek kattogása olyan megszokottá vált, mint az északi szél füttyülése vagy a havazás egyhangúsága. Ezerszámra robbanlak az aknák, szünet nélkül dörögtek az ágyúk.

Joggal hihette volna mindenki, hogy ennek a harcnak a borzalmaságát már nem lehet fokozni. Hogy a hadviselési mód már elérte a tökéletesség fokát.

És február 20-án kiderült, hogy ez a föltevés nem helytálló.

Amikor a francia fővezér parancsára megindult a nagy téli champagnei csata, elkövetkezett a nagy meglepetés: a hadviselésnek egy új módja, amely szörnyűbb volt minden eddigi harci módszerénél, de amely csakhamar iskolát csinált az összes frontokon.

A champagnei téli csata bebizonyította, hogy még sok borzalmas meglepetéssel kell számot vetniök a hadviselő feleknek a világháború során.

Az első pergőtűz

Február huszadikán történt.

Még messze volt a hajnalhasadás.

Három órára járt az idő . . . Sűrű köd ülte meg a champagnei harcteret. Éjfél óta hallgattak a francia ágyúk, elcsöndesedett a puskatűz. Csönd honolt a harctéren.

A harcok gyűjtőpontjában, Perthes városka környékén is mintha hallgatólagos fegyverszünet állott volna be.

Alkalmasint kifáradtak a franciák a folytonos küzdelemben.

Elég sokáig dült az elkeseredett harc Souain és Massiges között. Ráfért franciára, németre egy kis pihenő . . .

Csak néha-néha surrant föl a téli éjszaka sötétségébe egy-egy világitó rakéta. Az imbolygó, kísérteties fények azonban nem derítettek föl semmit.

Csend, nyugalom, mozdulatlanság.

Mintha valóban véget ért volna a franciák támadó kedve.

A német lövészárók őrszemei nyugodtan kémleltek ki a havas mezőre. A nagy csöndben hazafelé szállt gondolatuk ... Az ellenséggel alig kellett törődni. . .

Éjféltől három óráig tartott a nagy némaság.

Azután hirtelen megszólaltak a francia ágyúk Massiges—Perthes—Souain vonalán.

Az első percekben nem volt ebben semmi meglepő.

Máskor is bömbölni kezdtek váratlanul, a legkésőbbi éjszakai órákban is a francia ütegek.

De most valami más tánc kezdődött.

A legszörnyűbb haláltánc!

A francia ütegek gránátjai most nem a német ágyúkat keresték, hanem a német lövészárkokat árasztották el megsemmisítő tüzükkal.

És hány üteg kezdte meg egyszerre az éjszakai munkát!

Perthes és Massiges között, alig hétkilométeres kis frontszakszon ezei és ezer ágyú bömbölt szünetlenül És az ágyútűz egyre jobban erősödött.

Ilyen koncertet nem hallott még a világ.

Ezer és ezer számra hullottak a nehéz gránátok a német hadállás sokba Mintha csak gránátosó szakadt volna az égből. És a fülsiketítő, egymást érő, lelket, testet megrázó explóziók halomra döntötték a neme-

tek védelmi munkáját, a hétkilométeres szakaszon véres, füstös romhalmazba temetkeztek a német lövészárkok.

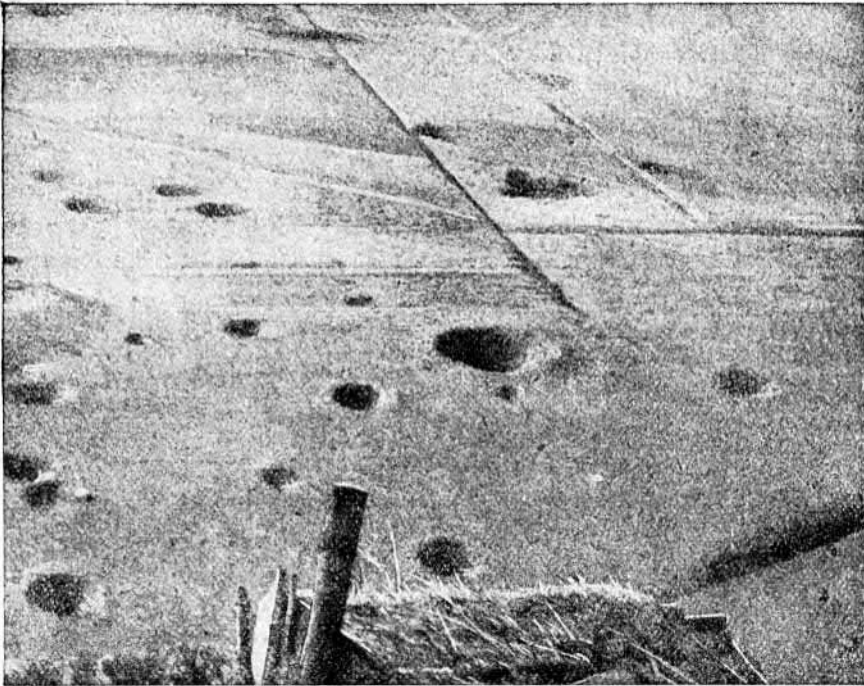
Száz és száz német harcos pusztult el már az első órákban. Az életbenmaradtak a mennydörgésszerű ágyúzástól elkábulva, megdermedve gondolkodóképességüktől megfosztva, a földtörmelékek között bújtak meg, várva további sorsukat, várva a biztos halált. . .

És szünet nélkül hullottak a nehéz gránátok. A szó szoros értelmében gránátosó volt ez, amely gyilkos lövedékeivel elárasztotta a hétkilométeres frontrész minden talpalatnyi földjét.

Az árkok betemetődtek.

A halottak mingyárt a föld mélyébe kerültek.

Az elevenek pedig megsüketülve, megrendülve terültek el a romok között, a föld törmelékek között, várva a végzetet, amely elkerülhetetlennek látszott ebben az irtózatos, pokoli tüzéségi tűzben . . .

: fUbuVUa cngz fZ [m " =nYbY_Yh_cbWbhfz 'tU_ [E]z g] a Ybbnrgf[VYb U ZfU bVWz _ U hf'] WUa dU[!
bY] VgUuJ gnib \Y nfb f g YnY_ gY [#g[f j Y dfUz 'tz_ a Y[U bfa Yh Z cbhztt ffgfh

Ez volt a „pergőtűz”, az első pergőtűz, amelyet a franciák találtak ki és amelyet a németek „Trommelfeuer”-nek neveztek el.

A franciák elgondolása az volt, hogy egy kis frontrészen hatalmas ágyúparkot koncentrálnak, többórai, szünet nélküli ágyútűzzel széttörik összerombolják a német vonalakat és így áttörnek a német fronton.

Az elgondolás — katonai szempontból — zseniális volt.

A pergőtűz széttöri, megsemmisíti a német lövészárkokat védőivel, akadályaital együtt és akkor a francia gyalogság minden ellenállás nélkül törhet előre.

A pergőtűz, ez a szörnyű gránátéső, mely borzalmasságában fölülmúlta talán még a tűzhányók kitörését is, a hétkilométeres kis frontszakaszon szünet nélkül tombolt.

Múltak az órák.

A haláltánc három óraker kezdődött.

Négy óraker már romhalmazzá változott a gondosan kiépített német vonal.

Öt órákor már nyoma sem volt drótakadályoknak.

Hat órákor már a második német védelmi vonalat is betemette a pergőtűz.

Nyolc órákor már nem lehetett látni semmi mozgást a német árkokban.

Kilenc órákor már azt jelentették Langle de Cary francia generálisnak, a hadműveletek vezetőjének, hogy:

„Perthes és Massiges között megsemmisítettük a német hadállásokat.“

Tíz órakor a vezénylő tábornok kiadta a parancsot:

— Előre!

Hét óra hosszáig tomboló, vad pergőtűz után, mialatt a támadásra kijelölt hadtestek már jó előre dolgozták magukat a német hadállások felé, hirtelen elhallgatott a pokoli koncert. Elcsöndesedett az ezernyi ágyú torka és megkezdődött a francia gyalogság gyors előnyomulása — a romok felé, a halott lövészárkok ellen.

A hétkilométeres német frontszakaszt valóban megsemmisítette Joffre találmánya: a pergő Lúz.

A halottakkal és romokkal betemetett lövészárkok helyét könnyen megszállhatták a franciák.

Az áttörés megtörtént vagy legalább is itt volt az alkalom, hogy a „pergőtűz” szörnyű sikerét kihasználva, a francia sereg áttörje és felgöngyölítse a németek champagnei frontját.

— Majd meglátjuk, hogyan tudták kihasználni a franciák sikerüket és hogyan néztek szembe a németek a rájuk törő nagy veszedelemmel.

Itt most még azt kell megemlíteni, hogy ez alkalommal használtak a franciák elsősorban amerikai tüzérségi muníciót nagy mennyiségben. Fontos dolog ennek a ténynek a megállapítása, mert a „semleges” Amerika támogatása nélkül a franciák nem tudták volna a pergőtüzes champagnei támadást megindítani.

Viszont Amerika, amely szigorúan hangoztatta semlegességét, hivatalosan mit sem akart tudni az Egyesült-Államokból folyó óriási hadiszerszállításokról. Akármennyire is semleges volt az Unió kormánya, nem tilthatta meg iparának és kereskedelmének, hogy jó pénzért ne szállítson a franciáknak meg az angoloknak gránátot, srappell és ágyúkat.

Végtére is: az üzlet — üzlet.

És a háborúban: az üzlet — a legjobb üzlet.

A pergőtűz után

A történelmi jelentőségű „champagnei téli csata” — mint említettük — az alig hétkilométeres Souain—Perthes—Massiges-vonalon zajlott le.

A pergőtüzes támadás megindítására azért választotta a francia hadvezetőség ezt a frontrészt, mert az egész nyugati fronton itt volt a németeknek a természettől legkevésbé védett állásuk, azonkívül a chalonsi és reimsi vasúti hálózat segítségével erre a pontra rövid idő alatt hatalmas tömegeket lehetett fölvonultatni. Maga a terep pedig, ez a

bozótos, erdős vidék igen alkalmas volt a pergőtűz céljaira összevont tüzérségi erők elrejtésére, valamint a rohamcsapatoknak titokban való összegyűjtésére.

A francia hadvezetőség arra számított, hogyha sikerül az áttörés a kiválasztott szakaszon, akkor a németek — hogy a körülkerítés veszedelemét elkerüljék — kénytelenek lesznek kiüríteni az argonnei erdőket és kénytelenek lesznek lemondani a Verdun elleni támadásról is.

A sikeresen végrehajtott áttörés és annak megfelelő módon való kihasználása egyenesen katasztrófálissá vált volna a német seregek számára a nyugati harctéren.

Megindul a német ellentámadás. A hét órán át tartó pergőtűz után rohamra mennek a német tartalék zászlóaljok

A német harcászás, a német hősiesség, a rendíthetetlen férfiaság és bátorság örökszép példája marad az a mód, ahogyan a németek ezt a veszedelemet elhárították.

A hét órán át szünet nélkül zuhogó pergőtűz után Langle de Cary generális rohamcsapatai megkezdték az előnyomulást.

Az első vonalban öt francia hadosztály haladt.

Mögöttük, a második vonalban pedig négy másik francia hadosztály következett.

A hatalmas francia haderő minden ellenállás nélkül haladt előre.

A rommá lőtt és betemetett német árkok hallgatagon tűrték a francia előnyomulást.

A német tüzérség sem fejthetett ki eredményes tevékenységet a nagy zűrzavarban.

A hatalmas francia rajvonal nyugodtan tört hát előre, megszállta Perlethől nyugatra a 200 méteres „Arbre-magaslat”-ot, Le Mesnil-től északra a 109-es magaslattal, elfoglalta mindazokat a helyeket, ahol még nemrégiben a német lövészárokhálózat ágazott szét.

Innen aztán tovább akart nyomulni a francia haderő megállás

5 ZUbWJU dYf[h n j fZU[nUgnCE_cbWfhY'i hzb U bfa YhVgUdUhc_ gn]_Ugn] z fX U_UfUHyf j Y grz`tU_ gnYa VY UnY fYh f Y`Ybgf[[Y" 5 ZUbWJz_ Yf Zgnthgy bYa ffhY`Y Ybh gYfYXa fbnh

nélkül, nagy lendülettel, hogy felgöngyölítse az áttört német frontot keleti és nyugati irányban.

Ez azonban már nem sikerült.

A pergőtűz által elpusztított első és második védelmi vonal mögött a németek harmadik és negyedik védővonalukban fogták föl a francia előtöréseket, itt is, ott is ellentámadásba mentek át és szívós, fáradhatatlan, elszánt küzdelemmel lassan-lassan visszahódították a meglepő pergőtűz hatása alatt elvesztett területeket.

Végül is — természetesen többetes harc után — a németek vissza-

hódították régi állásuk legtöbb pontját, így a stratégiailag fontos 196-os magaslatot is. Csupán a 200-as magaslaton, Perthes-től nyugatra, egy kis frontrészen sikerült a franciáknak mintegy 500 méter mélységre benyomulniok és ezt az előnyüket a német ellentámadás sikerei után is meg tudták őrizni.

A német hadsereg legválogatottabb ezredei: a hannoveri, sziléziai, szász és bajor csapatok, meg a gárdaezredek harci dicsőségét és hírnevét öregbítette az a páratlan teljesítmény, amit a német sereg végzett a champagnei téli csatában, amelyben az ide-odahullámzó harcok során újra és újra megismétlődtek a szörnyű pergőtűzek, de amelyek nem rettentették vissza a hős német csapatokat attól, hogy a vérfagyasztó koncert elhallgatása után teljes bátorsággal és sziklaszilárd akaraterővel ne szánjanak szembe az előtörő ellenséggel.

Ennek a hősiességnek, ennek a páratlan elszántságnak köszönhetette a német hadvezetőség, hogy a nagy csata lezajlása után a német főhadállások változatlanul megmaradtak — nagyjában és egészében — a régi vonalon.

A pergőtűzes frontáttörés sikerült a franciáknak, de sikerük kihasználásában megakadályozták őket a németek.

A rettenetes erőfeszítés teljesen hiábavalónak bizonyult.

A franciák mérhetetlen mennyiségű muníciót használtak el és több mint negyvenötezer emberüket áldozták föl.

És végül is egyhónapi, jóformán szünetnélküli erőlködés után azzal ért véget a félelmetes nagy csata, hogy minden maradt a régiben.

A németek levonták a „pergőtűz” tanulságait.

Kisajátították és csakhamar tökéletesítették ezt a harci módot.

Sőt kitalálták hamarosan, hogyan lehet védekezni ellene. Olyan hadállásokat építettek ezután a lövészárók mélyébe, amelyek fedezéket, biztonságot nyújtottak a gránátok ellen is, úgyhogy a pergőtűz lezajlása után a harcosok sértetlenül jöttek elő „gránátbiztos” fedezékeikből és teljes nyugalommal vehették föl a harcot a rohamra jövő ellenség ellen.

Március húszadikán a franciák abbahagyták a további támadásokat. A lendület véget ért. A franciák támadó ereje kimerült.

A valóban nagyszabású, rettenetes áldozatokkal járó francia offenzíva összeomlott anélkül, hogy számbavehető eredményekkel jutalmazta volna a hazájukért, a „gloire”-ért halálba menő francia katonák tízezeit.

A nagy csata sem érlelte meg a döntést a nyugati harctéren.

„A kitörő vulkán mennydörgése...”

A champagnei téli csata borzalmas eseményeit rendkívül érdekes módon örökítette meg dr. Wegener György tanár, aki haditudósítói minőségben tartózkodott a német főhadiszálláson. A beszámoló így hangzott:

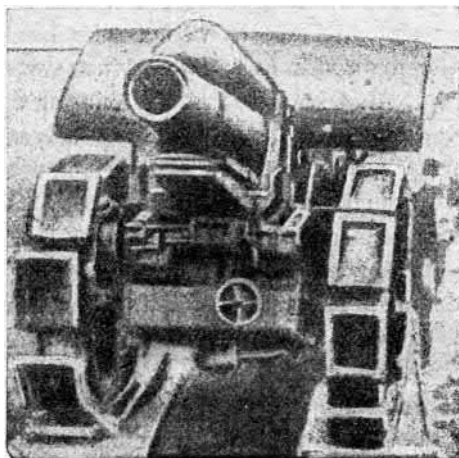
„A nagy főhadiszálláson lévő haditudósítóknak nem volt szabad a champagnei téli csata harci területére lépni, amíg a harc a németek minden erejének a megfeszítésével járt. Csak messziről hallottuk az ágyúk dörgését, a borzalmas gyorstüzelést, amellyel a franciák a német állások megrohanását előkészítették.

Végre egy aránylag csöndes napon mégis csak szabad volt a látogatás.

Először von Einem tábornok hadseregarancsnok hadseregének főhadiszállását kerestük föl. A hadseregarancsnok, nemkülönben vezérkari főnöke nagyon szívesen fogadtak s az utóbbi térképek és általa készített vázlatok segítségével áttekintést nyújtott az eseményekről. A halottakból és foglyokból ítélve, nem kevesebb mint 50 különböző francia ezred vett részt a harcokban s az eredmény, melyről a franciák kezdetben mint nagy sikerükről beszéltek, semmi: a területi eltolódások a nagy csata végén még nagyobb térképen sem voltak észrevehetőek.. Több mint hat francia hadtest küzdött tehát teljesen hasztalanul. A franciáknál rendszer volt, hogy lehetőleg minden ezredet, amely rohamban részt vett, mással cserélnek ki. A németek csapatai az egész harc alatt ugyanazok voltak.

A franciák eljárási módja az volt, hogy főtámadásaikat egyetlen, egész kicsiny területre, mintegy hét kilométerre korlátozták s itt újra meg újra előretörték, tekintet nélkül az áldozatokra. Veszteségeik száma bizonyosan felülmúlta az 50.000-et.

A technikájuk az volt, hogy minden rohamtámadást irtózatos tüzérségi tüzzel készí-

Német 21 centiméteres mozsárgyú

tettek elő. Nagymennyiségű nehéz űteget csoportosítottak össze és hirtelen oly hatalmasan kezdték a rohamra kiszemelt lövészárokrész gránátokkal elárasztani, hogy a lövések szünet nélkül, mint a gépfegyverből a golyók, hullottak a fedezékekre és' a szó szoros értelmében elborították a lövészárkokat. Ahol a gránátok lecsaptak, szinte fal támadt a fekete füstből, melyet a felrobbanó lövedékek villanásai és a feltárt földtörmelékek és kövek tettek még félelmesebbé. Egyetlen bömbölés és ropogás töltötte be a levegőt, amihez hasonló a természetben ismert hangok között nincs — talán még a kitörő vulkán mennydörgése hasonlítható leginkább hozzá.

Ennek a tüzelésnek már a hangja is olyan próbára teszi az idegeket, amilyenre eddig még nem volt példa s amilyenre senki sem hitte volna képesnek az ember idegrendszerét. A pergőtűzben a gondolkodóképesség megszűnik, az ember elkábul, alétan terül el vagy földbe gyökerzik a lába, csak úgy ott marad azon a helyen, ahová állították és várja a végététí . . .

Azt beszélik a katonák, hogyha az ágyúzás hirtelen elhallgatott, a sajátságos, természetellenes hirtelenséggel beálló csöndben hallani lehetett a pacsirták énekét, amellyel a tavasz közeledését köszöntötték.

Nem csoda, hogy a lövészárók ilyen rettenetes ágyúzás következtében betemetődött. Ekkor kezdődött a roham, amelyben a franciák kímélet nélkül, zárt oszlopokban nyomultak előre, néha még lovagló tiszteket is lehetett látni, amint tüzeltek a katonákat.

Az ilyen rohamnak azután természetesen sikerült a teljesen össze-lövöldözött és jóformán védtelenné vált lövészárkokat elfoglalni, de az emögött lévő ép német állásoknak a tüzeben megtörött a további előrenyomulás és pedig rettenetes veszteségek között.

Ahol be is tudtak ékelődni az előretörő francia csapatok a német vonalakba, ott sem tudták a helyzetet döntő formában kihasználni, mert ki voltak téve a szomszédos német állások oldaltüzeinek s később a németek szívós kitartással végzett árkáosztámadással, aknákkal vagy kézigránátokkal visszaszerezték az elfoglalt állást.

Így az egész hatalmas champagnei harc úgy tűnik föl, mint egy csaknem zavaros ide-oda ingadozása a tényereségnek és veszteségnek, a terepet hálószerűen elborító lövészárkokrendszerben, úgyhogy gyakran maguk a vezetők se tudták pontosan, hogy áll mindenütt a nyereség és veszteség: csak egy volt bizonyos, hogy a francia offenzíva összeomlott a németek szinte emberfölötti ellenálló erején és idegrendszerük szívósságán.”

A kربول-szakadék

A pergőtüzes rohamok után csendesebb harcok következtek a vérbe borult champagnei fronton is. Ennek a harcnak a képét így rajzolta meg a harctéri tudósítás:

„Ragyogóan tiszta, téliesen hideg nap volt, amikor a harcteret különböző irányokban bejártuk és az egyes katonai megfigyelőhelyeken levő nagy messzelátókon végignéztük.

A vakítóan fehér felhőkkel borított égen repülők keringtek, nem sokat törődve a srapnellekkel, melyeknek robbanását parányi felier felhőcskék jelezték a levegőben. A hullámos vidéket egyes magasabb fekvésű pontokról jól lehetett látni, mert a föld majdnem teljesen kopár, csak itt-ott húzódnak el ritkás, alacsony nyírfaerdők. A községek a legmélyebb dombhajlásokban fekszenek, ahol a meszes földben szivárgó víz összegyülekezik és tiszta vizű forrásokban jön napvilágra.

Ami községet láttam, borzasztóan megviselte a hónapok óta tartó ágyúzás. A németek nem is igen laknak ezekben az összeomlott közsé-

>CE_]fd#Yrhbf a Yh\UXz`zqU'WUa dU[bY] ZfcbhcbzU\Ufa UX]_j cbU'zU'c' g]_Yf`hU'ZUb!
WU'Y fYm f'fga Y[z`hUb]za U'X]bbYb j [ggUj Yfb]

gekben, inkább a száraz dombokon ástak maguknak nagyon ügyes lakásokat, nagyobbára a föld alatt, pompásan alkalmazkodva a terephez, úgyhogy nemcsak az ellenség nem láthat belőlük semmit, hanem a repülőktől is biztosítva vannak. Az erdőben úgy be voltak ezek a lakások borítva faággal, földdel, hogy csak egész közelről lehetett őket felismerni. Olyan jól berendezkedtek, hogy még kavicssal hintett utakat is csináltak az erdőben,

mint a nagyúri parkokban, az árkok felett csinos rácsos hidacskákat csináltak, még szobrokat is faragtak parkjuk díszéül a könnyen feldolgozható mészkőből. Voltak kiterjedt kórházi telepeik jól berendezett földalatti operációs-termekkel, voltak láthatatlan lóistállóik, kantinjaik, fürdők, mosókonyháik és még kápolnájuk is volt az erdőben; deszkából, csúcsíves gót stílusban építették s kis oltár is volt benne, amely előtt a vasárnapi

istentiszteleteket tartották. Az egész terep hemzsegett a buzgólkodó szürke alakoktól. Amint persze ellenséges repülőgép mutatkozott, minden eltűnt.

Amikor arra bolyongtam, lövöldöztek mindkét részről, néha nem is messze tőlünk hullottak le a gránátok és srappellek. A katonák alig hallgattak oda, az előbbi napok után ez a lövöldözés olyan volt nekik, mint a vasárnap délutáni csönd.

Egy tüzérségi megfigyelőállás ollószerű távcsövén át láthattam

a híres 196-os magaslatot, amelynek védelmezésénél Eitel Frigyes herceg, a császár fia a pour le mérite rendjeletet szerezte.

Odább látni lehetett a karbol-szakadékokat, amelyet a benne lévő sok holttestről neveztek így el a katonák. Borzalmas hely volt ez, szorosán a francia állások előtt. Egy szelíd dombhajlásan széles sávban kis fekete pontok vonultak végig, mint a légyfoltok a falon. Halott franciák voltak, romjai ama rohamozóknak, akiket a németek tüzelése kaszált le és mostanáig sincsenek eltemetve, mert a két ellenséges vonal közti területre estek, ahol a halál uralkodik . .

„Az áldozatot nem hiába hozták ..

Március 20-ig szinte szünetlenül folytak tovább Perthes környékén a konok francia támadások. Jóformán alig volt nap, hogy a német védőseregnek ne kellett volna a franciák halálmegvető bátorsággal végrehajtott rohamait visszaverniük.

De már március 10-én a német nagy főhadiszállás a következőket közölte:

5 WUa dU[bY" VJUH i hzb" B fa YhgVYg" hY_ Y[mZUbWUj zfcgj Ug h' z' ca zgzfU][nY_gnYbY_

„A legutóbbi napokban jelentett harcokkal a „champagnei téli csata” annyiban befejezéshez jutott, hogy a végleges eredménnyel az ellenséges erőkiejtésnek semmiféle újabb föllobbanása nem változtathat. A csata a francia hadvezetőségnek abból a szándékából eredt, hogy a mazuri tavaknál erősen szorongatott oroszok helyzetén könnyítsen egy áttörési kísérlettel, amelyet az áldozat nagyságára való minden tekintet nélkül szándékoztak végrehajtani. A mazuri csata ismert eredménye mutatja, hogy ezt a célt semmiképpen sem érték el. De ma már megállapítható az is, hogy a francia át törési kísérlet is teljesen és siralmasan meghiúsult.

Az ellenség február 16-ika óta éjjel-nappal, tartó szüntelen harcokban egymásután több mint hat teljes létszámú hadtestet és töménytelen saját és amerikai gyártmányú nehéz tüzérségi löszert vitt harcba a két gyöngye rajnai hadosztály által védett hét kilométernyi arcvonallal. Sokszor több mint százezer lövést adtak le 24 óra alatt.

A rajnaiak és a gárdának az ő támogatásukra odavont zászlóaljai hatszoros túlerő rohamában nemcsak rendíthetetlenül helytállottak, hanem elég gyakorta erőteljes ellentámadásokkal ezeket a támadásokat meg is előzték.

Így magyarázható, hogy noha itt tisztán védelmi harc folyt, mégis több mint 2500 fogoly maradt a németek kezén. Igaz, hogy a németek veszteségei a vitéz ellenséggel szemben súlyosak, sőt meghaladják azokat a veszteségeket, amelyeket a mazuri csatában résztvevő összes német erők szenvedtek, de az áldozatot nem hiába hozták. Az ellenség vesztesége legalább is a németekének háromszorosára, azaz 45.000 emberre becsülhető.”

A német hivatalos jelentés elismerően szól a francia rohamcsapatok vitézségéről. A németek megtanulták már akkor, hogy a francia „vitéz ellenség”, akinek bátorságával, elszántságával számolni kell a háború folyamán.

Beismerte a hivatalos német jelentés azt is, hogy a champagnei téli csatában mintegy tizenötezer emberét veszítette el a német védősereg, a franciák negyvenöt ezernyi veszteségével szemben.

A valóságban azonban — amint azt a történettudomány megállapította — ennél sokkal nagyobb volt a német haderő vesztesége. Legalább harmincezerre becsülik a champagnei téli csata német halottainak, sebesültjeinek és foglyainak a számát, úgyhogy bátran el lehet mondani, hogy ebben az egyhónapos harcban a szembenálló feleknek kerek számban 75 ezer főnyi veszteségük volt.

Hetvenötezer ember!

Rettenetes szám!

Hetvenötezer francia és német család gyásza és kétségbeesése.

Hetvenötezer élet katasztrófája ...

És ez a csata csak egyik harca volt a szélrózsa minden irányában tomboló nagy küzdelemnek.

A világháború csak most bontakozott ki a maga szörnyű nagyságában, hatalmas méreteiben.

Eláll az ember szívverése, ha a hetvenötezer halottra gondol, akik „az áldozatot nem hiába hozták . . .”

♦

Garibaldi unokái,

a francia miniszterelnök meg a német vezérkari főnök fia

A hősi halál szekere száguldozott Nyugaton, Keleten, Délen és Északon.

A nagy fergeteg szélvésze kergette, sodorta a halál mesgyéjére a bátor férfiakat. A harcban álló nemzetek díszzeit, virágait. . .

Hazájáért, zászlaja becsületéért ontotta vérét dúsán a magyar, a német, a francia, az angol, a belga, az orosz, a szerb . . . Pusztult a nemzetek színe-java . . .

Bátran nézett szembe a halállal a föld egyszerű népe, az iparos, a munkás, a hivatalnok, a kereskedő, a földbirtokos, a tanár, az ügyvéd, a társadalom minden rétege. '

Alig-alig akadt már család, amelynek ne lett volna hősi halottja. A halottat megsiratták, azután a férfirokonok mentek tovább a harcba...

Sok idő nem volt a sírásra, a sópánkodásra.

A naponként megjelenő veszteséglistákat szorongó szívvel bön-gészték az anyák, a feleségek, a gyermekek, a testvérek.

És a veszteséglista napról-napra hozta az újabb neveket.

A hosszú-hosszú listán szerepeltek kis emberek, nagy emberek., gazdagok, szegények, abban a Sorrendben, ahogy a Végzet fölírt a neveket, véget érni nem akaró hosszú lajstromán.

1915 elején érdekes nevek kerültek erre a szomorú listára.

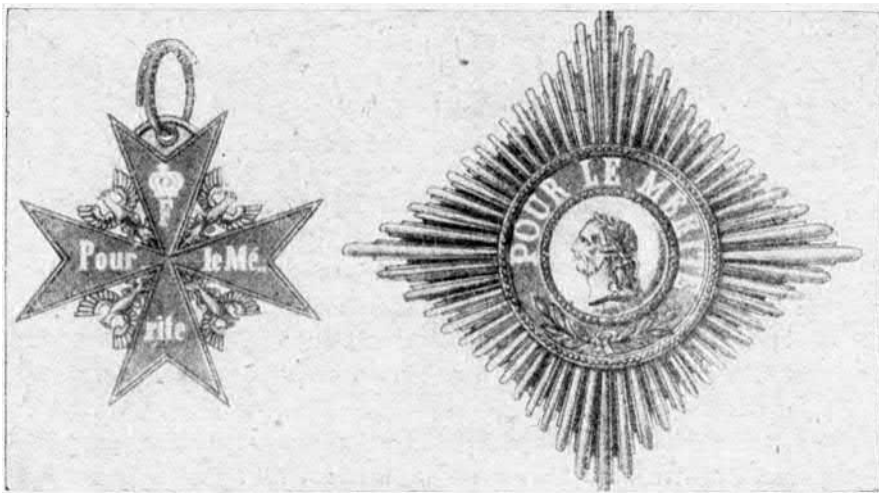
Franciaországból jöttek a jelentésiek.

A nyugati harctéren esett el Garibaldinak, a nagy olasz szabadság-hősnek két unokája.

A nagy Garibaldinak négy unokája volt. Amikor kitört a világ-

háború a Garibaldi-fiúk megalakították az olasz önkéntesekből álló Garibaldi-légiót, melynek szolgálatait fölajánlották a francia hadvezetőségnek. Mondani sem kell talán, hogy a franciák örömmel fogadták az olasz „testvér nemzet” fiait, akik nehéz harcukban segítségükre siettek. És a Garibaldi-légió, amely már a háború első időszakában sok áldozatot hozott a francia ügyért, a téli hónapokban az Argonne-okban küzdött a németek ellen.

Ezen a nehéz frontszakaszon esett el újév napján Garibaldi Brúnó,

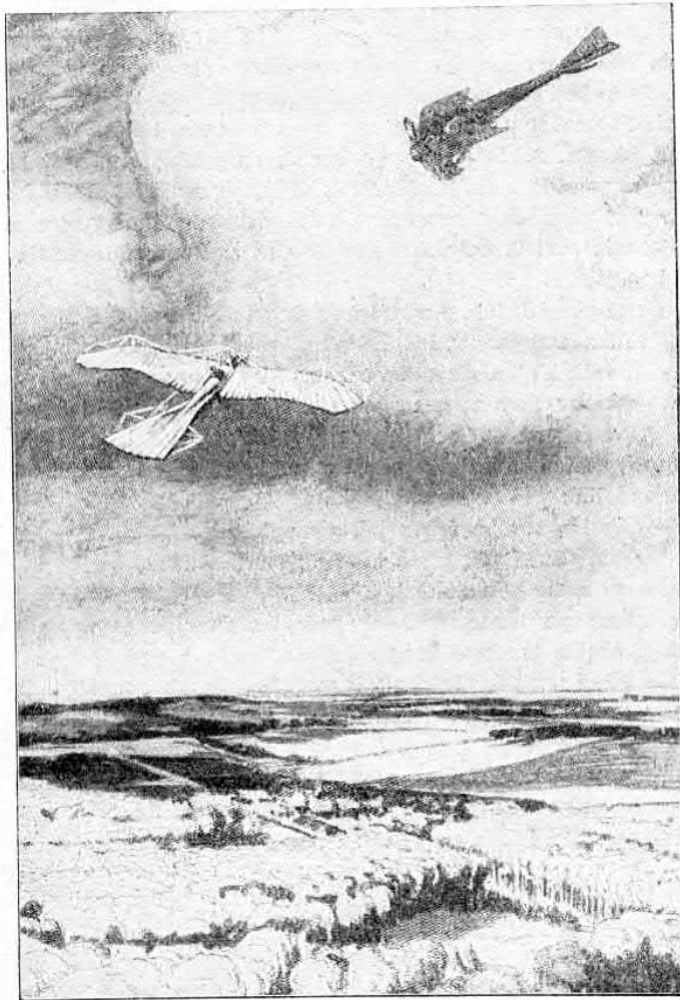
5 bfa Yh8tci f`Y'a fflM' fff fJYa `4 HU a ULfYbXY" 5nYg j Y UZ HgnHY bY fgr fnglgl
 hY_bY_zUa zgcX]__U`U'rzVcfbc_c_bU_fgU'ZYXY'a]VU'Zxc_hU['U]bU_\UfMff] fFXVa Yjh
 1 HU a UnHU U bfa YhVzgnzf

akinek holttestét nagy pompával szállították Rómába. A díszes temetésen résztvettek: az angol és francia nagykövet, a szerb, montenegrói és görög követ, a Garibaldi-család baráti köre, továbbá sok száz hazafias egyesület zászlóik alatt.

Még jóformán el sem felejtette az olasz főváros Garibaldi Brúnó temetését, amely politikai tüntetésnek is beillett, amikor megjött a híre, hogy az Argonne-okban még egy Garibaldi halt hősi halált. A második temetés még nagyobb pompával, még nagyobb részvétellel zajlott le és még nagyobb mértékben teremtett hangulatot amellet, hogy az olaszoknak a franciák pártjára kell állani a nemzetek harcában.

A négy Garibaldi-testvér közül kettő elesett, a másik kettő tovább harcolt az önkéntes olasz légióval, amelynek szereplése egyre jobban folygújtotta az olasz háborús lelkesedés fáklyáját. . .

Ugyanebben az időben Viviani francia miniszterelnököt arról értesítették, hogy legifjabb fia, aki gyalogos katonaként szolgált a

Német és francia repülőgép harca Amiens környékén. A francia Blériot-gép és a német „taube” golyósóroval küzdött egymás ellen

champagnei fronton, a német lövészárkok ellen intézett támadásnál hősi halált halt.

Pár nappal később pedig híre érkezett, hogy a január 12-iki támadásnál, amely Amiens városa ellen irányult, Falkenhayn kapitány, aviatikus, a német nagy vezérkar főnökének a fia is elesett. Falkenhayn kapitány egy utas kíséretében egy „Taube”-t vezetett, de gépét egy francia Bleriot-rendszerű repülőgép utolérte és egy órai üldözés után a francia aviatikusnak sikerült a német repülőgépet golyószóróval eltalálni. Falkenhayn kapitányt egy lövés a szívéen találta és nyomban halálát okozta. Kísérője is megsebesült, mire kénytelen volt még az ellenséges vonalon belül leszállani. A hős kapitány holttestét a franciák az amiensi városházán ravatalozták föl, azután a legnagyobb katonai tiszteletadás mellett helyezték nyugalomra az amiensi temető csendes földjében.

És megisméltődött a szomorú és megrendítő eset, ami Hötzendorfi Conráddal, a magyar-osztrák hadsereg vezérkari főnökével történt a galíciai harcok idején. Conrád vezérkari főnök éppen vezérkari tisztjeivel egy haditervet beszélt meg, amikor jelentették főhadnagy fia elését. A vezérkari főnök elsápadt, percekig szótlanul, mereven maga elé nézett, azután letörülte a szemét ellepő könnyeket és nagy önuralommal mondotta:

— Uraim, tovább folytatjuk a munkát. . .

Ugyanilyen körülmények között hozták a német vezérkari főnök tudomására is fia hősi halálát.

Falkenhayn tábornok is elsápadt, szótlanul meredt maga elé percekig, azután reszkető hangon jelentette ki:

— Fiam szent ügyünkért halt meg, fájdalommat enyhíti a büszkeség érzése. Büszke vagyok fiam hősiességére. Uraim, folytassuk a tanácskozást . . .

Nem volt idő a sírásra, a sópánkodásra.

A háború szekere gyors iramban gördült tovább.

A vezérkari főnök elsősorban katona volt és csak azután apa . . .

A török félhold harca

A szent háború

Törökország nagyon jól tudta, hogy a világháborúban igen sok veszteni valója van. Tisztában voltak vele a török államférfiak, hogyha az ántánt legyőzi a központi hatalmakat, akkor reá kerül a sor és az ánlánt feldarabolja a török félhold birodalmát.

Oroszország mindenáron hatalmába akarta keríteni Konslanli-nápolyt, azzal a kis darab földdel együLt, amelyet a három év előtti balkáni háborúban Törökország az ő európai birtokából még meg tudott menteni.

De ugyanilyen veszedelem fenyegette nemcsak orosz, hanem angol és francia részről a Dardanellákat, Kis-Ázsiát, Palesztinát és Egyiptomot is, mely utóbbi voltaképpen Törökország egyik tartománya volt, amelyet azonban Anglia már a háború előtt elfoglall az erősebb jogán, elismerve a látszat kedvéért a szultán főnnhatóságát.

Törökországot minden érdekszála a központi hatalmakhoz fűzte.

V. Mohamed szultán a világháború kitörése után még három hónapig semleges maradt, főleg azért, hogy Törökország kellőképpen felkészülhessen a háborúra, amelynek előbb-utóbb be kellett következnie. Törökország a balkáni háborúban nemcsak hogy európai birodalmának majdnem kilencedtizedrészét elvesztette, hanem azonfelül még minden erejét is kimerítette, úgyhogy a háború kitörésekor lázas gyorsasággal kellett hozzálátania hadserege újjászervezéséhez, védelmi erődjének a rendbehozásához, amiben nagy segítségére volt Németország. Innen kapott kipróbált tiszteket, ágyúkat, lövészeket és nagy pénzbeli támogatást.

A monarchia is hozzájárult, főként harminc és feles motoros ütegekkel a török hadsereg és a dardanellai védőművek megerősítéséhez, sőt a háború további folyamán magyar-osztrák csapatok is kerültek a török harctér legtávolibb pontjaira is.

Török tengerészkatonák a Dardanelláknál

A háborús hangulat egyre izzóbbá vált a török félhold birodalmában. A porta lázas sietséggel készült, hogy helytállhasson, ha meg kell a fegyvert ragadni.

Konstantinápoly körül már három hadsereget vontak össze és szereltek föl a német vezérkari tisztek. Az egyik hadseregnek Limán von Sanders basa, a német tábornok, a másiknak Dzsemal basa, a harmadiknak Izzet Hasszán basa lett a főparancsnoka.

Időközben Belgiumból megérkezett Konstantinápolyba von dér Goltz német tábornok is, aki a török hadsereg újjászervezésén már két évig fáradozott és aki most, mint Goltz basa, átvette a török haderő legfőbb vezérletét.

Közben a porta erősen hozzálátott a török flotta szervezéséhez. A németektől vásárolt Goeben kapitánya Enver bég, a Breslau kapitánya pedig Dzsevil effendi lett. Az előbbi hajó nevét nagy ünnepek közt „Szelim szultán”-ra, az utóbbiét „Midilli”-re változtatták.

Már meglehetősen előhaladt a török véderő újjászervezése, amikor október végén Oroszország felszólította a portát, hogy engedjen neki szabad átjárást a Dardanellákon. A porta válasza az volt, hogy hadihajókat küldött a Fekete-tengerre és több orosz kikötővárost bombáztatott, többek között a híres Szebasztopolt is. Formális had-

üzenetre tehát nem is került a sor: Törökország egyszerűen megkezdte a háborút.

A szultán ekkor kiáltványt intézett Kelet összes muzulmánjaihoz, hogy sorakozzanak a Próféta zöld zászlaja alá.

A török hadseregek mingyárt meg is indultak a Kaukázusba az oroszok ellen és a Szezi-csatorna felé Anglia ellen.

Csakhamar sor került a Dardanellák birtokáért folyó, rendkívül heves és elszánt harcokra is, úgyhogy a központi hatalmak erős támogatásával újjászervezett török hadseregnek meg kellett osztania haderejét a különböző pontok között.

Nagy erőpróba várt a félhold birodalmára.

És minden jel mellett szólt, hogy az újjáéledt Törökország diadalmasan meg fogja -állani a nagy próbát.

Igaz, hogy a központi hatalmak, különösképpen pedig Németország szinte erejükön túlmenő támogatásban részesítették a török szövetségest. Nemcsak hadiszereket, hanem műszaki és frontcsapatokat is küldtek a török frontokra miáltal meglehetősen legyöngítették és

? UrcbU] gnc [z UHFU Y Ybh Yn " fY] h f" b fdZY Y žU] U \ UFVWU i [ntUb U _U a UhUbc_ j c hU žXY U žcbha " [" hā] bXYb ž Y bY \ ž n a i b _zhj f [YnhY _

szétforgácsolták a maguk erejét. Holott ezeket a jelentékeny katonai erőket maguk is igen jól fölhasználhatták volna akár a nyugati fronton, akár az orosz túlerő ellen vívott küzdelemben.

< i a UlfU VY[i a : Y YhbXIU] 6\cdU' Z'YXY'Ya b 'YzU.]hUn'Ub[c'c. YZc[HJ_ža Yfh
U'a i ni 'a zb]bX]U] Z'YXY'a Y_ bYj JVYb'_"j Yrgf[VYb 'zfhU'hf" _gni' rzbbz'

De hát a központi hatalmak abban bizakodtak, hogy Törökország hadbaszállása beláthatatlan nagy következményekkel jár majd Anglia világhatalmi helyzetének szempontjából. Arra számítottak Berlinben és Bécsben, hogy a szultán fölhívására a Próféta zászlaja alá seregük majd a világ minden mohamedánja és kitör a „dsihád”, a „szent háború”, melyben résztvesz Marokkótól Indiáig, Szudántól Turkesztánig minden igazhitű mohamedánus.

Sajnos, e remények meghiúsultak.

A „szentháború” reménye nagy csalódást hozott.

Nem lázadtak fel az angol uralom ellen India mohamedánjai, nem ragadtak fegyvert Marokkó arabjai és nem seregletek a padisah zászlaja alá sem Szudán, sem Turkesztán igazhívói.

„Az iszlám toborzó ereje kihaltak bizonyult.”

5nUb[c'c_VgU_CfJzgj]z'hoz|Xt*Y'YbAVYbVcVgzhctz_ignU!
VUXcb 6\cdU 'tY'XY'Ya b 'fn

Viszont a központi hatalmaknak óriási érdekei fűződtek ahhoz, hogy Törökországot megvédjék az összeomlástól.

Ha az ántánt ki tudja erőszakolni Törökországtól a Dardanellák megnyitását, a nyugati hatalmak meg tudják teremteni Oroszországgal a közvetlen kapcsolatot, ami végzetes következményekkel járt volna.

Ekkor már a nyugati hatalmak — hogy minél szorosabban az álltáidhoz fűzzék a cár birodalmát, — odaigérték Oroszországnak Konstantinápolyt és biztosították számára, egyelőre persze csak ígérettel, a Boszporuszon és a Dardanellákon át való szabad közlekedést.

Ehhez azonban elsősorban az kellett, hogy az ántánt ura legyen a Dardanelláknak.

Hozzá is fogott lázas buzgalommal Anglia és Franciaország, hogy ennek a föltételnek megfeleljenek.

Megindult a nagy harc a Dardanellákért.

Az elkeseredett, gigászi harc, amely szörnyű áldozatokkal járt és amely egyike lett a világháború legnagyobb hadműveleteinek.

A Dardanellák

Az ó-görög monda szerint Nephelének, a felhők istenasszonyának volt leánya Hello, aki gonosz mostohaapja elől egy aranykos hátán menekült. A kos hegyen-völgyön át repült az istenasszony gyermekével, míg elérkezett a tenger fölé. A végtelen vizek moraj ló zúgása elszédítette a kisleányt és a szerencsétlen Helle belezuhant a fehéren fodrozott, kék hullámsírba, melyet róla nevezett el Hellespontusnak, azaz Helle tengerének a görögség.

Ez a Hellespontus, mely a Márvány-tengerből — tehát ezen át Konstantinápolyból — délnyugati irányban vezet a Dardanellák szorosába, mindenkor nagy szerepet játszott a görögök történetében.

Itt veretett hidat Xerxes perzsa király is a tengeren, mikor milliós hadseregével elárasztolta Thráciát és Macedóniát, hogy vérbe fojtsa a görög szabadságot. És amikor a vihar pozdorjává törte a perzsák hajóhídját, a dölyfös zsarnok százezer rabszolgával megkorbácsoltatta a tengert, amiért föl ,mert lázadni ellene! . . .

Ebből a szűk tengertorkolatból ugyancsak délnyugati irányban vezet ki az Égei-tengerre a Dardanellák szorosa, a Marmara-tengert a Boszporusszal összekötő keskeny tengerszoros, amely nevét egy Dardanos nevű, antik városkától nyerte.

A Dardanellák szorosa kulcsa és kapuja Konstantinápolynak, mely egyúttal a Fekete-tenger korlátlan uralmát és birtokát biztosítja. Akié a Dardanellák, azé Konstantinápoly is: és Törökország azért hirdette ki a szent háborút, azért ragadott fegyvert a központi hatalmak oldalán, hogy utolsó csepp vérig védelmezhesse ezt a fontos tengerszorost, melynek birtokára Oroszország oly mohón vágyakozott. . .

Az orosz cárok másfél századon át hét véres háborút vezettek Törökország ellen. Céljuk mindig Konstantinápoly és a Dardanellák elfoglalása volt. De Konstantinápolyig sem tudtak soha eljutni. A többi európai nagyhatalom nem nézte természetesen jószemmel Oroszország aspirációit, háborút viseltek ellene és szerződést szerződésre halmoztak.

Természetes, hogy ilyen körülmények között a törökök igyekeztek

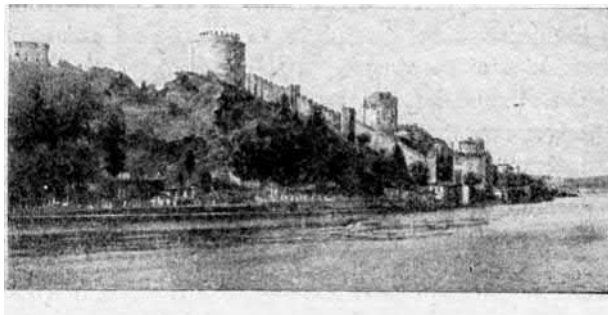
a Dardanellákat minél jobban megerősíteni, különösen pedig legkeskenyebb helyén, Nagara és Kepes Bumm között, ahol nem egészen két kilométer a szoros szélessége.

A nemzetközi szerződések kimondották, hogy a Dardanellákon minden idegen nemzetiségű hajónak tilos az átjárás.

Ezzel a szerződéssel, no meg a török fegyveres védelemmel szállt most szembe az ántánt hadiflottája, amely hatvan félelmetes hajóóriással fölvonult a Dardanellák elé, hogy megostromolja Bizánc kapuját. . .

Lássuk már most, milyen is volt a Dardanellák védelme és az ántánt milyen reménységekkel foghatott ennek a nagyszabású vállalkozásnak a megkezdéséhez?

Mikor először futott híre a központi hatalmak országaiban, hogy az ántánt hadiflottája megkezdte a

A Boszporusz dilli bejárója

Dardanellák ostromát, lélekzetét visszafojtva kérdezte magában mindenki, hogy mi lesz, ha az egyesült angol-francia hajóhadnak sikerül rommá löni a Dardanellák erődjait és betörni a tengerszorosba? . . .

E kérdésre a választ mélységes aggodalommal adta meg önmagának mindenki: Törökország kiszorul Európából . . . Oroszország, mely Nagy Péter cár óta a bizánci keletrómai császárság örökösének hirdeti magát, elfoglalja Konstantinápolyt, ura lesz a Fekete-tengernek és a Dardanellákon át kijut a Földközi-tengerre, ahonnan mindig ki volt zárva és ahol most egyesülhet majd nyugati szövetségeseivel Németország és a monarchia ellen. Kétségtelen, hogy abban a pillanatban a balkáni államok mind csatlakoznak az ántánthoz . . .

Egyszóval: mindenki megérezte, mindenki tudta, milyen óriási érdekek fűződtek a Dardanellák megvédéséhez.

Rögtön meglátjuk, milyen volt ez a védelem?

Rögtön meglátjuk, bevehető volt-e a Dardanellák szorosa? Volt-e mód arra, hogy az egyesült angol-francia flotta betörjön a tengerszorosba és fölhajózva a Hellespontuson a Márvány-tengerbe, megostromolliassa Konstantinápolyt? . . .

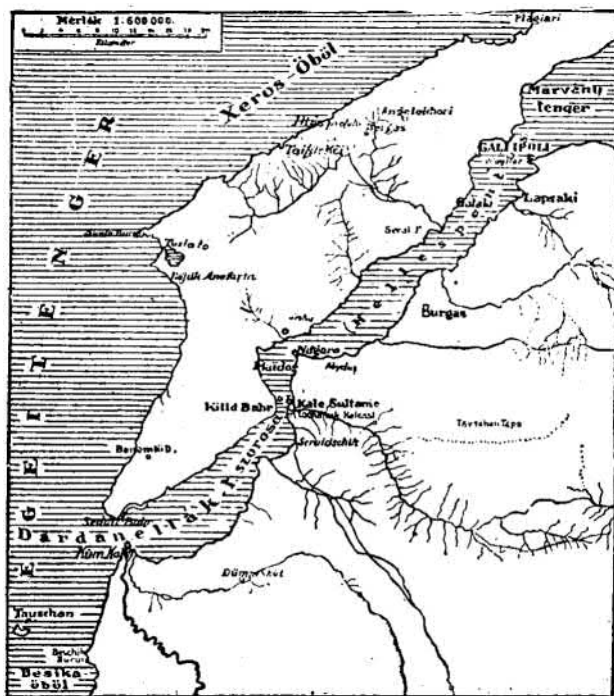
A Dardanellák ostroma

A Dardanellák bejáratát, mint térképünkön látható, két szemben fekvő erőd: a Szeddil-Bahr és a Kum Kale védelmezte.

A Dardanellák ostromára induló hajóhadnak először is ezt a két modern, hatalmas erődöt kellett ártalmatlanná tenni.

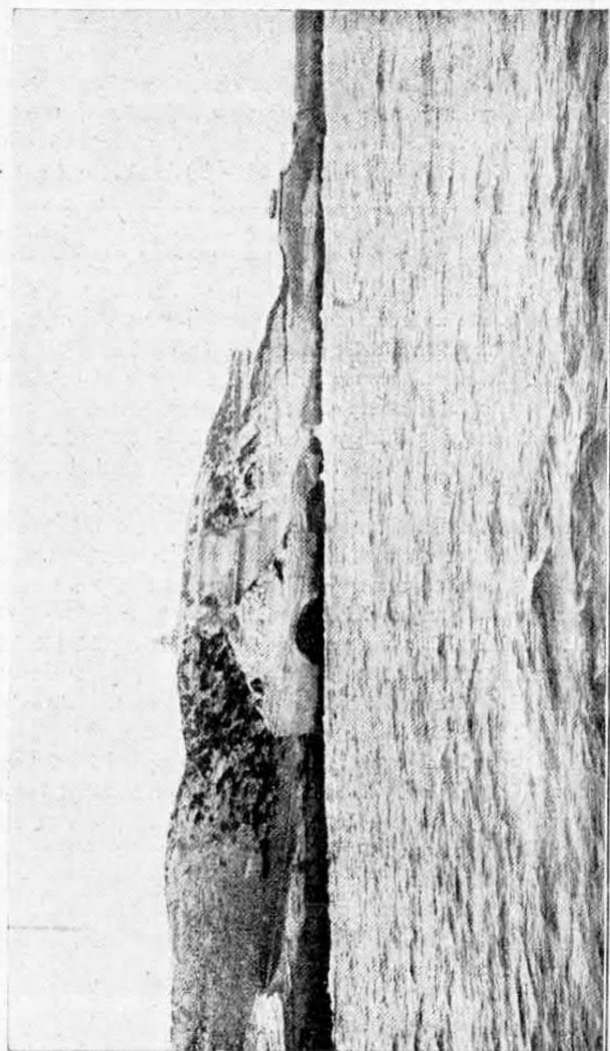
A központi hatalmak katonai szakértői első perctől kezdve azt hangoztatták, hogy az ántánt vállalkozása feltétlenül fiaskóval végződik.

Í Föltéve — mondták, — hogy a hatalmas dreadnoughtok 8—10 kilométerre hordó óriási ágyúikkal rommálövik a Dardanellák kapuját őrző két erősséget, akkor ez még mindig nem jelenti a Dardanellák elfoglalását. Ez csak a bejáratot tenné szabaddá, de nem magát a tengersizort, melyet mintegy 70 kilométer hosszúságban többszörös aknasorok zárnak el, a két parton pedig az erődök egész sora dominál.

A Dardanellák térképe, amely világosan megmutatja, milyen nehéz; szinte lehetetlen földatra vállalkozott a francia-angol flotta, mikor ostrommal akarta elfoglalni a szoros bejáratját

Í Tegyük föl azonban, hogy elesik a szoros kapujának két erődje és az ostromló flotta előtt megnyílik az út a Dardanellákon fölfelé. A hadihajók akkor sem mernének és akkor sem tudnának végigjutni az aknákkal beszórt szorison. Fölszedni, kihalászni ezeket az aknákat képtelenség, mert a partokon végig erődök vannak, amelyek golyózáporral árasztanak el a szorosba beme-részkedő ellenségeshajókat. A szoros szűkebb ré-

A Szedi-El-Bahr ered a Dardanellek északi bejárataánál. Ez az ered is számos túmadást verte vissza az angol-franciai, ottomán

dreadnoughtok 2—3, legfeljebb 3—4 kilométernyire volnának kénytelenek elhaladni az erődök előtt, ezeknek ágyúi valamennyit elsüllyesztenék, mivel ekkora távolságról már a 15—21 centiméteres gránátok is átütik a legvastagabb hajópáncélt.

Így nyilatkoztak a katonai szakértők, akiknek a véleményét még azzal kell kiegészíteni, hogy a dreadnoughtok a legjobb esetben is csak a Kilid Bahr és Kaié Szultánié erődökig juthattak volna el. Mert itt a szoros (lásd a térképen!) helyenként alig 1½—2 kilométer széles, tehát az erődök ágyúi játszi könnyedséggel pozdorjává zúzhatták volna a bemerészkedő hajókat.

Mindezen kívül ott voltak még a német tengeralattjáró naszádok is, amelyeknek vezetésében és kezelésében a német tengerészek utolérhetetleneknek bizonyultak és amelyek minden egyébtől eltekintve, könnyen elbánhattak volna a szűk szorosba betóduló hadihajókkal.

A tapasztalat beigazolta a szakértők véleményét. Óriási áldozatok árán rájött erre az ántánt is, amely ekkor újabb megoldással kísérletezett.

Amikor látták ugyanis, hogy a tenger felől lehetetlen bevenni a Dardanellákat, illetve nem lehet kierőszakolni az utat Konstantinápolyig, elhatározták, hogy szárazföldön kísérik meg az előtörést. És erre a célra Gallipoli félszigetét szemelték ki, ezt a 80 kilométer hosszú, helyenként 17 kilométer széles, csupa mészkőhegygel borított félszigetet, amely a Dardanellák szorosának északnyugati párkánya és amelyen keresztül a Boszporusz európai partjára lehet eljutni.

De hát a szárazföldi ostrom sem volt sokkal könnyebb föladat a tengeri ostromnál. Amikor az angol-francia hajóhad megkezdte csapatainak a Gallipoli-félszigeten való kihajózását, a török hadvezetőség szárazföldi haderejének legjavát küldte az erődök védelmére.

Legalább negyedmillió ember kellett volna a gigászi föladat megvalósításához. Már pedig ennyi katonát partra szállítani, ennyi katonát — az anyaországtól elvágva — élelmezni, lőszerpótlással ellátni olyan nehézségeket jelentett, amelyek eleve legyőzhetetleneknek látszottak.

Az ántánt azonban megpróbálta a lehetetlent is, noha korántsem volt negyedmillió fölösleges embere, akiket a nyugati harctéren nélkülözhetett volna.

Presztízskérdéssé lett a nyugati hatalmak számára, hogy a „beteg ember” legértékesebb kincsét: a Dardanellákat és Konstantinápolyi meghódítsák . . . Sikerül-e a nagy vállalkozás?

A lelkes török védősereg és a német vezérkar meggyőződése az volt, hogy: nem!

Kudarcot vall az angol-francia flotta

Az angol kormány 1915 január 2-án tudomására hozta a török kormánynak, hogy fegyveres erővel támadja meg a Dardanellákat és fölvonul Konstantinápoly ellen, ha a török hadvezetőség nem vonja vissza Egyiptom földjén előnyomuló csapatát.

A török kormány természetesen elutasító választ adott, mert hiszen Egyiptomot nem adhatta át az angoloknak egyetlen kéréző szóra. Különben is ekkor már a központi hatalmak hathatós segítségével a Dardanellák szárazföldi és tengeri erődítéseinek az ellenállóképességét sikerült oly magas fokra emelni, hogy nyugodtan lehetett várni az ellenség támadásait. A dardanellai erődökben és a gallipoli erősségekben a legkiválóbb török, német és magyar-osztrák csapatok gyűltek össze, hogy szembenézzenek a támadásra jövő ellenséggel.

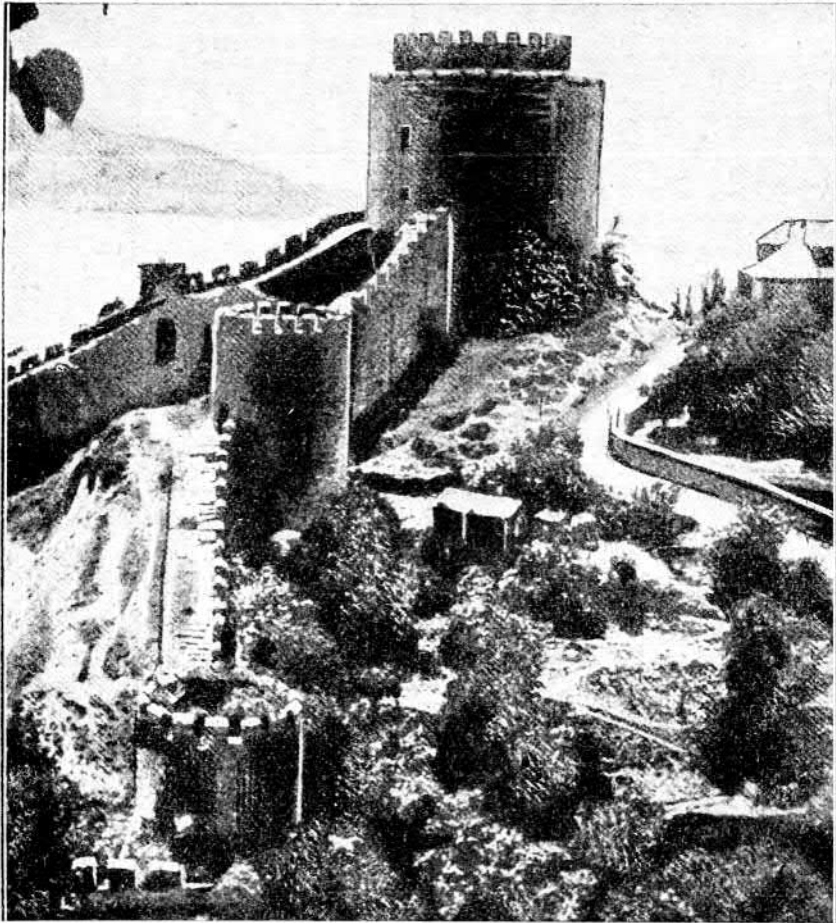
Az ostrom megindulására nem kellett sokáig várni.

Jóformán az egész francia tengeri haderő és az egész angol földközi-tengeri flotta útnak eredt a Dardanellák felé. Az operációkhoz megfelelő bázist kellett először teremteni. Az ántánt egyszerűen oldotta meg ezt a fontos kérdést. Az erősebb jogán görög szigeteket szállottak meg a szövetséges hatalmak az Égei-tengeren, ahol Tenedosz, Imbrosz, Lemnosz és Mytiléne szigeteit használták föl a Dardanella-flotta bázisául és a seregyűjtés céljaira. Igaz, hogy ezzel a leghatározottabban megsértették Görögország semlegességét, de hát rájött már Anglia is arra, hogy a háborúban nem lehet túlságosan válogatni az eszközök között.

Az angol kormány fölháborodva ítélte el annakidején a németek eljárását, akik megsértették Belgium semlegességét és emiatt üzenték meg a hadat Németországnak. Most azután ők maguk sem riadtak vissza hasonló eljárástól, mert hadviselési érdekeik ezt kívánták meg.

Igy hát javában folytak az óriási előkészületek a nagy vállalkozás megvalósítása érdekében. Egész januárban és februárban folytak a szállítások a megszállott görög szigetekre, ahol mérhetetlen mennyiségben halmozott föl lőszert és élelmiszert az ántánt. És amikor a nagyszabású előkészületek program szerint befejeződtek, február 26-án megkezdődött a nagy ostrom, melynek kimenetele elé kíváncsi érdeklődéssel nézett az egész világ.

Több mint hatvan angol és francia nagy csatahajó vonult a Dardanellák kapuja elé és a páncélos szörnnyetegek hozzáfogtak a bombázáshoz. Február 26-ától kezdve szinte szünet nélkül dörögtek a hajóágyúk,

Az Ari-Burnu erőd a Dardanellák bejáratánál, amelyet hosszú hónapokig eredménytelenül ostromolt az angol és francia flotta

amelyek nehéz gránátokkal árasztották el a Gallipoli félsziget-csücskében lévő Szeddil Bahr és a kisázsiai paton lévő Kinn Kaleh erődket. Óriási vagyonokkal ért föl az ellövöldözött muníciónak az ára. És ezek a halálra szánt külső erődk hősiessen állták az ostromot.

A hajóágyúk gránátjai természetesen rettenetes károkat okoztak az erődkben, de a német vezetés alatt álló műszaki csapatok szorgalmasan kijavították a folytonossági hiányokat, amit a gránátrobbanások idéztek elő az erődk falai és sáncai között.

Az ostrom hevesége egyre növekedett.

Március első napjaiban az ostrom hevesége tetőfokára hágott. Március negyedikére — éjjel-nappal folyó szüntelen bombázás után — sikerült a támadó hajóhadnak a két külső erődöt a szó szoros értelmében rommá lőni. Szeddil Bahr és Kum Kaleh ágyúi elhallgattak . . .

Az ánlánt ujjongott.

A támadás vezetői elérkezettnek látták a pillanatot a szárazföldi támadásra.

Az angol és francia hajóhad sorkatonasága már március negyedikén megkísérelte a partraszállást, de a csapatoknak véres fővel kellett vissza-

5'8 UFXUbY'z_a Y`YHj\UfVw_VCE'H'f'_h'ghY_Z[nY]_UnUb[c'fgZfUbVWU
VgJdUhc_dUfHfUgnz''zgzh

menekülni a hajókra: az erődök romjai körül erős gyalogsági hadállásokból vették föl a harcot a török csapatok és nemcsak hogy a támadások előretörését akadályozták meg, hanem egészen a tengerpartig szorították vissza a francia-angol hadat, úgyhogy az ostromra menők vad futással vetették magukat csónakjaikba . . . A támadás megghiúsult.

Ezután szinte napról-napra megisméltődtek a partraszállási kísérletek a Dardanellák bejárata körül, de ezek a kísérletek óriási veszteségek mellett sorra megghiúsultak a török védősereg hősie ellenállásán.

Közben a már egyszer elhallgattatott Szeddil Bahr és Kum Kaleh erődöket újra harcképessé építették át a német műszaki csapatok és március 18-án az új erőre kapó erődök nagy sikert értek el.

Március 18-án az egyesült angol-francia flotta nagyszabású áttörési

kísérletbe fogott. Órákon át tartó, heves bombázás után a flotta be akart nyomulni a Dardanellákba. Ezért a könnyelmű kísérletért nagy árat fizetett az ántánt. Az erődök ágyúi az egyesült flotta négy sorhajóját süllyesztették el. Elsüllyedt a „Bouvet” francia sorhajó, a „Gaulois” francia cirkáló, az „Irresistible” angol páncélos cirkáló és az „océán” angol sorhajó. Súlyosan megsérült és egyelőre harcképtelenné vált az angol „Inflexible” páncélos cirkáló is. A szorosba bemerészkedő egyik angol torpedózúzó és aknakereső hajó aknára futott és szintén elsüllyedt.

A szorosokban lerakott aknamezőket ilyen nagyarányú támadás során sem tudták az ellenséges hadihajók fölrobbantani, azonfelül egyre veszedelmesebbekké váltak a német és török tengeralattjáró naszádok is és így a támadás vezetőinek is rá kellett jönniük arra a drágán megfizetett tanulságra, hogy a Dardanellák erődeit a tengerről nem lehet legyőzni és a tengerről nem lehet kierőszakolni a Dardanellák meghódítását.

Március harmincadikén Lemnosz szigetén nagy haditanácsot tartottak a Dardanellák ostromának angol és francia vezérei. A haditanács a szomorú tapasztalatok alapján azt a határozatot hozta, hogy megszünteti a Dardanellák tengeri oszlómára való további kísérleteket.

Ugyanekkor elhatározta a haditanács, hogy miután bebizonyosodott, hogy a Dardanellák erődeit a tengerről a legnagyobb áldozatok árán sem lehet kierőszakolni, a tengeri támadás helyett szárazföldi támadásra térnek át,

Újra megkezdődtek a nagy előkészületek.

Most már a gyalogos harcosok ezrei és ezrei özönlöttek francia és angol hadihajókon a görög szigetekre, hogy a parancsszóra Gallipoli félszigetére törjenek és most már szárazföldi harcokban erőszakolják ki az utat Konstantinápoly felé.

Majd meglátjuk, jobban fogja-e a hadiszerecsé segíteni ezt az újabb vállalkozást.

Egyelőre a török félhold diadalmaskodott a büszke angol-francia flottán.

Az ántánt hiúságát és önérzetét mélyen sértette a dardanellai kudarc . . .

A törökök négy hadsereget állítottak föl, mert négy főfronlon kellett vívni élet-halálharcukat.

Az első front volt a Konstantinápolyi védő Dardanella—Gallipoli front, ahol, mint láttuk, a török védősereg fényesen megállta helyét.

A másik front a kaukázusi harc vonal volt, amely a Fekete-tenger partjától Perzsia északi határvidékéig terjedt. Itt az oroszok kaukázusi haderejével vette föl a harcot a török hadsereg és pedig szintén győzedelmesen, mert a harcok legnagyobb-részt orosz földön folytak és az orosz haderő nem tudott Arméniába, vagyis török földre betörni.

A kaukázusi front Bamtól Olty-n és az Ararát-hegységen keresztül a Perzsia területén lévő Urmia-tóig terjedt. Perzsia semlegességét sem az orosz, sem a török nem tisztelte. Az oroszok is és a törökök is bevonultak Perzsia északi tartományának, Asszerbeid-sánnak a területére és perzsa területen vívták

véres csatáikat. A törökök, hogy az oroszokat megelőzzék, 1915 január 14-én megszállották Tebriszt is, a perzsa tartomány északi fővárosát.

Az ősi ellenségek: a törökök és oroszok elkeseredetten viaskodtak a határszéeli harcokban, anélkül azonban, hogy bármelyikük döntő jelentőségű eredményt tudott volna elérni.

Január havában a törökök jelentékenyen előrehaladtak Orosz

==5WUg<]a]Y[mjdca] \YXj YzU]hUnUb[c'c
Yh'rh' a / rGz [zVCEza Yfh\ a UrUXhUgn]Xtz b!
\cn"] Yhm' zhUnY[mjdca] Zfcbhcb - nx' hr f' -
VgUdUhc_ Z dUfUbVgbc_gz[zh

Örményország földjén, február és március hónapokban azonban az oroszok elkeseredett harcok után visszavették a hódítások nagy részét.

Bármily elszántan, bármily lelkesedéssel folyt a harc a kaukázusi-örmény-perzsa határokon, ezek a harcok — legalább egyelőre — nem haladták túl a kisháború méreteit.

A törökök harmadik frontja a palesztinai-egyiptomi front volt. A háború kitörése után Anglia megerősítette Egyiptomot megszálló csapatait és megszüntette a névleges török fennhatóságot is. Törökország egyik hadseregét küldte Egyiptom, illetve az Egyiptomot megszálló angol haderő ellen. De ez a vállalkozás rendkívüli nehézségekkel járt. Dél-Palesztinából a Szinai-félsziget kopár sivatagain keresztül tudtak csak eljutni a török hadak a Szuezi-csatorna vidékére és a Vörös-tenger partjaira. Már pedig katonai fölvonulás majdnem elképzelhetetlen ezen a teljesen Szahara-szerű terepen.

A török sereg egy része mégis, megküzdve minden nehézséggel, előnyomult a Földközi-tenger partján egészen El Arisig, a Vörös-tenger partvidékén pedig El Akabaig. Az Egyiptom elleni harcot azonban 1915 folyamán már kénytelen volt felfüggeszteni a török hadvezetőség, mert szárazföldi haderejét teljesen lekötötték a kaukázusi és a mezopotámiai harcok és mert a palesztinai sivatagokon való vándorlás nagyon sok áldozatba került.

A legfontosabb ázsiai front a mezopotámiai harcvonal lett. Anglia itt akarta összetörni a török birodalmat.

A török hadvezetőség már jóelőre elküldte negyedik hadseregét Mezopotámiába, hogy ez a sereg akadályozza meg az angoloknak Bagdad ellen való fölvonulását.

Az angolok 1915 elején a Perzsa-öbölben indiai csapatokat szállítottak partra flottájuk védelme alatt és ezek a csapatok a Schatt el Arab-folyam torkolatától megkezdték az előnyomulást Korna—Amara—Kút el Amara—Bagdad felé. Ennek az angol-indiai hadseregnek Townshand angol tábornok volt a parancsnoka, akinek sikerült egészen Kút el Amaráig eljutni a tavasz folyamán, a terep legnagyobb nehézségei, a szárazság és forróság ellenére is.

Közben azonban a bagdadi hadsereg egyre jobban megerősödött. A konstantinápoly—bagdadi vasútvonal, amely ugyan még nem épült ki teljesen (a Taurusz-hegységen át még nem készültek el az alagutak), ontotta a frissen toborzott és szervezett török csapatokat Mezopotámiába.

És a nyár folyamán már annyira megerősödött a bagdadi védő-

sereg, hogy ezen a tropikus fronton is bátran szembeszállhatott a török haderő az angol támadással.

Igaz, hogy ekkor már közvetlenül Bagdad alatt, Ktesiphonnál

Arab előrensor a Szuezi-csatorna vidékén pihenőt tart a sivatag egyik oászájában. Táborát ülték a turbános vitézek és ponyvasátrát is emelnek a pálmafák lombjaira ültetve.

állottak Townshand tábornok indiai seregei, de a török vezérkar azt mondotta:

— Annál rosszabb rá nézve! Hogy fog menekülni seregével, ha a döntő csapást ráérjük?

Szegény Townshand tábornok, szegény angol tisztek, szegény indiai hadsereg!

Nem tudhatták, milyen sors vár rájuk a rejtelmes, misztikus Bagdad falai alatt. Nem tudhatták, mit hoz számukra a közel jövő.

Egyelőre a gyanútlan, önmagában bízó angol sereg büszkén nyomult előre.

Nincs már messze Bagdad! Még egy kis kitartás és ott leszünk Kelet kincseskamrájában . . . mondogatták biztatóan az angol tisztek.

Ki törődött azokkal a távoli porfelhőkkel, melyek egy-egy arab vagy kurd kóborcsapat vágatása nyomán törtek föl az égre?

Ezek a nomád csapatok Bagdad felől jöttek és a Tigris-folyam mentén délnek tartottak.

Nincs támadó szándékuk. Ki törődik velük?

Tovább vonul az angol sereg, noha ezek az „ártatlan” kóbor csapatok lassan-lassan mind a hátába kerülnek . . .

Szegény, gyanútlan, büszke hadsereg, melyet Anglia királya, India császára küldött ide, Bagdad alá! Nem volna jobb megállni, erősítéseket várni?

Nem!

Townshand kiadja a parancsot.

A kürtök fölharsannak, a zászlók a magasba lendülnek.

Az indiai hadsereg tovább halad Bagdad felé.

A végzete felé

A tengeri hadjárat

Újévi meglepetések

A régi világ elmúlt.

A tengeri háború is teljesen átformálódott. Éppen úgy, mint a szárazföldi hadviselés.

Alig öt évtizeddel a világháború kitörése előtt, a Lissa szigete mellett vívott tengeri ütközetben, amikor Ausztria és Olaszország flottái állottak egymással szemben, a hajók még nekifutottak egymásnak és az orrukkal igyekeztek egymás bordáját betörni. Az ágyúkkal is csak közelharcban tudtak egymásban kárt tenni, mert a régifajta ágyúk golyói nem igen vittek messzebbre három-négyezer lépésnél. Ezért csak akkor kezdtek lövöldözni, mikor már elég közel értek egymáshoz. Ha a hajó orrával való nekirohanás nem sikerült, akkor az ellenséges hajók csákyákkal kapaszkodtak össze és éppen olyan harc kezdődött, mint a szárazföldön. A régi tengeri ütközetek ezért nem végződtek soha eldöhtetlenül: valamelyik félnek okvetlenül veszteni kellett.

A modern, nagy hadihajók már 8—9 kilométerről tüzeltek egymásra és legföllebb 2—3 kilométernyire közelítették meg egymást ágyúik hordképessége szerint. 8—9 kilométerről a legnagyobb csatahajó sem látszik nagyobbnak, mint a gyermekek papirosónakja. Csak kitűnő messzelátók, távolságmérő- és célzógépek teszik lehetővé a célzást és a találást. A modern tengeri háborúban tehát, éppúgy, mint a szárazföldi harcokban, a technika vívmányainak döntő szerepk jutott.

Egyre félelmetesebbekké váltak Németország és a monarchia bűvárhajói, melyek egyre több ellenséges l;ajót pusztítottak el a tengereken.

És ez a teljesen átformálódott, teljesen modernné vált tengeri hadjárat a világháború kitörésének percétől kezdve egyre hevesebben, egyre nagyobb arányokban folyt.

A döntő leszámolásra még nem került a sor.

De erre nagy energiával készült a központi hatalmakat blokád alatt tartó, hatalmas angol flotta. De készült rá a német haditengerészet is, melynek főparancsnoka, Tirpitz Alfréd tengernagy állandóan azt hirdette és azt követelte, hogy a harcias szellemű német flottának, főként pedig a tengeralattjáróknak kíméletlenül kell harcbaszállnia a tengeren.

Egyelőre a politika szempontja, különösen pedig az Amerikai Egyesült-Államok magatartása akadályául szolgált a szigorított tengeralattjáróharcnak, de azért jelentős eredmények így is mutatkoztak.

H[f d]m 5' Z'FX'UXa [fz']gZ'U' b'fa Yh\UX]HYb[Yf'fgnYhZ !
dUfUbVg b _'hZ'U_]U_ 'a f'Yh Yb hYb[Yf'\UX] JgY' fgh
g' f[YHh

Az angolok számára rosszul kezdődött az új esztendő.

Újév napján a La Manche-csatornában elsüllyedt a „Formidable” nevű angol sorhajó.

Több mint tizenöt-ezer tonna tartalmú, nagy csatahajó volt ez, 30 és fél centiméteres meg 15 centiméteres ágyúkkal felszerelve, legénysége 760 emberből állott, sebessége pedig 18 tengeri mérföld volt. Modern, angol sorhajó volt, amely a csatorna fenekén fejezte be földi pályafutását.

A „Formidable” menekültjei közül az egyik a következőket be-

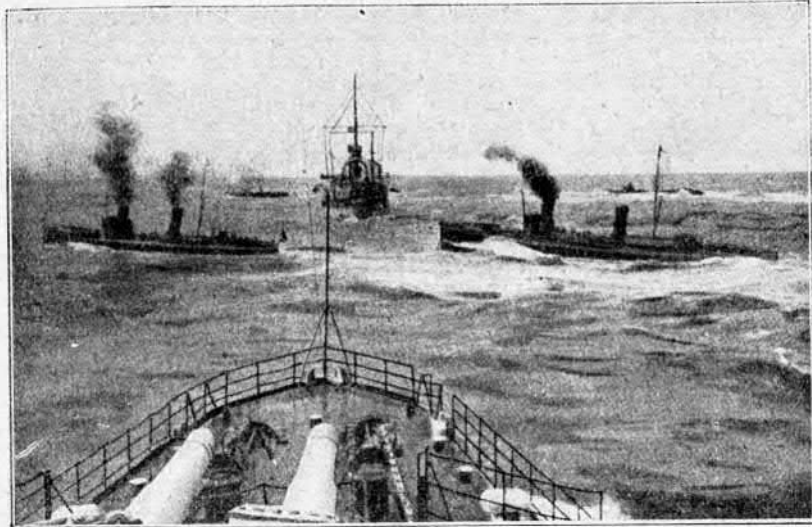
szélte el:

„Újév napján, pénteken reggel erősen háborgott a tenger. A hajót hirtelen robbanás rázkódtatta meg. Azonnal tódult a víz a hajóba. A hajókazánokban a tűz kialudt, a gépészek és a fűtők fölrohantak a fedélzetre, ahol már akkor óriási izgalom uralkodott. . . Amikor én a fedélzetre értem, a hajó már erősen oldalra fordult. A mentőcsónakokat nyomban vízre eresztettük. Egy kutterünk elsüllyedt a viharos tengeren, de egy mentőbárkánk és egy csónak nagynehezen a vízre ért. A mi számunkra a hajó parancsnoka a mentőbárkán jelölt ki helyet és

alig hagytuk el a hajót, amikor láttuk, hogy a „Formidable” egyre lejjebb és lejjebb fordul. A hajó alig háromnegyed óra múltán teljesen elsüllyedt. Mindvégig hallatszott a gőzsíp ijesztő bűgása. A kapitány utolsó percig ott állott helyén, a parancsnoki hídon és a gondjaira bízott hajóval együtt a hullámsírhoz temetkezett...

Az angolok szerint a „Formidable” aknára futott és aknarobbanás okozta pusztulását.

A németek viszont azt állították és állítják még ma is, hogy az

Tengeri ütközet. Egy páncélos hadihajó teljes gőzzel nekivág az ellenséges flottának, hogy áttörje annak arcvonalát

angol sorhajót egy német tengeralattjáró naszád torpedója süllyesztette el.

A vitát nem lehet ma sem berekeszteni. Nem lehet tudni: a németeknek vagy az angoloknak van-e igazuk. Annyi bizonyos azonban, hogy a „Formidable” elpusztult, elsüllyedt és odakerült a tenger feneketlen mélységébe, amely telhetetlen mohósággal várta a további áldozatokat.

Nem kellett sokáig várnia.

Az új esztendő második napján, 1915 január 2-án nagy sikert ért el a magyar-osztrák hadiflotta egyik tengeralattjárója is. Az albán partok közelében, Valona irányában a magyar-osztrák flotta XII. számú tengeralattjáró hajója hét torpedólövéssel eltalálta a „Courbet” nevű

francia tengernagy hajót, amely azután Valona közelében elsüllyedt. A francia tengernagyot és a legénység nagy részét megmentették a segítésre siető hajók.

A tenger fenekére süllyedt nagy francia csatahajó, a „Courbet”. közel huszonnégyezer tonnatartalmú, 20—22 tengeri mérföld sebességű dreadnought volt tizenkét darab 30 és feles, huszonnégy darab 14 centiméteres és négy darab 4.7 centiméteres ágyúval. A hajón ezer-egyszáz tengerész teljesített szolgálatot.

A XII. számú tengeralattjáró naszád parancsnoka Lerch Egon sorhajóhadnagy volt, aki a francia tengernagy hajó elsüllyesztéséért a Lipótrend hadiékítményes lovagkeresztjét kapta. Ugyanakkor a naszád minden egyes tisztje és egész legénysége kitüntetésben részesült. Arany és ezüst vitézségi érem díszítette a tengeralattjáró naszád minden vitézét, akik a tenger mélyén vették föl a harcot a túlnyomó számú ellenség ereje ellen.

A „Formidable” menekültjei

Új esztendő napján, délután három és négy óra között süllyedt el a „Formidable” a tenger hullámai között. Több mint nyolcszáz ember volt a hajón, akik közül mindössze 199 ember menekült meg. Hatszáznál több angol tengerész pusztult el a téli tenger fagyos hullámaiban. A süllyedő páncélosról csak négy nagyobb mentőcsónakot sikerült vízre bocsátani.

A viharos tengeren az első mentőcsónak csakhamar fölborult.

A második csónak, amelyben hetven menekült volt, találkozott a páncélos segítségére siető cirkálóval, amely a csónakban ülőket fedélzetére vette.

A harmadik csónak, melyben szintén hetven ember ült, Lyme Regisnél ért partot, a negyedik pedig egy halászbárkával találkozott, amely a mentőcsónak személyzetét tizenegy órai nehéz munka után megmentette.

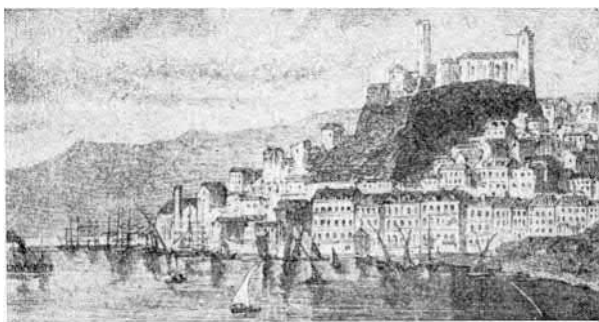
Lyme Regisben egy megmenekült tengerésztiszt a „Formidable” elsüllyesztéséről a következő drámai részleteket beszélte el:

— A csatahajó az admirális parancsa szerint a La Manche-csatornában nyugati irányban haladt. Újév napja volt és péntek. A reggel óta tomboló szél erős viharra fajult. A tenger erősen hullámzott. Az első explózió a hajót rettenetesen megrázkódtatta. Senki sem volt

a hajón aki ne tudta volna, hogy a páncélos cirkáló sorsa megpecsételt. Ennek ellenére a személyzet az elképzelhető legnagyobb nyugalommal viselkedett és minden egyes matróz olyan pontosan és gyorsan teljesítette a tisztek rövidszavú és nyugodthangú parancsait, mintha ez talán nem is életük legutolsó teljesítménye lett volna. A vízmentes rekeszek ajtait azonnal lezárták az explózió után és megkezdődött a csónakok vízrebocsátása, ami azonban csak a legnagyobb erőfeszítéssel ment.

A „Formidable” ekkor már erősen oldalra dült és lassan, féloldalt süllyedni kezdett. A második explózió után negyvenöt percre a hajó nem volt többé. A tenger hullámai elnyelték gyönyörű hajónkat több mint félezer emberünkkel együtt. Loxley kapitány és helyettese, Ballard kapitány ott állottak a süllyedő hajó parancsnoki hídján és a rájuk bízott hajpva! együtt süllyedtek le a feneketlen mélységbe.

Ott állottak egymás mellett első perctől kezdve az utolsóig és bátorították az embereket: Nyugalom emberek! ... Ne

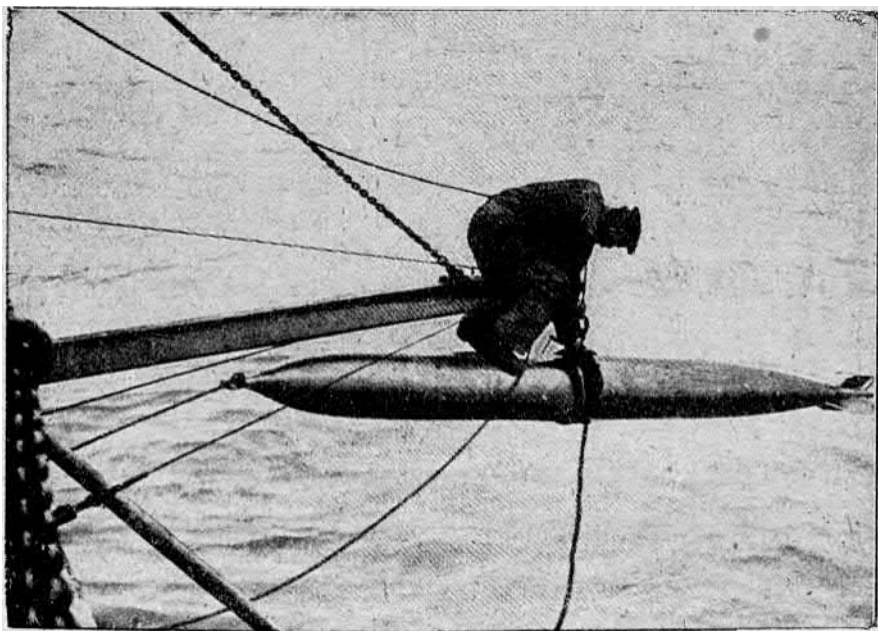

Calais, Pályaudvar a La Manche-csatorna partján. A kihajózott angol csapatokat a francia vonatok innen szállították a frontra

veszítétek el a fejeteket! . . . Legyetek hős tengerészek, legyetek britek! . . .

Az angol tengerésztisztek megmutatták, hogy nemcsak a németek tudnak hőiesen és szépen meghalni. A lebocsátott csónakok a nagy hullámszásban is igyekeztek az elsüllyedő hajó közelében maradni, hogy esetleg még valakit megmentsenek. Később aztán nekivágtak a hullámszó tengernek.

A mi csónakunk a süllyedés megtörténte után Lyme Regis felé haladt. Tengerparti kis városka az, melynek uccái a partra torkoljanak. Az egyik ucca végén éjszakánként hatalmas jelzőlámpa ég. Ennek a lámpának köszönhattük megmenekülésünket. A tengerre leboruló sötétségben ugyanis ez a fény volt az egyetlen irányítónk. Ennek irányába kormányoztuk csónakunkat, amelyet azonban mindig más irányban ragadt el a tenger viharzása.

Kihalászott torpedó. A torpedó-hálóval megállított ellenséges torpedót a német hadihajó tengerészei kihalászták és a fődélzetre húzzák

A városka éjjeliőrei észrevették a közelgő csónakot a viharos tengeren, alarmot csaptak és nemsokára az egész lakosság parton volt, hogy szemtanúja legyen a csónak kikötésének. Ez azonban csak nagyon nehezen sikerült.

A hullámok között, erejük utolsó megfeszítésével, emberfölötti küzdelmet vívtak a hajótöröttek. A kis járomű az egyik pillanatban a hatalmas hullámtaraj tetején száguldott, a másik pillanatban pedig már eltűnt annak szédítő mélységében. Másfél óráig tartott ez a kétségbeejtő küzdelem, mikor végre a partról sikerült vontató kötelel lőni csónakunkba.

Megragadtuk a mentőkötelet, a csónakhoz erősítettük és ennek segítségével sikerült partot érünk. Az aránylag kicsiny és rozoga jároműre ötvenhét ember bízta az életét. Mikor partot értünk, az ötvenkét ember közül is kilenc már halott volt. A retentő hidegben megfagytak szegények . . .”

Ilyen borzalmak között zajlott le egy-egy tengeri hajó elsüllyesztése.

Az angol part bombázása

A szigetvilág lakói, bármilyen önézettel is gondollak flottájuk nagyságára és fölényére, állandó aggodalomban éltek, mert érezték és tudták, hogy a kisebb, de — a jelek szerint — fürgébb és merészebb német tengeri haderő módot fog találni arra, hogy támadást intézzen az angol partok ellen.

Ezek a támadások nem is maradtak el.

A német búvárhajók vakmerő előtörésein és pusztításain kívül csakhamar nagy izgalom támadt Angliában a tengerészeti léghajók működése miatt is.

Már 1914 december 16-án egy kisebb német hajóraj jelent meg Anglia keleti partvidékén és eredményesen bombázta Scarborough, Whitby és Hartlepool parti városokat. A súlyos károkat okozó bombázás nagy riadalmat és izgalmat keltett a szigetvilág lakói között, mert kiderült, hogy bármilyen erős az angol flotta, az egész angliai partvidéket nem tudja megvédeni és a fürgé német hadihajók mindenkor találhatnak olyan pontokat, amelyeket az angol hadihajók távollétében bombázás alá vehetnek.

Az egész partvidéket végtére is nem lehetett csatahajókkal őriztetni.

Más formát és módot kellett hát kitalálni az angol partvidék megvédésére.

Csakhamar hozzá is fogtak az új rendszerű védekezéshez. Aknákkal lepték el jóformán egész Anglia keleti partvidékét, kilométereken

Dcfhga ci h' Ub[c' _]_h z5b[]U'Y[\UH'a UglWV\UX]_]'_h 'Yza YmbY_]z'fUHJ]hUj]z[!
 \zVcf' U'UmZUf' b'_Y 'JgU_bUa Yn _Y' nzfHz_Y

és kilométereken keresztül terültek el az Északi-tenger partjain ezek a végtelen hosszú és beláthatatlanul mély aknamezők, amelyek csakhamar a végletekig megnehezítették a német hajók számára az angol partvidék megközelítését.

Költséges, igazán drága multság volt az egész tengerpartnak robbanó aknákkal való beszórása, de Anglia nyugalma és biztonsága megérte ezt az árat. Legalább így gondolkodott az angol kormányzat, de az angol közönség is.

Csakhamar azonban ez a védekezés is hiábavalónak bizonyult.

A németek megint kitaláltak valamit. Ez a valami a tengerészeti léghajó volt.

A hajók nem juthattak el olyan közel az angol partvidékig — az aknamezők miatt, — hogy a szigetvilág kikötőit és parti erődítéseit lövöldözhatték volna. A hajók tehát csak addig mentek, amíg veszedelmessé nem vált a terep. Itt megálltak a hajók, amelyekről most léghajók emelkedtek a levegőbe és az aknamezők fölött a támadásra, kiszemelt pontok fölé repültek. A léghajók ledobálták bombáikat és visszarepültek „anyahajóik” fedélzetére, hogy azután biztonságban térjenek vissza a bázisul szolgáló kikötőbe.

Az első ilyen újszerű támadás 1915 január 19-én zajlott le, a legnagyobb sikerrel.

Január 19-én éjszaka három ilyen német tengerészeti léghajó jelent meg Yarmouth fölött. Ez a kikötőváros, amelyet az angolok Great-Yarmouthnak hívnak, egyike a legélénkebb forgalmú angliai kikötővárosoknak, amelynek a háború folyamán katonai szempontból igen nagy jelentősége volt.

A három német léghajó huszonnégy bombát zúdított az éjszaka csendjében gyanútlanul alvó angol városra, melynek lakossága a hatalmas detonációk hallatára rémülten és halálos izgalommal rohant ki az uccákra. Ekkor már az egyik katonai ruharaktár lán-gokban állott, pánikot keltő hírek keltek szárnyra házak, sőt egész városrészek rombadőléséről, a sebesültek százairól, holott a való-ságban a német léghajók csak a katonai épületeket és a partvédelmet ellátó erődítéseket bombázták.

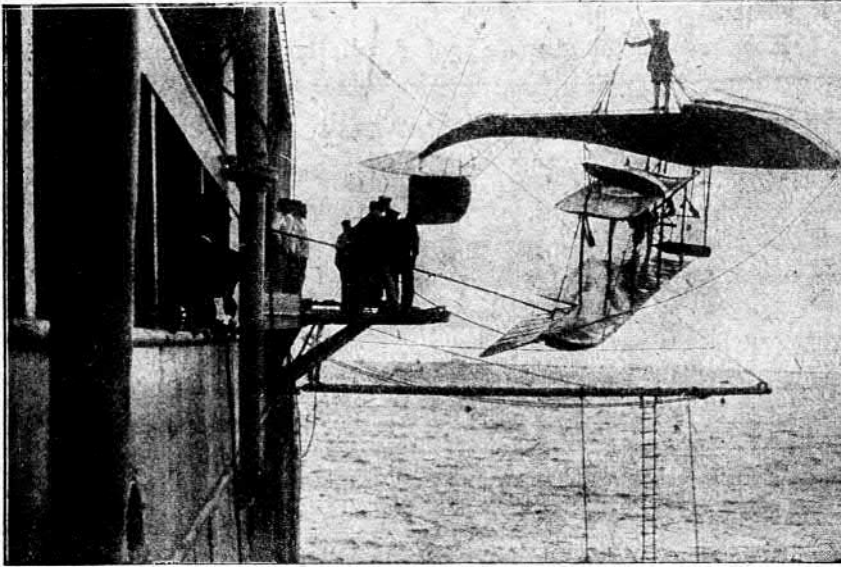
A ruharaktárban támadt tűzvészt csak a hajnali órákban sikerült megfékezni a yarmouthi tűzoltóknak, de akkorra már az épület nagy része a benne fölhalmozott katonai felszerelésekkel együtt a lán-gok martalékaul esett.

A három tengerészeti léghajó dolgavégeztével sértetlenül tért

vissza a hajók fedélzetére, noha a partvédő ütegek minden erejüket megfeszítve igyekeztek ezt a visszatérést megakadályozni.

És ettől kezdve egymásután megisméltődtek ezek a támadások amelyek ellen Anglia nem tudott védekezni.

Az angol kormány tiltakozást jelentett be Yarmouth bombázása miatt, mert a hivatalos angol megállapítás szerint a yarmouthi partvidék erődítései a parti erősségekhez tartoznak, amelyek nincsenek

Német tengerészeti repülőgép visszatérése a hadihajóra, ahonnan az angol partok bombázására elindult

*

ellentétben a hágai egyezmény kikötéseivel és nem teszik a kikötővárost megerősített várossá.

Az angol tiltakozás azonban nem sokat használt.

A német tengerészeti repülőgépek egyre sűrűbben ismételték meg támadásaikat, hol a Newcastle melletti szénbányaműveket, hol a Themse torkolatát, hol Ramsgate és Folkestone kikötőit bombázták.

De sor került az angol fővárosra, Londonra is.

És ezek a támadások egyre eredményesebbekké, egyre pusztítóbbakká váltak.

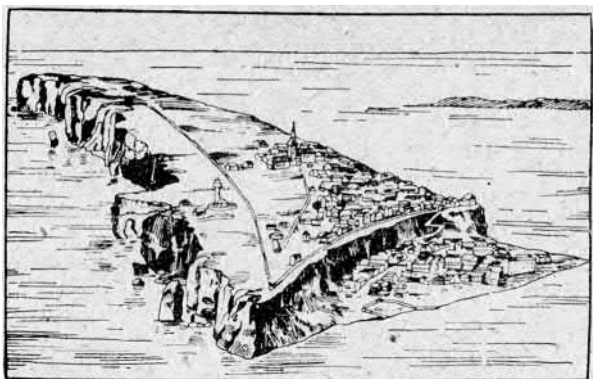
Anglia izgatottsága, idegessége a tetőfokra kezdett hágni.

A helyzet egyre jobban kiéleződött. A gyűlölség egyre jobban növekedett. A lelkek megbékülése egyre nehezebbé vált. . .

A doggerbanki csata

Az első komolyabb tengeri ütközet 1914 augusztus 28-án zajlott le az Északi-tengeren, Helgoland közelében. A helgolandi csatában a nagy túlerőben levő angol flottila három német cirkálót süllyesztett el. Beatty admirális győzött, de meg sem kísérelte, hogy könnyű diadala után most már a német flotta főerejével keresse a találkozást.

Az angol flottát az egész világháborúban az óvatosság jellemezte a legjobban.

Helgoland sziklás szigete, amelynek közelében zajlott le az első komolyabb tengeri ütközet

számottevő egységei között. Január 24-én zajlott le a doggerbanki csata.

Doggerbank nagy homokzátony az Északi-tenger középső részében, Sylt szigetétől körülbelül százötven kilométernyire, nyugati irányban. A tőkehalhalászatáról híres vidék már másfél évszázaddal előbb is szemtanúja volt egy véres, izgalmas tengeri csatának, amikor is az angolok a hollandusokkal mérték össze az erejüket.

De milyen más volt ez a modern tengeri harc!

Ha a homokzátonyok tudnának is emlékezni, a százötven év előtti események alapján akkor se Ismerték volna föl, hogy most megint tengeri ütközetről van szó.

Reggel hét órára járt az idő.

A tengerről fölszakadt a köd. A féli napsugár szikrázott, villogott a hullámtörésekben.

A homokzátonyoktól nyugatra hajók haladtak a vízen. Anglia partjainak irányában! Három kis cirkáló . . . Azután megint három

Kockázat nélkül akartak győzni. Mintha csak jobban szerették volna hajóikat a gyors győzelemnél is.

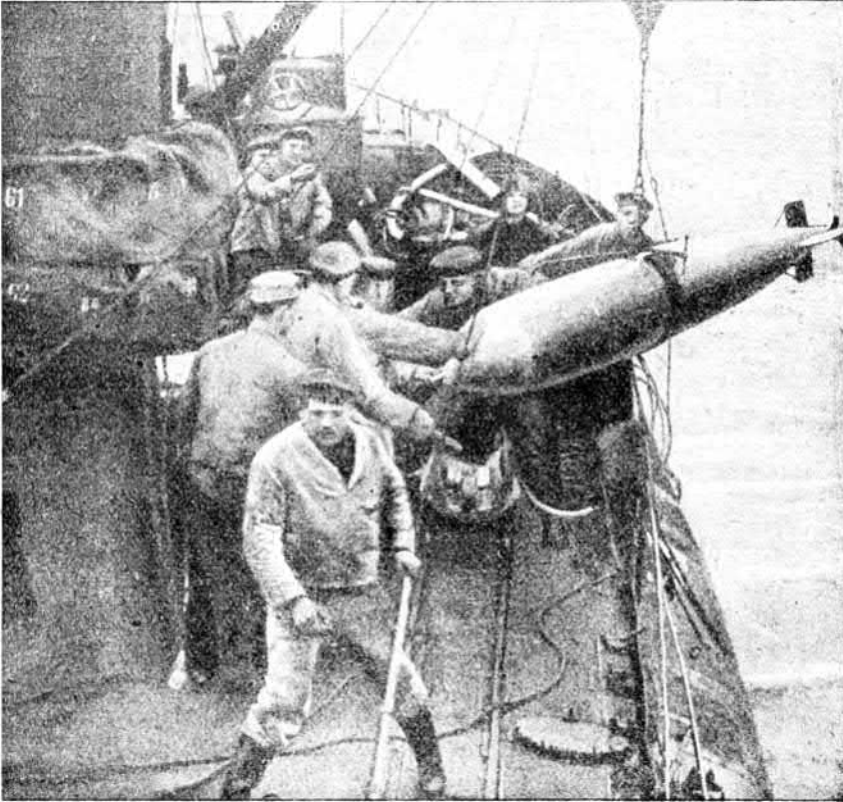
Igy azután a helgolandi csata után hosszú ideig csak földerítő munkát végeztek úgy az angol, mint a német flotta részei.

Csak 1915 januárjának vége felé került újabb ütkö-

és a német flotta

hajó . . . Ezek már óriások . . . Ezek már komoly nagy csatahajók, páncélos cirkálók ... A nagy hajóktól jobbra-balra szinte parányinak látszó hajócskák . . . Ezek az oldalbiztosító torpedó-rombolók . . .

A hajók mennek, mennek, azután a nagy messzeségben hirtelen megállanak. Messze, messze föltűnt az ellenség. Megkezdődik a csata.

B fa Yhtcf dYX06Ugnz X ZYXf nYhb "" 5 hYb[Yf fgnY_ Y[mh f dYX06_fgn#Yb_Y_ Y z\c[mbY_!]
YfYgnf_ UnY_ Ybgf[Yg\U\06U_

Dörögnek az ágyúk. De az ellenségek nem közelednek egymáshoz. Fokozódik az ágyútűz. Valami robban. Egy hajó elsüllyed. Visszavonulás. A hajók visszafelé haladnak. Nagysokára más hajók jönnek. Ezek nyugatról indultak kelet felé.

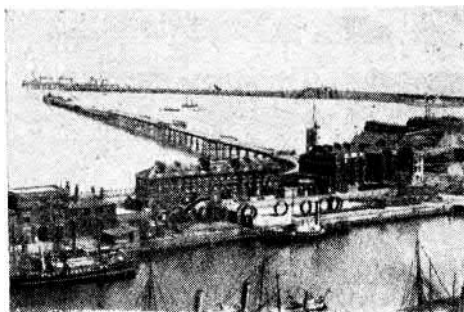
Ki tud ebből kiokosodni? . . .

A doggerbanki tengeri csatáról napokon át adta ki a német és az angol admirális az egymásnak ellenmondó hivatalos jelentéseket.

Az angolok angol győzelemnek, a németek meg német diadalnak tüntették föl a nyílt tengeren történt összecsapást.

Az angol tengernagyi hivatal végül a következő összefoglaló jelentést adta ki:

„Január 24-én reggel egy angol hajóraj, amely Beatty admirális parancsnoksága alatt csatacirkálókól és könnyű cirkálókól állott, négy német csatacirkálót, több könnyű cirkálót és nagyszámú torpedózúzó pillantott meg, amelyek nyugati irányban haladtak és kétségtelenül az angol partvidék felé igyekeztek. Az ellenséges hajók azonnal megfordultak, mihelyt a mi hajóinkat megpillantották. Mi azonban üldözőbe vettük őket. Kilenc óra harminc perckor a Lyon, Tiger, Prin-

Dover hadikikötője. Innen folyt az angol csapat-szállítás a kontinensre

cesse-Royal, New-Sealand és Indomitable angol csatacirkálók ütközetbe bocsátkoztak a Derfflinger, Seydlitz és Blücher német cirkálókkal. Két német cirkálót súlyosan megsebezünk, de ezek még folytatni tudták útjukat és sikerült olyan vidéket elérniük, ahol a német tengeralattjárók és aknamezők lehetetlenné tették számunkra a további üldözést. Egyetlenegy angol hajó sem pusztult el. Emberekben is nagyon csekély a vesztesé-

günk. A „Lyon”-nak, amely pedig vezette az ütközetet, mindössze csak tizenegy sebesültje és egy halottja van. Az elsüllyesztett „Blücher” német cirkáló legénységéből — a hajón összesen 885 főnyi legénység volt — 123 embert mentettünk meg.“

És ez az angol jelentés felelt meg leginkább a valóságnak, amely — mint most már megállapítható — a következő volt:

A német cirkálóraj, melyet Flipper admirális vezetett, földérintő célzattal haladt a tengeren nyugat felé. Az előőrsi szolgálatot három kis cirkáló: a „Graudenz”, a „Kolberg” és a „Rostock” látta el. A derékhad a 28.000 tonnás „Derfflinger”, a 25.000 tonnás „Seydlitz”, a 23.000 tonnás „Moltke” és a 15.800 tonnás „Blücher” csatahajókból és két torpedó-flottilából állott. Ezzel szemben Beatty angol admirálisnak öt nagy csatahajó, a 28.500 tonnás „Tiger”, a 26.800 tonnás „Lyon”, az ugyanakkora „Princess-Royal”, a 19.000 tonnás „New-Sealand” és a 17.600 tonnás „Indomitable” állott a rendelkezésére 26 torpedó-

zúzóval és több tengeralattjáróval. A harc az angol túlerő ellenére — eldöntetlen maradt.

Az angol túlerő által összelőtt „Blücher” elsüllyedt.

887 emberéből 550 vízbe fúlt, a többi kimentették az angolok és fogságba vitték őket.

A német hajóraj többi egysége azonban egyensúlyba tudta hozni a helyzetet.

Az angol és a német hajóraj kölcsönösen olyan nagy károkat okoztak egymásnak, hogy a délutáni órákban mindkét oldalról jobbnak látták földelni a lovábbi küzdelmet.

Az angolok fölényben voltak, túlerőben voltak és mégsem tudták a győzelmet kicsikarni. A német tengerészek hősiességszándéka tettek tanúbizonyságot ez alkalommal is, olyan bátor szellemről, amely az angolnál jóval kisebb német flotta erejét legalább is megkétszerezte.

A német nemzet nem ok nélkül szerette szinte a rajongásig flottáját és nem ok nélkül lelkesedett érte . . .

Ki tudta és ki hitte volna a biztató jelenben, hogy ez a derék, hősi, büszke flotta milyen szomorú és gyászos végzetnek megy elébe? ...

A sorsdöntő kérdés

A tengeralattjárók harca

Angliát, a tengerek urát a központi hatalmak minden szárazföldi diadalánál sokkal jobban érdekelte a tengeri hadjárat legkisebb eseménye is.

Egy-egy angol hajó elsüllyedése olyan hullámszóba hozta a „hidegvérű” kedélyeket, hogy a tengernagyi hivatalnak, a kormánynak napokon át kellett magyaráznia esetről-esetre, hogy hogyan történhetett?

Es egyre több és több ilyen magyarázatadás vált szükségessé.

A német búvárhajók igen kellemetlen és felette veszedelmes ellenfélnek kezdtek bizonyulni.

És egyelőre még nem volt védekezés ellenük,

A torpedót fölfogó acélhálót csak jóval később találták: föl az angolok és az sem jelentett tökéletes védelmet.

Egyelőre nem volt védekezés a tenger „rémei” ellen,

Tirpitz admirális nagy vitákat és harcokat folytatott a német politikusokkal.

Az admirális azt mondta:

Minden erőnkkel lássunk hozzá a legkíméletlenebb tengeralattjáróharcokhoz. Süllyesszünk el minden hajót, mely angol kikötőbe akar jutni. Ne tűrjük, hogy Amerika hadiszereket szállítson ellenségünknek. Ha Anglia megkezdte a kereskedelmi háborút, a „kiéheztetési blokádt”-ot, mi is vegyük blokádt alá az egész angol partvidéket és kíméletlenül vívjuk meg a tengeralattjáróharcot. Ez a mi döntő fegyverünk! . . .

A politikusok, a diplomaták ellenezték az admirális tervét, nem helyeselték álláspontját.

Nem szabad Amerikát magunk ellen hangolni — mondták. — Nem szabad a semlegeseket magunkra haragítani. Igaz, hogy Amerika fegyver- és muníciószállításával Németország háborús érdekeit nagymértékben sérti, de mégsem szabad kenyértörésre vinni a dolgot.

Az események Tirpitz admirálist igazolták.

Amerika nagyipara zavartalanul szállította Angliába a fegyvert és muníciót.

Mindamellett a német haditengerészet tiszteletben tartotta az amerikai, a semleges lobogót.

Elmúltak a meglepetés hónapjai és végül is Németország kénytelen volt amellet dönteni, hogy haditerületnek nyilvánítja az Angliát és Írországot körülvevő tengereket.

Amerikára való tekintettel a német hadvezetőség enyhítő feltételekbe ment bele, ami kevésbé hatásossá tette a harcmódot és amellet — Amerika hangulata mégis Németország ellen fordult.

A súrlódások már előrevetették az árnyékát annak, hogy a hatalmas Északamerikai Egyesült-Államok végül mégis csak a központi hatalmak ellen fog föllépní, ha annak ideje elérkezik.

Németország mégis igyekezett tekintetbe venni Amerika szempontját. Lemondott a korlátlan harcról, legeredményesebb fegyvernemének a teljes kihasználásáról és így a sorsdöntő kérdésben a diplomácia elrontotta azt, amit fegyverekkel esetleg meg lehetett volna nyerni.

Tirpitz admirális álláspontját igazolta az oknyomozó történelem és a kritika.

A tengeralattjáróharc volt a háborúnak az első sorsdöntő kérdése.

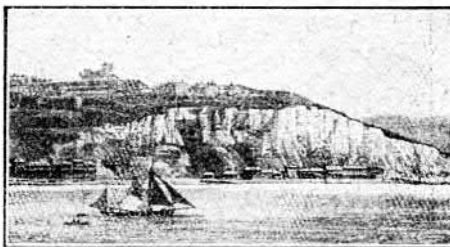
Ezt a kérdést elronolta a diplomácia, a helyén nem való taktikázás és óvatosság.

Ha a németek idejekorán, mingyárt a háború elején megindították volna a korlátlan tengeralattjáró hadjáratot, a nagy földrengés más eredménnyel és jóval rövidebb idő alatt ért volna véget.

Válasz, a „kiéhezhető blokád”-ra

Az angol kormány már 1914 november 5-én bejelentette, hogy tengeri zár alá veszi a német partokat és ezzel megkezdte a kereskedelmi háborút.

A német kormány — hosszas és alapos megfontolás után — 1915

A doveri kikötőpartvidéke. A francia Calais felé irányuló forgalom legfontosabb kikötője

február 4-én azzal válaszolt erre a kiéhezett Q blokád-ra, hogy a Nagy-Brittannia és Írország körüli vizeket, ideértve az angol csatornát is,

Az angolok kiéhezett Q blokádjára a németek azzal válaszoltak, hogy 1915 február 18-ától kezdve haditerületnek nyilvánították a Nagybritanniát körülvevő tengereket. A tengerzárlatnak a német hadvezetőség által kijelölt határait ez az érdekes térkép tünteti föl

haditerületnek nyilvánította február 18-ától kezdve.

A német kormány történelmi jelentőségű hirdetménye, mely a nagy eseményt tudtul adta, szóról-szóra a következőképpen, hangzott: „A Nagy-Brittannia és Írország körüli vizeket, beleértve valamennyi angol csatornát, ezennel haditerületnek nyilvánítjuk.

Németország evégből 1915 február 18-tól kezdődőleg minden ellen-

séges kereskedelmi hajót, mely e haditéren mutatkozik, elpusztítani igyekszik és nem igen lesz módjában, hogy közben elhárítsa a személyeket és a hajó szállítmányát fenyegető veszedelmeket. A semlegeseket ezért óva intik, hogy embereket és árúkat ne bízzanak e tengereken haladó hajókra és figyelmeztetik arra is, hogy a saját hajóikra nézve is igen ajánlatos, hogy ezeket a tengereket kerüljék. Bár a német tengeri haderők azt az utasítást kapták, hogy világosan fölismerhető semleges állambeli hajók ellen ne alkalmazzanak erőszakot — tekintettel az angol kormány által elrendelt semleges lobogókkal való visszaélésekre és a tengeri háború véletlenségeire, — nem lehet mindig megakadályozni, hogy ellenséges hajók elleni tervbe vett támadásoknak áldozatul ne essenek. Meg kell jegyezni, hogy a Shetland-szigetektől nyugatra eső tengervidéken, az Északi-tengeren, keleti részeiben és a németalföldi partvidéktől számított 30 tengeri mérföldnyi szélességben a hajózás nem forog veszélyben.

A német kormány ez intézkedéseket oly időben jelenti be, hogy úgy az ellenséges, mint a semleges hajóknak idejük legyen, hogy a hadszíntér mentén fekvő kikötők felé irányuló menetekre nézve idejekorán megtegyék változtató intézkedéseiket.

Elvárható, hogy a semleges hatalmak Németország létérdekeit nem becsülik kevesebbre, mint Angolországéit és hozzá fognak járulni ahhoz, hogy állampolgáraik és azoknak vagyona távoltartassék a hadvidéknek deklarált területektől. Annál inkább elvárható ez, mert hiszen a semleges hatalmaknak is érdeke kell, hogy legyen az, hogy a jelenlegi pusztító háború mihamarább véget érjen.”

A hirdetménnyel egyidejűleg a német kormány emlékiratot közölt a szövetséges, semleges és ellenséges hatalmakkal, amelyben intézkedését indokolja és igazolja.

Ez az intézkedés érintette a semleges államoknak és különösen az Északamerikai Egyesült-Államoknak kereskedelmi és személyforgalmát Angliával s ezért előrelátható volt, hogy a nagy amerikai köztársaság fel fog ellene szólalni. Ez a felszólalás még a német hirdetménybeműtött február 18-iki határidő letelte előtt, február 12-én meg is érkezett a német kormányhoz egy jegyzék formájában, melyet az Egyesült-Államok berlini nagykövete adott át.

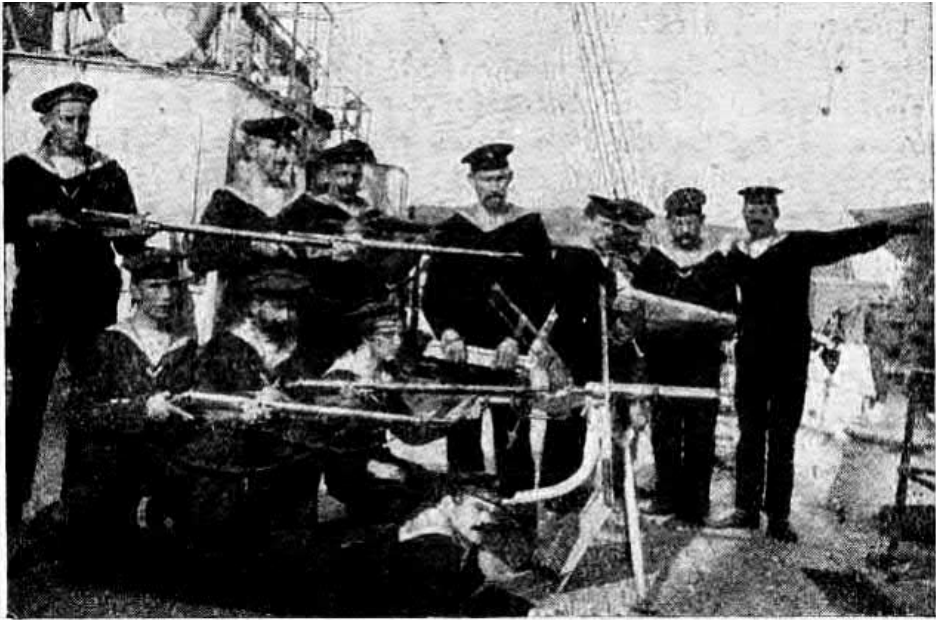
Amerika tiltakozik

A nagy amerikai köztársaság tiltakozó jegyzéke a következőképpen hangzott:

„Az Egyesült-Államok kormánya kötelességének tartja, hogy teljes barátságban és nagyrabecsüléssel a német kormány iránt, de nyíltan és komolyan figyelmeztesse arra a súlyos következményre, amelyet a bejelentett eljárás esetleg előidézhet. Az Egyesült-Államok ezeket az esetleges következményeket annyi aggodalommal veszi számításba, hogy jogának, sőt kötelességének tartja a német kormányt árrá kérni, hogy a tényleges eljárás előtt mérlegelje azt a válságos helyzetet, amely az Egyesült-Államok és Németország között bekövetkezhetnék, ha a német tengeri haderők a bejelentett akció keresztülvitele folyamán az Egyesült-Államok valamely hajóját elpusztítanák, avagy amerikai állampolgárok halálát idéznék elő.

Hjgnhc[UhzgU\UX]\UÜ*5~Y[fbmgf[a]bXYbbUdZ`a cghUZYXFnyh/rza YfhU\UX]\UÜ
a]bXYbbY_fU[nc[b]U_Y`YrhU hjgnhUgz[rhE

Az „Aspern” kis cirkáló fődéltzén a tengerészek nyole milliméteres gyorstüzelő fegyverrel lövésre készen állanak

Természetesen fölösleges a német kormányt figyelmeztetni arra, hogy egy hadviselő államnak á semleges hajókat illetőleg joga van a tengeren ezt a hajót átkutatni, hisz a blokád-nyilatkozat megtörtént és a blokádot fenn is tartják. Minden hajót megtámadni és elpusztítani, mely a nyílt tengeren közelebből megállapított körzetben mutatkozik, anélkül, hogy előzőleg megállapítaná, vájjon ez a hajó egy hadviselő nemzet tulajdonát képezi-e vagy pedig szállítmánya dugárü-e ez olyan eljárás lenne, mely annyira ellentétben állana a tengeri hadviselés minden szokásával, hogy az amerikai kormány föl sem tételezi a császári német kormányról, hogy ilyen cselekedet volna szándékában.

Az a gyanú, hogy egy ellenséges hajó jogtalanul semleges zászlót tűzzön ki, nem teremthet jogalapot arra a feltevésre, hogy minden hajó, mely a közelebből megjelölt helyen vagy vidéken hajózik, ugyanilyen gyanú alá esik. Éppen, hogy ilyen kérdéseket felderítsenek, az amerikai kormány véleménye szerint elismerték az átkutatás jogát. Az amerikai kormány a német kormány emlékiratáról, mely az admiralitás hirdetésményével egyidejűleg jelent meg, pontos tudomást szerzett. Az amerikai kormány megragadja az alkalmat, hogy a német kormányt a legnagyobb nagyrabecsüléssel arra figyelmeztesse, hogy az Egyesült-Államok kormánya sohasem adott okot arra, hogy kritikát gyakoroljanak felette a semlegesség be nem tartása miatt, amit más semleges államokkal szem-

ben már megtett a német kormány. Az Egyesült-Államok kormánya sohasem egyezett bele olyan intézkedésekbe és sohasem engedett érvényesülni olyan intézkedéseket, amelyeket más hadviselő nemzetek iparkodtak a jelenlegi háború folyamán életbeléptetni és amely intézkedéseknek az volt a célja, hogy a kereskedelmi forgalmat korlátozzák. Éppen ellenkezőleg, a kormány az ilyen esetekben olyan magatartást tanúsított, mely jogot adott neki arra, hogy ezeket a kormányokat felelőssé tegye azért, ha az amerikai hajózás valami kárt vagy zavart szenvedne. Éppen ezért az amerikai kormány a jelen esetben a főtebb hangoztatott elvek alapján nyugodt lelkiismerettel jogosítottnak érzi magát a jegyzékben foglalt álláspontot elfoglalni az esetben, ha a német hadihajók parancsnokai azon az alapon, hogy az Egyesült-Államok lobogóját nem használják jogosultan, a nyílt tengeren amerikai állampolgárokat ölnének meg. Az Egyesült-Államok kormánya ilyen eljárás esetén indokolatlan megsértését látná egy semleges hatalomnak, amely aligha hozható majd összhangba azzal a barátságos összeköttetéssel, amely most szerencsére a két kormány között fennáll.

Ha ilyen sajnálatos eset fordulna elő, az Egyesült-Államok kormánya kénytelen lenne a császári német kormányt szigorúan felelőségre vonni és minden lépést megtenni arra nézve, ami az amerikai polgárok életét és vagyonát a nyílt tengeren is biztosítja.”

Az amerikai köztársaság kormánya a diplomácia nyelvének udvarias hangján, de azért határozott, sőt éles formában jelentette be tiltakozását a német kormánynál — az amerikai kereskedelmi érdekek veszélyeztetése ellen.

Németország válasza

A német kormány még február 17-én válaszolt az Egyesült-Államoknak és jegyzékében többek között ezeket mondta:

„A német császári kormány az Egyesült-Államok kormányának jegyzékét ugyanazzal a jóindulatú barátsággal vizsgálta, mint amilyen jóindulatú szellem diktálta a jegyzék szövegét. A német kormány annál is inkább reméli, hogy az Egyesült-Államok kormányánál megértésre talál, mert a német admirális által bejelentett eljárás, amint azt a február 4-iki jegyzék kimerítően megmagyarázta, semmiképp sem irányult a semlegesek törvényes kereskedelme és törvényes hajózása ellen, hanem Németország létérdekétől követelt védekezés volt ez a nemzetközi jogellenes tengeri hadviselési mód ellen.

Németország a tengeri háborúban fennálló nemzetközi rendelkezéseket mindaddig lelkiismeretesen betartotta. Mikor az amerikai kormány, mingyárt a háború kitörése után, javaslatot tett a német kormánynak, hogy a londoni egyezményt, mely a tengeri háborús jogra vonatkozik, írja alá, a német kormány ehhez haladéktalanul hozzájárult és annak tartalmát változtatás nélkül átvette a maga zsákmányjogról szóló törvényébe.

A német kormány meg is tartotta e megállapodás rendelkezéseit, még akkor is, ha ez katonai érdekeibe ütközött. Ezzel ellentétben Anglia még a nemzetközi jog súlyos megsértésétől sem riadt vissza, ha ezáltal megakadályozhatta Németországnak a semleges külfölddel való békés kereskedelmi forgalmát. Anglia magatartása mindenképpen arra irányult, hogy Németországot minden behozattól elzárja és ezáltal a békés, polgári lakosságot éhhalálnak tegye ki. Ez az eljárás nemcsak az emberiség törvényeivel, hanem mindenféle hadijoggal is ellenkezik.

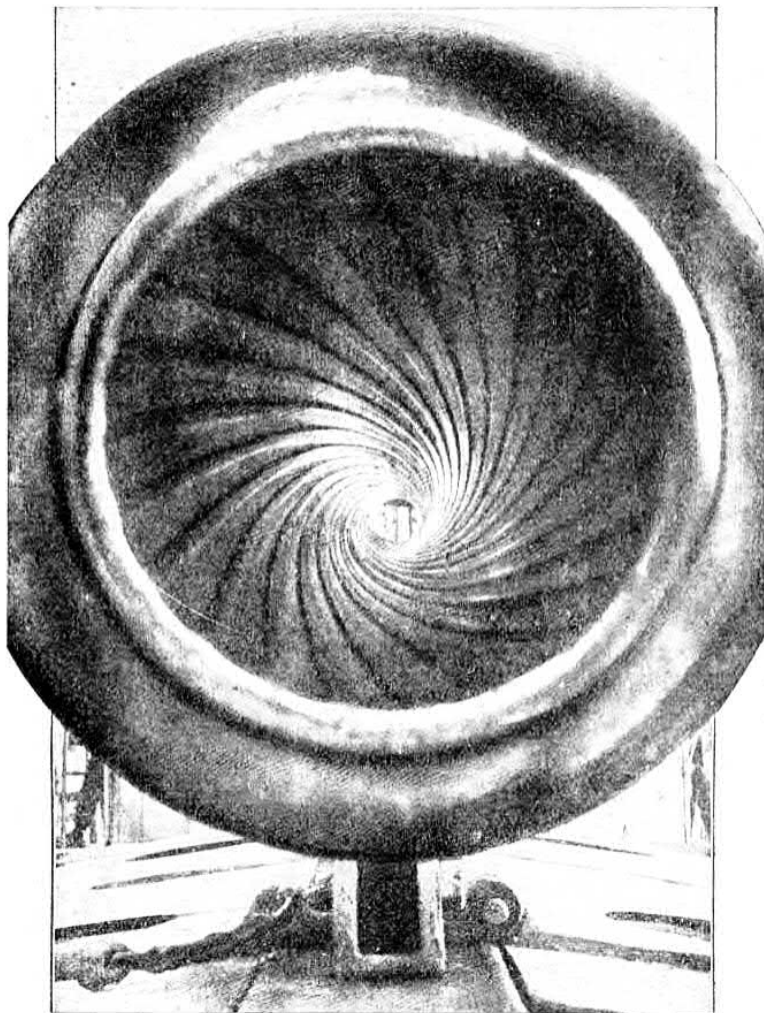
Így most az a helyzet alakult ki, hogy Németország a semleges államok hallgatóságos vagy tiltakozó térése mellett a tengerentúli behozattól úgyszólván teljesen el van zárva. Anglia ezzel szemben a semleges államok kormányainak hozzájárulásával nemcsak olyan árúkat kap, melyek nem dugárúk vagy pedig csak relatíve dugárúk, hanem olyan árúkat is, melyeket Anglia Németországgal szemben feltétlenül dugárúnak tekint (élelmiszerek, ipari nyersanyagok stb.). A német kormánynak különösen nagy nyomatékkal kell rámutatni arra, hogy Németország ellenségei és amerikai szállítók között többszázmillió márkára rúgó fegyverkereskedés áll fenn.

A német kormány tudatában van annak, hogy a jog gyakorlása és a jogtalanság eltérése a semleges államok tetszésére van bízva és nem vonja maga után a semlegesség megsértését. Éppen ezért a német kormány nem is emelt panaszt a semlegesség formális megszegése miatt.

Angol tengerészeti szakreferensek tanácskozása a német „tengerzár” jegyzék kiadása idején

Ilyen tényállás mellett a német kormány 6 hónapi türelmes várakozás után kénytelen az Anglia részéről folytatott rabló tengeri hadjárat ellen erélyes intézkedésekkel fellépni. Ha Anglia a Németország ellen folytatott küzdelemben az éhséget hívja segítőtársául azzal a szán-

Angol hadihajó ágyújának csöve elől nézve. A hatalmas ágyúcsőből esavirromentes fűtőropul ki a golyó, hogy a forgás által biztos legyen ropulásának irányja

dékkal, hogy egy 70 millió főből álló kultúrnemzetet az elé a választás elé állítson, hogy vagy nyomorultul elpusztul, vagy pedig az ellenség politikai és kereskedelmi akaratának aláveti magát, akkor a német kormány el van ma szánva arra, hogy ezt az eléje dobott kesztyűt felveszi és hasonló szövetségestársához fordul.

A német kormány elhatározta, hogy Angliának és szövetségés

Sebesült és rokkant indiai harcosok, akiket az angolok hazaszállítanak hazájukba

társainak hadianyagszállítását minden rendelkezésre álló eszközzel meg fogja akadályozni és a német kormány föltételezi, hogy a semleges államok, amelyek eddig a Németország ellenségeivel folytatott fegyverkereskedést nem akadályozták meg, e kereskedelem erőszakos elnyomásában nem fognak akadályt gördíteni Németország elé.

E szempontok által vezéreltetve, a német admirális az általa kijelölt zónát tengeri haditérnek jelentette ki. Az admirális ezt a haditert, amennyire lehetséges, aknákkal fogja elzárni és az ellenséges keres-

kedelmi hajókat ily módon és más eszközökkel is megkísérte majd elpusztítani. Bármennyire is igyekszik a német kormány, hogy ez eljárásában, amelyre kényszerítő okai vannak, a semleges államok lakóinak életét és vagyonát kímélje, el kell ismernie azt, hogy az Anglia ellen megindítandó erélyes akció olyan veszélyeket rejt magában, amely különbség nélkül érni fog mindenkit, aki a haditér vidékére kerül. Ez különösen az aknaháborúra vonatkozik, mely pusztulással fenyeget minden hajót, mely az aknavidékhez közeledik.

A német kormány a haditéren belül található ellenséges kereskedelmi hajók elpusztítását jelentette be és nem minden kereskedelmi hajó elpusztítását, amint ezt az amerikai kormány, úgy látszik, tévesen értette meg. Ez a korlátozás is, amit a német kormány tűzött ki maga elé, a hadicél rovására megy. A dugárúmegállapításra nézve, amit az angol kormány előszeretettel alkalmazott Németország ellen és amit most a német kormány Angliával szemben is alkalmazni fog, semleges hajóknál is az a gyanú fog felmerülni, hogy dugárút visznek magukkal.

A császári kormány nem mondhat le arról a jogáról, hogy megállapítsa, vajjon a semleges hajók tényleg visznek-e dugárút magukkal és adott esetben ennek megállapításából konzekvenciákat vonjon le. A német kormány végül hajlandó az amerikai kormánnyal a legkomolyabban megbeszélni mindazokat az intézkedéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy a semleges államok legitim hajózását a haditéren is biztosítsák.

A német kormány azonban nem mulaszthatja el annak bejelentését, hogy e téren való fáradozásait két körülmény nehezíti meg:

% Az angolok részéről a semleges zászlóval való visszaélés, amit ezideig már az amerikai kormány is kétségtelenül megállapított.

& A semleges kereskedelmi hajóknak már említett dugárúkereskedelme, különösen a hadianyaggal való kereskedés.

A német kormány örömmel üdvözölte, hogy az amerikai kormány zászlóinak jogellenes használata miatt tiltakozást jelentett be az angol kormánynál és annak a reményének ad kifejezést, hogy e tiltakozás folytán Anglia a jövőben tiszteletben fogja tartani az amerikai zászlót. Ebben a reményben a német tengeralattjárók parancsnokai, amint ezt a február 4-én kiadott jegyzék is hangsúlyozta, utasítást kaptak, hogy amerikai kereskedelmi hajók ellen ne intézzenek támadást, amennyiben ezek a hajók felismerhetők. Hogy az összetévesztést a legbiztosabb módon elkerüljék — természetesen kivéve az aknaveszedelemet, — azt ajánlja a német kormány az Egysült-Államoknak, hogy békés szállítmánnyal

ellátott, az angol tengeri haditért érintő hajóikat kísérő hajókkal tegyék felismerhetővé. A német kormány azt hiszi, hogy szabad feltételeznie azt, hogy csak olyan hajókat fognak kísérőhajókkal ellátni, amelyeknek fedélzetén nincs dugárú. Az ilyen kísérőhajók járatásának módját a német kormány hajlandó az amerikai kormánnyal megbeszélni. A német kormány azonban különös köszönettel venné, ha az amerikai kormány kereskedelmi hajóinak sürgősen ajánlaná, hogy a zászlókérdés szabályozásáig kerüljék el az angol tengeri haditért.”

Weddigen kapitány halála

Ilyen előzmények után 1915 február 18-án kezdte meg a német haditengerészet a tengeralattjárókkal való harcot az angol kereskedelmi hajók ellen.

Az egész világ izgatottan várta, leste az eredményeket.

A semleges lapok legnagyobb része azt írta, hogy „az angol világuralom utolsó napjait éli, ha sikerül a németeknek Angliát robbantó aknákkal körülkeríteni vagy a szigetvilágot blokád alá venni”.

Természetesen, sokkal egyszerűbb és könnyebb volt a térképen megrajzolni azt a vonalat, amely az angliai tengerek haditérnek nyilvánított területeit jelöl. Le ki, mint megvalósítani a német haditengerészetnek azt a bevallott célját, hogy az ellenséges hadihajókon kívül a hadizónában minden ellenséges kereskedelmi hajót elpusztítson. Ehhez a nagy föladathoz akkor is kicsiny lett volna a német hadiflotta, ha tízszer annyi hajó állott volna a rendelkezésére, mint a valóságban.

Ellenben így is csakhamar kezdett Anglia kétségbeesni a bűvárhajók működése miatt.

Egymásután jöttek a hírek, napról-napra, hogy a La Manche-, a Bristol- és az Ir-csatornában vagy az Északi-tenger nyílt részein a német bűvárhajók hány kereskedelmi hajót süllyesztettek el. Ez már egész sportszerűen folyt, de azért az angolok sehogy sem tudtak megbarátkozni ezzel a sporttal.

Igaz, hogy március havában az angoloknak sikerült három német bűvárhajót elsüllyeszteniük, köztük a legendás hírű Weddigen kapitány U-29-ét is.

Március 4-én Dover előtt egy angol torpedónaszád süllyesztette el az U-8 német tengeralattjárót, március 9-én pedig egy angol halászgőzös nekirohanással süllyesztette el az U-12-t. Az U-29 tengeralatt-

járót, amelynek parancsnoka Weddigen kapitány volt, a legrettegettebb nevű, legnagyobb sikerű búvárhajóparancsnok, az angolok március 25-én süllyesztették el.

A hős Weddigen kapitány, aki a legszebb kitüntésekben részesült, akinek nevét a hír szárnyai röpitették magasra, embereivel és hajójával együtt lesüllyedt a tenger mélységeibe és a hullámsírban került örök nyugovóra, ahol ekkor már annyi bátor tengerész aludta örök álmát. . .

A legendás hős haláláról, a legendás hős pusztulásáról a következőket jelentette a hivatalos angol Reuter-ügynökség:

„Most már bizonyossá vált az U-29 sorsa. Ezt a veszedelmes búvárnaszádot elnyelte a tenger.

5 \ gK YXX] [Yb . Ud] z bnž U .] gc . Igc .
X] U X U i rz bz % % huj Ugnzb V . j z F U U CE
z j U f g Ya V Y F Y j Y U \ i z a g i r V U b _ Y F h
" f _ b m i [c j CE U

Csak pár hónapja volt még a tengeren: Hatalmas Diesel motorjával 18 csomós sebességet is el tudott érni, úgyhogy még a leggyorsabb kereskedelmi hajót is üldözőbe tudta venni, föl volt szerelve három torpedóvetővel és két gyorstüzélfőgyúval. Parancsnoka Weddigen kapitány volt. Ez a tiszt vezette az U-9-et, mikor szeptember 22-én az Északi-tengeren elsüllyesztette a „Hogue,” „Cressy” és „Aboukir” cirkálókat. Március 11-én az U-29 elsüllyesztette a legtekintélyesebb angol kereskedelmi hajók egyikét, az „Ardenwell”-t és a francia „Auguste Conseil” gőzöst.

A legénységnek időt hagytak, hogy mentőcsónakokba szálljon. Az angol matrózoknak azt mondogatta Weddigen kapitány:

— Adják át üdvözlétemet Churchill úrnak!

Weddigen kapitány minden alkalommal, amikor elsüllyesztett egy gőzöst, vígan csevegett az ellenséges hajósokkal, szivarral, borral kínálva őket. A kedélye stégnek, az elszántságnak most véget vetett a halál. Az U-29 a hatodik német tengeralattjáró, amelyet a háború kitörése óta elsüllyesztettünk.“

Így számoltak be az angolok a legendás hajó és a legendás hős tragédiájáról . . .

De Weddigen szelleme tovább is bátorságra tüzelt.

Mindössze az történt, hogy az U-29 kiállt a sorból.

A többi búvárhajó annál nagyobb buzgalommal végezte kötelessé-

gét. Rövid három hónap leforgása alatt több mint száz kereskedelmi hajót süllyesztettek el, több mint 235.000 tonnatartalommal, ami — az anyagi károktól is eltekintve — nagyfokú és egyre jobban erősödő Idegességet kellett Angliában.

Kezdték meginogni a hit a büszke angolokban, hogy valóban ők-c a tenger urai, mikor a saját partjaik közelében sem voltak már biztonságban a német búvárhajók miatt.

Az idegesség nőttön-nőtt.

A bátor és fürgé ellenség támadásainak az elhárítására alig állott valami eszköz a rendelkezésre.

Volt olyan búvárhajó, amely egy napon, néhány órán belül két hajót is elsüllyesztett az angol vizeken. Így az U-21, amely február 26-án az Ir-csatornában, Liverpool közelében két angol kereskedelmi hajót: a „Ben Cruachan”-t és a „Linda Blanche”-t süllyesztette el.

Az elsüllyesztett hajók kapitányai

Hogyan zajlott le egy-egy ilyen hajóelsüllyesztés?

Hogyan végezték föladatukat a német búvárhajók tisztjei?

A Liverpool közelében elsüllyesztett angol gőzösök kapitányai, miután partot értek, érdekes részleteket közöltek kalandos útjukról.

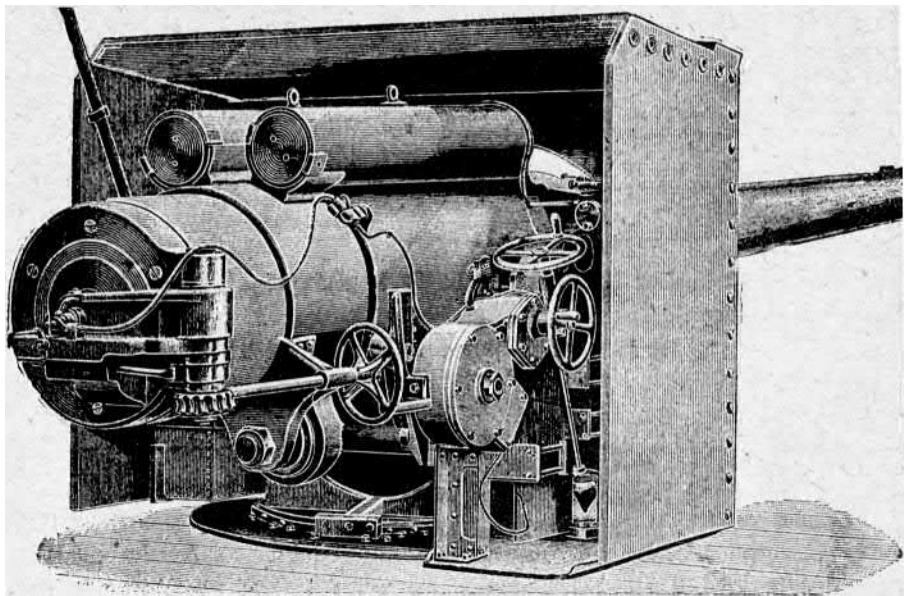
A „Ben Cruachan” kapitánya az U-21 támadásáról többek között a következőket mondotta:

„Liverpool irányában haladtam hajómmal, midőn az északnyugati világítótoronytól mintegy tizenöt mérföldnyire északnyugati irányban hirtelen egy tengeralattjáró periszkópját vették észre embereim, akik izgatottan jelentették ezt nekem. A búvárhajó, amely a tenger felszínén maradt, azonnal fölhúzta a német lobogót és jelt adott, hogy álljak meg. Kénytelenek voltunk engedelmeskedni, mert a látóhatáron sehol sem mutatkozott hajó, amely védelmünkre siethetett volna . . . Megállottunk. A búvárhajó mellénk állott, két angolul jól beszélő német tiszt jött hajónkra és a hajó okmányainak fölmutatását követelték. A német tengerésztisztek behatóan érdeklődtek a hajórakomány rendeltetési helye és az angol flotta holléte felől. A hajórakomány rendeltetési helyét nem titkolhattam, mert hiszen a kezükben lévő hajóokmányok úgyis kellőképpen tájékoztatták a németeket. Az angol flottára vonatkozóan sem nem akartam, sem nem tudtam érdemleges választ adni, egyszerűen megtagadtam hát ezekre a kérdésekre a feleleteket. A magasabbrangú

német tengerésztiszt erre a legnagyobb udvariassággal kijelentette, hogy sajnálja az egész „incidens”-t, de mivel háború van és néki kötelességét kell teljesítenie, kénytelen hajómat elsüllyeszteni.

— Húsz perc időt adok önöknek — mondotta a német tiszt, — szedjenek össze ez alatt az idő alatt ingóságaikból annyit, amennyit lehet, amennyit akarnak, vegyék magukhoz pénzüket és más értékeiket.

Legénységem erre a legnagyobb gyorsasággal zsákokba gyömöszölte ruhaneműjét és vízre eresztette a nagy mentőcsónakot. A német

5nUb[c' hYb[Yf,gnYh5fa grfcb[!fYbXgnYf" z&Sl bWl _U]VYf [ncfgr' h z[m U

tisztek mindezt nyugodtan és némán nézték végig. Midőn a húsz perc letelt, már mindnyájan a csónakban voltunk és a legénység evezni kezdett. Most azután az ellenséges tengeralattjáróról több tengerész ment át a hajóra és elhelyezték a robbantószerkeket. Ötszáz méternyire lehettünk a halálra ítélt gőzöstől, midőn az ellenséges búvárhajó dolga végeztével alámerült és a következő pillanatban rettenetes explózió robbantotta föl hajómat, amely néhány pillanat alatt teljesen elmerült értékes rakományával együtt a víz fenekére. Csónakunk mintegy öt óra hosszat bolyongott a tengeren, míg végre egy halászgőzös valamennyiünket megmentett . . .”

Ugyanez a tengeralattjáró két óra múlva „Bar” világítóhajótól

tizennyolc mérföldnyire találkozott a „Linda Blanche” gőzössel, melynek kapitányát a németek azonnal a búvárhajóra rendelték. Itt közölte vele a német parancsnok a teendőket. Ellenállásról, védekezésről itt sem lehetett szó. Az angol gőzös személyzete örült, hogy a mentőcsónakon elmenekülhet a félelmetes búvárhajó elől.

Félóra múlva már ez a gőzös is a tenger fenekére jutott rakományával együtt.

Így folytak le a haditerületté nyilvánított angol tengereken napról-napra a hajóelsüllyesztesek.

Kirándulás a búvárhajón

Milyen volt az élet a tenger mélyén járó búvárhajó belsejében?

Hogyan működött ez a rettegett, veszedelmes fegyvernem, amely szinte óráról-órára növekvő izgalomba döntötte az ántánt közvéleményét?

Nagyon érdekesen és kimerítően felel ezekre a kérdésekre egy búvárhajó tisztjének az elbeszélése, amely a következőképpen hangzott:

„A háború kitörése után hosszú ideig a legelső típusú, hét-nyolcéves kis búvárhajón teljesítettem szolgálatot. Ez a hajó alig volt háromszáz tonnás és így csak parti szolgálatra volt alkalmas. Messze nem is mehetett, hiszen csak 700 kilométert tehetett meg egyfolytában, készleteinek fölújítása nélkül. A tavasz folyamán azonban beosztottak az újonnan elkészített nagy búvárhajókhoz. Néhány hétig, rövid utakat téve, begyakoroltuk új hajónk kezelését. Azután megkaptuk a parancsot, hogy hosszabb útra indulunk.

A kijelölt időben kissé elfogultan foglaltuk el helyünket a búvárnaszádon. Az út izgalmas érdekessége, veszedelmes volta, eredményessége foglalkoztatta gondolatainkat. Csendes este volt, amikor elindultunk. A hajót rejtő dokkból mingyárt a víz alatt indultunk el s így jutottunk ki a kikötőből is: ki tudja, hol leskelődik valamely kém? Csak künn a nyílt tengeren bukkantunk a víz fölé, ahol már nem voltunk a szárazföldről észrevehetők. Most már teljes erővel vágunk neki a tengernek. Karcsú hajónk könnyedén szelte a hullámokat.

A háborús tapasztalatokat gondosan fölhasználták a hajó építői. A naszád súlya nem sokkal több ezer tonnánál. Erős motorjaival majdnem negyven kilométeres sebességgel fúrja magát előre a tajtékzó hullámok között. A híres LM), csak huszonnégy, az U-21. pedig csak har-

minc kilométert tehetett óránként. S a mi hajónk a fokozott gyorsaság mellett is egyfolytában körülbelül négyezer kilométert tehet anélkül, hogy készletét föl kellene újítani. Annyit jelent ez, hogy akár egy hétig is elkalandozhatunk a tengeren. S ágyúinkkal kisebb parti erődöket is bátran megtámadhatunk.

Amint a nyílt tengerre sildünk, egyszerre csak csillogó pont vonja magára figyelmünket: hajó! Parancsnokunk is észrevette azonnal, mert naszádunk hirtelen irányt változtat: az eleje kerül neki a gőzösnek. Néhány kilométerre lehetünk, amikor fölhangzik a parancs: lemerülni! A benzinmotorok megállnak, az ajtók lezárulnak, megindulnak az elektromotorok. Mert a zárt hajó levegőjét rövid idő alatt élvezhetetlenné Lennék a robbanómotorok kipuffogó gázai.

Mái •om-négy perc alatt hajónk a víz alatt van, az üveglakos parancsnoki torony kivételével. Ezen át 4—500 méterről látjuk, mint úszik előttünk egy hatalmas hajó. Személyszállító gőzös, fényesen kivilágítva. Svéd színeket jeleznek a lámpái. Neve erősen megvilágítva: Augström. Nem ellenség. Nyugodtan mehet tovább. A békésen alvó utasok nem is sejtik, micsoda rém ólalkodik körülöttük. A legrettenetesebb lény, mely valaha úszott a tengerben; amelyhez képest dajkamese a régi tengerészek tengeri kígyója, óriási polipja, amely hajókat húzott a tenger fenekére. Acélszörny ez, gyomrában 32 mindenre elszánt tengerésszel és annyi robbanószerrel, amellyel akár egy várost is a levegőbe lehetne röpíteni. Mind a nyolc torpedónk kivetőcsöve meg van töltve. A parancsnoknak egy ujjnyomása: és nincs többé a fent úszó hajó kajütjeiben ébredés . . .

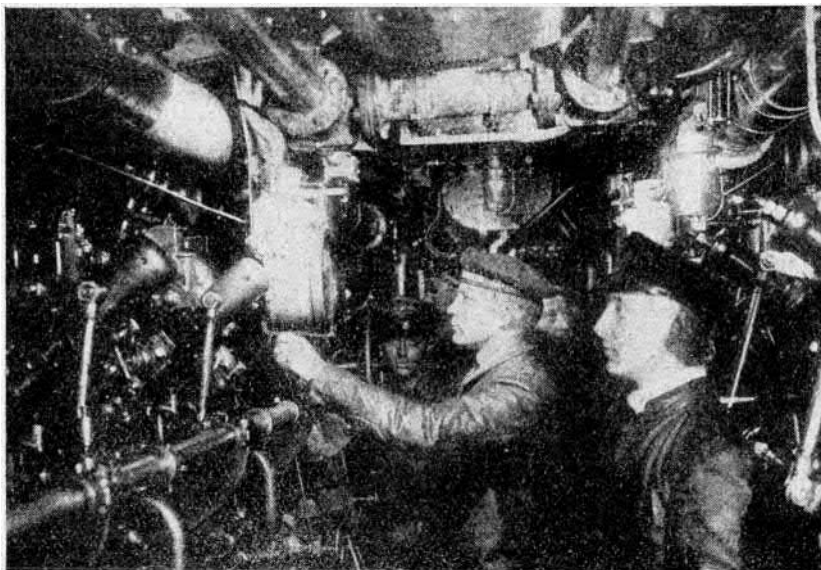
A tenger mélyén

A hajó elment, mi fölbukkantunk újra a felszínre és folytattuk útunkat tovább. Az éj hátralevő része különösebb esemény nélkül telt el. Reggelre azonban már eljutottunk a veszedelmes zónába, ahol már víz alá kellett merülnünk. Főadatunk volt Anglia északi partvidékén cirkálni. Itt minduntalan találkozhattunk ellenséges hadihajóval. Mi ugyan előbb észrevevessük, mint ő minket, de ellenséges bűvárhajó is akadhat utunkba s ilyenkor az a bűvárhajó, amelyet a másik előbb vesz észre, veszve van . . . Lemerültünk, csak a hajó periszkópja látszott ki a vízből. Megkezdődött a tengeralatti bűvárélet, öt méternyire az éltető levegő alatt.

Körülöttünk a zárt, nyomasztó levegő, amit ugyan állandóan föl-

újít a vaspalackokból kiáramló oxigén, de a zsúfolt terem sajátságos, kellemetlen hatását mégsem lehet eltüntetni, noha különböző vegyszerek oszlatják el a kilehelt gőzöket. A gépek zúgása, a hajócsavar szárnyai közt elfutó víz zaja a kitűnően visszhangzó nagy acélszerkezetben állandó dübörgéssé lesz, úgyhogy egymás hangját is alig halljuk.

Egyetlen összekötőnk a külső világgal a periszkóp. Körülbelül öt méter magas, epmeri karnál alig vastagabb acélcső, tetején prizmás szerkezetű fejjel. Egy köralakú üveghasáb, alatta távcső: ez értesít

5 V• j z f \ U X E I f d \ z n z V U b " " " 5 [f d Y _ z " U b X C E n • [z g U z U b n c a U g h C E Y j Y l _ z U a] h z " U b X C E b b
 c l] [f b b Y _ Y " Z " Z] g g h b) [f g h i n " f " " g f Y j Y g n f m U " Y [b Y \ Y n Y V W Z " U X U h z h r f r _ U V • j z f l
 \ U d g n c [z " U r c h f i j d \ z V c f • g Z " j f h r Y t

bennünket mindarról, ami odakünn történik. Még egy prizma a közepén: ennek segítségével jól szembenézhetünk ellenségünkkel. Fehér asztalon világos gyűrű, amit a periszkóp mutat. Ez a látóhatár. A gyűrű belső fele zöldeskék, külső fele kékesfehér. Az előbbi a tenger, az utóbbi az égbolt. A parancsnok feszült figyelemmel állandóan ezt vizsgálja.

Most feltűnik egy kis pont a látókörön, egészen a zöld gyűrű szélén. Főlnyitjuk a középső prizmat, amely a látóhatár egy pontját mutatja, de erősen nagyítva. Ráirányítjuk a kérdéses pontra: a középső világos körön a hajó árboca jelenik meg. Eléje vágunk. Csakhamar közelébe jutunk. Közepes nagyságú szállítóhajó, zászló nélkül. Bizonyára angol. Hajónk kiemelkedik a vízből, annyira, hogy a parancsnoki torony sza-

badon áll. Észrevették minket is; a hajó lassan felénk fordul. Zászlóval megállást jelzünk. Nem engedelmeskedik, hanem egyre gyorsabban felénk tart.

Most már tisztában vagyunk vele: le akar bennünket gázolni!

Nincs vesztenivaló időnk. A torpedóval célba venni időbe kerül, azonkívül valószínű, hogy a keskeny hajótesttel szemben haladva, mellette surrana el. Gyorsan visszاسüllyedünk vagy húsz méter mélységig, de fenn hagyunk egy bóját, melynek feje csalódásig hasonlít a mi periszkópunkhoz. Ilyenek készen állanak a fedélzeten. Fordulatot teszünk a víz alatt és néhány perc múlva ismét a víz színére kerül periszkópunk. Balra tőlünk teljes gőzzel rohan a gőzös az ártatlan üres hordónak. Egyszerre akár három torpedóval lőhetnénk oldalba. De elég egy is. Fehér csík szántja végig a vizet s alig fél perc múlva óriás, füsttel és lánggal vegyes víztölcsér csap föl a hajó oldalán.

A nagy közelség miatt a mi kis naszádunk is összerázkódott. Talán maga is megborzadt. Talán az acél is érezni tud? Talán kis naszádunk is azt érezte, amit a katona, mikor először mártja szuronyát embervérbe? A robbanás hatása irtóztató: derékban törte ketté a hajó törzsét. Egy-két emberi alak látható még, amint a roncsokba kapaszkodik, de a következő percben a roncs is eltűnik és a rettentő örvények mindent elnyelnek . . .

Fölemelkedünk, megvizsgáljuk a katasztrófa helyét: egyetlen élőlényt sem látunk. Egy csomó deszka, gerenda, üres hordó jelzi, hogy itt emberi alkotás merült a mélybe, magával rántva alkotóit is. A roncsok mellett, mint valami kárörvendő, vigyorgó gnóm, emeli ki fejét az álperiszkóp. Kifogjuk: szükség lehet még rá.

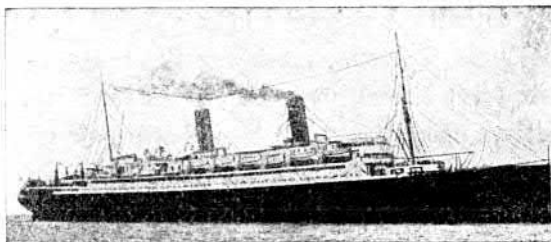
Nyomott hangulatban folytatjuk utunkat. Mert, bár az elsüllyesztett hajónak személyzete maga okozta vesztét, mégis — borzasztó volt a látványosság.

Találkozás a páncélossal

Délután páncélos cirkálóval találkoztunk. Ez azonban nagyon éberem őrködött. Vagy öt kilométerről észrevett bennünket és ágyúzni kezdett felénk. Golyói veszedelmes közelben csaptak le, toronymagasságú víztölcséreket lökve a magasba.

Ebből kétféle veszedelem is származhatik. Az egyik, a kisebb, hogy periszkópunk eltörik. Ez ritkább eset és ha mégis megtörténik, pár perc alatt a tartalékcsővel pótolható. '

Nagyobb vesze-
delmet jelentenek a
közelünkben robbanó
nehéz lövedékek. Ezek
jóval mélyebbre jut-
nak, mint hajónk. S ha
nem is találják köz-
vetlenül hajónk testét,
a robbanás okozta víz-
nyomás könnyen okozhat
horpadást a bűvárhajó falán,
sőt be is tör-
heti azt. Legokosabb hát menekülni. Lemerülünk egészen, de egy
álperiszkópot ismét fönn hagyunk.

Gyorsgőzös az Északi-tengeren. A tengerzár idején a személy-
és teherszállító hajók is állandó veszedelemben forogtak

Néhány kilométert haladva, megint fölpillantunk, mi történik
odafenn, körülbelül párhuzamosan haladunk az ellenséges cirkálóval,
mely szorgalmasan ágyúzza az álperiszkópot. Feléje fordulunk, de alig
teszünk pár száz métert, amikor lecsap mellettünk egy gránát.

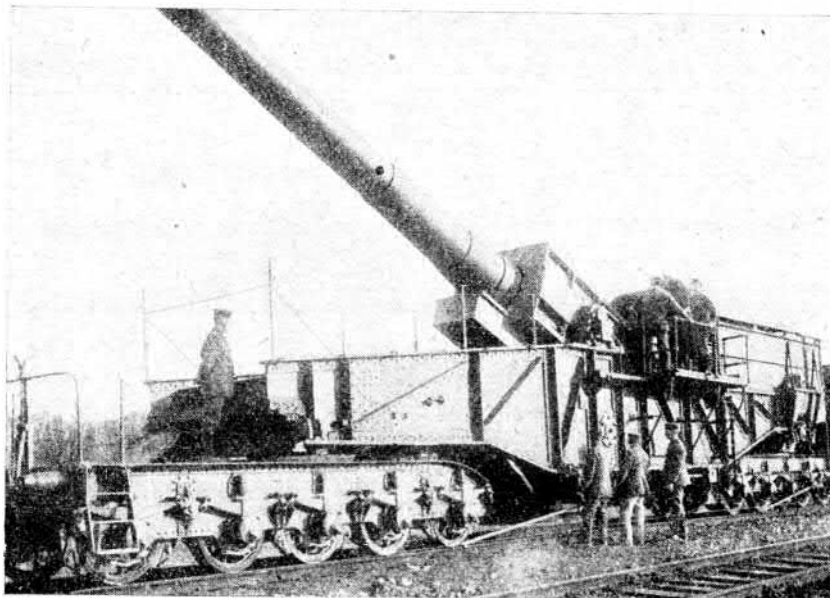
Tehát ismét megláttak. Segítségükre volt a tükörsima tenger,
amelyen sokkal könnyebb fölfedezni a periszkópot, mint a hullámzó
vizen. Azonkívül a víz alatt mozgó hajó fehér sávot hagy maga után,
amit sima vízfelületen gyakorlott szem szintén láthat. A további játék
tehát veszedelmes volna. Lemerülünk ismét és ezúttal vagy félóraig a
víz alatt maradunk. A cirkálóval ellenkező irányban elhagytuk a vesze-
delmes helyet. Mikor fölmerültünk, a cirkáló már vagy húsz kilométerre
lehetett tőlünk . . .

Délután még két hajóval találkoztunk. Az egyik amerikai volt,
gyapotot szállított Norvégiába. Hadd menjen! Rakományából valór
színűen minékünk is jut. A másik hajó svéd volt, szenet vitt Angliából
Stockholmba. A mi első jelzésünkre megfutott, de amikor egy gránáttal
tettük nyomatékosabbá a fölszólítást, megállót. Én mentem át öt ember-
rel, megvizsgáltam a hajót. Okmányai rendben voltak. Mehet! De soha-
sem felejttem el azt a félelmet, ami a kapitány arcáról tükröződött.

Viharban

Estére megzavarodott az eddig síma tenger. Az eleinte gyöngye szél
egyre jobban erőre kapott, míg végre valóságos viharra nőtt. Könnyű
naszádunkat annyira dobálta, hogy sokszor egészen a víz fölé kerültünk,
máskor 15—20 méterre is lesüllyedtünk. Periszkópunknak már alig
vettük hasznát. Ha ez a víz fölött volt is, a heves rázkódás következtében

alig láthattunk valamit a külső világból. Ilyen körülmények közt bűvárhajónkat is féltettük a hullámok erejétől. . . . Nagyobb mélységbe kellett tehát lemerülnünk. Hajónk tíz légkörnyomást bírt el, vagyis olyan mélyre merülhetett le, hogy bordáinak minden négyzetcentiméterére tíz kilogram nyomás nehezedhetett. Ez éppen száz méter mélységet jelent. Ennyire nem is volt szükségünk. Negyven méter mélységben már alig volt érezhető a hullámzás, hatvan méternyire pedig teljes nyugalom uralkodott. Itt megálltunk.

B fa Yh\U\U\U [m 'grz''#zqU

A hajón nem mozgott semmiféle gép, de azért a vihar bömbölése csaknem olyan erősen hallatszott, mint odafenn. A víz még jobban vezeti a hangot, mint a levegő. Csak úgy tudtunk már szót váltani, ha egymás füléhez hajoltunk. Annál kevesebbet kaptunk a világosságból. Húsz méter mélységben még kellemes félhomály szűrődik be a periszkópon, amely zöld kört rajzol az asztalunkra; 40 méteren már alig látunk egy kis szürkés foltot, (50 méternél pedig már teljes koromsötétség vett körül bennünket. A déli nap fénye valahogy lejut ebbe a mélységbe is, de alkonyaikor már semmit sem lehet belőle észrevenni.

Néhány óráig maradtunk így mozdulatlanul. A vihar ereje azonban nem csökkent, sőt talán még növekedett. Nagyon hiányzott már a

szabad levegő. Egésznapi benntartózkodás után még az éjjelt is a víz alatt tölteni s utána esetleg még egy nappalt, ez sok lett volna. Nehezülni kezdett a lélekzésünk. Elhatároztuk tehát, hogy hazatérünk.

Ebben a mélységben azonban nagyon kell vigyázni az előrejutással. Ezernyi titkos szikla leshet ránk a mélyben s mi csak készülékeinkre vagyunk bízva. Először tehát pontosan meg kellett határoznunk naszádunk helyét. Ez a kronométer, iránytű és a sebességmérő segítségével történik.

Külön figyelmet érdemel a bűvárhajó iránytűje. A teljesen zárt vashajóban a mágnesű tökéletesen érzéketlen a föld mágnessége iránt. Állandóan a hajó egyik pontja felé mutat. Mágnesű helyett tehát igen finom tengelyeken gyorsan forgó pörgettyűt használunk, amit villamosáram tart mozgásban. Finom felfüggesztése lehetővé teszi, hogy a hajó bárminő mozgása esetén is megtarthassa saját irányát. Ez az eszköz most a kalauzunk a sötét, titokzatos mélységben.

Elindulunk a néma mutató nyomán hazafelé. Levegőt fajtunk a süllyesztőkamrákba s fölemelkedünk 30 méterig, ahol még bírja hajónk a hullámok lökéseit. Figyeljük a víznyomásmérőt, amely a tenger üzenetét hozza. A mutató folytonos, apró ingadozása jelzi, hogy a vihar erősen mozgatja fölöttünk a víztömeget. A mutató lassan előre mozog. A vízszintes kormányval kell állandóan egyensúlyozni. „Megindítjuk a kompresszort s még egy kamrából kifűjtjük a vizet. A kifűjtött víz könnyített hajónkon; most már megállapodik a nyomás három atmoszférán.

Egyszer csak halványan derengeni kezd a periszkóp látógyűrűje. Reggel van odafönn. A kronométer hat órát mutat. Lassan haladunk. De még nem merülhetünk föl, mert a vihar változatlanul dühöng.

Végre délfelé elcsendesedett a tenger. Fölmerülünk. Óvatosan körülnézünk a periszkóppal. Sehhol semmit se látunk. Alig bukkan föl hajónk a vízből, fölpattan tjük az ajtót és tele tüdővel szívjuk magunkba a friss levegőt.

Teleszívatjuk a hajót is friss levegővel, azután tovább indulunk hazafelé. A veszedelmes területet elhagytuk, így hát a víz színén maradhatunk. Megindítjuk a benzinmotorokat és estefelé már föltűnik kikötőnk. Még egy félórai út a víz alatt s benn vagyunk a biztos révben. Óvatosan befarolunk a dokkba, ahol már hozzáértő kezek várják a bűvárhajót; egy-két perc múlva szilárdan áll és mi kilépünk a bajtársak lelkesen hurrázó üromkiáltásai között a kikötő mólójára . .

Bűn és bűnhődés

A vesztőhelyen ...

Tombolt a vérzivatar.

Majdnem egész Európa vérzett a szörnyű élet-halálharcban, a többi része meg idegesen reszketett, hogy mikor ragadja őt is magával az öldöklő fergeteg.

A legnemesebb népek irtották, gyilkolták egymást.

Elpusztultak évszázados katedrálisok.

Elégtek Rubens képei.

Semmibe mentek számla, Ihatatlan milliárdok.

Megsemmisültek országok.

Milliók és milliók jutottak a végromlásba, a kétségbeesésbe.

A népfölkelő felesége fekete kendővel kötötte be fejét, a katonatiszt hitvese özvegyi fátyolt öltött.

Patakokban folyt a vér északon és délen, keleten és nyugaton.

Ilyen orkán még nem tombolt a világon!

És akik földézték ezt a szörnyű vihart? A szarajevói merénylők?
A fanatikus összeesküvők?

Követte bűnüket a méltó bűnhődés?

Elérkezett már a megtorlás napja azért a borzalmas június 28-iki délelőttért?

Pontosan négy hónapra a szarajevói borzalmas merénylet után, október 28-án ítélkezett a szarajevói törvényszék Princip Gavrilónak és társainak gyilkossági és hazaárulási bűnperében.

A bíróság a törvény legszigorúbb büntetésével sújtotta a merénylőket és összeesküvőket. A három főbűnös: Princip Gavriło, Cabrinovics Nedelko és Gravez Trifko a szörnyű bűncselekmény elkövetésekor nem töltötték be még huszadik életévüket. Erre való tekintettel a törvény kegyelméből életben maradtak és húsz-húszévi fegyház gyötrelmeivel kellett vezekelniük a június 28-iki szörnyű délelőttért, amely Ferenc Ferdinánd trónörökösnek és nejének halálát okozták.

Hca Vc'hUj ffnj UHJf z'' B Y\fn[fzbzhj z[VY Y[mcfcgñ'' HY[z''zgzVU

Az összeesküvők közül öltre kimondotta a bíróság a halálos ítéletet. Halálraítélték Ilics Danilót, Cubrilovics Veljkót, Kerovics Nedót, Jovanovics Mikót és Milovics Jokovót, valamennyit hazaárulás büntettéért és gyilkosság büntetében való részességért. Az ítélet kimondotta, hogy a halálbüntetés kötél által hajtandó végre.

1915 február harmadikán, egy szerdai napon következett el a megtorlás napja, amelynek eljövetelét összeroskadva és borzongva várták a halálraítéltek a nyirkos, sötét zárkák mélyén. A bitófán kellett meglakolniok azért a véres nyári napért, amely közvetlen megindítója volt a szünni nem akaró, sőt egyre jobban tomboló világ-rengésnek.

Az öt halálraítélt közül azonban csak három került a hóhér kezére: Cubrilovics, Jovanovics és Ilics. A másik kettő kegyelmet kapott. Az egyik halálbüntetését életfogytiglani, a másikat húszévi súlyos börtönre változtatta át a kegyelem.

Teljes csendben végzett a földi igazságszolgáltatás a fanatikus bűnösökkel.

A várbörtön udvarán reggel kilenc órakor Seffert hóhér hajtotta végre az ítéletet. Közönséget nem bocsátottak a börtön udvarára. Miután

fölvasták az ítélet rendelkező részét, a vesztőhelyre vezették az elítélteket, ahol már három akasztófa állott.

Elsőnek Cabrilovicsot vezették a bitó alá. Az utolsó percben odalépett a paphoz és háromszor megcsókolta a feszületet, azután így szólt:

— Üdvözölje kérem a feleségemet és mondja meg neki, hogy ebben a pillanatban is rá gondoltam . . .

Azután apatikus nyugalommal engedte, hogy megkötozzék. Amikor már az akasztófa lépcsőjén állott, kiáltozni kezdett:

— Éljen a nép! . . . Éljen . . .

5^* bji q & !) bUdgi [UFUgXfY IhYa `f_Y]Xfn X`thZ` "" "" 5`a Y[\`].gi`hVca VUa Yf fbmYh
i hzb UhfCb`f` "gdzf`fil` tUj`zfcg\znzb`a Y[\`U`[UfU`U`dc[zfa Yghf`Xj`n` VYghfXh`5ni`!
hzb`Ui`hVU`" hY`z`c[ma Y[`zhc[Uggz`_U`a Y[gYVg`hA Yf]nn]U`YnfYXgh`9nj`c`hUj`f[nYhg`h

Többet nem mondhatott, mert a dobpergés elnyelte szavát és a hurkot a nyakára szorították.

Jovanovics következett utána, aki egész testében remegett. Az akasztófa alá érve, ő is azt kiáltotta:

— Éljen a nép! . . .

Végül Illicsre került a sor, aki teljesen apatikusán viselkedett és minden szó, minden tüntetés nélkül ment a halálba.

A három halálos ítélet végrehajtott.

A többi összeesküvő és merénylő ottmaradt a szarajevói várbörtön komor, sötét zárkáiban

Gondolkodhattak.

Gyakran eszükbe juthatott a napfényes, derűs, nyári délelőtt, amelyen fanatikus lázzal, bombával és pisztollyal törték a monarchia trónörökösének életére. És arra is kellett gondolniuk, hogy amikor a merénylet sikerrel járt, egyszerre komor fellegek tornyosullak a nyári nap egére. Magasra törtek a politikai szenvedélyek hullámai, megkezdődött a pusztítás, a rombolás Szarajevóban, majd kitört a borzalmas vihar, megindult a népek csatája . . . A börtöncellák némaságába beharsogott a haldoklók jajkiáltása, az özvegyek és árvák panaszos siráma . . .

5 [n] _cgZ[n] Yf YX° ffYb/fqYI hz b a]b[mzfh_]fcVVUbHJ _Udc]h_ U] gnYb] YXf nY_za Y[_Yn!
X X° fhU di gnhrzgzU fca Vc zg GnUFU'Yj dVUb^{11.11}

Nagyon kerülhette az álom a börtönlakók szemeit. És ha az álom mégis elfogta őket, a halottak végtelen légiói, a sebesültek, rokkantak ezrenyi sorai, az özvegyek és árvák panaszos, gyászos felvonulásai kísértettek ezekben a pihenést, megnyugvást nem adó, lázas, nyugtalan álmokban . . .

A három halálraítélt elpusztult a veszthelyen.

A többiek börtönben szenvedtek, lelkükben a kízó, marcangoló lelkiismeretfurdalással.

A bűnt követte a bűnhődés.

De a bűn nyomán támadt vihar nem csillapodott. Sőt az eget,

földel rázó orkán egyre jobban erősödött, pusztítva a legdrágább emberi értékeket, folyamokban árasztva a vért, rombolva és megsemmisítve az emberi kultúra legszebb alkotásait.

A szarajevói várbörtön falain túl egy egész világrész égett kísérteties, borzalmas lángokkal.

És nem volt hatalom, amely meg tudta volna fékezni a rettenetes tűzvészt, az apokaliptikus világégést.

A nagy kárpáti csata

Vonatok a hóban

Akárcsak a háború elején . . .

Amikor még a nyári napsugár heve lobogtál la a reménység lángjait. Amikor még mindenki gyors diadalra, gyors békére számított. Amikor a fölvirágzott katonavonatok a Rákóczi-induló vérpezsdítő ütemeire zakatoltak ki a pályaudvarokról.

Azóta a virágok s a virágokkal együtt a gyors győzelem reménysegei is elfogytak, de azért lelkes hangulatban, ugyancsak a Rákóczi-induló felvillanyozó ütemeire robogtak ki a pályaudvarokról a hosszú, hosszú katonavonatok.

Mentek az új menetzászlóaljok keletre és északkeletre: a kárpáti harctérre.

A pályaudvaron sok anya már harmadízben búcsúzott a frontra menő fiától. De ez a búcsú sosem vált megszokottá. Az anyai szív nem fásult el, az anyai könny nem apadt el . . .

A tízfokos hidegben zengtek az érckürtök, azután csend! . . . Most még az ezredparancsnok intézett néhány szót a dicsőség mezejére induló fiaihoz. Buzdító, lelkesítő szavak voltak ezek! Az ezred zenekara a Himnuszt játszotta, a tisztek jobbkeze a sapkához lendült, az ezred zászlaja földre hajolt. . .

Néhány pattogó vezényszó!

A tisztek is fölugráltak a kocsikba. Utoljára a zászlóalj parancsnoka maradt. Szalutálva jelentette az ezredesnek, hogy a „menet” indulásra kész.

Az ezredes megrázza a zászlóalj parancsnok kezét, sok szerencsét kíván fiainak. Már harsog a Rákóczi-induló. A pályaudvar perrónján asszonyok törlik a szemüket. A zászlóalj parancsnok föllép a vonatra, melynek minden ablakából csukaszürke sapkák integetnek. Az induló ércesen harsog, a mozdony zihálva fűjtat, azután lassan mozgásba jönnek a kerekek, a vonat elindul. . .

És mennek, mennek a hosszú katonavonatok északra, keletre, kárpáti frontra. A katonák arcán még ott ég a búcsúcsók, a búcsú könnye, de már az ellenségre gondolnak, a rájuk váró harcra . . . Szilája harsog minden vagonban a katonanóta ...

A Y[mU a YbYmzgn'CEJ ^j cbUHJ "" "" Gnj] z 'zb \Ufgc['U_UrcbU bCEU

Hamar leszáll az este, homályba vész a magyar táj, elcsendesednek a fiúk, elbóbiskolnak, ki tudja, mikor fognak még egyszer ilyen nyugalmasan pihenni. A mozdony tovább zakatol, kéményéből szikraeső tör elő, mintha ezrenyi apró, tüzes csillag hullana a hadbavonulók

útjára. Senki sem tudja, senki sem látja a katonák közül, de reggel csak arra ébrednek, hogy már két mozdonyt fogtak vonatuk elé.

És a két gőzparipa is csak erőlködve, zihálva boldogul terhével.

Emelkedik, egyre jobban emelkedik a pálya.

A vonat már a hegyekre kapaszkodik. Lassúbbá válik az iram. Egy-egy nagyobb állomáson már három-négy ilyen katonavonat torlódik össze. Pesti harminckettősök vonata olt áll meg a kaposvári negyvennégyesek vonata mellett. Azután befut a hármás bosnyákok menetzászlóalja is. Így találkozik össze a pesti „csibész”, a somogyi „rossebes” meg a bosnyák „sógor”. Együtt indulnak a harcba. Az állomáson nagy az öröm. Hát megint együtt lesznek a régi bajtársak! Nagyon megszokták már, hogy vállalva menjenek rohamra az orosz ellen.

Azután elindul az egyik vonat.

Í A vizionlátásra! — harsogják az álló vonatokból a baj társak.

Í A sturmnál majd egyszerre megyünk előre! — kiáltozzák büszkén a türelmetlen fiúk, akik nem szeretik a hosszú vesztegelést.

Szép sorjában elindulnak tovább a vonatok. Egyik fűjtat a másik után. Nem lehet sokáig várni. Az orosz vihar olt tombol a kárpáti szorosokban. Olyan harc folyik ott, amilyent nem látott még a világ. Lélekemelő, dicsőséges harc ez, de szörnyű áldozatokkal jár. Sok a hősi halott, sok a sebesült, sok a fagyott.

Sürgősen és szakadatlanul pótolni kell a sorból kiesetteket.

Zakatoľjanak, ziháljanak hát azok a vonatok, robogjanak a haza veszélybe jutott határai felé! Minden perc drága, minden kis késés rettentő felelősséggel jár!

Már a két mozdony is el-elfullad a pálya meredekjén. Ez már a Kárpátok világa. A jégbe-hóba fagyott, szent Kárpátok birodalma. Hatalmas sziklatömbök tekintenek le a völgybe, ahol a vonat kapaszkodik fölfelé. Köröskörül fehérbe öltözött, túlevelű erdők. Csodás szépségű táj! Szépségét tragikussá emeli a tudat, hogy ezek közt a fenséges hegyek közt folyik ádáz dühvei a világháború legnagyobb erőmérkőzése: a nagy kárpáti csata.

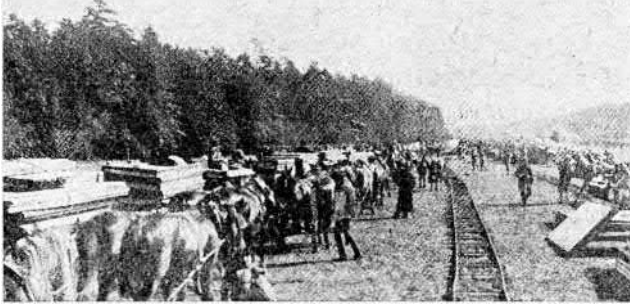
Azután egyszerre csak megáll a vonat.

Valaha állomásépület is volt itt. De ennek már utolsó tégláját is széthordták az orosz gránátok. A romokat meg befődte, betakarta a méteres hólepel. . .

Káprázik a bakák szeme a ragyogó, vakító hótól, amikor a „végállomáson” kiszállnak a vonatból, amely a Hó birodalmába kapaszkodott föl velük.

Végtelen a csönd. A rengeteg hó óriási hangtompítóként fekszik a tájon. Csak valami tompa döngések hangzanak. Mintha valahol messze fákat döntögetnének az erdőkből. De ez nem zavarja a havas világ csöndjét. A döngések oly rendszeresen ismétlődnek meg, hogy az ember füle csakhamar megszokja és pár perc múlva jóformán már nem is hallja. Ekkor már ez is hozzátartozik a havas táj csöndességéhez.

Sorbaállítás. Névsorolvasás. Mindenki itt van — jelentik a szakas-

J U g · h j j f [z ` ` c a z g U ? z f d z h c _ V U b

parancsnokok a századparancsnokoknak, a századparancsnokok meg a zászlóaljparancsnoknak.

A fegyvereket gúlákba rakják a havon.

A szakácsok forró teát osztanak

ki a legénységnek. Negyedórát pihenő a „végállomás”-on.

A vonat már indul is visszafelé. Minden mozdonyra, minden vagonra szükség van. Minden perc drága . . .

A vonat fűjtatva, lihegve ereszkedik le a pályán, pár perc múlva a völgykanyarulatnál eltűnik szem elől.

A zászlóalj magára marad . . .

Azután elindulnak a katonák tisztjeik vezetésével a hóba vesző utakon. Előre!

Egyre jobban hangzanak azok a tompa döngések. Nemsokára hangzik az ágyúdörgés.

Úton-útfélen kidőlt lovak összefagyott tetemei. Ezeket is jószágon betakarta sűrű fátylával a havazás.

Délután föltűnnek az első fabarakkok — a hótenger közepén. Itt valami magasabb parancsnokság táborozik.

A zászlóalj parancsnok jelentkezik. Megkapja az utasításokat.

Rögtön indulni kell tovább. Előre!

Nagy szükség van a friss erőre.

Éjszakára már künn kell lenni a hadállásokban, éjszaka már verekedni, küzdeni kell az ellenséges orosz áradattal. . .

A kárpáti hó

Furcsa tél volt az első háborús tél.

Decemberben gyakran esett az eső, de mikor február végén meg márciusban már tavaszodni kellett volna, akkor jött csak az igazi nagy tél. Rettenetes hóföregettel, rettenetes hóviharakkal. Ez a második tél nagyobb volt az elsónél is.

Budapesten és az Alföldön is 15—16 fokos hideg járta március havában. A Kárpátokban meg 20—25 fokra süllyedt le a hőmérő higánya.

És amikor legnagyobb lett a hideg, akkor lett a legtüzesebb a harc a kárpáti fronton. Az orosz ekkor akarta kicsikarni a döntő győzelmet a jégbe fagyott, hóba borult magyar határszéleken. De a magyar csak nem hagyta magát. Ha húszfokos volt a hideg, hát húszfokos hidegben verekedett. Ha másfélméteres hó borította a harcteret, hát másfélméteres hóban küzdött a magyar haza épségéért.

Úgy kellett annak lenni és úgy is lett, hogy a Kárpátok hegykoszorúja vált az orosz hadsereg temetőjévé.

H2Vcf'U'_zfdzh] \Qj f[hr'Yb V]fcXU a zVUb

A kárpáti hó meg a szem takarójává.

A kárpáti hó . . . Milyen is volt ez?

Aki nem látta a kárpáti havat, a kárpáti havazást, annak alig lehet fogalma arról a csodálatos, fönséges színjátékról! Egy jeles magyar író így próbálta szavakkal megrajzolni a Természetnek e csodás jelenségét:

„A káprázatosan szép panorámát, a szüzi hónap ezt a tömegét, fantasztikusan pompás hatását látni kell és hallani azt a szinte fájoan hangtalan csöndet, amely, — ha a harc szünetel — úr a vízbarázdálta hegyeken és a dacos ormokon. A máskor éles kép művészi vé mosódik a fátyolon keresztül, amelyet a hulló hó von a szemünk elé. Mintha sűrű cukorpor hullana, úgy dől a Kárpátokban a fehér pihe. Száll gyorsan, fűrge táncolással: a hegyek, a fekete erdők, a kígyózó utak úgy tetszenek át rajta, mint a fátyol függönyén a színpad meseországja. Azután elindul valamelyik zúgból a kárpáti szél és játszik, mini a hegyek pajkos szelleme. Dombokat épít a csillogó hóból, nyomorúságos, hegymenti kunyhókat fehér bársonnyal cicomáz föl, üszkös romokat hermelin-prémmel díszít és ha megunja a játékot, a levegőbe paskolja a prizmák miriádjait és fűtyörészve láncol a káprázatosan fénylő forgatagban. Nyájas gyilkos: akit előkap, megöli, azután szelíden eltemeti. A vergődő ember nyöszörgését belefajtja a puha hangfogóba és a csúnya halottat sietve beteríti a mindent megszépítő fehér szemfedővel. Sokszor napfény ragyogja be a tájat, minden csodálatosan enyhének, nyugodalmasnak látszik, de csal a képzelet, mert a hó konok és erőszakos: csodáltalja szüzi palástját, de megöli, aki mozdulni mer, hogy lábbal tapodja. Úgy védi a fehérségét, mint a lovagkor leányai, akiket kóbor zsoldosok akartak föláldozni vágyaiknak. Itt, a Kárpátokban megtanultuk félni, gyűlölni ezt a fehéreképű gyilkost és jégujjú testvérét, a fagyot.

Aki nem látta, nem tudja elképzelni, mi a hó, a tél, a fagy, a harc a Kárpátokban. Aki nem látta, nem tudja elképzelni, hogy a hó mennyire föl tud magasztalni egy tájat és mennyire földre tud sújtani egy embert! A hó hull, hull, hull, táncol, kavarog a levegőben és szelíden lesve, de őrzőngő haraggal vonja magához az élet. A dörgéssel és villámlással járó vihar fölráz, óvatosságra int; a hó szinte biztatóan, nyugodalmat ígérően hull és álnok módon lepi meg az embert. Az esőtől undorodunk és ezért menekülünk is, a hónap örülünk és meghalunk az ölelésében . . .”

Gyönyörű kép, kitűnő jellemrajz a kárpáti hóról. Csak még azt kell hozzáfűzni, hogy ez az álnok ellenség alaposan élt is a maga erejével, a maga bűvös hatalmával. Konokabb ellenségünk volt a kárpáti hó, a kárpáti fagy a kárpáti orosz hadseregnél is.

A hóba fagyott rajvonal

Hány vitéz magyar katonát ölelt halálra a kárpáti hó? Hány hős magyar harcost ölt meg vagy dermedt meg a kárpáti fagy? Katonákat, hősöket, akikkel az orosz nem tudott megbirkózni. . .

A magyar halár közelében, de már Galícia földjén történt 1915 márciusában. A Lupkovi-szorosban diadalmasan nyomultak előre vitéz csapataink és egészen Vola-Michova községig szorították vissza az orosz.

„Méteres hó borította be az egész tájat — számolt be az esetről egy 32-es tiszt hadinaplója, — Maniof falun keresztül vonultunk Vola-Michova irányába. Töretlen, szűz havon kellett átkapaszkodnunk. Nem-

A Y[Z[nY" z``zg'fgZYXnf_gcf Y[m_zfdzh)\Y[mc'XUVUb

rég vonult erre az orosz, de azóta a hó már teljesen eltüntette nyomukat: a letaposatlan hómezőbe néha derékig süppedt be egy-egy katonám, aki elvétette lépését... A két rutén falu szétágyúzott házsorán haladtunk keresztül, azután Vola-Michova északkeleti határán, a végtelen hómezőben fejlődött ki zászlóaljunk rajvonala. Lefeküdtünk a hóba és megkezdtük a tüzelést. Ott volt szemben velünk az orosz harcvonal. Az ellenség megállót. . . Késő estig folyt a puskaharc. Azután minden elcsöndeült. Különös csönd volt ez. A havas világ szordinós csöndje, amelynek jelentőséget adott a szembenálló oroszok némasága . . .

Amikor az este sötétsége végigterült a tájon, minden század vonaláról hóköpenyes katonák kúsztak előre a havon. A hevenyészett hadállás előtt akadályul egy szál drótot húztak. Nem látszott valószínűnek,

de mégis tartani kellett attól, hogy az oroszok az éjszaka ellentámadásra jönnék. Az óvatosság mindenkor a legfontosabb szabály volt harc közben.

Az acéldrót már ott feszült előttünk, fél méter magasságban a hómező fölött. A csönd egyre kísértetiesebbé vált. Már tizenegy órára járt az idő, az orosz még mindig hallgatott. Most már a szokásos riasztó és figyelmeztető lövések is elmaradtak. A dolog nagyon gyanússá kezdett válni.

Világítórakétát lőttünk ki. Az imbolygó fény nyugalmas, behavazott térséget világított meg. Az orosz nem mozdult. Úgy látszik, még mindig nem szedte össze magát, nem kapott erősítést. Lehet, hogy örül, hogy mi békén hagyjuk.

Rajvonalunk egy része álomba merült. Hiába is költögetjük a kimerült embereket. Egy pillanatra fölkapják fejüket, azután ismét elbóbiskolnak. Édesen alszanak a havon. Nem törődnek faggyal, oroszsal, életveszedelemmel. A pihenés, az alvás a legnagyobb jó, . . .

De azután idejekorán riad föl mindenki.

Egy pillanat az egész!

Az orosz vonalon eldördül az első sortűz, de ezek a puskák már egész közletről ropognak. Az ellenséges rajvonal előrekúszott a hóban és mingyárt jön a roham!

A következő pillanatban már a mi hadállásunk is gyorstűzelésbe kezd, jobbról, balról megszólalnak a gépfegyverek.

A csöpd helyére egyszeriben pokoli zaj lépett. ,

Az oroszok rajonként nyomultak előre, rajonként adták a sortűzeket.

A világítórakéták fénye megmutatta, hogy az előretörő orosz gyalogság nyüzsgő hangyabolyként lepte el az egész térséget. Az első sort a második, a másodikat a harmadik követte. Igazi orosz támadás volt ez. Tüzérségi előkészítés nélkül. Minden kímélet nélkül.

Jöttek és jöttek!

Rohanni nem tudtak a hóban, mert térdig gázoltak belé. Sokan ottmaradtak elnyúlva a havon. Halottak és sebesültek. Mindegy. Nincs kímélet. A második sor átgázol a halottakon és sebesülteken. Ez a sor is elhull.

A harmadik sor azonban már eljut a drótig. A támadás ereje szét-pattanja az akadályt és az orosz ott van az állásunk előtt.

Pár perc az egész.

Puskák és gépfegyverek szórják a halált.

Rengeteg foglyot ejtünk.

A támadást visszavertük.

Előttünk a hómező tele van halottakkal. A világítórakéták mái csak mozdulatlan sötét pontokat mutatnak a havas téren.

Jó volna előrenyomulni, áttörni az előttünk támadt frontreszen. Nem lehet. Az ezredparancsnokság megtiltja. Nem szabad könnyelműséggel kockáztatni a sikert. Újabb támadás előtt meg kell várni a tartalékok megérkezését.

Elcsöndesül a nagy lárma.

Megint némaság ül a tájra. Most még kísértetesebb a havas táj csöndje. Előttünk a sok halott a puha, símulékony hóban ... Ez a csönd a temető téli csöndje. A hólepel meg olyan, mint valami végtelen hosszú, végtelen széles halotti takaró . . .

A csönd most már egész éjjel tart.

A rajvonal újra alszik.

Mindnyájan ledőlünk a hóra. Elbóbiskolunk. Csak az őrszemek figyelnek.

; nU'c[cgl 'fg\i grnz fVglUdUhc_ 'h' fbY_ Y 'Uj]gggnUj Yfhcf cgn\ UX'' X' nfg/fY'fk UfVW/f] fU'nt

A kárpáti harcokból. Vasbetonos fedezékben, bombabiztos helyen állítják be, „tempirozzák**
a srpnellt, hogy a megfelelő távolságban, az ellenség hadállása fölött robbanjon

Hajnalfelé arra ébredek, hogy rettenetesen lehűlt a levegő. A hó egészen keményre fagyott. A lábam már egészen elzsibbadt. Ez a fagyás kezdete. Fölugrom. Kiabálok.

Csönd.

Senki sem válaszol.

Mindenki halálosan mély álomba merült.

Én vagyok az egyedüli tiszt a századnál. A többi mind megsebesült az előző napok ütközeteiben vagy fagyott lábbal került kórházba. Künn a lövészárkok előtt az őrszemek topognak. Órák óta nem váltották őket. Az altisztek is fagy-álomba merültek . . .

Végigbukdácsolok a rajvonalon. Kiabálok és megrázom az embereket válluknál fogva. Nem mozdulnak. Előreszegett fejfel fekszenek. Elaléltan is a puskát fogják merev, görcsös szorongatással.

Rettenetes!

Egy rajvonal, amely befagyott a hóba!

Nagynehezen életet rázok néhány emberembe. Mikor fölnyitják szemüket, arckifejezésük szemrehányóan, kétségbeesetten kérdi: miért nem hagyom őket aludni? Mikor ez az álom olyan gyönyörű, olyan csodásán kábító és megnyugtató a havon.

Ordítok, ahogy a torkomon kifér.

— El akartok pusztulni mindannyian? Az alvás a halált jelenti!

Most már hárman-négyen próbálunk lelket verni az emberekbe.

Mind hiába!

A század megmaradt emberei — nagyon kis kivétellel — belefagytak a hóba.

Többen meghaltak, a többieket súlyos fagyással hordágyakon vitték a szanitécek hátra a tábori kórházba.

Ezen a borzalmas vola-michovai éjszakán az én lábam is elfagyott, de a fagyás következményei nálam csak később jelentkeztek, amikor már kisütött a tavaszi nap a kárpáti hó fagyos birodalmában . . .”

Ilyen volt a kárpáti hó. Ilyen volt a kárpáti fagy.

Ilyen volt a kárpáti harc . . .

Hadihelyzet az orosz fronton

Lezajlott a „mazuri téli csata“.

Hindenburg zsenialitása megsemmisítette a tizedik orosz hadsereget és a német csapatok Kelet-Poroszország sokat szenvedett földjét fölszabadítva, benyomultak mélyen Oroszország földjére, a Suvalki kormányzóság területére.

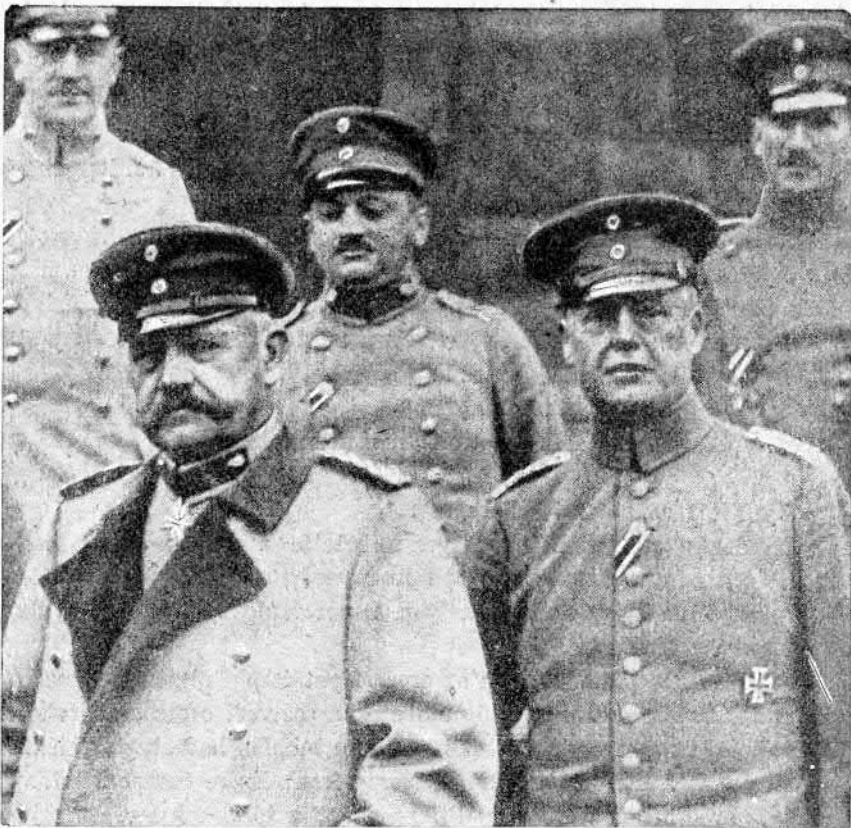
A világraszóló diadal után az orosz front északi részén a németek egészen Jgrburgig és Taurogg'enig üldözték a szétvert orosz csapatokat.

Nikoláj nagyherceg az orosz birodalom minden hadseregtartalékát kénytelen volt a szétvert tizedik hadsereg fronlrészére összpontosítani. Ennek az eredménye volt, hogy Pflanzler-Baltin tábornok serege majdnem az egész Bukovinát föl tudta szabadítani pár nap alatt és február 17-én a monarchia csapatai visszafoglalták Cscrnovieot.

Ekkor már több mint két hete volt annak, hogy a szövetséges hatalmak kárpáti hadseregei a Duklai-szoros vidékének a kivételével az egész kárpáti hegytetőt, az összes kárpáti szorosokat visszafoglalták, úgyhogy az oroszok óriási véráldozatokkal kivívott eredményei és hódításai az egész vonalon a legnagyobb mértékben veszélybe jutottak.

Az orosz generalisszimusz sürgetésére nyugaton hatalmas tehermentesítő hadjárat indult meg: a „champagnei téli csata”, amelynek

lezajlását már szintén részletesen ismertettük és amelynek az ántánt szempontjából az az egyetlen eredménye volt, hogy a német hadvezetőségnek valóban csapatokat kellett elvonnia az orosz frontról és így Hindenliurg nem használhatta ki teljes mértékben a „mazuri téli csata” sikerét.

5 2a Uri f] hf' VgUuU "]' gy' . <]bXYbVi f['hzVcfbU[mj Ynyf_UF] 'hgnY] _' f fVYb

Február közepétől a német front a következő vonalon haladt végig: Memel—Jurburg—Kalvarja—Suvalki—Augusztov—Grajevo—Kolno. A tartalékerőkkel kiegészített és most már ellenállásra képes orosz hadak a Dubizza-folyóra és ettől délre a Kovno—Olita—Grodno—Osovec—Lomza erősítési vonal erős hadállásaira támaszkodtak. Most már jobbra állóharcok fejlődtek ki, sőt márciusban és áprilisban az oroszok rendkívül heves ellentámadásokba kezdtek Kalvarja és Auguszlov vidékén, Grodno

és Olila felől vetve tűzbe a friss tartalécsapatokat. Komoly eredményt azonban az orosz hadvezetőség nem tudott elérni. A harc vonal ideig-óráig ingadozott, de azután a nagy erővel, de nem elég lendülettel végrehajtott orosz támadások sorra meghiúsultak.

Hindenburg megvédte frontját, a „mazuri téli csata” területi eredményeit.

Közben hat napon keresztül, február 23-ától 28-áig Északnyugati

GWY]XYa Ubb cfcgn hzVcfbc_VjUdUj] dzb]_gnYf Yb'a YbY_~ hY_ A cf[Yb b'fa YhzhVcfbc_ j z fUh Ubi ``a Y[Y'YbhVjUdUj]Y' ``5 j]ggUj] cbi 'zg• hzhf[ZU] U_ h negn cdU] Y'Ynhf_

Lengyelországban zajlott le egy rendkívül véres csata. Az oroszok Prasznisznál akarták áttörni a német frontot, arra számítva, hogy Hindenburg minden erejét az augusztovi frontrészen összpontosította és hogy a francia offenzíva miatt nem áll már semmi tartalékerő a német hadvezetőség rendelkezésére.

A számítás nem volt rossz és nem volt alaptalan. De a szerenese, úgy látszik, elpártolt az orosz fegyverektől. A meglepetés nem sikerült. A németek nemcsak hogy visszaverték az első orosz rohamokat, hanem február 25-én még Prasznisz várost is elfoglalták, tízezer foglyot ejtettek és húsz ágyút zsákmányoltak.

Igaz, hogy három nap múlva a rettenetes túlerővel támadó orosz had visszavette Praszniszt a németektől, akiknek oly sietve kellett kiüríteni a várost, hogy a praszniszi kórházakban elhelyezett sebesültjeiket sem tudták már elszállítani, de Prasznisz föladása nem változtatott a hadihelyzetén.

A német sereg Prasznisz alatt visszavonult előbbi hadállásába és onnan visszavert minden támadást.

Az orosz áttörési kísérlet nem sikerült sem ekkor, sem március havában, amikor Prasznisz szakaszán heteken át hiába mentek az orosz ezredek rohamra.

A német vonalak acélfaláról óriási veszteséggel pattantak vissza az orosz támadások.

A memeli rablóhadjárat

Ebben az időben egyetlenegy kétes értékű sikert értek el az orosz hadak.

Március 18-án váratlanul megszállták és kirabolták Memel városát, amely meg sem volt erősítve. Memel Poroszország königsbergi kerületében, a Kurisches-Haff bejáratánál virágzó kikötőváros volt, mintegy huszonnégyezer lakossal.

Az oroszok a csütörtöki napra eső március 18-án egyidejűleg északról és keletről vonultak Memel ellen. Mintegy tízezer főnyi orosz sereg tört Memel városára. A jóval csekélyebb számú német népfelkelők kénytelenek voltak a határról visszavonulni Memelbe, sőt csakhamar kénytelenek voltak a várost elhagyva, még tovább is visszavonulni.

Az oroszok szinte' ellenállás nélküli előnyomulásuk közben Nimmersatban és Lausallenben számos épületet gyújtottak föl, ezenkívül földúlták és elpusztították az útjukba eső majorságokat és uradalmakat is.

Füstölgő romok, kétségbeesetten menekülő német polgárok bolygó csoportjai jelezték mindenfelé az orosz betörés borzalmait.

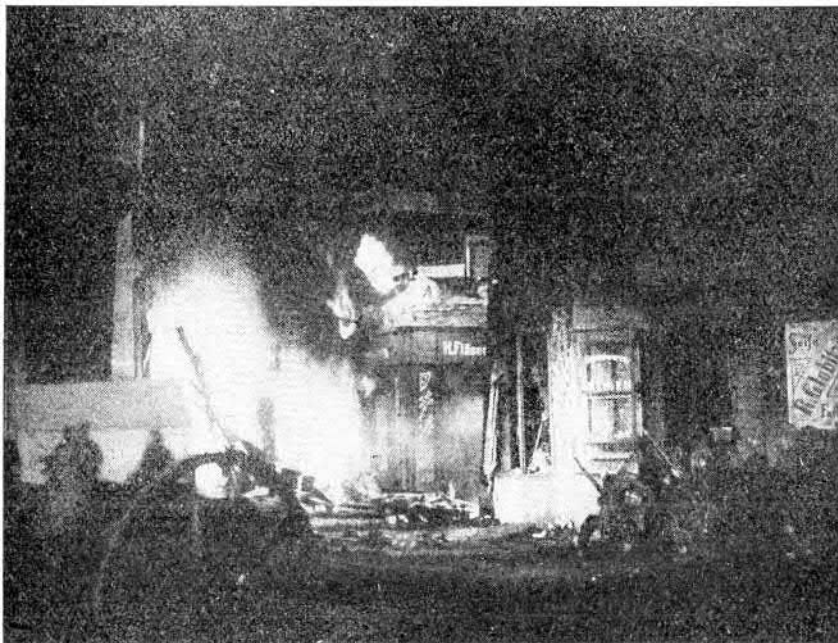
Valóságos tatárjárás volt ez a memeli betörés.

Összesen tizenöt község és ennek a tizenöt községnek az egész környéke az orosz pusztítás martalékául esett, amíg a betörő sereg eljutott Memelig. A lakosok tekintélyes részét, asszonyokat és gyermekeket is magukkal vitték Oroszországba, sok német polgárembert meg egyszerűen agyonverték a garázda hadak.

Tizennyolcadikán este vonultak be az oroszok Memelbe. A csapatok nagyjából kaszárnyákban helyezte el az orosz parancsnokság.

Másnap délben az orosz parancsnok megjelent a városházán és a főpolgármestert, valamint a három legtekintélyesebb, leggazdagabb polgárt túsul vitte magával a kaszárnyába, amelyet az oroszok szinte hihetetlen módon megrongáltak.

A város uccáin fosztogató orosz katonacsapatok jártak, elfogták a lakókat, kifosztották őket, behatoltak a házakba, bevették az ablakokat, kirabolták az élelmiszerüzleteket, az ékszer- és órásboltokat.

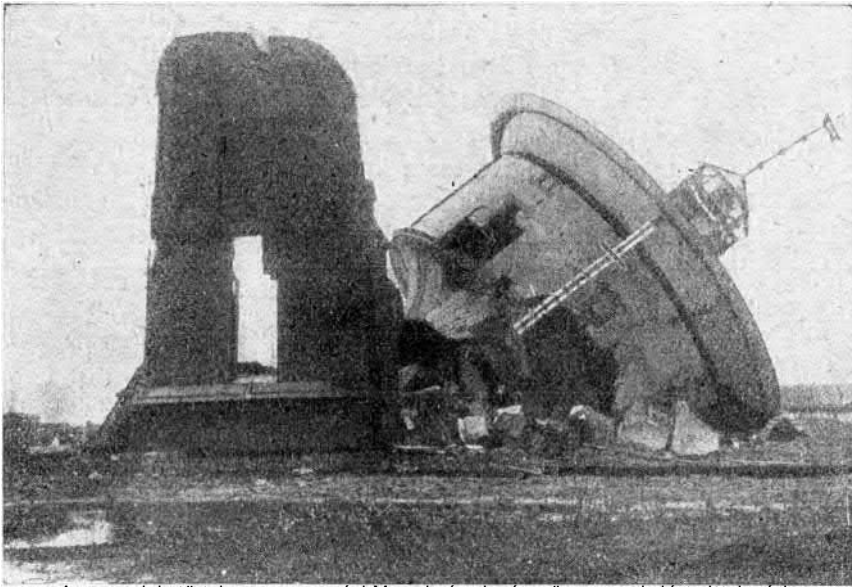

: " gtr" [" fca c_ "Y Ynlv_ "a]bXYbZ' f'Un'cfcgN'Wfr f'fgVcfnU'a U]h

Harmadnapra már házakat is gyújtogattak a minden italt össze-
rekviráló katonák. De az orosz városparancsnok a tüzekeket eloltatta,
mert nem akarta a várost elhamvasztani. Azt hitte, hogy Memelt meg-
tudják majd tartani az orosz uralom számára.

Mikor már ennyire elfajultak a dolgok és attól kellett tartani,
hogy a virágzó, szép város teljesen elpusztul, az orosz parancsnok is
megelégette a garázdálkodást, aminek azzal vetett véget, hogy a csapa-
tokat visszavezényelle a kaszárnyákba és a kapukat bezáratta.

Szombaton délelőtt az őrzőjáratokon kívül nem volt már látható
Memel uccáin orosz katona. Addigra azonban már borzalmas képe volt
a hajdan derűs, békés városnak.

Az oroszok betörték a poroszországi Memel városba és szörnyű rombolást vittek végbe. Képünk a memeli vasúti állomás víztartótornyát ábrázolja, melyet az oroszok levegőbe röpítettek. A torony 40 méter magas volt.

Szombaton este a megszálló csapat elvonult, csak egyes szétugrasztott orosz csapatok maradtak Memelben. Ezek az éjszakai órákban még tovább folytatták a rombolást, a garázdálkodást.

Vasárnap hajnalban a fölmentő német sereg előőrse bevonult Memelbe. A városban garázdálkodó oroszok már éppen be akarták szolgáltatni fegyvereiket a városházán, amikor vasárnap délután északi irányból újabb erős orosz csapatok érkeztek a városba. Memelben német előőrsekre akadtak, amelyeket déli irányból erősebb német csapatok követtek. Kemény ütközet támadt, melynek folyamán sikerült az oroszokat kiverni Memelből.

A heves uccai harcokban több mint százötven orosz katona esett el. A németek vesztesége jóval kisebb volt. Az orosz hadak menekülve hagyták el Memel falait.

Az oroszok már az első kivonulás alkalmával elvitték magukkal a letartóztatott túszoikat. Azonban Memelen túl, Königswaldchennél a túszoikat kísérő fedezet futásnak eredt, otthagya magukra a túszoikat, akik természetesen sietve visszatértek Memelbe. Útközben Pockel főpolgármestert menekülő orosz katonák bajonettszúrásokkal megsebesítették.

Az oroszok most már további ellenállás nélkül menekültek és a német fölmentő sereg még 22-én és 23-án is erélyesen üldözte a fejvesztetten menekülő hadakat. Üldözés közben ötszáz fogoly, három ágyú és három gépfegyver jutott a németek kezére.

Az oroszoknak Memel ellen intézett támadása inkább rablóhadjáratnak bizonyult, nem katonai sikert, hanem minél nagyobb zsákmányt akartak elérni.

Hasonló manővert terveztek az oroszok Tilsit német város ellen is. Előre is törtek Taurogenből, de ezt a sereget a németek véresen visszaverték és a Jura-szakasz mögé vetették vissza.

A Memel fölszabadítását megelőző harcban egy német hajóraj is hathatósan közreműködött. A várost fölszabadító csapatok soraiban ott volt Joachim porosz herceg is, a német császár legifjabb fia.

Az ujjongó lakosság a fölszabadító sereggel együtt lelkesen ünnepelte a császár fiát is . . .

A memeli betörés nem sok dicsőséget szerzett az orosz fegyvereknek.

A nagy kárpáti csata kialakulása

Míg a több mint ezerkilométeres orosz front északi részén ilyen események játszódtak le, azalatt az orosz front legfontosabb részén, a négyszázkilométeres kárpáti fronton megtörténtek mindkét részről a végső előkészületek a döntő leszámolásra.

A második tél árasztotta el hóval, faggyal a kárpáti szorosok világát, de most lángolt föl a legnagyobb hevességgel, az igazi tüzellel az életre-halálra menő küzdelem.

A hideg fogcsikorgató volt. De a kárpáti harc is ilyen volt.

Lássuk már most, hogyan alakult ki a világháború leggrandiózusbab, legnehezebb és legnagyobb csatája, a sorsdöntő nagy kárpáti csata.

Már 1914 őszén, a második lemergi csata után megkezdték az oroszok a Kárpátok ellen való előnyomulást. A monarchia seregei gyors tempóban tértek ki a rettenetes orosz túlerő halálos ölelése elől és így az orosz sereg alig talált ellenállásra a kárpáti hágókhöz történt fölvonulása során. Október folyamán befejeződött hadseregünk álcsoportosítása és megkezdődött offenzívánk a Szan-folyó irányában. Megkezdődött az oroszoknak a Kárpátokból való kiszorítása.

Itt mutatkozott meg az első jele annak, hogy a Kárpátok vonalán nagyobb harcokra kerülhet sor.

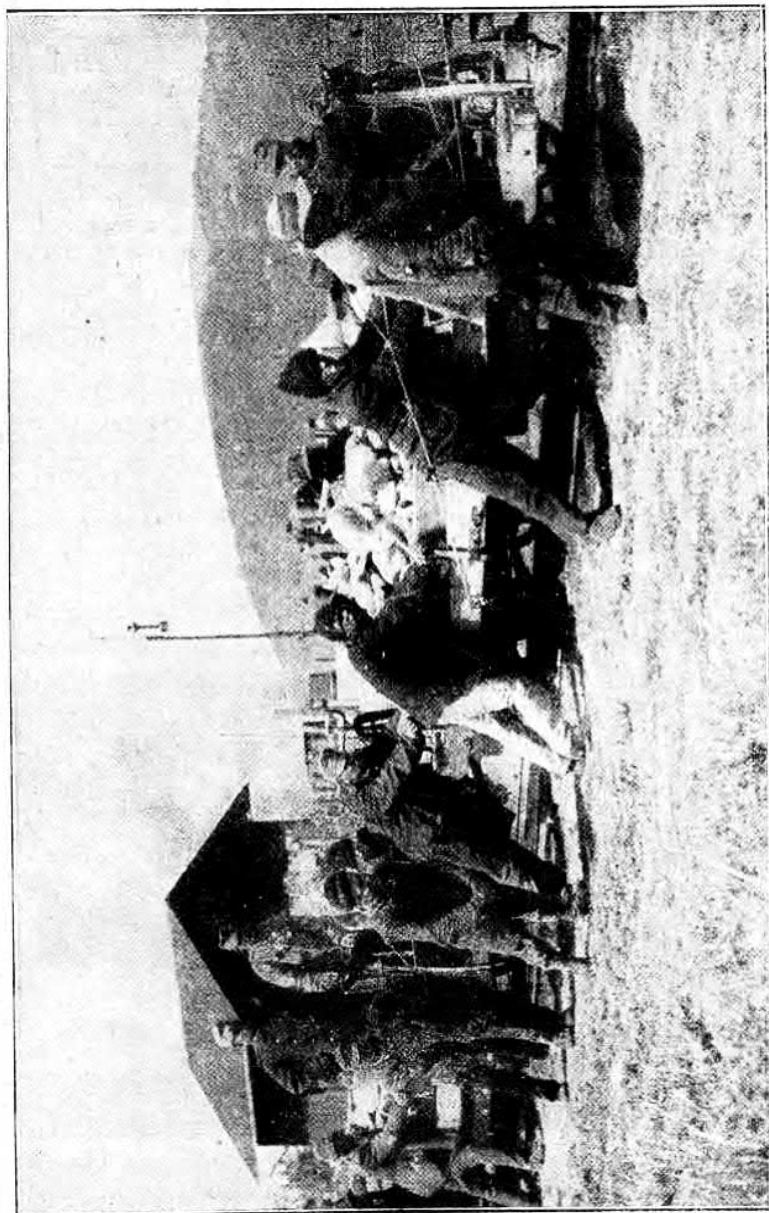
Cgnrfz_bfdZ`_Y`_U`Yb[nY`cfgnz[]]cfognZcbhV\Uj Uncrh\UXz`zgjVUb

Az oroszok makacsul ragaszkodtak a Kárpátokban megszerzett hadállásaikhoz. Az orosz fővezér mindenáron le akarta zúdítani haderejét a magyar rónaságra.

Az októberben lezajlott kárpáti harcok legkiemelkedőbb eseménye a négynapos toronyai ütközet volt, melynek eredményeképpen a magyar sereg visszahódította a legjobban veszélyeztetett kárpáti átjárót. Az oroszok rettenetes veszteségeket szenvedtek. Október végén az Uzsokiszoros frontja előtt, Turkától északkeletre volt nagyobb harc, mely szintén a magyar-osztrák fegyverek győzelmével végződött. Ekkor azonban még csak egyes elkülönült szakaszokon, szorosabb kapcsolat és szerves összefüggés nélkül folytak a kárpáti harcok.

Ki mert volna akkor még arra gondolni, hogy a fellegekbe nyúló, járhatatlan kárpáti sziklabércek között egységes, nagy front alakulhat ki?

A San-vonalról való visszavonulásunk után a kárpáti vonal főbb pontjait ismét föl kellett adnunk s ennek következményeképpen az oro-

A kárpáti front mögött. Sebátlam lerakott sírökben, úgynevezett „mezei vonaton” szállították harcoló csapataink után az élelmet, lőszer-
és minden szükséges felszerelést

szók november elején ismét megkezdték előnyomulásukat az Erdős Kárpátok ellen. Ez volt az oroszok második kárpáti betörése.

November 28-án a Kárpátok déli lejtőinél, Homonnánál voltak heves harcok, melyek az oroszok visszaszorításával végződtek.

Decemberben csapataink hősi harc után visszafoglalták az Uzsoki-szorost, amelyet azonban az orosz túlerő ismét meghódított. Az oroszok tovább nyomultak előre az egész vonalon, úgyhogy Bukovinát is föl kellett adni és, ott is a legdélibb szorosok közelébe, tehát a magyar halálra kellett csapatainkat visszavonni.

Január végén azután megindult győzedelmes kárpáti offenzívánk. Február elsején már azt jelentette a vezérkar, hogy kárpáti frontunk keleti és középső vonalát sikerült kiegyenesíteni azáltal, hogy az összes szorosokat és hágókat elfoglaltuk. Az Uzsoki-szorost háromnapos, elszánt csata után, január 26-án hódították vissza csapataink. Másnap, január 27-én Ökörmezőtől északra vetettük vissza az oroszokat.

Ugyancsak januárban kezdték meg kárpáti offenzívájukat a Linsingen német tábornok vezetése alatt álló német és magyar-osztrák csapatok is.

Ekkor már kialakult a kárpáti front.

Megtörtént a szinte elképzelhetetlen, amire még sohasem volt példa a hadtörténelemben.

Hannibál átkelt seregével az Alpokon.

Árpád a Vereckei-szoroson vonult ál népével.

1849-ben az oroszok is átjöttek a Duklai-szoroson.

De harc nélkül.

Arra sohasem gondolt senki, hogy a Kárpátok sziklabércein verekedni is lehet.

Hogy a felhőkbe vesző kárpáti csúcsok világában óriási csatákat lehessen vívni: erre a lehetőségre Napóleont is beleszámítva egyetlenegy hadvezér sem gondolt azelőtt.

A világháborúban ez a csoda is bekövetkezett.

„Elérkezett a döntés ideje!”

Az egész kárpáti vonalon, több mint négyszáz kilométer hosszúságban viharzott a legborzalmasabb télben a nagy kárpáti csata.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Kárpátok teteje nem egybefüggő hegygerincből áll, hanem a hegylánc kiugró csúcsait mély szakadékok, erdős, járhatatlan hegyzugok választják el egymástól.

Olyan hadszíntér volt ez, ahol elképzelhetetlenül nehéz volt megteremteni a kapcsolatot a seregrészek között, ahol állandóan bekerítéstől, hátbatámadástól kellett tartani. Mondani sem kell talán, mily nagy mértékben nehezítették meg a kárpáti csatavezetést a terep nehézségei. A frint gyűjtőpontjai voltak a hegláncokon keresztülvezető szorosok, így: a Duklai-szoros, a Lupkovi-szoros, az Uzsoki-szoros, a Vereckei-hágó, a Viszkovi-szoros, a Volóci-átjáró és Jablonicai-szoros. De nemcsak a főszorosoknak a birtokáért folyt a kétségbeesett harc, hanem az ezek között fekvő mellékátjárókért is, amelyek alkalmasak voltak a hegyi utak és az erdei ösvények fölhasználása mellett bekerítő mozdulatok végrehajtására, sőt az ellenséges front áttörésére is.

Képzeljük most még ezekhez a terepnehézségekhez a rettenetes kárpáti fagyot, a hóviharokat, a fürgetegeket, az élelmezési és utánpótlási

nehézségeket és akkor talán megközelítő képet tudunk nyerni arról, hogy mit jelentett milliós hadseregekkel verekedni ebben a jégbe-hóba fagyott, sziklás világban, ezen a gigantikus fronton, amely a világháborúnak a legnehezebb hadszíntere volt.

A szövetségesek 1915 februárjának a végéig kiszorították az oroszokat Bukovinából, a Kárpátok gerincét majdnem egész hosszában meghódították és birtokukba vették Nyugat-Galiciát a Dunajec-folyótól nyugatra.

Most azonban Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, akinek legkedveltebb terve volt a Magyarországra való betörés gondolata, kiadta az utasítást Ivanov tábornoknak, hogy — kerüljön bármilyen áldozatba is — meg kell indítani a döntő nagy offenzívát a Kárpátok szorosai ellen.

Ivanov tábornok összegyűjtötte az orosz hadsereg minden rendelkezésre álló tartalékát, hatalmas tömegeket zúdított a kárpáti frontra és hozzálátott a szövetségesek kárpáti frontjának az áttöréséhez.

Közel másfélmilliós serege volt Ivanov tábornoknak a Kárpátokban a nagy offenzíva megkezdésekor. Hatalmas ágyúpark, rengeteg japán munióció támogatta az óriási orosz sereg elszánt akcióját.

Nicolájevics Nikoláj, a nagyherceg generalisszimusz külön hadiparancsot adott ki a kárpáti hadsereg számára:

— Katonák! Elérkezett a döntés ideje. A háború fordulatát ki kell kényszerítenünk. A nagy küzdelmet csak akkor fejezhetjük be dicsőséggel, ha diadalmas seregünk áttör a kárpáti hegysorosokon és lezúdul a magyar Alföldre. Még egy kis kitartás, még egy nagy erőfeszítés kell csupán és a kárpáti diadal meghozza a végső sikert, a cár birodalmának dicsőségét. Ezzel a gondolattal és ehhez a gondolathoz illő elszántsággal induljatok az új harcba, katonák, és a győzelem nem maradhat el. A ti vitéz, harcedzett karotok ki fogja kényszeríteni a világháború döntő fordulatát!”

A másfélmilliós hadsereg nagy lendülettel indult a kárpáti vonalra. Ez az óriási sereg már valóban „gőzhenger” számba ment, de azért a szövetségesek nem adták föl a reményt, hogy ezt a „gőzhenger”-t vissza tudják fordítani és Magyarországot megoltalmazzák az orosz clözönléstől.

Március második felében megkezdődött a nagy kárpáti csata, amelytől döntő fordulatot várt Oroszország.

A döntő fordulat be is következett.

De nem úgy, ahogyan arra az orosz vezérkar számított.

A kárpáti erőpróbái

A legendás harcok

Március huszadikán kezdődött a Kárpátokban a döntő nagy viadal, amelyet „Kárpáti csata” néven jegyzett föl a történelemírás. A volt ellenséges államok történetírói is a legnagyobb elismerés: a csodálat és az őszinte tisztelet hangján számolnak be arról a hősi legendába kívánczoló erőfeszítésről, amellyel a magyar-német-osztrák védőseregek megállították az orosz gőzhenger, a legborzalmasabb túlerő áttörési kísérleteit.

A világháborúban egymást érték az emberi erőt, az emberi kitartást túlhaladó erő kifejtések. A háború elején csodálatos teljesítmény volt a németeknek Párizs alá való vonulása. Hasonlóan nagy dolog volt ennek a száguldó és ellenállhatatlannak látszó rohamnak a marneui csatában történt megállítása. Óriási teljesítmény volt Hindenburg tannenbergi győzelme, valamint a mazuri téli csatában kivívott nagy diadala.

A világháború legnagyobb teljesítménye azonban úgy az emberi akaratérő, mint a stratégia szempontjából a kárpáti csata volt. lígbenyújó sziklabércek között, a hó és fagy dermesztő világában, a négyszáz kilométeres kárpáti front elképzelhetetlenül nehéz viszonyai között, a tavasz helyett beköszöntő második tél borzalmi között vívták katonáink a legnehezebb hegyi csatát és nemcsak hogy megállították a szörnyű erővel újra és újra megkísérelt orosz áttörési kísérleteket, hanem félmillió veszteséget okozva, felőrölték az orosz túlerőt megtörték az orosz ármádia támadó szellemét és megérlelték a helyzetet a nemsokára bekövetkező döntő diadal számára.

A Kárpátok az orosz hadsereg temetőjévé és jégkriptájává lett.

A kárpáti csata fogyasztotta meg az ántánt utolsó reményeit is, hogy a nagy keleti szövetséges, a sokmillió orosz hadsereg le tudja gázolni a monarchia és Németország keleti frontját.

Harcvédelmszárók rohamát az orosz tüzérellévek ellen (Harcéri festmény)

A legendás kárpáti karcok csodát érleltek. Azt a csodát, hogy a túlerő törvénye is megbukik, ha a nyers, lomha erő a lelkesedéssel, hazaszeretettel párosult akaraterővel kerül szembe.

A Kárpátok nemcsak az orosz hadseregnek, hanem az orosz győzelemnek is a temetőjévé vált.

A sorsdöntő nagy kárpáti csata március huszadikán kezdődött és jóformán megszakítás nélkül április közepéig tartott. Az orosz hadsereg kimondott célja az volt, hogy Galíciából áttörjön Magyarországra és hatalmas túlerejével, másfélmillió tömegével a Kárpátok hegytetéjéről lezúduljon a magyar síkságra.

A közel egy hónapig tartó, rettenetesen elszánt, borzalmasan véres harcba az oroszok újra meg újra friss tömegeket vetettek bele. A győzni-akarás szellemétől áthatott, válogatott, harcrakész orosz ezredek halál-megvetéssel, feltüzelt fanatizmussal estek neki drótakadályainknak, lövészárkainknak. Az orosz rohamozás sosem tapasztalt hévvel és elszántsággal folyt. Magyarország az ígéret földje volt számukra, melynek eléréseért az orosz tömegek csodálatos lelkesedéssel mentek a halálba.

És folyt a szörnyű rohamozás éjjel és nappal, idegölő, lázas izgalmakat árasztó, négy rettenetes héten keresztül. A védőseregek vitézül állták a rohamokat. A feltüzelt orosz fanatizmusnál még sokkal nagyobb erőnek bizonyult a magyar hazaszeretet és a német kötelességtudás.

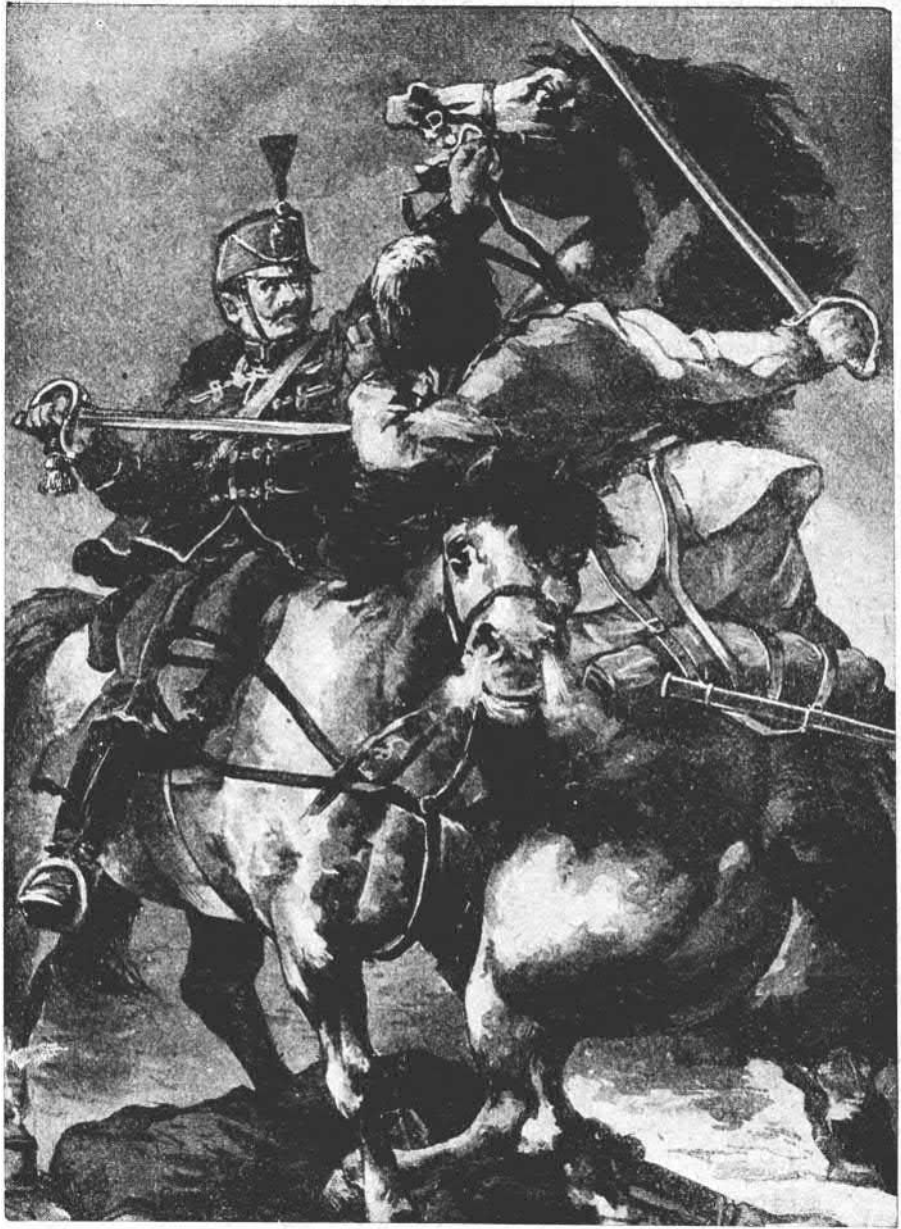
Komor gondok . . .

Az orosz áttörési ldsérlet csak két helyen járt részleges eredménnyel. A Duklai-szorosnál és a Lupkovi-szorosnál. E két helyen ideig-óráig sikerült nekik a hegygerincen áttörni, de csakhamar meg kellett állni. A részleges sikert nem tudták kihasználni. Komoly sikert a legnagyobb áldozatok árán sem tudtak elérni.

A Kárpátok átjáróit védő sereg frontja sziklaszilárdnak bizonyult. A legelkeseredettebb támadások árán sem lehetett ezt áttörni. Éppúgy nem sikerült az oroszoknak a döntő fontosságú szorosokat és hágókat frontális támadással magukhoz ragadni, mint a szövetségesek vonalait oldalazó rohamokkal felgöngyöltetni.

A legendás harcok legendás hősei körömszakadtáig védtek a magyar határt. Az embertelen viszonyok között is kitarítottak és ez az emberfölötti kitartás hozta meg a sikert.

A sikert, a döntő győzelmet, amelyet reszkető izgalommal, lázas idegekkel várt az egész ország népe.

v`YrfY!\Uz`fU`""5\UfWff]Z\gha`fom`Ua`U[nUf`i`gnzf`fgcfcgn`cj`Ugj`f[g`_]`a`Yb`
Y`gnzbhj`]Ug_cxzgUza`]bh\UWj_U`_zfdzh`X`bh`\UfW`gnzbfgz`[zh`Y`_fdYnh`j`c`bU`

Rettenetes idők voltak ezek. A határon tombolt a szörnyű harc. Menekültek ezrei és ezrei lepték el újra az ország belső részét. A hadikórházak az utolsó helyig megteltek sebesült és fagyott katonákkal. Mindenki az északi és a keleti határ felé figyelt, ahonnan az orosz rém kísértett. Almot nem adó éjszakák sötétjében komor gondok, vészes gondolatok marcangolták az emberek szívét-lelkét. Mi lesz, ha az orosz áradat lezúdul a hegyekből? Ha az uccák csendjét a kozákllovak patái verik föl? Ha ide hozzánk is betör az orkán, ha hadszíntérré lesz a mi földünk, a mi városunk is? . . .

Rémhírek zaklatták föl még jobban az amúgy is nyugtalan idegeket. A főhadiszállás hivatalos Höfer-jelentéseinek nem akartak hitelt adni az emberek, akik ijedtükben teljesen elvesztették az önbizalmukat, a vitéz fiainkba vetett bizalmat és attól tartottak, hogy nincs földi hatalom, amely az orosz áradatot meg tudná állítani . . .

Rettenetes idők voltak ezek!

Mikor aztán kisütött a nap, beköszöntött az igazi tavasz és az orosz offenzíva kiadta minden erejét, büszkén és boldogan sóhajtott föl mindenki. Visszatért az önbizalom, a reménység. Véget ért a szörnyű lidércnyomás.

Mégis csak volt földi hatalom, amely az orosz áradatot meg tudta állítani! . . .

Támadásra indul az orosz

A négyszáz kilométeres kárpáti fronton négy hadsereg szállt szembe a másfél milliónyi orosz haderő támadásaival.

A Duklai-szorost és az ettől nyugatra eső kárpáti frontrészt a Dunajec-vonalig a monarchia 3-as számú hadserege védelmezte, amely összeköttetésben állott a József Ferdinánd főherceg vezénylete alatt álló 4-es számú hadsereggel. A Duklánál harcoló 3-as számú hadseregnek Boroevics Szvetozár gyalogsági tábornok volt a vezére, aki a háború kitörésekor a kassai hadtestnek volt a parancsnoka. A horvátországi születésű tábornok, aki a háború ejeje -óta volt a 3-as számú hadsereg parancsnoka, már a rendkívül nehéz galíciai harcok folyamán tanúbizonyságát adta, hogy egyike a monarchia legkiválóbb, legrátermettebb vezéreinek. A kárpáti harcok során, majd az azt követő hadműveletek során még jobban beváltotta a működéséhez fűzött reményeket és heve az egész háború folyamán a legjobb csengésű hadvezéri nevek között szerepelt.

A Duklai-szoros déli részén, a 3-as számú hadsereg jobbszárnyán kezdődött a 2-ik számú hadsereg hadállása, amely a Dul dai-szorostól a Lupkovi-szorosig terjedt. A második hadseregnek Böhm-Ermolli Eduárd tábornok volt a parancsnoka, aki békeidőben a krakói hadtest élén állott. Böhm-Ermolli is, miként Boroevics, kitűnően megállotta helyét az orosz elleni harcban és az anconai (olaszországi) születésű hadvezér úgy a Kárpátokban, mint a későbbi diadalmas harcokban győzelemről győzelemre vitte seregét.

A Lupkovi-szorostól az uzsoki vonalon keresztül Viszkovig a déli német hadsereg állta a harcot a német kötelékekkel együtt harcoló magyar-osztrák csapatokkal együtt. Ennek a hadseregnek Linsingen német tábornok volt a parancsnoka, akinek szintén nagy érdemei voltak a kárpáti diadal kivívásában.

A német vonal jobbszárnyán kezdődött Pflanze r-Baltin bukovinai hadseregének a frontja, amely ebben az időben Csernovictól a felső Pruth mentén a Loinnica-folyó nyugati partjáig terjedt. Mint már említettük, a Pflanze r-Baltin hadsereg Bukovina nagy részének és

: f][nYgZ \YFW] zU'a cbUFW]U\UXgYFY[fbY_ Z dUfUbVjbc_U
rVU fCEf:fg: U_ Yb\Unb hzVcfbc_zÜ bfa Yh\UXgYFY[j Ynff!
uf] Z b Y

Csernovicnak a fõlsza-
badítása után észak-
nyugat felé fordult,
hogy hozzálasson a kár-
páti hegygerincen az
orosz támadó front fel-
göngyöléséhez. Február
17-én sikerült is a galí-
ciai Kolomeát megszáll-
nia, ekkor azonban az
oroszok olyan hatalmas
erősítéseket vittek a
Kárpátokba, hogy a
nagy offenzívára készü-
lõdõ orosz haderõ ke-
leti szárnya ellen nem
lehetett további ered-
ményeket elérni.

Így oszlott meg
a négyszáz kilométeres
kárpáti front védelme
a négy hadsereg között.

Az oroszok voltaképpen már március első napjaiban nagy erővel mentek támadásba a Duklai-szorosnál, az Uzsoki-szorosnál és a Lupkovi-szorosnál.

Ezekben a napokban különösen elkeseredett, véres küzdelem zajlott le a Lupkov melletti területen március 7-én. Az orosz a délutáni órákban nagy erővel kezdett támadásba. A rohamra menő orosz sorokat a mieink valóságban elsöpörték, de a kíméletlen orosz hadvezetés újabb és újabb erősítéseket vetett harcba, a megritkult

József Ferdinánd főherceg

sorokat friss tartalékokkal egészítette ki és újabb seregének a parancsnoka rohamokra adta ki a parancsot. . .

Ez a lupkovi csata volt az, amelyben az orosz tisztek a szó szoros értelmében előrehajtották a rohamcsapatokat, amelyek súlyos veszteségeik ellenére is háromszor érték el a magyar-osztrák csapatok hadállásait. Rettenetes közelharc fejlődött most ki, melynek során csapataink sok foglyot ejtettek, de még sokkal több oroszot küldtek a másvilágra. Az éjszakai órákig szünetlenül újra és újra meginduló orosz támadások mindannyiszor megtörttek, megghiúsultak akadályvonalainkon. Sőt az egyik szakaszon csapataink az orosz előtörések visszaverése után meglepetésszerűen támadásba mentek át és ellenállhatatlan rohamokkal elfoglaltak egy fontos magaslatot, amelyet addig az ejlség tartott megszállva.

Szakadt a hó, tombolt az orkán, a hóföretteg, de még a természet viharjait is túlszárnyalta a kárpáti csata vihara. A rettenetes időjárásban is napról-napra megisméltődtek az egész kárpáti harcvezetésen az ellenség támadásai, amelyek egyre fokozódtak heveségben, elszántságban.

Boroevics Szvetozár gyalogság táborszernagy, a Duklani csatában harcoló 3. számú hadsereg parancsnoka

A Lupkovi-szorosnál, a cisna—baligrodi műút mentén, a Duldai-szorosnál, az Uzsoki-szorosnál, Viszoknál, Laborcrévnél folytak a végsőig menő harcok.

Azt lehetett volna hinni, hogy ezt a harcot már nem lehet fokozni. De azután csakhamar kiderült, hogy a legnagyobb erőpróba még hátra van.

A kárpáti nagy csata kitérőkor — melylyel egybeesett Przemysl várának eleste és a

várat ostromló orosz sereg fölszabadulása — olyan hatalmas ellenséges fegyveres áradat zúdult a Kárpátokra, hogy itt már csak a csoda segíhetett.

És ez a csoda bekövetkezett.

A Duklai-hágónál

A Duklai-hágón át magyar földre vezető utak birtokáért már január közepén megkezdtek a leghevesebb küzdelmeket a betörő orosz hadak, amelyek rettenetes túlerejükkel a fontos kárpáti átjárót már hatalmukba kerítették és azt hitték, hogy most már szabad az út Eperjes, Kassa, Miskolc, Budapest felé.

Csakhamar rettenetes csalódásban lett részük.

Sáros megye északi völgyeiben dacos ellenállást fejtettek ki a védőcsapatok és rettenetes veszteségek árán józanodott ki a Duklai-hágón betörő orosz sereg győzelmi mámorából.

Felső vízköz községnél nem tudtak lejjebb jutni az oroszok. Itt, az Ondava keleti partján, Sztropkótól tizenhárom kilométernyire megállította az orosz támadás lendülete. Megállította a védősereg a nagy túlerővel előnyomuló orosz hadat, melynek minden talpalatnyi magyar földért rengeteg vért kellett ontania.

Február 6-án a Duklai-hágótól keletre, Zboró fölött, Alsó-Pagonynál is be akartak törni az oroszok Sáros megyébe. Itt azonban

A Duklánál szétvert orosz csapat két tisztje egymást támogatva kísérli meg a menekülést az üldöző honvédek elől

nagy vereség érte a cár hadait, midőn négy napon és négy éjjelen keresztül szinte szünet nélkül mentek roham után rohamra lövészárkaink ellen. Oly elkeseredett volt itt a harc, az ágyú- és gépfegyvertűz, hogy a szanitécek meg sem közelíthették a tűzben álló terepet, amelyen pedig bőségesen akadt volna dolguk. Jelentéktelen magaslatokért húsznál több rohamot vezettek az oroszok. A drótsövényekkel védett lövészárkok előtt valóságos dombok emelkedtek ki a hóból, dombok, amelyeket az elesett oroszok holtteste alkottak . . .

A Duklai-hágónál és Sáros megye határszélén szibériai lövészekkel és cserkeszekkel egészítették ki az oroszok rohamcsapataikat. Az orosz hadseregben ezek voltak a legvitézebb, legelszántabb katonák, akik a végsőkig harcoltak és akiknek a harci erényeit a mi katonáink is megtanulták tisztelni.

Rettenetes és egyre jobban erősödő támadások érték védőcsapatainkat az Ondava völgyében. A Duklai-hágón keresztül özönlött az orosz áradat, amely megtalálta legjobb betörési útját a magyar síkság felé. Mint ahogyan 1848-ban, a magyar szabadságharc leverésére hadra kelt császári hadsereg, majd az 1849-ben a cár serege is a Duklai-hágón zúdult le a magyar síkságra ... A Duklai-hágó aránylag szelíd emelkedésű szoros, amely egyenes utat nyit Galíciából Felső-Magyarország szívébe, Kassára és Kassáról már egészen könnyű az út a Tisza és a Duna vidékére. Természeti akadály alig van. Legfőlőbb az emberi vitézség és az emberi erő állíthatja meg ezen az útvonalon az ellenséget.

Mikor 1848-ban a magyar szabadságharc leverésére fölvonultak az osztrák császári csapatok, a galíciai hadtest parancsnoka, Schlick tábornok a Duklai-hágón tört be az országba. Nyolcezer katonája volt a tábornoknak és ennyi ember ellen az a kis honvéd- és nemzetőr csapat, amely Pulszky Sándor ezredes vezetése alatt állott, nem védhette meg a hegyszorost.

Schlick tábornok seregével éppen Szent Miklós napján, december 6-án lépett át a határon és ereszkedett alá Eperjes és Kassa felé.

Pulszky visszavonult Eperjesre, onnan Kassára, majd december 11-én megütközött Budamérnél.

Nincs restelni és tagadni való benne: a túlerőben levő, jól kiképzett császári csapatok bizony megverték a mi tanulatlan, hiányos felszerelésű kis néphadseregünket. De ez a vereség nem ártott meg a hős szabadságharcosoknak. Katonáink hamarosan beletanultak a harcba, megszokták az akkori idők legveszedelmesebb fegyverét, a

röppentyüket és Schlick tábornok hamarosan megtanulta a saját kárán a magyar virtus becsülését.

Olyannyira, hogy a magyar seregek diadalai szükségessé tették, hogy Ausztria császára az orosz cár hadainak segítségét kérje.

I. Miklós orosz cár meg is egyezett a fiatal osztrák császárral és hatalmas seregével Galicián keresztül elindult a magyar határra.

A Duklai-hágónak vették útjukat. A magyar haza szabadságát megint erről fenyegette a veszedelem . . .

Maga a cár állott seregeinek élére. Ő akarta a hadjáratot vezetni, ő akart az első lenni, aki magyar földre lép. A cárnak ez a szándéka nagy megdöbbenést keltett a bécsi udvarnál. A fiatal osztrák császárt nem lehetett a sereg élére állítani és annak a gondolatától is félték, hogy egy idegen uralkodó hódítsa vissza számára a jóformán elveszett Magyarországot. A bécsi udvar Vilmos főherceget küldte a cárhoz, hogy őt szándékától eltérítse. Nem volt könnyű feladat. A cár nagyon megbarátkozott már a gondolattal, hogy ő maga fogja vezetni seregeit Magyarország leigázására. Nehezen engedett. De végül is lemondott kedves tervéről. Am mégis, amikor Belugoseff tábornok hadosztálya 1849 június 17-én éjjel 11 órakor, mint az orosz sereg elővédje megindult a Duklai-hágó felé, Miklós cár ott lovagolt a hadosztály élén.

=" A]_Gj' cfcgn' Vrfz U_] &SS'SSS' Z brnj' gY[th gYFY[Yr _'X'Hi U' a U[nuf' gnUVUX! gZ[\UFW YZ'fzgfU' 5n cfcgn' \UXgYFY['% (-' ^b]l g % Izb' U' 8i _U] \z[Gb' bnet a i 'hVYA U[nufcfcgnz[VU

Másnap déli tizenkét óra volt, amikor Bariatinszky herceg, parancsörliiszt a cár elé ugratott a jelentéssel, hogy megérkeztek a magyar határra.

A döntő perc elérkezett. A császári kiküldöttek szíve hevesen vert, a cár arca elsötétült, egy pillanatig még habozott, azután visszarántotta ficáncoló pej paripáját. Ötszáz két méter magasban voltak a Duklai-hágón. Előttük ott terült el Magyarország a júniusi nap fényében mosolyogva . . .

Az egész sereg megállott és a cár mély gondolatokba merülve sokáig merengett a gyönyörű tájak fölött. Végre katonái felé fordult és imára vezényelt. Az orosz sereg térdre borult és a cár áldását adta katonáira.

A döntés megtörtént! . . .

A cár visszafordult. Megállott a Duklai-hágónál és nem ment be Magyarországba. Az osztrák urak föllélekzettek.

Az orosz sereg dobszóval indult le a hegy lejtőin Sáros megyébe, a cár pedig elkedvetlenül indult vissza Varsóba.

Az orosz nép nagy ápolója volt a tradícióknak. A kárpáti harcok idején talán azért tört újra meg újra a történelmi emlékü szoros ellen.

Kerekes Márton 82 éves gazda, aki a szabadságharcban Gábor Áron tüzemestere volt, falujának fölülkésített férfinépével megtámadja a betörő oroszokat, hogy megfizessen 49-ért

Tudták, hogy I. Miklós cár ott állott meg a magyar határon, hogy onnan indultak el az orosz seregek győzedelmes hadjáratukra és hogy Magyarország 1819-iki legyőzése a Duklai-hágó elfoglalásával kezdődött. . .

Az a remény kecsegtette Oroszországot, hogy ami I. Miklós cár idején sikerült, az sikerülni fog II. Miklós cár idején is.

A betörés, a behatolás most is sikerült, de most volt erő, amely az orosz áradatot a magyar határszélen megállította. Volt erő, amely rettenetes harcok árán a bezúduló orosz áradatot visszavetette.

A magyar erő, a magyar vitézség, a magyar hazaszeretet megakadályozta, hogy II. Miklós cár hadai követhessék I. Miklós cár seregének a példáját. . .

Küzelem az Uzsoki-szorosért

A legendás harcok leghősibb fejezete: Uzsok.

Többször tört be az orosz túlerő az Ung völgyébe. A védősereg azonban a vad hidegben, a tomboló hóföretegben mindannyiszor visszahódította a legendás szorost.

Az itt folyó, minden képzeletet fölülmúló harcokról, azok nehézségeiről és különlegességéről a Berliner Tageblattban számolt be Moraht Ernő szolgálatonkívüli őrnagy, akit a tél folyamán hadvezetőségünk meghívott a kárpáti harctér megtekintésére és aki utazása benyomásairól érdekes cikkekben számolt be.

A Böhmer-Ermolli tábornok parancsnoksága alatt álló második hadseregünknel szerzett tapasztalatairól így számolt be Moraht:

„Nagy kerülővel jutottam a hadsereg főhadiszállására. Csapatmozdulatok és utánpótlások tették szükségessé a kerülőt a magyar síkság felé. Gyakran hallatszott magyar szó a némettel vegyest és szélesvállú, csontos, a márciusi naptól megbarnított német katonákkal találkoztam a magyar korona népeinek különböző fajai közt. Sebesült-transzporthoz szállították a harcok élő áldozatait az ország belsejébe. Sápadt és beesett arcok tekintettek ki a kocsikból. Némán és megadással túrték sebük fájdalmát és ajkaik között a soha ki nem alvó cigaretta is hozzájárult, hogy túl tudták tenni magukat a bajon. Friss csapatok ellenben, amelyek a frontra siettek, csodálatos bánatos, egyhangú népdalokat énekeltek.

A Böhmer-Ermolli hadsereg vezérkari főnöke, Bardolff vezérőrnagy rendelkezésemre bocsátott egy automobilt és a hadseregparancsnokság egy vezérkari tisztjével robogtunk a hegymagaslatok felé, melyek a kezdetben széles Ung-völgyet mind keskenyebbre szorítják össze. A tábornok már előzetesen rámutatott az Ung völgyében lévő hadtáp-út fontosságára. Csakhamar meglevenedett az út számtalan járművel, melyek a hadsereg mindenféle szükségletét szállították a hadtáp-parancsnokságokhoz és onnan az egyes csapatok ellátó helyeire. A hadtáp-

utak száma és minősége, amelyek műutak, víziutak és vasutak lehetnek, mindig nagy befolyással volt a hadműveletek menetére. Minden hadseregnek és hadcsoportnak az kell libgy legyen a törekvése, hogy mennél több ilyen szállításra alkalmas utat biztosítson a maga számára. Mennél kevesebb csapategység van egy és ugyanarra az útra utalva, annál simábban és kevesebb súrlódással halad a front mögötti fontos szolgálat.

A közlekedési vonalak csekély száma sehol sem tette ezt a szolgálatot olyan fontossá, mint a kárpáti harctér vidékén. E tekintetben talán csak a szerbiai harctér egyes részei állítottak a monarchia hadvezetősége elé ekkora nehézségeket. A kárpáti harctéren azonban az emberi akarat leküzdötte ezeket a nehézségeket is, ami a vezetés szervezőképességének a legnagyobb dicséretére vált.

Hogy megérthessük, mily fontossága van az Ung völgyében húzódó egyetlen útnak, csak azt hozom föl, hogy naponta ezerötszáznál több járómű halad rajta keresztül a csapatok ellátásának szolgálatában. A hadseregek több nagy egységé csupán csak erre az útra van utalva. Nem csoda tehát, ha az időjárás, amely október óta mostanáig bőséges esőt és havat hozott, erősen megviselte az utat és helyenkint tönkre-

Táborozás az Uzsoki-szorosnál. Tartalékcsoportok útban a hadállások felé

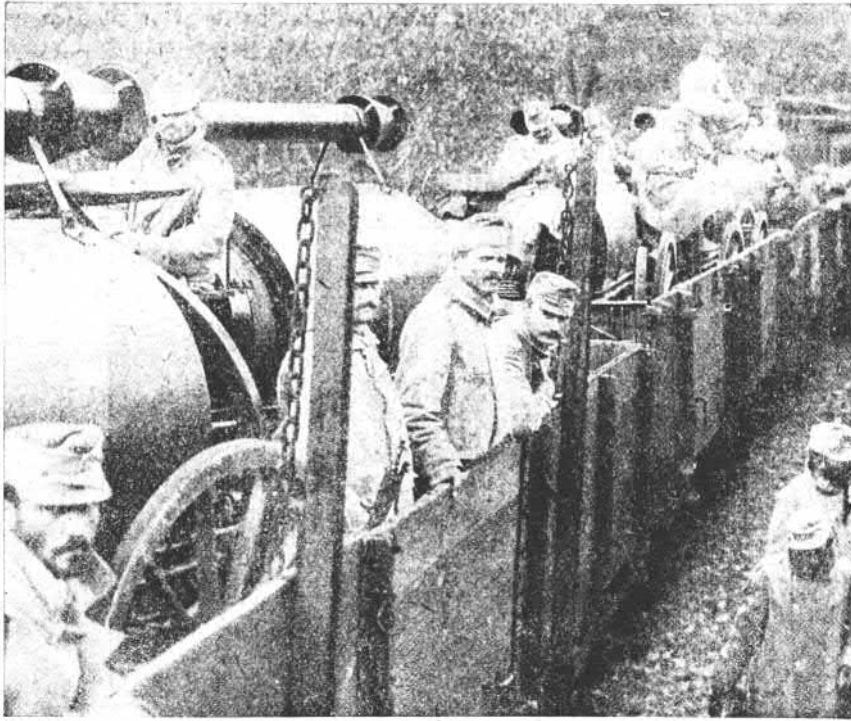
tette felépítményét. De azonnal munkásoszlopok jöttek a megrongált helyek kijavítására. Minden szállítmány a kellő pillanatban jutott céljához. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a nehéz katonai szállítószekereket könnyű falusi kocsikkal helyettesítették. A hadseregcsoporthoz, amelyet láttam, a szállítóoszlopai kétfogatú, magaskerekű szekerekből állanak, amelyekbe magyar és galíciai lovak vannak befogva. Boszniai lovak is hordják hegynek fel a terheket. Mindkét lófajta igen nagy teljesítőképességű és emellett igénytelen. Takaró és ápolás nélkül állnak térdig sárban az út mentén és megelegedetten rágódnak köteg szénájukon.

Ungváron át, mikor én a hegység felé indultam, éppen több német élelmézőoszlop vonult, valamennyi az előírászerű tartós, de nehéz négyfogatú szekerekkel. Lóanyaguk felettebb vegyes volt. Azt hiszem, a hegyvidéken ezeket a szekereket ki fogják cserélni könnyebb hazai kocsikkal, melyek kevésbé katonás külsejűek ugyan, de az útviszonyokhoz jobban alkalmazkodnak. Csakis szekerekkel azonban nem lehetne az Uzsoki-szorosnál levő hadseregcsoporthoz szükségleteit kielégíteni. Az egyvágányú vasút, mely a szoroshoz és közvetlen a hadállások mögé vezet, bizonyos fokig ugyanerre a célra szolgál. És akkor, amikor az oroszok visszavonulásukkor fontos vasúti hidakat teljesen vagy egy időre leromboltak, Szurmay hadseregcsoporthoz egy mezei vasút építésével segített magán. Ezen a vasúton lovak és ökrök vontatták a kocsikat. A magyar síkságról szerzett igavonó állatokat előbb hozzá kellett szoktatni a hegyekben való munkához.

Egyre láthatóbbak lettek a háború nyomai. Többször törtek be az orosz hordák az Ung völgyébe; leégett házak, lebontott házfödelek és magányos sírok tesznek erről tanúságot. Ami megmaradt, azt megfosztották az ajtóktól, az ablakoktól és bepiszkították. A lakószobákat átalakították kozákok istállóivá és a falak ocsmány, szándékos bepiszkolása tett tanúságot annak az ellenségnek a kultúrfokáról, amely ellen szövetségünknek és nekünk küzdenünk kell.

Háromórai út után elértük a Szurmay-csoport főhadiszállását. Ez a csoport túlnyomórészt magyar csapatokból áll. Vendégszerető szívességgel üdvözöltek és részt vehettem a vezérkar estebédjén.

Látni kell azt, milyen egy főhadiszállás a kárpáti harctéren, hogy az ember fogalmat alkothasson magának arról az igénytelenségről, amelyet itt a helyzet még a magasabbrangú törzstisztektől is megkíván. Egy szerény vámpéületet az oroszok valami okból nem romboltak le. Az alacsony épület öt szobából és egy konyhából áll. Ezekben a

Pékműhely a katonavonaton

szobákban van az iroda, a tábori telefon, a parancsnok szobája, a tisztek étkezője. Szorosan összezsúfolva falócákon étkeznek parancsnokok és törzstisztek és barátságosan összebb ülnek, ha vendég jön. Étkezés után ugyanazoknál az asztaloknál végzik az összes igazgatási ágak írásbeli munkáit gyertya fényénél, amely egy üres söröspalackba van bedugva. Bosszúságot azonban nem látni egyetlen arcon sem. Szívesen megfizetik a háborúnak a kényelmekről való lemondás adóját és a társalgás hangja egyáltalán nem mogorva.

Mellettem egy nyilvánvalóan hatalmas egyéniség ült, olyan férfi, akinek belső értéke közlődik a környezettel. Szurmay altábornagy csaknem gyöngéd alakú és önuralommal tele élénkségű férfiú. Világos szeme okos megfigyelést és egyúttal szívbeli jóságot sugároz, finom szája céltudatos akaratot árul el. Szolgálati pályája legutóbb a magyar honvédelmi minisztériumban, mint magas intelligenciájú és jellemerős tisztet tette ismertté. Mikor visszalépett a hadsereghez, első dolga volt egy az oroszokkal való harcokban erősen megviselt hadosztálynak

visszaadni a szilárdságát. Néhány hét alatt rányomta bélyegét a maga harci csoportjára. Érezni lehetett itt a személyiség hatalmát. Ezt a sikert azonban csak akkor tudtam meg, mikor megint mérföldek választottak el a főhadiszállástól. De saját szájából hallottam a szerencsés eredményű operációkról, melyek az Ung völgyét megtisztították az oroszoktól. Ez az elbeszélés, mint minden, amit a háborúról beszélt, önzetlen szerénységet, tisztjei és katonái, sőt az ellenség iránt is elismerést árult el.

Meleg tea. Huszárijaink egy kárpáti faluban

Méternyi hó feküdt a hegyoldalakon, melyek fölött a hadoszlopok előbbre mozogtak az oroszok ellen. A szekerek útjáról úgy kellett ellapátolni a havat. Csak öt kilométert lehetett napjában menni a normális 25 helyett.

A gyalogosok mellig besüppedtek a hóba.

De sem behavazott vízmosás, sem meredek sziklafal, sem csontig ható hideg, sem hóföregteg nem tartotta föl a csapatokat.

Vezérükben állhatatossággal társult a merészség.

Hónapok óta mindenek szeme láttára osztozik csapataival min-

den nélkülözésben. Sohasem vesztegeti idejét, tud étkező törzskara lármája közben is dolgozni, olvasni, térképet tanulmányozni, írni. . .

Egy csapat tartós, hosszúra nyúlt fabarakkot építettek a hadcsoport főhadiszállásán. Ezek a legénység és a betegek elszállásolására valók, valamint a tábori ellátás irodái számára. Pékműhely és hússal való ellátás is helyet talál itt. A vágómarhát azonban lejjebb a völgyben vágják, mert ha fölhajtanák a marhát a nehéz utakon a hegyre, nagyon megfogyatkoznék a súlya. A hús konzerválására való fagyasztó-

D]\YbfgU\Uj UgzZU[mcgZ`X*b"H]gnh_Ufz`Y[fbmgf[Y[ntUfzbha Y[gnc_HJYnhU bY\fn f Yha Q&ch

telep nagyon egyszerűen van berendezve: fölraják a húst egy egyszerű szerkezetű emelvény sorozatra. Jégre egyáltalán nincs szükség. A fagyasztást elvégzi a téli időjárás.

Másnap reggel erős hófúvásban fordult autónk a legendás híró Uzsoki-szoros felé. Tizenhat fok hideg volt. Metsző északi szél vonta be jégkéreggel a fák ágait. Egy nyitott lokomotívon mentünk tovább az elülső állás felé és azután egy kis hegyi szánkó vitt föl a magaslatra.

Az Uzsoki-szoros összes záróerődítményeit bejártuk.

Az utakat és kapaszkodókat praktikusán készítették el. Amint azonban oldalt jutottunk az erdei területre, fogalmat alkothattunk ma-

gunknak a vitéz csapatok roppant teljesítményeiről, amelyek kissé odább délre ekkora hőtömegeken átküzdötték magukat.

Az Uzsoki-szoros technikai építményei az emberileg lehető leg-tökéletesebbek. Olyan várat teremtettek itt, amelyen az orosz támadó-nak betörik a feje, minden kilátás nélkül a sikerre. A fegyvernemek csoportosítása, a csapatt'estek, az elhelyező helyiségek — mindez az osztrák-magyar szövetségesnek sok évi, össze-visszaszagotott terület-en végzett, gyakorlatokban tapasztalt ügyességét tanúsítja az alkalmazkodásban. Normális szállítóerők teljesen használhatatlanok voltak a tüzérség elhelyezésére. A védelemnek mégsem kell sehol lemondania a tüzérségi támogatásról. Állatok hátán szállítják a muníciót és élelmet. Az utóbbit több kilométerrel hátrább főzik és aztán jókora, belül dugó-val ellátott pléhszekrényekben szállítják fel. Az eledel a kiosztáskor még élvezhető, meleg volt. A szoros őrsége meg is szerette tartózkodó- helyét. Többnyire szívós parasztemberek Magyarország sík földjéről s mégis baj nélkül alkalmazkodtak az 1000 méter magas hegyvidéken való élethez. Kezüket és arcukat sötétbarnára festették a földüregekbe elhelyezett kis vaskályhák, de a szemük csillog bozontos szemöldökük alatt s itt is, ott is vidám dalok hangzanak ki a földfedezékekből. Mindenütt bizalom és két nappal az Uzsoki-szorosnál való tartózkodásom után és később is bebizonyosodott, hogy ez a bizalom nem csalóka, mert visszaverték az oroszok minden támadását.”

Vereckénél

Itt is betört az orosz.

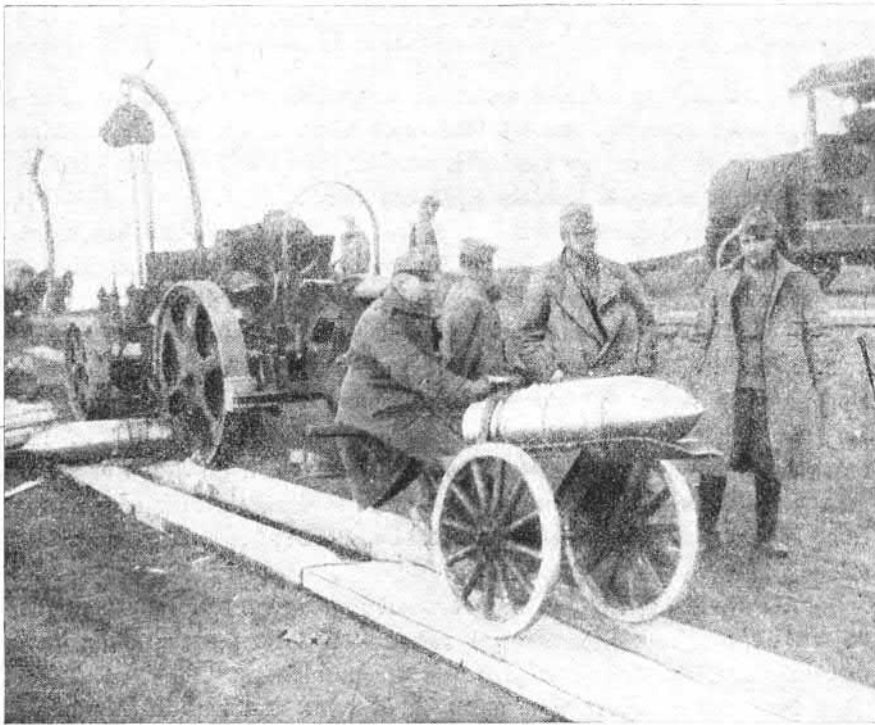
Elérte a Latorca felső völgyvidékét és eljutott a vezérszállási vonalra is.

De még Szolyváig sem jutott el, nemhogy Munkácsot meg tudta volna szállni. Hiába reménykedett Ivanov tábornok, hogy seregei a betörés megtörténte után már majd könnyebb szerrel tudnak a völgye-ken lezúdulni.

Éppen ez volt a nehéz és a lehetetlen!

A magyar föld védelme megacélozta, megsokszorozta a magyar fiúk erejét, dühét, kitartását és Vereckénél éppúgy nem tudott lezú- dulni az orosz áradat a magyar Alföldre, mint Duklánál, Lupkovnál, Uzsoknál.

Ebben az időben a székelyekből és szászokból álló brassói honvéd- zászlóalj is ott verekedett a Vereckei-szorosnál. Az oroszok az elfoglalt

A kárpáti harcokban is igen nagy szerep jutott a monarchia nehéztüzérségének, különösen a 30 %-es mozsaraknak. Ezeknek a mázsás lövedékeit kis kocsiakon vitték a munióóraktárakból a mozsarak hadállásához

szoros körül erős védelmi állásokat emeltek, mert a Beszkid fontos alagútját, a tőle keletre és nyugatra fekvő magaslatokat mindenképpen meg akarták tartani a maguk számára.

Különösen megerősítették a Javorniki-Welki nevű, 1123 méter magas hegyet, amelyet három sorban kiépített lövészárrendszer és nagymennyiségű drótakadály által valóságos erődde alakítottak át. Két zászlóalj gyalogság, tíz gépfegyver és egy üteg védelmezte ezt a nagyon fontos orosz pozíciót.

Itt zajlott le az izgalmas csata, amelynek részleteit ekként örökítette meg egy haditudósító:

„Egy porosz gránátos ezrednek két zászlóalja és a brassói honvédszászlóalj kapott parancsot a Javorniki-Welkinek, ennek a bevehetetlennek látszó magaslatnak a megszállására.

A magyar népfőkelőzsászlóaljat nemes Helmár Ágost honvédszászados, a nagyváradi hadapródiskola volt tanára vezényelte. A cső-

portvezető, mint rangban idősebb, a porosz gránátos ezred parancsnoka volt. Tőle kapta Helmár százados a parancsot:

— Délről megtámadni az orosz megszállta magaslatot, az ellenség figyelmét elvonva, mentői több erőt lekötni, míg a két gránátos zászlóalj, megerősítve egy vadászzászlóaljjal, nyugatról támadja oldalba az orosz! A támadás kezdete éjjeli óra! . . .

Sötét, hideg éjszaka volt ... A szél süvített és az előtérben, mint egy fehér óriás, ott emelkedett a Javorniki-Welki hófödte magaslatával. Helmár Ágost százados a zászlóalj arcvonala elé állt:

— Fiúk! — mondotta. — Német szövetségünk egyik legelőkelőbb és legvitézebb ezrede számít ránk. Számít a magyar honvéd Európaszerte ismert vitézségére. Fiúk, most olyan harcba megyünk, hogy ki kell tartanunk az utolsó emberig, az utolsó töltényig! . . . Ez most a kötelességünk. Nézzétek, éppen a határon, a mi drága és szent magyar földünk határán van az első orosz lövészárók. Még száz lépés, fiúk, és a Vereckei-szorosban sincs többé ellenség! . . . Isten nevében, előre!

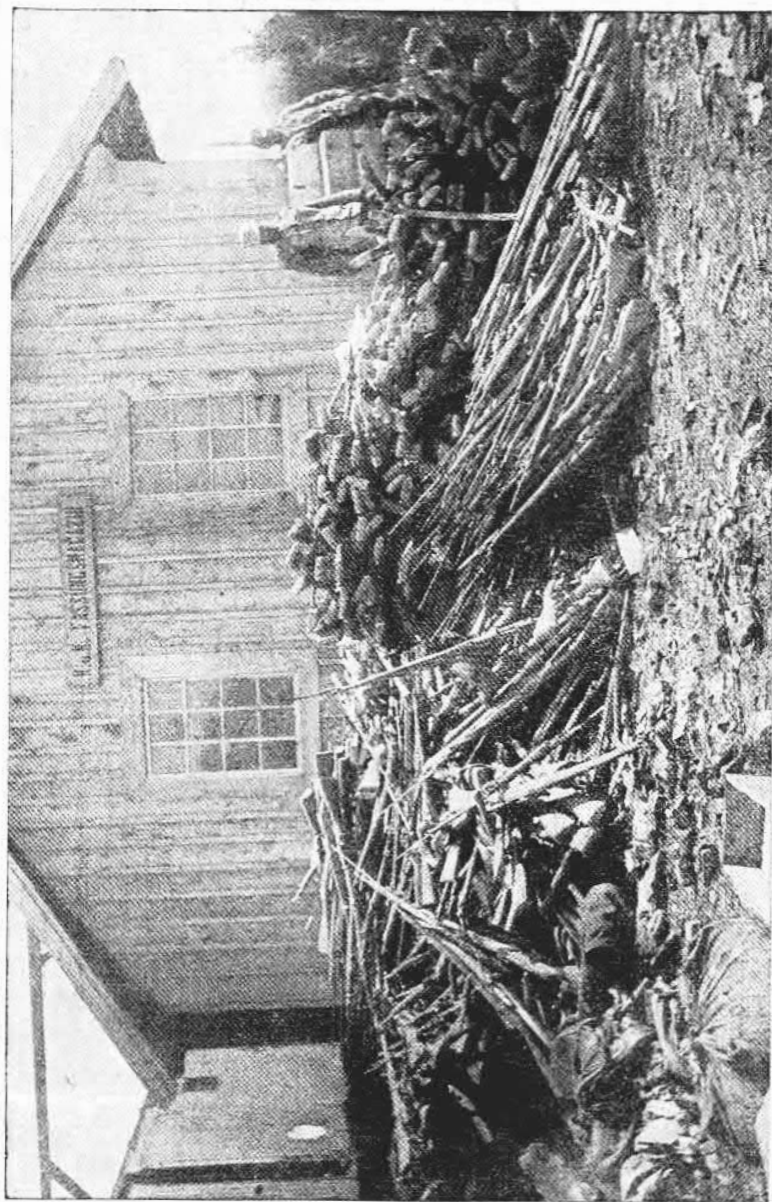
A székely legények és a jó brassói fiúk egyet törültek zuzmarás bajszukon, egy halk éljenmorajjal válaszollak vitéz parancsnokuk buzdító szavaira, azután nekivágtak a nagy munkának.

Nem sokat kellett előre menniük és már tüzet kaptak. A népfölkelők mentek előre, ahogy lehetett, azután beásták magukat és megindították ők is a tüzelést. Az orosz ütegek rettenetesen bömböltek, gépfegyverek kattogtak, mintha a poldok nyíllak volna meg. De a derék székelyek és szászok rendületlenül állották az egyre jobban erősödő tüzet. Tudták, hogy nekik itt ki kell tartani, mert nemsokára akcióba lép a két nyugati oszlop, a német gárdazászlóaljak és a saját vadászászlóaljunk.

Csakhogya az időjárás végzetesen szólt bele az akcióba.

A hóviharok járhatatlanná tették az utakat és az oroszok az utolsó percben erősítést kaptak. Vasárnap éjjel egy órakor kellett volna akcióba lépniük a nyugati oldalazó oszlopoknak, de csak kedden délben közelíthették meg rohamtávolságnyira a Javorniki-magaslatot.

Ezalatt a brassói népfölkelőzászlóalj szakadatlanul harcban állott a túlerős és elsáncolt ellenséggel és megakadályozta, hogy az ellenség akárcsak egy embert is kivonjon arcvonalából és nyugati irányban érvényesítse. Sokszor már úgy látszott, hogy ezt a pokoli tüzet nem lehet tovább kibírni. Ilyenkor Helmár százados végigjárta a raj vonalakat és buzdította embereit:

A kárpáti harcokban zsákmányolt orosz fegyverek egy része. Az orosz foglyok nagy része már a harcokban eldobta fegyverét, de sokan fegyverrel kezelték adták meg magukat

Í Fiúk! Száz lépésnyire vagyunk a magyar határtól. Itt nincs visszavonulás!

Ezek a szavak ismét erőt öntöttek a sokat szenvedett legénységbe és a tüzelés megint élénkebb lett, pedig de sok székely és szász legény feküdt, már holtan a haza határán. Ezekben a válságos percekben lépett Helmár százados elé a tisztiszolgája, Grófics József honvéd:

Í Százados úrnak alázatosan jelentem, én ezt nem nézhetem tovább tétlenül. Tessék megengedni, hogy puskát fogjak és bemenjek a rajvonalba.

Grófics József közhonvéd, tisztiszolga, tényleg fegyvert ragadott, bekúszott a rajvonalba és tüzelni kezdett kedve szerint az oroszra. Pompásan célzott és közben állandóan bátorította szomszédait. Egyszer azután kiesett a puska a kezéből, Grófics József nem tudott többé tüzelni. . .

Kedden reggel már nagyon rossz helyzetbe kerültek a honvéd népfölkelők.

Három napig hóföretegben harcolni az ellenség állandó, túlerős tüzelése közben, ezt ritka csapat bírja el. A harci kedv azonban ismét lángolni kezdett, amikor valami mozogni kezdett messzi nyugaton.

A németek és a vadászok ott állottak az ellenség jobboldalában. Ami ezután következett, az már tüneményes gyorsasággal ment. Néhány perc múlva honvédeink szuronyt szegezve, „Éljen a haza!” kiállással rohantak az első orosz lövészárkok ellen. Délután kezükbe került a második védelmi vonal is. Szerdán pedig már birtokában voltunk a fontos Javorniki-magaslatnak.

Négy nap midtával a honvédzászlóaljat más irányba vezényelték. A porosz gránátos ezred parancsnoka mégha tottan szorított kezét Helmár századossal:

Í Kérem, százados úr — mondotta, — közölje katonáival, hogy ezt a négy napot sosem fogom elfelejteni. Büszke vagyok, hogy a brassói honvéd népfölkelőzászlóalj a parancsnokságom alatt állott. A zászlóaljnak itt maradt, némán fekvő hősei örök dicsőségét hirdetik a magyar honvédségnek.

A zászlóalj tisztjeit és a harcban résztvevett honvédejait a vas-keresztrel való kitüntetésre terjesztem föl.”

Meg is kapták a tisztok és a honvédek a szép német kitüntetést.

Megkapta Grófics József, a hős pucser is a maga dekorációját.

Két golyó szaladt a vitéz tisztiszolga combjába. Reggeltől késő estig feküdt súlyos sebeivel a havon, mely már a sebesültek ömlő véré-
től piroslott.

Megdermedve, átfagyottan került haza Nagyváradra Grófics József. Két lábát amputálni kellett, a jobbkeze is nyomorék lett és comb-
lövési is igen súlyosak voltak.

5 'a Y[Z] [mY h]gna zf a Y[UXHJUn][fzbnhfgUhzj c'gz [ch]g'""A cgh_Y` VVz` #Ub]Unz[m h
fgYnhU'Z` UXUrch][Yb dcbhégUb_Y` j f[ynb]

Ezrede a kórházba küldte meg neki a nagy ezüst vitézségi érmet,
meg a német kitüntetést is.

A kórházban ezután az ezredorvos tűzte Grófics József közhonvéd,
sebesült és elfagyott tisztiszolga mellére a szép kitüntetések.

A csonka harcos keservesen zokogott.

Később aztán arra kérte ápolóit, hogy ezeket a gyönyörű medáliá-
kat legyenek majd melléje, a koporsójába . . .

Németek a Kárpátokban

Januárban Észak-Magyarországon új hadsereg alakult. Német és magyar-osztrák csapatokat egyesítettek Linsingen német tábornok főparancsnoksága alatt azzal a föladattal, hogy a Kalocsa—Láz;—Ökörmező—Volócz—Vezérszállás-vonalon, valamint ettől északnyugatra előnyomuljanak a magyar—galíciai és az északra levő szorosmagaslatok ellen. Január vége felé az új sereg egyes csoportjai megkezdték az előnyomulást a Talabor-, Nagy-Ág-, Latorca-, Vécsa-völgyekben, míg a magyar-osztrák csapatok a Kalocsa- Láz-vonalat Volócz felől biztosították.

Az Ökörmező—Toronya-, valamint a Volócz—Vezérszállás-vonalon a szövetséges sereg erős ellenségre bukkant. Azonban kitartó, elszánt harcok után sikerült a szövetséges csapatoknak Vezérszállást visszafoglalni, majd elragadni az oroszától Toronyét, Felsősebest, Majdánkát és Tarfálvát, úgyhogy az orosz visszavonult magyar földről Viszkov irányában.

A német hadvezetőség ezekről a harcokról jelentette:

„A hadműveleteket a nehéz hegyi terepen az időjárás nagyon akadályozta. Szinte emberfeletti feladatokat kellett a csapatoknak menetelésben és különösen támadásban végezniük, a hegyi háború szó-

Német katonasírok a Kárpátokban . . . Linsingen tábornok német csapatai éppen olyan kitartóan küzdöttek a kárpáti fronton, mint a magyar védőseregek (Ufa harctéri fényképe)

katlan nehézségeit kellett legyőzniük. Óriási méretűvé váltak az akadályok és a legyőzésükre irányított erőfeszítések akkor, amikor a csapatoknak el kellett hagyniuk az utakat és támadásra kellett kifejlődniük. Gyakran megtörtént, hogy a lövészvonalak vállig besüppedtek a hóba. Ily módon a támadás hallatlanul nehéz és fáradtságos küzdelem volt a jégben és hóban való előnyomulás kimerőszakolására. Ily körülmények között a hadműveleti mozdulatok és a támadások csak lépésről-lépésre haladhattak előre. A frontális támadás ilyen nehézségek mellett jelentékeny veszteségekkel járt. A megkerülési mozdulatok hosszú időt vettek igénybe az utokban szegény, teljesen behavazott mellékvölgyekben. Ha mindazonáltal a sereg előnyomult, ez a csapatoknak példátlan érdeme, valamint a vezetésnek is, amely az új viszonyokhoz és a nagy nehézségekhez alkalmazkodni tudott. Február elején a megkerülés keresztülvitelére kiküldött csapatok erős arcvonalakra bukkantak, amelyeket az ellenség odairányított, megerősítésekkel megszállva tartott és megerősített. A jobb seregszárny részei megkerülő mozdulatokkal a viszkovi nyereg ellen előnyomulva, heves harcok után az ellenséget Szenecovba vették vissza. Az arcvonalon a Verbiasz-hegyszoroszt rohammal bevették. A bajszárnyon az ellenséges hátvéd ellen megkerülő céllal kiküldött hadosztály Smorze környékén erős állásra bukkant.

Friss ellenséges csapatok, melyek északi irányból jöttek, baloldalról és hátban fenyegették ezt a divíziót, amely a Smorzenél levő ellenséges állás ellen intézett eredményes támadással azonban kiszabadította magát veszélyes helyzetéből és még február 2-án este egy friss ellenséges csapatot Annabergnél megtámadott. A hadosztálynak Annabergnél való győzelme el kellett hogy vágja a Lysa-magaslatokat tartó ellenfél visszavonulását.

A többi fronton is e napokban további részletsikereket értek el. A Lysa-szorost rohammal bevtük, nagy zsákmány esett kezünkre. A szorostól északra és délre levő magaslatokat az ellenség néhány nappal később kiürítette és Tucholkán át visszavonult a Zvinin 11. magaslatra. Az Annabergnél végbement, győzelmes támadás után szabaddá vált hadosztályt a parancsnok a Smorza—Magura-szakaszon át az ellenséges megerősített állás oldalról való megtámadására, később pedig a Zvinin 11. magaslatra küldte.

A harcok, amelyek több hét óta a Talabor eredő forrása körül, a Viszkov-szoros—Rozanka-Vonalon, a Tucholkától nyugatra levő területen és a Zvinin-hegyoldalon folynak, veszteségesek és nehezek. A déli sereg azonban rendületlen eréllyel tör napról-napra előre, leküzdi a hegyi terep nehézségeit és akadályait.”

Ugyanekkor ezt írta a legtekintélyesebb és legnagyobb berlini lap: „Ugyanazokkal a szívhez szóló dalokkal, amelyeknek hangjai mellett Belgiumban, Franciaországban és Lengyelországban vonultak a harctérre, jönnek ezredeink és tartalékos legényeink a kis magyar városokba és súlyos holmijaik között elveszíthetetlenül ott van a nagy-nagy honszeretet, amit elvisznek magukkal a Kárpátok világába is. Az emberek változtak, sokan elköltöztek az újonnan érkezettek közül egy másik világba, azonban a német hadsereg ugyanaz maradt. Erős, bizakodó, vidám lelkületű emberek sokasága ez, a legtöbbször a vidámsága és testi frissesége olyan bőséges tulajdon, hogy még az erősebb évjáratú, komolyabb és csendesebb emberekre is ragad belőle valami. Határozott, kemény léptükben a férfias öntudat nyilvánul meg. Jól tudják, milyen lovagi tornára érkeznek a Kárpátokba. És a magyar házak ablakaiból és ajtóiból az emberek azt kiáltják feléjük:

— A németek jönnek! Vilmos császár küldi hozzánk a németéit! Ez a keleti, kárpáti vidék, jóllehet, a szövetséges barát országa, mégis csak idegen föld a németeknek. Akárkihez is fordul a német katona, mindenkitől idegen hangokat hall. Amikor nagy ravaszsággal, sok művészettel, jelbeszéddel beavatódott egyes szavak értelmébe, akkor a másik

üzletnél már újra kell kezdeni a tanulást, mert az egyik csak magyarul beszél, a másik csak ruténül. De van egy közvetítő is. Erre is rájöttek katonáink. A zsidó tolmács, aki minden nyelvet beszél. Felejthetetlen, festenivaló karakterfejek ezek a kaftános zsidók. Velük tárgyalnak katonáink, akik maguk is értik a vásárt és nem tűrik, hogy önkényesen felszöktetett árakat szabjanak nekik a kereskedők.”

A U[m]f1bfa Yh/hyGj ff]gf[žUa YmZ _fbhU _zfdzh] \UfW_VUb dWYf YHW h/ha Y[

Még érdekesebben írta meg azonban megfigyeléseit a kárpáti német katonákról Aage Madelung, aki hónapokon keresztül volt szemlélője az orosz elleni viadaloknak.

„Négy napja tartózkodom — hangozt a beszámoló — azoknál a német csapatoknál, amelyek Kelet-Magyarország felől előnyomulva és győzelmesen harcolva áthatoltak a Kárpátokon és most már galíciai területen állanak. A harctér terepe leírhatatlanul sok nehézséget támaszt. Az időjárás igen keményre fordult, de a német katonák azért nem veszi-

tették el a jókedvüket és annyira otthon érzik már magukat itten, mintha valamennyien született hegyi lakók volnának és mintha csak hét hónapja odahaza harcolnának a maguk hegyei között. . .

Sehol sem látni elkeseredett vagy aggódo ábrázatot, még a súlyos sebesültek között sem, akiket a fagyos, hóval belepert lövészárkokból hoznak ide a kötözőhelyre. Azokban az apró rutén falvakban, amelyek a háború rengeteg színterének ezen a részén húzódnak meg s amelyeket az oroszok a rutén féltestvériség címén nem perzseltek föl, rendezett és kedves tábori élet zajlik, mintha csak a legbékésebb béke idején élnének és mintha itt semmi közünk sem volna a szakadatlanul bömbölő ágyúk dörgéséhez. Mert itt a Kárpátokban is Németország ügyéért küzdenek a német férfiak, talán sokkal inkább, mint valaha . . . Nyomatékosan állítom ezt, nehogy bárki is kétségbevonja, hogy a német csapatok kárpáti harcai nagy mértékben szolgálják Németország jövődjét.

Kemény munka ez, talán a legnehezebb az egész világháborúban, ami itt dúl és a szó szoros értelmében komoly, nehéz téli hadjárat ez és még hozzá hegyi csatározás!

: YXynf_Y_a "[f fYhYrh [fdZ[nj Yfz" j fgrY_fgnYbz_YnY VVgU_U'dUfUubVgchj zf^Uz\c[m a Y[_YnX^Y^U^a i b_zh

Nemet utászatonák munkában. Hatalmas fákat vágtak ki részben hidépítéshez, részben a lövészárkok falainak a befödésére

Odaát Magyarországon talán már a tavasz virágai bontogatják rügyeiket a napos és az ellenségtől tiszta mezőkön. Itt azonban az alacsony rutén viskók apró ablaktábláira fagyos jégvirágok rajzolódnak, hogy didereg az ember, ha rájuk néz. És mégis mindannyinak melegen és a győzelembe vetett biztos hittel dobog a szíve keblében.

És ha elhangzik a vezényszó: „Vorwärts!” „Előre!”, akkor méteres hóban, a legsűrűbb golyózáporban rohannak meg — hegynek fölfele — ellenséges állásokat, avagy oly meneteléseket visznek véghez, amihez foghatót még nem produkált a legkiválóbb hegyi csapat sem. Ue hát az ellátás is a lehetőség szerint a legjobb és az egészségügyi szolgálat is. A helység parancsnokságán lakom. Esténként, elalvás előtt, kísétálok a kunyhóból és pontosan, tisztán hallom az oroszok ellenséges tüzének kattogását, hiszen alig néhány kilométernyire vannak innen az állások. Csak úgy vaktában lövöldözik az utat, amelyen mozgókonyháinknak a lövészárkokig kell vándorolniuk. Tühegyes golyóikkal az egész éjszakán keresztül át meg át öltögelik a sötétséget és nekem ebben a máskülönben, süket csöndességben úgy tűnik, mintha odaát a hegyháton egy bösz boszorkány az új idők nagyobb dicsőségére egy óriási varrógépen szakadatlanul zakatolna . . .

Változatos eredménnyel viaskodunk az orosz-rutén tetvek hadával meg a többi főregfével ... De hát ezt is megszokja az ember. Mert hát — ez a kadencia, a vigasztalás ma mindenre — a háború — háború!”

A német katonák egyre sűrűbben jelentek meg a felvidéki állomásokon. Így hát nem volt különösebb meglepetés, hogy az egyik állomáson éppen német katonákat szállítottak át. Végtelenül hosszú vonat volt ez, tömve jókedvű bajor legényekkel.

Egyszerre csak berobog egy másik vonal is, ez gyorsvonat és míg a gyorsvonat az állomáson vesztegel, egy szőke német tiszt szalad végig a katonavonat előtt és toroka szakadtából kiabál:

Í Gefreiter Hoffmann! Gefreiter Hoffmann!

A katonák vele kiáltják kórusban a gefreiter nevét. Hasztalan. A liszt idegesen fut el a vágányok előtt:

Í Hoffmann! Wo lauft dér Kéri herum?

És zúg a Perron: Hoffmann! Hoffmann! De, úgy látszik, nincs sehol.

A fiatal bajor tiszt az öklével hadonázva áll meg az altiszti kupénál és tiszta, gyönyörű, áldott, zamatos magyarsággal rikoltja:

Í A teremtésedet, te kutya muszka, te! . . .

A gyorsvonat utasai éljeneznek, örvendeznek. A bajor lisztecse elpirul. Magyarul szólnak hozzá. Zavartan nevet:

Í Sehr leid — mondja németül, — nem tudok én magyarul. A harc-téren tanultam ezt a pár szót. Két hónapig volt a rajvonalunk a magyaroké mellett. Gyakran hallottam ezeket a szavakat és láttam, hogy a orosz is fél tőle . . . Gondoltam, hogy a gefreiter Hoffmann is megijed tőle és hamarosan előkerül, akárhol is van . . .

A szövetségesek kölcsönösen tanultak egymástól . . .

A Kárpátokban a német-magyar szövetség megpecsételtetett.

Lupkeve: a harcok tűzfészke

Zemplén megye északkeleti határvonalán, a Duklai- és az Uzsokiszorosok között a Keleti-Beszkidék hatalmas sziklabérceit töri át a Lupkovi-hágó, amelynek regényes fekvésű útja a Laborc-folyó völgyén vezet keresztül.

A Laborc-folyó a Duklai-hágótól keletre ered. Völgyében vasút halad, mely Mezőlaborcnál keletre tart és a Lupkovi-hágón át északi irányban a Kroszno—Sanok—Lisko medencéjéhez visz. A Laboré völgyében műút is vezet, amely a folyó legfelső forrásánál kétfelé ágazik.

Egyik ága együtt halad a vasúti vonallal, a másik ága nyugatra hajlik és a Ceremka-magaslat mellett visz ugyancsak a fõnt említett medencéhez.

Az oroszok mind a két mûutat rettenetes erõvel szállották meg és mindent elkövettek, hogy a Lupkovi-hágónál diadalt arassanak.

Lupkov vidéke a kárpáti harcok tûzfészkevé lett.

Ehhez a folytonos tûzben álló fronlrészhez tartozott a cisna—baligrodi mûút harcvo-nala is, amely talán az egész kárpáti csata során a leghevesebb harcoknak volt a színhelye.

Ez a cisna—baligrodi mûút, amely ebben az idõben mindennap szerepelt a Höfer-jelentésekben és az orosz vezérkar hivatalos híradásaiban is, a Cirókafolyó völgyébõl, Zemplénoroszit érintve visz át Galíciába és egyenesen Liskóhoz vezet. Cisna a magyar határtól tíz kilométernyire feküdt Galíciában. A tipikus galíciái városkától északra fekszik a domináló 1070 méteres magaslat, melynek birtokáért leírhatatlan heves és véres harcok folytak már március elsõ napjaiban.

Március 13-án sikerült ezt a rendkívül fontos magaslatot az oroszoktól elhódítani. Rettenetes szívós és elkeseredett harcok gyümölcse volt ez az eredmény. A magaslatot csak úgy tudták csapataink elfoglalni, hogy elõbb napokon át az ellenséges állás egyes részeit aláaknázták és csak mikor árkásztámadásokkal sikerült az ellenséges állásokat fölrobban-zani. láthattak neki csapataink a szuronyrohamoknak.

Mik voltak ehhez képest a nyugati harctér közelharcai?

A behavazott, jégbefagyott, meredek hegyoldalon kellett rohamra

A kárpáti harcokból. Magyar huszártiszt az oroszoktól
* zsákmányolt kozáklövõn

menő harcosainknak fölkapaszkodniok. A robbantások megtörténte után a tönkrement orosz megszálló csapatok helyére sürgősen friss tartalékokat állítottak és a tartalékcsoportok a hegytetőről golyózáporral árasztották el a feljükket kapaszkodó ellenséges katonákat. Az első rohamhullámot elsöpörte az orosz golyózápor. A meredek hegyoldalt valóságban beborították a halott és sebesült katonák, akik a rettenetes hidegben odafagytak a hegyoldalra.

Azután jött a második hullám, a második roham. Egy másik ezred

zászlóaljának kellett a halottakkal befedett hegyoldalra rohamra menni. Halott és fagyott baj társak tetemein kellett átgázolni és a rohamot tovább folytatni.

Rettenetes földadat volt ez!

Nem egyszerű katonák kellettek ehhez, hanem hősök, mindenre elszánt, a halállal mit sem törődő vitézek.

A második roham után a harmadik következett, majd a negyedik roham. Minden rohamhullám előbbretört és mikor már a negyedik ezred

negyedik zászlóalja is elvégezte a maga előretörését, támadóvonalunk ott volt alig kétszáz lépésnyire a hegytető orosz hadállásaitól.

Szerencsére a robbantások elpusztították az orosz drótkadályokat és beomlasztották a kitűnően fölépített sáncokat. Amikor — sok-sok elkerülhetetlen áldozat után — a végső rohamra, a szuronyos közelharcra került a sor, akkor már csak ember állott szemben az emberrel. Az orosz katona állott szemben a magyar meg a bosnyák katonával.

Ekkor már el is dőlt a rettenetes harc sorsa.

Szuronyrohamunk elsöpörte az orosz ellenállást. A napokon át kitartóan védekező kaukázusi és cserkesz katonák menekülni kezdtek. Több mint ezerkétszáz főnyi legénységet fogtak el katonáink ebben a végső rohamban. És hiába kísérelték meg még az éjszaka folyamán az oroszok, hogy ellentámadással visszaszerezzék az elvesztett magaslatot, súlyos veszteséget szenvedtek és támadásuk összeomlott fegyvereink füzében.

Hiába, más volt az, ha a magyarok menték rohamra és más volt az, ha az oroszok támadtak. Későbbben is hiába próbálták a fölrobbantott, szurony harcban elesett és fogságba került oroszok helyére újabb lartalécsapatokat vezényelni.

A magaslat a miénk maradt és egy jelentős lépéssel ismét közelebb jutottak vitéz katonáink a végső győzelemhez.

Ebben a hősi küzdelemben érte a legnagyobb veszteség az oroszok híres „vad divízióját”, amely válogatott kaukázusi katonákból állott.

Erről az osztagról írták Szentpéterváron a következőket:

„A kaukázusi katonák, akik többnyire önkénél jelentkeztek harctéri szolgálatra és akik Mihály nagyherceg parancsnoksága alatt állanak, szerelik csapattestüket vad divízió-nak nevezni. A hegyek közül

Kaukázusi kozák tisztek. Harcban edzett elszánt vezetők voltak a kárpáti harcokban híressé vált kaukázusi "vad divíziók"-nak

származnak, ott nevelkedtek valamennyien és a Kárpátokban a legállhatatosabb harcosoknak mutatkoznak. Éjszakánként leteszik fegyverüket és mint a kígyók, úgy csúsznak az ellenség felé, törüket szájukban, fogaik közt tartva. „Mi nem vagyunk glazékesztyűs katonák, mi azért jöttünk, hogy a cár ellenségeivel harcoljunk és a cár ellenségeivel szemben nem ismerünk irtalmat” — ez a vad divízió jelmondata.“

Ez az érdekes jellemrajz Szentpétervárról a Reuter-ügynökség útján eljutott a francia lapokhoz is, amelyek örömmel közölték a hírt, hogy a keleti szövetségesnek, az oroszok cárjának ilyen elszánt harcosai vannak. A „vad divízió” csnai vereségéről azonban már nem számoltak be a párizsi lapok, amelyek ebben az időben a kárpáti harctérről a következő tudósítást közölték:

„A Kárpátokban a hózivatarok rendkívül hevesen dühöngenek és megakadályozzák a katonai operációkat még azokon a pontokon is, ahol az ellenséges csapatok közvetlenül szemközt állanak egymással. Mindkét fél sokat szenved a rettenetesen hideg időjárás miatt. Az élelmezés nagyon nehéz, mert a folytonos hózivatarok és a völgyekben tomboló hófúvások megakadályoznak minden közlekedést. Ehhez fogható nehéz terepen és körülmények között még nem harcoltak ellenfelek egymással.”

A terep és az időjárás nehézségeit illelően igaza volt a francia beszámolónak: a kárpáti harctér valóban az egész világháborúnak a legnehezebb hadszíntere volt. Viszont azt bölcsen elhallgatta a francia beszámoló, hogy a magyar katona, meg a német katona ezekkel az emberfölötti nehézségekkel is megbirkózott, nem törődött a szibériai hideggel, a mindent eltemető hófúvással, az ellenség rettenetes túlerejével és minden poklon keresztül dacosan és diadalmasan állta a legszörnyűbb harc megviselő viszontagságait. . .

Przemysl elesik

A lesújtó hír

Javában zajlott a nagy kárpáti csata.

Reszkető, feszült figyelemmel tekintett az egész ország az északkeleti határszélre.

Nem volt nyugta 'a magyarnak se nappal, se éjszaka.

Ott kísértett a kárpáti szorosokban az orosz rém.

Fiaink hősi önfeláldozással küzdöttek a határszélen a hazáért. Patakokban ontották drága vérüket. Fogcsikorgató, makacs elszánt-sággal szálltak szembe az orosz áradat egyre dühösebb rohamaival.

És a hősi csata kimenetele elé bármilyen bizalommal is nézett az ország, nem lehetett elfojtani a vibráló aggodalmat, a pihenést nem adó izgalmat, az örökös rettegést.

Lázás idegállapotban élt az egész ország népe.

Komor gondolatokat keltettek a hivatalos vezérkari jelentések, amelyek napról-napra arról számoltak be, hogy az orosz hadsereg egyre nagyobb makacssággal, egyre nagyobb erővel ostromolja a Kárpátok gerincéről lefelé vezető völgyszorosokat és hegyi utakat.

A komor gondok közt, a közvetlen veszély idegtépő izgalmaiban a közvélemény szinte megfélekedezett az orosz áradat közepén ötödfél hónap óta dacoló kicsiny szigetről: Przemysl körülzárt váráról. A repülőgépek ugyan hozták a híreket a legendás vár legendás hőseiről. Az ostromlott várba zárt katonaság küldözgette a bizakodó hangú tábori levelezőlapokat az otthoniaknak. A vár tüzeslelkű poétája, Gyóni Géza is küldözgette haza szebbnél szebb verseit, amelyek reményt fakasztottak az aggódó szívekben.

Mindenki abban a hitben élt, hogy Przemysl állja az ostromot és hősiesen kitart, amíg a második fölmentés órája üt.

Senki sem tudta, hogy a vészharang kísértetiesen kong már a legendás vár fölött.

Senki sem tudta, hogy a legendás vár sorsa megpecsételte tett.

Március húszadikán a hadvezetőség a przemysli várórség hősie kirohanásáról számolt be.

„Przemysl vitéz védő serege — így szólt a jelentés — tizenkilen-cedikén hosszabb szünet után ismét kirohanást intézett keleti irány-ban. Jelentékeny ellenséges erőkre akadt és többőrai harc után a védő-vonal mögé vonult vissza.”

? zfc mlfc * f* _ " g VYgnf [Yhf g Zc: ntU h U Dfn Ya ng j z f z j U j U CE: ggn Y _ " H y h f g h Z y b b h U f t E
f y d " [f d Y _ \ g d] C z j j U

Ki gondolta volna, hogy ez a hősi kirohanás a vég kezdete volt már?

Ki sejtette volna a jelentés közreadásának napján, milyen szív-facsaró, lélekbemarkoló eseményeknek a színhelyévé vált Przemysl vára?

Két nappal később, március 22-én azután kiderült a lesújtó igaz-ság. A főhadiszállás bejelentette Przemysl elestét.

„Przemysl vára — így hangzott az egész monarchiát lesújtó hiva-talos híradás — négy és fél havi körülzárás után, erejének fogatán, március 22-én becsülettel elesett. A védősereg már e hó közepén szüké-ben kezdett lenni az élelmikészleteknek. Ekkor Kuzmanek tábornok az utolsó támadásra határozta el magát. A kirohanó csapatok 19-én

kora reggel a várövön át előretörték és kétórai harcban nagy orosz erőkkel szemben helyt állottak, a számbeli túlsúly elől végül is kénytelenek voltak a váröv mögé visszavonulni.

A következő éjszakákon az oroszok több oldalról előnyomultak a vár ellen, de támadásaik a vitézül védett erődítmények tüzeiben megtörttek. Ekkor már a legszűkebbre szabott élelmiadagok is csak háromnapi ellenállást engedtek. Ezért a várparancsnok azt a parancsot kapta, hogy a határidő lejártával és a hadianyag megsemmisítése után a várat az ellenségnek átadja.”.

A hivatalos jelentés ezután a legnagyobb elismeréssel és magasztalással emlékezett meg a védősereg hősiességéről.

Nem ez orosz, hanem az éhség győzte le Przemyslt.

Nem volt elegendő élelem a várban, ez volt a megadás oka.

Przemysl sorsa március 21-én, hétfőn reggel hét óra előtt öt perccel betelt. A legendás vár hősi parancsnokai, miután levegőbe röptették mindent, ami a várban katonai szempontból fontos volt, parlamentért küldtek az ostromló sereg parancsnokához, hogy a vár átadásáról tárgyalást kezdjenek. A megállapodás létre is jött. . .

Pénteken a várőrség még elszánt kirohanással próbálkozott meg, hogy az ostromgyűrűt a leggyöngébb pontján, keleti irányban áttörje. Szombaton és vasárnap egymásután verte vissza a megújuló orosz támadásokat.

Az utolsó ágyúdörgésekbe azonban már beleszólt a fölrobbantott erődművek, ágyúk detonációja. A vár, melynek védőse,regét az éhség legyöngítette, nem állhatott tovább ellen.

Przemysl fölrobbantott erődjeit felsőbb parancsra átadták az oroszoknak. Fogságba került az egész védősereg.

És fölszabadult a Przemyslt ostromló több mint százezer főnyi orosz sereg.

Szuhomlinov orosz tábornok, hadügymintiszter, aki arra számított, hogy az általa szervezett orosz hadsereg rövid hónapok alatt eljut Berlinbe, Budapestre és Becsbe Przemysl ostromát Q sürgette a leghevesebben

A március 22-iki hír rettenetes és lesújtó volt. Valósággal föbe-kólintotta az egész országot, mert ekkor már mindenki tisztában volt azzal, hogy a przemysli ostromló sereg a kárpáti frontra zúdul és még nagyobb erővel lánghoz föl a sorsdöntő nagy csata.

Przemysl eleste a háború egyik legszomorúbb epizódja volt.

A király szikratávirata

Przemysl vára október 11-én szabadult föl az ostrom alól, de november 5-én már ismét bezárult az ostromgyűrű körülötte.

Rövid volt az idő ahhoz, hogy a vár a második ostromra fölkészüljön.

Az utakat a hétszámra zuhogó eső csaknem járhatatlanná tette, ezenkívül Neu-Sandectől Przemyslig az utat állandóan az az előre-törekvő trénozlop foglalta le, amely Boroevics Szvetozár hadserege számára szállította az élelmiszert és muníciót. Ilyen körülmények közt a kellő utánpótlás lehetetlenné vált.

Przemysl készletei közben egyre fogytak. A környéken, a Nove-miastónál harcoló hadsereg ide vitette sebesültjeit, sőt az átvonuló csapatok munícióval és élelemmel szintén Przemyslben látták el magukat. Joggal remélték, hogy egy esetleges második ostrom kezdetéig még elegendő idő marad a vár készleteinek kiegészítésére.

Az utánpótlásokra alig tíznapos idő állott rendelkezésre az északi vasúti híd fölépítése után. Ez túlságosan rövid idő volt arra, hogy a vár hosszabb időtartamra minden szükségessel elláthassa magát. Hogy mindennek ellenére ötödfél hónapig mégis ellen tudott állani, csak a készletek végtelenségig takarékos fölhasználásának volt köszönhető. A védősereg hónapokon keresztül redukált ételadagokon élt. Az utolsó hetekben éppen csak annyi jutott egy-egy emberre, hogy az éhség ne kínozza.

Azután bekövetkezett a vég.

Kiosztották az utolsó élelmiszeradagokat. Megtörtént az utolsó kirohanás. A rosszul táplált nélkülözések között élő védősereg megpróbálta a végső lehetőséget: kirozott az ellenségre, hátha sikerül áttörni, hátha sikerül élelmiszert zsákmányolni?

A hősiesség kísérlet nem sikerült.

Tízezer emberét veszítette el a várórség az elkeseredett kísérlet során. Tízezer ember: halottakban, sebesültekben, foglyokban!

Rettenetes harc volt ez!

Kuzmanek tábornok szikratáviró útján tett jelentést Ferenc József

királynak, a legfőbb Hadúr-
nak a március 19-iki áttörési
kísérletről és annak meghiúsul-
lásáról. Válaszul erre a táv-
íratra március 20-án a király-
tól a következő szikratávirat
érkezett Przemyslbe:

„Bárha mély fájdalom-
mal tölt eb hogy a przemysli
helyőrség merészen megkísé-
relt áttörése az ellenség túl-
erején megtörtött, mégis bána-
tos büszkeséggel látom hason-
líthatatlan áldozatkészségét
azoknak a katonáknak, akik-
nek a siker nem jutott osztály-
részül. Mindazok, akik itt har-
coltak, fogadják a hős tettért
legszívélyesebb köszönetemet.
Áldom dicső emlékét azoknak,
akik a becsület mezején életü-
ket áldozták. A történelem
még a messze jövőben is hirdetni
ország háborúja a przemysli vár-
makacs védelmével teljesített. Önök
állhatatosak és vitézek voltak egészen
a legvégsőkig.

„Bána-
tos büszkeséggel látom hasonlíthatatlan áldo-
zatkészséget azoknak a katonáknak, akiknek a
siker nem jutott osztályrészül!” — Táviratozta
Ferenc József király Przemysl védőseregének.

Ferenc József.”

A legfőbb Hadúr ekkor már tudta, hogy Przemysl sorsa betelt és Ferenc József — belenyugodva az elkerülhetetlenbe — megadta az engedélyt a hadseregfőparancsnokság előterjesztése alapján, hogy Przemysl vára kapituláljon.

Kuzmanek tábornok még hálás szavakkal köszönte meg szikra-
távirat útján a király elismerését.

Azután az utolsó hír, az utolsó üzenet, amelyet Kuzmanek kül-
dött a főhadiszállásra, az volt, hogy a robbantások elvégzése után
elindult a várból egy parlamentér, hogy az átadás föltételeiről az
ellenséggel tárgyaljon.

A szikratáviróállomás, amely Kuzmaneknek ezt az üzenetét még
elvitte, a következő pillanatban szintén a levegőbe repült.

Utolsó napok, utolsó órák

Négy és fél hónapi elszánt erőfeszítés, négy és fél hónapi vitéz ellenállás után végzetes gyorsasággal jött az összeomlás.

Az éhség nem tűr halasztást . . .

És Przemysl népe ekkor már nagyon is sokat nélkülözött.

A várórség március 18-án fogyasztotta el utolsó készletét, ekkor osztották ki az utolsó konzerveket. Minden embernek jutott két dobozzal. Ezt a mennyiséget a végső szükség esetére tartogatták. Most ez a végső szükség bekövetkezett! . . .

A fáradt sereg előretörése... Pillanatkép az előrenyomuló rajvonal egyik csoportjáról

Halálbüntetéssel fenyegették meg azokat, akik mind a két doboz húskonzervet megesszik. A tilalom nem sokat használt. A legtöbben mohón nekiesetek az utolsó porciónak és megették egyszerre mind a két adagot. Ennek folytán sokan szívszélhűdést „UdrU”

Hiába, az éhség elhallgattatja az ész szavát!

Ezen a napon kapott parancsot Kuzmanek tábornok a kirohanásra, az áttörés megkísérlésére. A szikratávíró hozta a hadseregfőparancsnokság utasítását:

— Meg kell kísérelni az áttörést az ostromgyűrű leggyöngébb pontján!

És a várparancsnok kiadta az utolsó írott parancsát, amely a következőképpen hangzott:

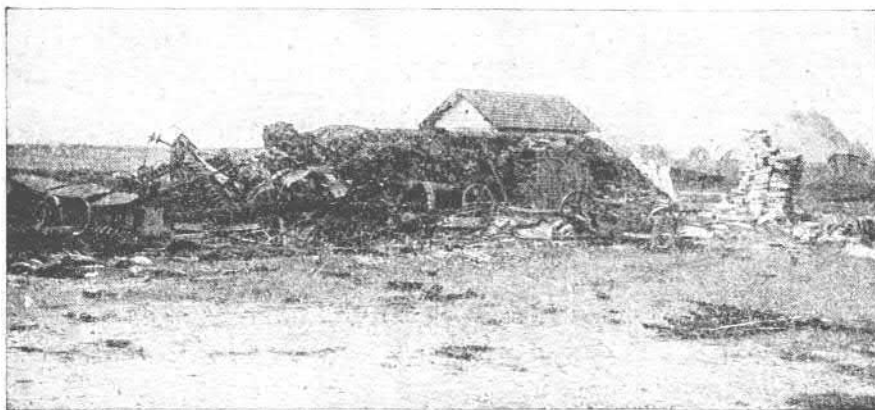
„Katonák! Fél esztendeje álljuk hősiezen az ellenség rohamait. Isten segítségével és a ti vitézségetekkel mindig sikerült nekem a várat az ellenség minden támadása, a hideg és a nélkülözés ellenére megvédenem. Ti eddig is kiérdemeltétek legfőbb parancsnokunk, továbbá a hadsereg és a haza elismerését, valamint az ellenség nagyrabecsülését.

A szívek ezrei dobognak értetek és milliók visszatartott lélekzettel várják felőletek a híreket.

Az utolsó parancsot írom. A hadsereg és a haza becsülete követeli azt, ami most elkövetkezik.

Most vezetni foglak benneteket. Megpróbáljuk áttörni az ellenség oszromgyűrűjét, azután pedig addig fogunk menetelni, amíg hadseregünkkel nem egyesülünk. Nagy csata előtt állunk, mert az ellenség minden erejét meg fogja feszíteni, hogy ne engedje a gyeplőt, melyet eddig kezében tartott. Éppen ezért mindnyájunknak szeme előtt csak egy gondolatnak szabad lebegnie:

— Előre! És mindig előre!

Galiciában, főként Przemyśl környékén fölégetett, rombadöntött falvak és tanyák hirdették a nagy harcok emlékeit

Az utolsó élelmiszerporciónkat fölosztottuk. Az ország becsülete és a saját becsületünk megtiltja, hogy kemény és dicsőséges harc után a várat, mint könnyű zsákmányt engedjük át az ellenségnek.

Meg kell tennünk az utolsó kísérletet, hogy magunknak utat nyissunk!”

Ez volt az utolsó przemysli írott hadparancs, amely elrendelte a kirohanást.

A parancs értelmében Tamássy Árpád altábornagy hadosztálya és a lembergi brigád délkeleti irányban, Medyka felé tört előre. Ez az előnyomulás a 18-áról 19-ére virradó éjszaka történt.

A hajnali órákban már heves összeütközésre került a sor.

Az orosz sereg ellenállt.

A fáradt és elcsigázott támadó sereg nem tudott diadalmaskodni.

Reggel tíz óráig folyt a rohamozás a medykai sáncok ellen . . . Hiába! . . . Olyan áldozat volt ez, amely nem hozta meg soha a gyümölcseit.

Az éjszaka folyamán a hét kilométernyi utat hét óra alatt tette meg a támadó had. Visszafelé — a sikertelen, nagy áldozatokat követelő rohamozás után már tizenhat óráig tartott ugyanaz az út.

A tiszték mindent elkövettek, hogy bátorítsák, buzdítsák a legénységet és fokozzák energiáját.

A medykai roliamnál Szakináry honvédezredes pálcával a kezében állólt a legénység élére és dörgő hangon kiáltotta:

— Legények! Mindenki velem, de senki sem előttem!

Azután eldördültek az orosz sortüzek, megszólaltak az orosz gépfegyverek és Szakmáry ezredes a földre roskadt. Négy gépfegyvergolyó is találta, de még földrezuhantában is bátorította fiait, akik közül ugyanabban a pillanatban már tömegesen váltak harcképtelenné.

A rohamokat visszaverte az orosz acélgyűrű.

A kirohanás meghiúsult.

A megtizedelt sereg kétségbeesettem tragikus hangulatban vonult vissza a várba.

Mindennek vége volt. Ütött az utolsó óra.

Kuzmanek tábornok elrendelte az erődök lerombolását.

Przemijsl átadásának drámai részleteit, majd ezt követően a szövetségesek végleges kárpáti győzelmének, az orosz hadsereg 1915. évi katasztrófájának és az olasz háború kitörésének izgalmas eseményeit következő, hatodik kötetünk ismerteti

TARTALOM

	Oldal		Oldal
<i>Az első félén mérlege</i>		Dermesztő, hideg szél	80
Milyen volt a hadihelyzet		Harc a Mazuri-tavak közt	82
1914 végén?	3	Az erdőbe zárt orosz sereg	85
<i>A világháború: az angol förlételemben</i>		Kelet-Poroszország fűszabá-	90
1914: az angol fölfogás tük-		dúl	90
rében	11	<i>Az orosz beszedelem</i>	
A háború kezdete	11	A Kárpátok erőpróbája	95
A marnai csoda	14	Tisza István Vilmos császárnál	96
1914 vége	17	Német csapatok a Kárpátokban	99
<i>Szilveszter a fronton</i>		Szurmai tábornok — a kárpáti honvédekről	102
Az ungi Kárpátokban	21	<i>Hősi éposz a Kárpátokról</i>	
Újévi idill a nyugati harctéren	25	Az orosz nagyherceg	104
Szerenád az ellenségnek	28	Az újévi orosz roham	106
Futballmérkőzés az angolok és szászok közt	29	Meglindul az ellentámadás	100
Szilveszter-este Flandriában	32	Kiverjük az oroszot magyar földről	112
<i>Beköszönt az újesztendő</i>		<i>Ahol leghevesebb volt a harc</i>	
1915 hajnala	37	Uzsok	116
Ferenc József hadparancsa	39	Az uzsoki honvédsírok	118
Tisza István újévi beszéde	43	Fenyvesvölgy	120
A monarchia új külügyminisztere	47	Kísértetek éjfél haza	123
<i>A téli hadjárat</i>		„Bekötözöm a komámat”	128
A „jégkorszak” emberei	51	<i>Nemzetünk a nagy viharban</i>	
Az orosz másodszer is betört Kelet-Poroszországba	54	A háborús élet	131
A nyugati front téli eseményei	58	A kiéhezett hadjárat	134
Összeomlik a francia támadás	60	„Hetvenmillió népet éhhalálba kergetni”	137
A győzelmes német ellentámadás	63	Hadikenyér, hadisegély, hadikölcsön	139
A soissons-i német diadal	66	A polgárság néma harca	144
Az anyák sírnak	71	<i>Csernonie visszahódítása</i>	
<i>A mazuri téli csata</i>		Bukovinai sikereink	150
Hindenburg megsemmisítő csapása	76	A kirlibabai győzelem	152
A „második Tannenberg”	79	Visszavonul az orosz	156

	Oldal		Oldal
Bevonulás Czernovicba	159	Amerika tiltakozik	232
Bukovina hősei	163	Németország válasza	234
A közkeletű név	167	Weddigen kapitány halála	239
<i>Az első pergőtűz</i>		Az elküldött hajók kapitányai	241
Téli csata a Champagne-ban	172	Kirándulás a bávárhajón	243
A champagnei harcok	175	A tenger mélyén	244
Az első pergőtűz	179	Találkozás a páncélossal	246
A pergőtűz után	183	Viharban	247
„A kitörő vulkán mennydörgése”	187	<i>Bűn és bünhődés</i>	
A Karbol-szakadék	189	A veszthelyen	250
„Az áldozatot nem hiába hozták”	191	<i>A nagy kárpáti csata</i>	
Garibaldi unokái, a francia miniszterelnök meg a német vezérkari főnök fia	193	Vonatok a hóban	255
<i>A török jéhold harca</i>		A kárpáti hó	259
A szent-háború	197	A hóba fagyott rajvonat	261
A Dardanellák	202	Hadihelyzet az orosz fronton	265
A Dardanellák ostroma	204	A memeli rablóhadjárata	268
Kudarcot vall az angol-francia flotta	207	A nagy kárpáti csata kialakulása	271
Négy fronton	211	„Elérkezett a döntés ideje!”	274
<i>A tengeri hadjárata</i>		<i>A kárpáti erőpróba</i>	
Újévi meglepetések	215	A legendás harcok	277
A „Formidable” menekülte	218	Komor gondok	279
Az angol part bombázása	221	Támadásra indul az orosz	281
A doggerbanki csata	224	A Duklaj-hágónál	284
<i>A soradónló kérdés</i>		Küzdelem az Uzsoki-szorosért	288
A tengeralattjárók harca	228	Vereckénél	294
Válasz a „kiéhezhető blokkád”-ra	229	Németek a Kárpátokban	300
		Lupkov: a harcok tüzérszke	300
		<i>Przemysl elesik</i>	
		A lesújtó hír	311
		A király szikratévévitele	314
		Utolsó napok, utolsó órák	319